A. I. Pokriskin

HÁBORÚS ÉGBOLT

A. I. POKRISKIN

vezérezredes,

a Szovjetunió háromszoros hőse

HÁBORÚS ÉGBOLT

STUDIUM GENERALE
Zugló, Egyesület
1143 Budapest, Ilka u. 32.
940.53/73.

A BOMBÁK MEGÁLLÍTJÁK AZ IDŐT

1.

— Hé, kocsis!

Amíg a kocsis lovát nógatva közeledett, gondolataim egyik időszakból a másikba kalandoztak. Fél évig a Dnyeszter túlsó partján éltünk, rajparancsnoki tanfolyamon vettünk részt, és most Belcibe, az ezredünkhöz igyekeztünk. „Hé, kocsis!" — Kosztya Mironov öblös kiáltása, a paták tompa kopogása a kövezeten, a régi elbeszélések illusztrációiból ismerős konflis látványa, mindez ismét szokatlan volt.

Kosztya Mironov igyekszik kényelmesebben elhelyezkedni.

— A repülőtérre!

A kocsis azonban magától is tudta, hová tartunk. Közömbös arccal egy pillantást vetett a vézna Mironovra, aztán rajtam meg Pankratovon állapodott meg a tekintete. Csak elbírjon bennünket feketére lakkozott, szeretettel kifestett, rozoga konflisa. Megrántotta a gyeplőt, s hetykén rikkantott a lónak:

— Gyí tè!

Elsorjáztak előttünk a főutca ismerős házai. Emlékeinkben ide, Belcihez kapcsolódott az elmúlt esztendő fontos eseménye: Besszarábia újraegyesülése a Szovjetunióval. Akkor lázasan készültünk a légiharcokra, de aztán nagyon békésen végződött minden: ezredünk díszalakzatban repülte át a határt, és leszállt Belci repülőterén. A várossal való ismerkedést természetesen a főutcánál kezdtük. Minden este ott sétálgattunk.

— Vajon egész Európát be lehetne utazni ilyen taratajkán?*

Kosztya Mironov kéjesen hunyorog a tűző déli naptól.

— Jobb ötleted nem is lehetne! — jegyzi meg Pankratov epésen. — Éppen most, amikor mindenki menekül onnan?

A kocsis hátrafordult, összenéztünk. Vajon mire gondolt az

* Kétkerekű könnyű kocsi (a szerk.).

öreg? Néhány nappal ezelőtt repülőterünkön leszállt egy jugoszláv Savoya bombázó. Legénysége csodával határos módon tört ki a fasiszták fogságából. A jugoszláv repülők komor arcán elszántság tükröződött...

— Szíves örömest kocsikáznék például a bécsi erdőben, mondjuk, a Kék Duna keringő dallamára...

A konflis a parancsnoksági barakk bejárata előtt állt meg.

Az ezredtörzsben csak az ügyeletessel, egy fiatal tiszttel találkoztunk. Tőle tudtuk meg, hogy a pilóták és a műszaki személyzet nyári táborba, Majakiba települt, Kotovszk közelébe.

— De a parancsnok itt van — tette hozzá —, valahol a repülőtéren.

A repülőtér meglehetősen feltúrt állapotban volt. A magas földhányások között teherautók cikáztak, besszarábiai fiatalemberek ástak, lapátoltak serényen.

— Mi történik itt, fiúk?! — ámuldozott Kosztya Mironov.

— Úgy látszik, a hátországiak komolyan a fejükbe vették, hogy a föld alá süllyesztik a benzintartályt. Mert hogy ez az első számú célpont.

— Már rég ideje — jegyezte meg Mocsalov. — Ekkora célpontot még a sztratoszférából is könnyűszerrel fel lehet ismerni.

— De akkor minek meszelik fehérre az óriási tartályt?

— Nyugalom! Valószínű nemsokára betonpályáról fogunk felszállni.

— De szép is lenne! Hiszen betonról már rengeteget hallottunk, csak még a kerekeink alatt nem éreztük sohasem.

— Valóságos hangyaboly.

— Amolyan szovjet tempó.

Egyetlenegy repülőgépet sem láttunk. A repülőtér szélén, közvetlenül a térséget határoló pataknál azonban hosszú, fehér ládákat pillantottunk meg. S mivel a ládák körül láttuk Ivanov ezredparancsnokot meg Solohovics mérnököt, így mi is odaindultunk.

Viktor Petrovics Ivanov szívből örült érkezésünknek. Mint a csoport rangidőse, jelentettem neki. Ivanov mosolyogva kezet szorított velünk és így szólt:

— Gratulálok a tanfolyam elvégzéséhez. Neked, Pokriskin, meg külön az új beosztásodhoz is.

Összenéztünk. A mellettem álló Mironov nem állta meg csipkelődés nélkül.

— Nem megmondtam, hogy a tanfolyam parancsnoka nem bocsátja meg neked a „horgokat". Gratulálok beosztott pilótává történt lefokozásodhoz!

Ivanov széles, telt arca derűs mosolyra húzódott, nagy fekete szemével kedvesen hunyorgott.

— Hallottunk Pokriskin „horgairól". Most majd MiG-re ül, azon nehezebb dolga lesz, mint az I-16-on, úgyhogy kénytelen kiegyenesíteni a „horgait". Egyébként Pokriskin századparancsnok-helyettesi kinevezéshez gratuláltam.

Az elvtársak tréfásan „horognak" nevezték a műrepülés általam kialakított, illetve valamelyest módosított figuráit, amelyeket a gyakorló légiharcok során alkalmaztam. Zsiznyevszkij, ezredünk parancsnokhelyettese, a tanfolyam parancsnoka, a nyugodt „akadémikus" repülés híve volt, és bizalmatlanul fogadta a különféle újításokat. Ő maga meglehetősen fantáziátlanul repült, és igyekezett mindenkit leszoktatni a huszáros megoldásokról.

„MiG-re ül..." Hát ez meg mit jelent? Ahá, erről van hát szó! Az óriási fehér ládákból, mint csibék a tojáshéjból, vadonatúj, habtiszta, világoszöld színű vadászgépek bújtak elő.

Mondanom sem kell, hogy a pilóták életében rendkívüli eseménynek számít az új típusú gépek megjelenése. Rohantunk a ládákhoz.

Hirtelen tompa, szaggatott morajra lettünk figyelmesek. Valamennyien egyszerre kaptuk fel a fejünket, az eget kémleltük.

Az ismeretlen repülőgép nagy magasságban haladt.

— Német felderítő!

— Junkers!

— És nincs is egyedül! Messerschmittek kísérik!

Csakugyan, a kétmotoros, rombusz szárnyú bombázó körül négy vadászgép körözött. Szovjet területről tértek vissza, s nyugatra tartottak.

Junkers... Ezt a szót gyerekkoromban hallottam először. És most, hogy az eget néztük, eszembe jutott a nap, amikor első ízben találkoztam vele...

Egy szép szeptemberi napon váratlanul repülőgép jelent meg Novoszibirszk fölött. A város apraját-nagyját bámulatba ejtve, néhány kört írt le, majd leszállt a katonai gyakorlótéren. Az egész város odacsődült. Mi, gyerekek, előnyben voltunk a felnőttekkel szemben — mezítláb könnyen szalad az ember! —, s elsőnek érkeztünk a gyakorlótérre. Bár már őr

állt a gép mellett, valahogy mégis a közelébe férkőztünk. Félénken megérintettem a gép hideg szárnyát, teleszívtam tüdőmet a motorból áradó ismeretlen, olajos szaggal. Ki tudja, talán éppen azok a boldog pillanatok benyomásai határozták meg a jövőmet. A repülőgép mellett rögtönzött gyűlést tartottak. A szónokok arról beszéltek, hogy a haza védelme érdekében meg kell teremteni a szovjet légierőt. Akkor hallottam először a „Junkers" szót. Az is kiderült, hogy a gépet — amelyet körülálltunk — Németországban, a Junkers cégtől vásárolták a szibériaiak körében gyűjtött pénzen. A gép agitációs feladattal járta a szibériai városokat. A „Junkers" szó akkor rejtélyesen csengett fülemben, de izgatott is. A repülőgép szédítő reményeket ébresztett bennem. Igyekeztem szorgalmasan tanulni, sokat sportoltam, szóval mindent megtettem, hogy bekerülhessek a repülőiskolába... Sok ezer ifjú kortársammal együtt engem is rabul ejtett a repülés romantikája. Valamennyien lelkesen, a csalogató, végtelen égbolt felé törekedtünk.

Most, 1941 májusában egészen más érzelmek töltöttek el a német bombázógép sziluettjének láttán. Dühített szaggatott, tompa moraja. Kezem ökölbe szorult.

— Őrnagy elvtárs, ez egy fasiszta!? — kérdezte Kosztya Mironov hirtelen elkomolyodva.

— Mi más lenne! — felelte az ezredparancsnok. — És már nem is az első. Felderítő repülésen volt, fényképezett.

„Miért nincs riadó? — méltatlankodtam magamban. — Miért nem üldözik a mieink?" — Fennhangon pedig azt mondtam:

— Csak volna kéznél egy gép, majd „lefényképezném" én a bitangot!

— Már a Prut fölött jár — sóhajtott Ivanov. — Elfogásához az I-16-nál fürgébb gépre lenne szükség. De meg nem is engedik, hogy lelőjük őket.

Valamennyien hitetlenkedve hallgattuk parancsnokunkat.

— Hogyhogy? Miért nincs jogunk lelőni, ha a területünk fölött repülnek?

— Ez lehetetlen!

— Fényes nappal fényképezget, és nem lehet még alaposan ráijeszteni sem?

Megütközve néztük a parancsnokot, mintha ő maga rendelte volna el ezt a határövezetben.

— Felső utasítás — világosított fel bennünket szomorúan.

— Diplomácia... Ha üldözőbe vesszük is a gazembert, folyton a térképet kell néznünk: nehogy átrepüljük a határt!

Tudtuk, hogy ez igazságtalanság, különböző magyarázatokat próbáltunk keresni, de nem találtunk meggyőző érvet. Minden jel arra vallott, hogy a fasiszták nem véletlenül repülnek egyre gyakrabban a területünk fölött; hogy valami rettenetes dolog van készülőben. A német felderítőgép pilótájára gondoltunk, aki azóta már le is szállt valahol Romániában vagy Magyarországon, egy gépekkel zsúfolt repülőtéren. Majd azon tűnődtünk, hogy a fasiszta Németország orvul lerohanta csaknem valamennyi nyugat-európai ország területét, s a napokban csapatai elözönlötték a Balkánt is. Keserű lett a szánk íze: milyen keveset tudunk mi a határ menti dombok mögött rejtőző repülőterekről!

A mérnök irányításával a technikusok ismét nekiálltak a repülőgépek szerelésének. Az ezredparancsnok hol az egyik, hol a másik csoporthoz ment, utasításokat adott. Aztán egy határozott karmozdulattal magához intett bennünket. Odamentünk az egyik MiG-hez, amely már a futóművén állt. Napsugarakban csillogó szárnyait már felerősítették a törzsre.

— Mit csodálkoztok? Bújjatok be a kabinba! — mondta Ivanov, és otthagyott. A következő ládához ment, amelyet éppen bontani kezdtek.

Sorban felkapaszkodtunk az új vadászgép kabinjába, ismerkedtünk a berendezésekkel.

— Nos, hogy tetszik az új gép? — kérdezte Ivanov, amikor visszatért.

Hallgattunk. Ilyen rövid ismerkedés után nem mertünk véleményt nyilvánítani.

— Szép — jegyeztem meg végül óvatosan. — Bizonyára a motorja is erős. A fegyverzete viszont, úgy vélem, gyengécske.

— Gyengécske? — csodálkozott az őrnagy. — Két BSZ nehéz géppuskája van, ez talán kevés?

— Gépágyú kellene, őrnagy elvtárs. Egy Junkerst nem olyan könnyű leszedni.

— Néha persze az inget sem könnyű felvenni — vágott vissza Ivanov. — Érteni kell hozzá. Ha MiG-ekkel megyünk elfogásra, a Junkersek húzzák a rövidebbet. Vagy maradjunk inkább a „szamaracskánál"? — kérdezte mosolyogva.

Rögtön lelkesebben beszéltünk a MiG-ekről.

— Úgy, úgy — bólogatott a parancsnok. — Még ma Ma-

jakiba indultok. Ott már van két MiG. Hiszen látjátok, milyen időket élünk. Sűrűsödnek a viharfelhők. A legsürgősebben át kell képeznünk magunkat. Megkapják a magukét a banditák. Bizonyosan megkapják! — és maga kezdte adogatni a csavarokat a szerelőnek, aki állványon szorgoskodott a szárny mellett. — Összeszerelünk egy századnyi gépet, te meg, Pokriskin, rögtön átrepülöd őket Majakiba. Ott átképezzük a századot, és visszajövünk ide.

A parancsnok megnyugvást keresett a munkában. Vártuk, hogy minket is befog a szerelésbe. De az őrnagy ismét az átképzésről beszélt, hangsúlyozta, hogy most minden perc drága.

— Szedjétek a holmitokat, és készüljetek az útra!

Elsiettünk csomagolni.

2.

A tyiraszpol—kotovszki vonat este indult. Volt tehát egy fél napunk. Megegyeztünk, hogy az állomáson találkozunk, aztán elváltunk, ki-ki a szállására ment.

Hazafelé menet Kosztya Mironov az utcán találkozott Floriával, egy fiatal szomszédasszonnyal, és elmaradt. Hogy miről beszélgettek, nem tudom, de mikor utolért, igen jókedvű volt.

Egy volt nagykereskedőnél vettünk ki szobát. A kereskedőnek két nagy bérháza volt. A tulajdonost és családját ritkán láttuk. Ha néha mégis megjelentek a házban, azt abból tudtuk meg, hogy a konyhából fűszeres illatok áradtak ki az előszobába. Háztartási alkalmazottjuk gondosan takarítgatta a mi szobánkat is.

Otthon éppen csomagolni kezdtem, amikor kopogtattak az ajtón. Házigazdánk tette tiszteletét. A szokottnál jobb kedvűnek látszott az öreg. Megállt előttem, kihúzta magát, ujjával a mennyezet felé bökött, és így szólt:

— Látta őket?

— Kiket? — vonogattam a vállam, noha rögtön tudtam, miről beszél.

— És maguk tehetetlenek velük szemben. Tehetetlenek! — hangsúlyozta szenvedélyesen. — Emlékszik, egyszer, amikor beszélgettünk, találomra azt mondtam, hogy egy év múlva itt

lesz a német. Lám, nem tévedtem. Elmúlt az egy év, és megjelent.

— Meglehet, minden a maga javára alakul. Talán még az üzletét is visszakapja.

— Ne tréfáljon, tiszt úr. Mindig komoly embernek tartottam. Róluk — intett az öreg újból az ég felé —, mi, zsidók, tudunk egyet-mást. Még hogy a német visszaadja nekem az üzletet!? Hogy is mondhat ilyet!? . . . Öreg vagyok én már, de bármilyen hatalmat inkább kívánok életem hátralevő napjaira, csak Hitlerét nem.

— De hiszen ön örül annak, hogy a németek itt repkednek Belci fölött, vagy tán nem?

— Ki mondta, hogy örülök?

— Látom az arcán.

— Miért beszél így velem? Én Romániára gondolok. Ott maradtak a fivéreim, a nővérem. Korábban minden vasárnap találkoztam velük, most meg . . . Ó! Bukarest! Ha látta volna, milyen város az!

— Majd meglátom — mondtam mély meggyőződéssel.

A házigazda tágra meresztette a szemét. Várta, hogy folytassam.

Inkább témát változtattam.

— Még ma megkapja a lakbért.

A tulajdonos ezt már nem hallotta, megfordult és kiment.

Előhúztam az ágy alól a bőröndöt, amelyben agglegény életem kellékeit tároltam, és hozzáláttam összeválogatni a tábori élethez legszükségesebb holmikat. Koverkó gimnasztyorka . . . El kell vinnem. Az új nadrágot úgyszintén. Fehérnemű, zsebkendő, törülköző. Rajzalbum — okvetlenül. Könyv. Ez meg micsoda? Jaj, milyen hanyag vagyok! Még mindig nem küldtem el a húgomnak a ruhaanyagokat, pedig mennyire örült volna!

Marija két évvel fiatalabb nálam. Öt fiú, s egy leány. Gyerekkorában nehezebb sora volt, mint nekünk, fiúknak: túlságosan korán nehezedtek vállára a háztartás gondjai, és még iskolába is kellett járnia. Valamennyien szerettük Mariját, készek voltunk megvédeni a kötözködő fiúkkal szemben, bár sohasem panaszkodott senkire; ilyen a jelleme.

Amint Marijára gondoltam, rögtön Novoszibirszk elevenedett fel emlékezetemben. A távoli, de szívemhez oly közelálló város! Kis házunk a Kamenka partján állt. Utoljára 1937-ben voltam otthon, azóta sehogysem tudtam eljutni ha-

za. A pilótaélet teljes embert kíván. Sokáig tartott és nehéz volt, amíg elértem célomat — pilóta lettem. De végre elértem, és azóta sem tudok betelni ezzel a hivatással.

Szeretek repülni. Igyekszem, hogy a legjobbak közé kerüljek. Tanulmányozom azoknak a vadászrepülőknek a tapasztalatait, akik Halhin-Golnál és Karéliában harcoltak, s ez sok töprengésre és egyre keményebb edzésre késztet. A kiömlött vér árán szerzett tapasztalatokat értékelnem és hasznosítanom kell. Nem szaladgálok a lányok után sem, mert jól tudom, hogy ha egy pilóta családot alapít, már nem tud egészen nehéz hivatásának élni . . .

Amíg Mironovra vártam, gondolatban újból sorra vettem a nap eseményeit. Végtére is valami nagy, jelentős fordulat történt az életemben. Az ezredparancsnok századparancsnok-helyettessé nevezett ki! Zsiznyevszkij természetesen nem tud erről. Ha Ivanov előzetesen tanácskozott volna vele, nem értett volna egyet a kinevezésemmel. Tudja, hogy mint pilótát nem szeretem, és ezért ki nem állhat! Én sem tudom véka alá rejteni érzelmeimet, nem vagyok képes kompromisszumra, ha a pilóta mesterségbeli tudásáról, a harcászatról van szó.

Ivanovért viszont — mint mondani szokás — tűzbe mennék. Már az első találkozásunkkor rögtön megszerettem. A kacsinszki repülőiskola elvégzése után, 1939 őszén kerültem az ezredhez. A törzsben azt mondták, hogy a parancsnok repülésen van. A repülőtérre éppen akkor érkeztem ki, amikor egy vadászgép emelkedett a levegőbe. Csodálkoztam azon, hogy a I-16-os, alighogy elszakadt a földtől, rögtön olyan éles fordulót hajtott végre, mintha fél szárnyon fordult volna. Az I-16-os igen szigorú gép, az iskolában elég dolgom volt vele, és tudtam, hogy kis magasságban ilyen éles fordulót nem lehet büntetlenül végrehajtani — könnyen lecsúszhat. De a pilóta olyan ügyesen és villámgyorsan cselekedett, hogy én csak ámultam. A vadászrepülők tudják, hogy légiharcban mennyire fontos a repülőgép ilyen éles, váratlan manővere.

— Ki szállt fel? — kérdeztem a mellettem állótól.

— Nem ismered a parancsnokot? — csodálkozott a pilóta.

— Az ezredparancsnok?

— Hát persze! — mondta büszkén.

Irigykedve néztem végig a pilótákon, akik parancsnokukat figyelték. De jó is tanulni ilyen mestertől! Másnap már én is Ivanovval szálltam fel egy kétüléses UTI-4-en.

A vadászrepülő lényegében az oktató példáját követve sajátítja el a műrepülés művészetét. Nekem és elvtársaimnak szerencsénk volt: maga a parancsnok volt a példaképünk. A moszkvai légiparádén az öt gépből álló műrepülő csoport tagja volt. Beosztottai szerették, tisztelték és mindenben követték. Nem csoda, hogy mai beszélgetésünket — azt az erélyes követelését, hogy haladéktalanul képezzük át magunkat az új gépek vezetésére — is nagyon lényegesnek tartottuk.

A Belci fölött átrepülő német bombázó szorongó érzést keltett bennem. Szinte nyomott az égbolt, amint emlékezetemben megelevenedett az idegen gép tompa dübörgése.

Mironov nem jelentkezett. Bosszankodtam. Már arra gondoltam, hogy egyedül megyek a pályaudvarra, amikor váratlanul megjelent az ajtóban.

— Bocsáss meg, Szasa, elszaladt az idő — mondta, és holmiját egy kis bőröndbe kezdte dobálni. Hirtelen megszólalt: — Remélem, Tyiraszpolban szakítunk magunknak egy napot!? Van ott néhány ismerős leány!

— Egy egész napot elvesztegessünk ilyen szamárságra?

— Szamárság? — ámult el Kosztya.

— Feltétlenül az.

Mironov arcáról lehervadt a mosoly. Nyilván ritkán hallott őszinte véleményt magáról. Felfortyant.

— Ó, persze, elfeledtem, hogy te most már parancsnok vagy. Erkölcsi prédikációt akarsz tartani?

— Elsősorban a barátod vagyok!

— A magánügyeim akkor sem tartoznak rád — dünnyögte Mironov zavartan.

— Szép kis magánügyek, mondhatom! Tegnap egy diáklányt ríkattál meg, ma meg bizonyára Floriát. Hát rendes dolog ez?

— Mit értesz te ehhez, Szasa!

— No igen! Végtére is, módfelett bonyolult dolog lehet elcsavarni a lányok fejét... Apropó, hozzál minél több zsebkendőt magaddal. Tyiraszpolban nem állunk meg.

Mironov már csak az utcán ért utol.

Belcitől Kotovszkig meglehetősen unalmas útunk volt. Repülőgépen nemegyszer fél óra alatt keresztül-kasul repültük ezt az egész térséget, a földön pedig napokat töltünk utazással.

Majakiig könnyen eljutottunk a benzint, élelmiszert, lőszert szállító alkalmi gépkocsikkal.

Majaki egyike azoknak a repülőtereknek, amelyek évtizedekig csak a titkos térképen szerepeltek. A kolhozok szénakaszálásra, meg legeltetésre használták. Sok ilyen repülőtér volt Ukrajnában. Éveken át egyetlen repülőgépet sem láttak, és némelyeknek még az is eszébe juthatott, hogy egyáltalán nincs is szükség rájuk. De eljött az idő, amikor a légierőnek szüksége lett erre a fiatal lóherével borított mezőre. Mint egy méhraj szállt rá az ezredünk. A levegőt szüntelen motorzúgás töltötte meg.

Az ezredtörzs egy nagy, az erdősáv sűrű lombjai alatt felállított MiG-es furnérládában rendezkedett be a repülőtéren.

Alekszandr Matvejev őrnagy, a törzsfőnök, mint mindig, most is nyakig merült a munkába, telefonált, iratokat rendezgetett, intézkedett, de láttunkra kijött elénk.

— Hallom, alaposan kibűvészkedted magad a tanfolyamon — mondta vidáman. — Zsiznyevszkij panaszkodott rád.

— Ha ő csak bűvészkedésnek tartja a repülőgép-vezetést, hadd panaszkodjon.

— Na tessék! — A törzsfőnök egyáltalán nem rosszallón nézett rám, de kitérő választ adott: — Persze, ha az igazi iskolarepülés volt, akkor a MiG-en igencsak hasznát fogod venni. Nézd csak, milyen szép kis pár! Azt mondják, szigorú gép. Csak eszetekbe ne jusson, hogy cirkuszi mutatványokat produkáljatok rajta, mert kitöritek a nyakatokat.

— Nem lesz semmi baj... Csak repülhessünk minél előbb.

— Na nézd, rögtön repülni akarsz? Vakmerő ember vagy! Menjetek, helyezzétek magatokat kényelembe. Nem egy napra jöttetek.

Az elhelyezkedés nem tartott sokáig. Leraktuk a csomagjainkat, leadtuk a vezénylési papírokat, megtekintettük a látnivalókat — ennyi volt az egész. Aludni az első emeleten fogunk egy tágas tanteremben, étkezni a földszinten az étteremben, fürödni meg a tóban — amelynek a felét benőtte a

nád. Kosztya Mironov az „őslakóktól" érdeklődött, hol lehet „elűzni az agglegénybánatot". Azt a választ kapta, hogy innen öt kilométerre a faluban van egy klub, ott olykor filmet is bemutatnak.

Véget ért kétnapos szünidőnk. A tegnapelőtt még „tanfolyamhallgató" pilóták kivonultak a repülőtérre derékszíjukra akasztott fejvédővel, vállra akasztott térképtáskával — senki sem mondta, hogy mit vigyünk, de hátha szükség lesz rá —, és a hétköznapi, feszített ütemű, igazi élet gyors forgataga rögtön magával ragadott bennünket.

Repülőtér... A starthelynél már a földbe tapostuk a füvet, a felszálló- és leszállómezőben légörvény takarította el a növényzetet. A földnek erről a kis négyzetéről szállunk fel, hogy gyakoroljuk a repülőgép-vezetés egyes elemeit; ide térünk vissza kis győzelmeinkkel vagy kudarcainkkal. Akárhová repülünk, s látszólag rendszertelenül szántjuk az eget, a repülőtér figyelemmel kísér bennünket mint oktató és néző; a repülőtérnek számadással tartozunk, mennyire okosan használtuk fel a drága időt; nem hiába pazaroltuk-e a benzint, a töltényt, a lövedékeket. A föld e négyzete a repülőgépeké. Csak a repülőgépeknek van jogunk használni, amikor a levegőbe emelkednek, vagy hazatérnek a távoli magasságból.

Amikor egy pilóta kiér a repülőtérre, félig-meddig már „nem földi" lény. Érzései és gondolatai az égbolton járnak, azokkal, akik repülnek, mert ha egy a levegőben van, valamennyien vele vannak.

De mi történik a mi repülőterünkön ma? Miért engedik meg a szabályzat előírásainak megsértését? Miért nem röppennek a repülőtér fölé a figyelmeztető rakéták? Hiszen a gépek szokatlanul nagy sebességgel érkeznek a leszállómezőre...

Anatolij Szokolov főhadnagy, századunk parancsnoka, aki részt vett a halhin-goli harcokban, mellén a Vörös Zászló-érdemrenddel, arcán égési sebek forradásaival, maga áll a starthelyen, zászlócskákkal a kezében.

Csapkodják, tépik a forró, késő tavaszi széllel egybeolvadó légörvények, de ő rendületlenül áll és vezeti a repülést. Mielőtt kiengedné a gépet a légtérbe, emlékezteti még erre-arra a pilótát, olykor mozdulatokkal mutat valamit, leguggol, széttárja a karját, mint egy kotlóstyúk a szárnyait. Fogadja a repülőgépeket, amelyek leszállás után odagurulnak hozzá.

Felugrik a szárnyra, és a kabintetőbe kapaszkodva behajol a kabinba, kiabál valamit. A légcsavar kavarta szél beléje kap, mintha le akarná taszítani a szárnyról. Gimnasztyorkája felpúposodik a hátán, arca kivörösödik az erőfeszítéstől.

A parancsnok ezúttal is újabb pilótát enged ki a légtérbe. A kabintető becsukódik. Még egy pillantás, még egy figyelmeztetés, a motor felbőg, a repülőgép megiramodik.

— Főhadnagy elvtárs, szolgálattételre jelentkezem.

— Miért ilyen hivatalosan? — mosolyog Szokolov.

— Önhöz neveztek ki századparancsnok-helyettessé.

— Gratulálok. Éppen jókor. Atraskevicsnek éppen ilyen helyettesre van szüksége.

— Engem önhöz vezényeltek.

— Én holnap Kirovográdba utazom tanfolyamra. Atraskeviccsel együtt fogjátok átképezni a századot. Hiszen látod: ez is úgy süllyed a leszállómezőre, hogy mindent elfelejt, azt is, amit tízszer a szájába rágtam. Már egészen belerekedtem... Ne csökkentsd a sebességet! Engedd lejjebb a földhöz! Lejjebb! Máskülönben a MiG-en rögtön földhöz vágódsz. Húzd hasra a botkormányt! Úgy, kitűnő!

Önkéntelenül elnevetem magam Szokolov láttán, aki szorgalmasan dirigál, noha a pilótával nincs is rádiókapcsolata.

Szokolov felém fordult.

— Mit nevetsz?

— Ne haragudjon, de ez olyan mulatságos, parancsnok elvtárs.

— Holnap majd magad fogsz kínlódni, akkor megtudod, mi ez. Tanítani kell az embereket!

Elújságoltam neki, hogy Belci fölött német felderítőgépet láttunk. Cigarettát szedett elő, rágyújtott. Láttam rajta, hogy izgalmában nem találja a szavakat.

— Oda kell pörkölni a kalózoknak! Diplomáciai jegyzékekkel nem fogják elijeszteni őket.

— De MiG-ekkel igen!

— Úgy is van! Itt vannak, tessék, gyönyörködj bennük!

Az új típusra való átképzés bonyolult folyamat. A pilótáknak a repülések során begyakorolt mozdulataikat át kell vinniük egyik gépről a másikra. De csak azt szabad átvinniük, amire szükség van, és ugyanakkor el kell sajátítani az újat.

A MiG-3 vadászgép — amellyel ezredünk június 22-én az ellenség repülőgépeit fogadta — jó néhány új készséget követelt a pilótától. Az átképzés bizony nem kis erőfeszítést igényelt. Ez a gép rögtön megtetszett nekem. Olyan volt, mint egy tüzes vérű, keményfejű versenyló: a biztos kezű, erős combú lovas alatt nyílvesszőként száguld; de a gyenge lovas elveszti hatalmát fölötte, s a patái alá kerül. A tervezőknek általában ritkán sikerül egyforma hatékonysággal megvalósítani elképzeléseiket — a gép repülési tulajdonságait és tűzerejét illetően. Minden konstrukcióban óhatatlanul akad valamilyen gyenge pont.

A MiG—3 kitűnő harci tulajdonságai mintegy rejtve voltak néhány fogyatékossága mögött. A gép erényeit csak azok a pilóták tudták felszínre hozni, akik képesek voltak felismerni és kihasználni e tulajdonságokat.

Az átképzéssel nagyon siettünk. Még a levegőben is érződött, hogy nyugati határainkon baljós események érlelődnek. A német felderítőgépek mind gyakrabban sértették meg légterünket. Június elején a hadosztály-parancsnokság közvetlenül a határra vezényelte az első átképzett rajt.

Valentyin Figicsev hadnagy, a raj parancsnoka — napbarnított arcú, magas termetű, keménykötésű férfi, nagy fekete oldalszakállával egyáltalán nem hasonlít urái földjeire — büszkén vette át a felelősségteljes őrszolgálatot a szovjet föld határán, a Prutnál. Szókészletünk új szóval bővült, a „Pirlica" szóval — ez volt a neve a rejtett repülőtér körletének.

Ezekben a napokban én is bonyolult feladatot kaptam. Rajunk — most már új összetételben: Gyacsenko, Dovbnya hadnagyok és én — ugyanis utasítást kapott, hogy repülje be a Belciben összeszerelt új gépeket, és hozza át Majaki repülőterére.

Barátaimmal szinte naponta repültünk Belciből a Dnyeszteren túlra, és ezt a lehetőséget alaposan kihasználtuk arra, hogy kiismerjük, engedelmessé tegyük az új gépet.

A MiG-3 könnyen ment át zuhanórepülésbe, felgyorsulva

több mint ötszáz kilométeres óránkénti sebességre, s ez után hétszáz-nyolcszáz méteres ugrásra is futotta az erejéből. Ez nagy függőleges magasságot jelent, a magasság pedig a sebesség tartaléka. Nagyon megszerettem ezt a gépet, amelynek tulajdonságai és felépítése mintegy tanúsították rendeltetését: a rohamot!

A pilóta, ha ilyen vadászgéppel emelkedett a levegőbe, erősnek, magabiztosnak érezte magát. Miközben a műrepülés feladatait gyakoroltam, egyre azon törtem a fejem, milyen új fogásokat alkalmazhatok ezzel a géppel a légiharcban, mi lehet az ellenség számára az a váratlan manőver, amellyel fölénybe kerülhetek vele szemben. Hiszen a légiharcban csak ez hozhatja meg a győzelmet. Amikor gyors, jól felfegyverzett gép van az ember kezében, mindjárt a műrepülés bonyolultabb részletein, a manőver, a harc jobb lehetőségein töpreng, valami új lehetőséget keres.

Olvastam valahol, hogy az ember fél másodperc alatt képes reagálni valamilyen jelenségre. Egy jól képzett, begyakorolt pilóta még gyorsabban. De nem mindenkinek egyforma a reagálási képessége. Pedig minél gyorsabb és pontosabb a reakciónk, annál meglepőbbek lehetnek akcióink az ellenség számára. Arra gondoltam, hogy ezt a képességet csak úgy alakíthatom ki magamban, ha a gyakorlórepüléseken nem félek az erőfeszítéstől, mindig úgy viselkedem, mintha igazi harcba mennék.

Repülési gyakorlatomnak ez volt a fő megkülönböztető vonása, jellegzetessége. Szerettem a határozott repülést, a maximális sebességet és magasságot, igyekeztem az automatizmusig fejleszteni a kormányszervek koordinált vezérlését, különösen a függőleges figurákban és a zuhanórepülésből való kijövetel során. S aki félt ettől, az „horognak" nevezte vakmerő megoldásaimat. De más dolog a higgadt elővigyázatosság, és megint más a gép lehetőségeinek lebecsülése. Nyilvánvalóan tévedtek azok az elvtársak, akik azt hitték, hogy az ellenséggel folytatott légiharcok ugyanúgy zajlanak majd le, mint a repülőtér fölötti gyakorlatok, pontosan terv szerint és csakis kötelékben.

Ovcsinnyikov, századunk segédtisztje, akit ezekben a napokban egy MiG-3-on oktattam, gyakran vitatkozott velem.

— Nem lehet így bánni a géppel — háborgott —, nem szabad olyasmire kényszeríteni, amire nem képes! Ez nem vezet jóra!...

— Miért nem képes? — vetettem ellene. — Ha engedelmeskedik az én akaratomnak, engedelmeskedhet a tiednek is! De előbb magadnak kell arra törekedned, hogy elvégezd ezt a mozdulatot.

— Miért, szerinted én egy érzéketlen fatuskó vagyok, akit beültettek a kabinba?

— Dehogyis: közted és a fatuskó közt van némi különbség. A fatuskót nem lehet agyonlőni, de téged vagy engem, ha úgy vezetjük a gépet, mint te, földhöz nyekkenthetnek, rögtön az első légiharcban.

— Ne ijesztgess. Én is érzem a gépet.

— Úgy van! — tetszett meg a gondolata. — De az érzéket fejleszteni kell, hiszen az sem tűri a korlátokat. Bátran vállald a túlterhelést, keresd a lehetőségek maximumát, hogy minél váratlanabb manővereket és minél nagyobb sebességet hozhass ki a gépből.

A példa kedvéért elmondtam neki, hogy a mozgó légi célra végrehajtott lövészeten a célzás új módszerének alkalmazásával hogyan sikerült elérnem nagy találatarányt. Negyven találatom volt a célzsákon — a „kitűnő" értékeléshez szükséges tizenkettő helyett.

— De rettegtek is tőled a vontatógépek pilótái mind! Az is előfordult, hogy egyszerűen nem voltak hajlandók vontatni neked: „Szitává lő bennünket" — mondták.

— Nem volt rá semmi okuk, csak a túlzott óvatosság beszélt belőlük.

— Az óvatosság sohasem árt.

— A félelem viszont — ne feledd — könnyen bajt szül.

Ovcsinnyikovval nem jutottunk egyetértésre. De éppen, mert a repülések végrehajtásának elemzésekor sűrűn voltak ilyen viták, rákényszerültem, hogy figyelmemet a leglényegesebb feladatra összpontosítsam. Minden erőnkből fel kellett készülnünk a légiharcokra. Külön-külön mindegyikünknek és valamennyiünknek együtt.

*

A földön gabonaérlelő, áldást hozó, meleg június terpeszkedik. A látóhatár alján halványan kirajzolódnak a zöld dombok körvonalai, a kertekben enyhe szellő borzolja a gyümölcsfák leveleit, a patakok és a tavak fodrain pajkosan ját-

szik a napsugár. Az érő gabona táblái kékesszürke tengerként hullámzanak. És a tekintet megpihen rajtuk . . .

Amikor földközelben repülünk, vagyis kis magasságú repülést hajtunk végre, a figyelem csak a nagy felületű, rikító színű objektumokat rögzíti. Minden egyéb csak elmosódó hátteret alkot. De az, amit a szem és az emlékezet rögzít, megteremti a gyorsaság érzetét, érzékelteti a gép sebességét.

Erre az érzésre nagy szüksége van a pilótának. Azért igyekszik minél közelebb kerülni a földhöz, hogy maximális erőfeszítésre kényszerítse magát, edzze figyelmét, fejlessze a tájékozódás gyorsaságát. Az ember ilyenkor minden idegszálával érzékeli a repülést, szinte átengedi magán a feléje rohanó föld gyorsan változó tájait. A magasban nem nyújt ilyen élvezetet a repülés. Odafent néha teljesen megszakad a földdel való vizuális kapcsolat, és csak a látóhatárhoz vagy valamilyen távol lebegő felhőhöz igazodik az ember, vagy egy erdőség szétfolyó foltjához, egy folyó szalagjához.

Miközben átmentünk a gépekkel Belciből Majakiba, bőségesen élvezhettük a kis magasságú repülés nyújtotta örömöket. Majakiból szállítógépeken vittek vissza bennünket Belcibe, ott pedig már álltak az összeszerelt és feltöltött MiG-ek. Gyorsan ellenőrizzük a repülőgép vezérlőrendszerét, s már emelkedünk is a levegőbe. Aztán a repülőtér fölött újból bemutatjuk a műrepülés néhány gyakorlatát: a meredek felhúzásokat, a gyors, éles fordulókat, a zuhanórepülést úgy, hogy szinte csak közvetlenül a földnél vesszük ki a gépet a zuhanásból. A technikusok és a mérnökök elégedettek: jól viselkednek a gépek. A munkások is szívesen figyelik ezt a látványosságot. Csak az építkezés vezetői néznek ránk ferde szemmel: zavarjuk a repülőtéri munkálatokat.

A repülőtér fölött és átrepülés közben önállóan tevékenykedtünk. Értelmes, bátor társakat kaptam, és ezért az új technika berepülését kitűnően felhasználhattuk repülőgépvezetői készségünk fejlesztésére. Örömmel, jóleső érzéssel emlékezem vissza június első felének derűs napjaira. Megerősödtem, megedződtem és nagy repülési tapasztalatra tettem szert e rövid idő alatt.

Egy alkalommal, amikor Belciben jártam, néhány percre beugrottam a szállásomra. Az öreg háztulajdonos megörült, szívélyesen ebédre invitált. Csodálkoztam: azelőtt ilyesmi nem fordult elő. Minek tulajdonítsam ezt? Őszinte ez a vendégszeretet? Időm azonban nem volt, így a meghívást nem

fogadhattam el. Az öreg az ajtóban állva búcsúzott tőlem, reszkető kézzel megfogta a vállamat, és rémülten suttogta:

— Hallgasson rám: Németország még ezen a héten megtámadja a Szovjetuniót.

Arcomra közömbösséget erőltettem e hír hallatán, kénytelen voltam provokációnak, rémhírterjesztésnek minősíteni. De az öreg kitartott a maga igaza mellett.

— Ez nem rémhír! Miféle rémhír az, amikor Romániából egyre-másra szöknek az emberek a fasiszta Antonescu elől. Azok mindent látnak. Hitler hadserege ott áll a Prut túlsó partján, és az ágyúk csöve ránk mered! Mi lesz velünk, öregekkel? Ha fiatalabb lennék, még ma elutaznék beljebb Oroszországba. Mi most Oroszországért, az oroszok erejéért imádkozunk. Hitlernek itt ki kell törnie a nyakát, különben nagy baj lesz...

Visszasiettem a repülőtérre. Útközben egyre az öreg szavai motoszkáltak a fejemben. Régebben csaknem gyűlölettel határos megvetést éreztetett velünk, aztán közömbösséget mutatott, most pedig már csak bennünk reménykedik.

5.

Végre átvittük Majakiba az utolsó három MiG-et is. Jóleső érzés töltött el: a feladatot végrehajtottuk, és ismét hozzálátunk a kiképzéshez. Rajunk a műrepülés és útvonalrepülés feladatait már végrehajtotta, most a földi és légi lövészet gyakorlásai következtek, „légiharcot" kell vívnunk olyan tapasztalt „ellenfelekkel", mint Ivanov és Atraskevics. Tisztában voltam vele, hogy a légiharc elemeit csakis akkor tudjuk tökéletesíteni és a légiharcban biztonságérzetre szert tenni, ha komolyan vesszük a gyakorlatokat, ha maximális erőfeszítésre kényszerítjük magunkat.

Századunk már harckészültségi szolgálatot adott Belciben. Mironov, Figicsev és valamennyi társam folyamatosan harckészültségben volt; szinte ki sem szálltak a MiG-ek kabinjából. Szerettem volna én is velük lenni, de minden másként alakult. Miután jelentettem, hogy a feladatot végrehajtottuk, Ivanov szokás szerint bólintott, hogy „jól van", majd rögtön hozzátette:

— Most még egy feladat vár rátok, aztán már törődhettek magatokkal. Át kell repülni három MiG-gel a századparancs-

noki tanfolyam repülőterére. Ez nem is olyan egyszerű feladat, mint első pillantásra látszik. Előbb le kell szállni Grigoriopolban, ott át kell vennetek még két repülőgépet, és ötösben repülhettek tovább. Nos, ma pedig pihenjetek.

Korán reggel szálltunk fel és a Grigoriopolba vezető irányra álltunk. Zárt alakzatban repültünk északról délnek. Grigoriopoltól néhány kilométerre egy vadászrepülő-ezred állomásozott, amely ugyanolyan okból hagyta ott repülőterét Kisinyovban, mint mi: ott is épült a beton kifutópálya. A pilóták és a technikusok sátrakban laktak. Az ezredtörzs székhelye pedig — akárcsak nálunk — egy furnérláda volt.

Miután a gépekkel az állóhelyre gurultunk, ott hagytuk őket, elindultunk a törzsbe. Útközben sok ismerőssel találkoztunk. Ennek az ezrednek néhány pilótáját még Kisinyovból ismertük, ahol gyakran jártunk gyűlések és más összejövetelek alkalmával, néhányukkal együtt tanultam a rajparancsnoki tanfolyamon. A kisinyovi ezred részt vett a karéliai harcokban, sok pilóta mellén harci rendjelek csillogtak. Mindig öröm volt találkozni, elbeszélgetni velük. Irigyeltem azokat, akiknek már volt alkalmuk megküzdeni az ellenséggel. Hogy is ne irigyeltem volna őket, hiszen a mi századunk 1940 telén nem jutott ki a finn frontra: a repülőgépek már ott álltak vasúti kocsikra rakva, mi, pilóták pedig már számtalanszor elképzeltük, hogyan száguldunk majd a hómezők, a lövészárkok, a fedezékek fölött.

A törzsben közölték velünk, hogy a két MiG-et előkészítették, de a felszállást nem engedélyezik. Útvonalunkon végérvényesen elromlott az idő. A törzsfőnök adott egy sátrat, hogy pihenhessünk, s tréfálkozva megjegyezte:

— Létszámba vesszük önöket a táborunkban.

— És hosszú időre szól a marasztalás? — fogta el a nyugtalanság Gyacsenkót.

— Az még bizonytalan.

Három napot töltöttünk ebben a sátorban, de ez is valóságos örökkévalóságnak tűnt fel. Nem tudtuk, mivel üssük agyon az időt: olvastunk, aludtunk, meséltünk egymásnak. És szomorúan lestük a rongyos, gomolygó fellegeket, amelyek végeláthatatlan sorban vonultak, alacsonyan a dombok fölött. Honnan kerül elő ennyi felhő? Hogy az ördögbe kerekedett ilyen időjárás, amikor már itt a nyár?

Komor előérzetek nyomasztották a lelkünket.

Rosszkedvünk csak esténként múlt el, amikor az étkezdé-

ben összegyűltek a pilóták. Hosszú órákig üldögéltünk ott, beszélgettünk az új repülőgépekről, a repülés rendkívüli eseményeiről.

A társalgás lelke a legidősebb pilóta, egy tagbaszakadt, jóképű százados volt. Igen lebilincselően tudott mesélni. Csak egyszer találkoztam vele Kisinyovban, de a vadászrepülők gyakran emlegették. Karmanov azelőtt berepülő pilóta volt Moszkvában. Aztán valami vétség miatt, büntetésből csapathoz vezényelték. Itt, az ezrednél, századparancsnoki beosztásban volt. A pilóták mind nagy tisztelettel tekintettek fel rá. És nem alaptalanul: Karmanov kitűnően repült — és könnyen szót értett az emberekkel. Fordulatos történetei még a legálmosabbakat is ébren tartották. Szerette a figyelmes közönséget.

Az első este, amit a pilótákkal együtt töltöttem, Karmanov egy spanyolországi esetet mesélt. Már hallottam róla.

— Szóval a vállheveder is bajba juttathatja a pilótát.

— Ez még sohasem jutott az eszembe — kétkedett egy fiatal, de már teljesen ősz hadnagy. — Nem tudom elhinni.

— „Nem jutott eszembe" — sértődött meg Karmanov. — Olyan emberrel történt ez, akit személyesen ismerek. Ez valóban megtörtént, ő meg: „nem tudom elhinni". Kislány, teát! — szólt oda a felszolgálólánynak, majd folytatta: — Az a pilóta ugyanúgy ült az asztalnál, mint most te, és elmondta, milyen bajba került. Spanyolországban harcolt. Egyszer találatot kapott, a repülőgép kigyulladt. Amikor a lángok behatoltak a kabinba, ugrania kellett, de az ejtőernyőt nyitó zsinór beleakadt a vállhevederbe. Azt az átkozott zsinórt, magad is tudod, nem lehet elszakítani, de még átharapni sem. Érted már?

— Értem. De hát ez ritka eset.

— Egy ilyen eset éppen elég ahhoz, hogy az ember elköltözzön a másvilágra. A repülőgépeknek is megvannak a maguk vakbelei. Ki kell operálni, ki kell dobni őket.

— A vállhevederre érted ezt? — csodálkozott valaki.

— Egyetlen esetből még nem lehet következtetéseket levonni — erősködött az ősz hadnagy.

— Dehogynem — vitázott vele Karmanov —, ha egy tanulságos esetet részletesen elemzünk, az óriási haszonnal jár.

— Miért nem issza a teáját? — kérdezte a felszolgálólány.

— A tea nem bor, nem lehet sokat inni belőle — felelte

Karmanov, és felállt az asztal mellől. Nem tetszett neki, hogy néhányan kételkedtek a szavaiban.

Mindenki felállt. Odapillantottam a mi asztalunk felé, de Gyacsenko és Dovbnya már nem volt ott. A sátor bejárata előtt Karmanov jobbra tért, én pedig az ősz hadnaggyal mentem tovább. Kiderült, hogy egy felé visz az utunk.

Szótlanul ballagtunk. Sötét, hűvös, nyirkos éjszaka volt, a szél szinte ősziesen bújt az ingünk alá.

— Csodálatos pilóta, de szeret fecsegni — mondta halkan a hadnagy. — A vállheveder... vakbél. Komolytalan dolog ez! Még utóbb valaki komolyan veszi, és kivágja.

— Minden ezredben beszélnek erről — jegyeztem meg. — Az én rajomban is azt mondta az egyik: „Levágom és kihajítom ezt a vakbelet."

— Csakugyan?

— Nem én találtam ki. Aztán miért vágnád le éppen te? — kérdeztem. — Hiszen olyan cingár vagy, hogy szükség esetén játszi könnyedséggel kibújsz a hevederből.

— Nem engedted meg?

— Persze, hogy nem.

— Jól tetted! Az ember ne kövessen minden tanácsot. Olyan helyzetbe kerülhet, hogy mindenkire hallgat és elfelejti a maga eszét használni. Nehéz pillanatban pedig elsősorban arra célszerű hallgatni...

Zizegtek a fák levelei. Valahol messze, a Dnyeszter túlsó partján, a besszarábiai oldalon fények sziporkáztak. Megálltam, mert éreztem, hogy az ősz hajú hadnagy valamit mondani akar. Nem tévedtem.

— A finnországi hadjárat előtt — mondta — igen figyelmesen hallgattam a háborúról, a harctéri körülményekről szóló előadásokat. Aztán hamarosan magam is ilyen körülmények közé kerültem. Egymás után hajtottam végre a harcfeladatokat. Részt vettem légiharcokban, támadtam a finnek erődítményeit. Amíg csak sikerekben volt részem, úgy éreztem, minden világos, mindent értek.

De aztán egyszer megesett a baj. A gépem találatot kapott, elmaradtam a köteléktől. Most már csak magammal tanácskozhattam. Útvonalunkon egyetlen tájékozódási pontot sem jegyeztem meg. Cammogok hazafelé, de fogalmam sincs, hol vagyok: hazai vagy idegen terület fölött. A repülőgép alig bírja már, mindjárt lehuppan a földre. Láttam, hogy sima, fehér hómező terpeszkedik alattam, megpróbáltam simán le-

tenni a gépet. Sikeresen földet értem. Kimásztam a szárnyra, körülnéztem.

Hamarosan lövöldözést hallottam, majd nem messze fehér álcázóköpenyes emberek csoportja tűnt fel. Síléceken suhantak — egyenesen felém. Na, mondom, ezek finnek. És abban a pillanatban átfutott az agyamon, mi a teendő ilyen esetekben: ne adjuk meg magunkat, és okvetlenül gyújtsuk fel a repülőgépet.

A fehér köpenyes sielők már alig egy kőhajításnyira voltak, éppen csak annyi időm volt, hogy előkapjam a pisztolyomat. Csövét a halántékomra szorítottam és meghúztam a ravaszt. A lövés elmaradt. Igaz, én az ütőszeg csattanását is robbanásnak véltem. Újra töltöttem a pisztolyt, újra a halántékomhoz illesztettem. Az ütőszeg megint csattant, de a pisztoly nem sült el. Így ürítettem ki sorba az egész tárat, a rossz töltények mind ott hevertek a lábam alatt, én meg éltem. Miután elvesztettem önuralmamat, hasra vetettem magam a hóban, és kitört belőlem a zokogás.

Kezek nyúltak felém, talpra állítottak. A sielők a mieink voltak. Hazai területen értem ugyanis földet. Borzalmas história, igaz? Ebből is le lehet vonni néhány következtetést...

Akkor este sokáig nem jött álom a szememre. Nyugtalanul forgolódtam, egyre az esőtől nyirkos párnát igazgattam a fejem alatt. Nem ment ki a fejemből az ősz hadnagy története.

... Szombaton sem engedélyezték a felszállást.

— Hétfőre teljesen kiderül, akkor majd útra bocsátunk — mondta a törzsfőnök.

— Meghalunk a tétlenségtől, őrnagy elvtárs — könyörgött Gyacsenko. — Legalább Grigoriopolba mehessünk át, hogy kipihenhessük a sátoréletet.

— Nos, szerezzenek hát egy gépkocsit, és menjenek.

Fél óra múlva Grigoriopolban voltunk. A szűk étterem zsúfolásig megtelt, de azért még nekünk is szorítottak helyet. Gyacsenko teljesen átalakult, egyszerre megjött a jókedve. A nyúlánk, pirospozsgás arcú, szőke hajú fiú szerette a kellemes borozgatást — baráti társaságban. Szerzett bort és harapnivalót. Mindent kirakott az asztalra, és mosolygott.

— A levegőben is vannak derűs pillanatok.

A táborba késő este értünk vissza, de még sokáig beszélgettünk félhangon. Az égen ragyogó csillagokat láttunk még a

ponyván át is. Nyugodalmas csönd honolt körös-körül... S amikor elaludtunk, még nem tudtuk, hogy a béke percei meg vannak számlálva.

6.

Arra ébredtünk, hogy hevesen verik a síndarabot. Első gondolatunk az volt, hogy gyakorló riadót rendeltek el. Sem otthon, sem vendégségben nem hagyják békén az embert. Lábdobogás, izgatott hangok...

Gyacsenko morgolódott, hogy milyen hányatott az életünk — és sokáig keresgélte a zokniját. Dovbnyával együtt megvártuk.

A repülőtér egyszerre megelevenedett. Egymás után bőgtek fel a motorok, túlharsogták a síndarab szakadatlan csörömpölését.

„Ezek szerint komoly riadó — gondoltam —, ha máris szétteleplitik a gépeket. Gyakorlásnak nem is rossz. A gépek számára van elég hely: a repülőtér szélén hatalmas kukoricatábla húzódik."

A törzs „ládája" előtt teljes harci felszerelésben tolongtak a pilóták. Arcukon elszánt komorság. Érthető tulajdonképpen, hiszen a riadó elrontotta a szabadnapjukat. De ennél többet, valami szokatlant olvastam ki tekintetükből.

Az ajtóhoz nyomakodtam, hogy jelentsem rajom bevonulását. Gyacsenko meg bosszúsan morgott mögöttem:

— Miért nem hagyjátok aludni legalább a vezényelteket?

— Aludni? — csattant élesen a kérdés. — Háború van!

„Háború?" Ezt már csak gondolatban kérdezte mindenki önmagától. Az egyik azért, mert nem hitt a kimondott szónak, a másik, mert azt hitte, rosszul hallott... De ennek a rettenetes szónak az igazi értelmét most minden megerősítette: a látóhatár alján, Tyiraszpol felől vöröslő rőt fény, a gépek ideges mozgolódása a repülőtéren.

Háború! A hétköznapi gondok, a tegnapi békés tervek egyszerre hihetetlen messzeségbe tűntek. Bizonytalanul, homályosan, baljósan meredt elénk a jövő.

Mitevők legyünk mi hárman, vezényeltek? Miért vagyunk itt, amikor égető szükség van ránk, ott, Belciben, ahol századunk már harcol, védelmezi a határt, a repülőteret, a várost?

— Engedélyezi, hogy visszarepüljünk ezredünkhöz? — kérdeztem a törzsfőnöktől.

— Repüljenek.

— Adjon technikusokat, hogy előkészítsék a gépeket.

— „Adjon!" Könnyű azt mondani. Mind foglalt! Értsék már meg: háború van!

Északnyugat felől erősödő motorzúgás hallatszott, majd az ég világos kárpitján kirajzolódtak a repülőgépek körvonalai. Bombázók voltak vadászgépektől kísérve. Ugyan milyen gépek lehetnek? A mieink-e, vagy nem?

Néhány I-16 vadászgép repült az ismeretlen gépek fogadására. A bombázók elkezdtek szétbontakozni. Most már világosan kivehetők voltak rombusz alakú szárnyaik.

Ellenség. Igen, ez háború . . .

Miközben gépeinkhez rohantunk, nem vettük le szemünket az ellenség gépeiről. Géppuskák szapora kelepelése hallatszott a levegőből. Ezt már egészen másképp érzékelte a fülünk, mint azelőtt. Ez már igazi légiharc volt.

Ha a MiG-jeinken már előkészítették volna a fegyverzetet, haladéktalanul barátaim segítségére siettem volna, megmérkőztem volna a fasisztákkal. Lehet, hogy megint úgy járok, mint harminckilencben, s nem kerülök ki a frontra? Mások már harcolnak, én meg . . .

Valamikor magam is repülőgéptechnikus voltam, így hát hozzáláttam a gépek előkészítéséhez. Gyacsenko meg Dovbnya sűrített levegős palackokat hozott a motorok beindításához.

Amikor a levegőbe emelkedtünk, gyalázatosan rossz érzés fogott el. Hiszen a MiG-eken nem volt egyetlen töltény sem. Közvetlenül az erdők és mezők fölött kell repülnünk, amíg meg nem érkezünk egységünkhöz.

Végre eljutottunk Majakiig, és elámultunk: a repülőtéren csend és nyugalom honolt. A repülőgépek mind bent állnak álcázva a kukoricásban. A kifutópálya üres. Miután leszálltunk, a kukoricásba gurultam a géppel. Gyacsenko és Dovbnya odasoroltak mellém.

— Elfeledtétek, hogy háború van? — ordítottam rájuk. — Mi az ördögnek sorakoztok fel, mint valami díszszemlén!

Újra beindították a motorokat, odább gurultak.

Barátaimat a gépek mellett hagytam, én pedig a törzsbe rohantam. Jelentettem Matvejevnek:

— A feladat végrehajtását félbeszakítottam. A raj visszatért az ezredbe. Kérek engedélyt, hogy visszatérjünk a századunkhoz Belcibe.

— Várj! Szükségem van rád.

Körülnézek, a parancsnokot keresem. Nem látom. Várok. Kérdezősködöm. Lassan tisztázódik a helyzet. A hadosztályparancsnok az előző nap utasította Ivanovot és Atraskevics századparancsnok-helyettest, hogy haladéktalanul menjenek Pirlicába, vizsgálják ki, miért sértette meg Figicsev a határt a német felderítő üldözése során. Ivanov egy UTI-4-el repült el, Atraskevics pedig gépkocsin vágott neki az útnak. Ivanovtól este hírt kaptak: egy mezőn kényszerleszállást hajtott végre — nem volt elég üzemanyaga. Atraskevics pedig azt üzente, hogy gépkocsija elakadt valamilyen horhosban. Kuzma Szeliversztov rajparancsnokot a hadosztálytörzs Kisinyovba rendelte — valami vétség miatt.

Hát így állunk! A repülőtéren nincs egy parancsnok sem, s néhány pilóta is távol van...

— Belci? Belci? — hallottam Matvejev őrnagy hangját. Szó szerint ismétli a hallottakat.

Néhányan az ajtóban állunk. Hegyezem a fülem, hogy egyetlen szót se szalasszak el. Belciből közlik, hogy korán reggel német bombázók, Messerschmittek fedezete alatt megtámadták a repülőteret. Az üzemanyagtelep leégett. Vadászaink felvették a harcot a német gépekkel. Szemjon Ovcsinyikov elesett.

A távolabb állóknak szájról szájra adjuk: „Ovcsinnyikov elesett." Többször voltam nála Belciben vendégségben, sokszor láttam a kisfiát, a feleségét... Szívemet eddig csak izgalom és az ellenség iránti gyűlölet töltötte el, ehhez most új érzés társul: egy derék ember, az elvtársam elvesztésének fájdalma. Rögtön tudni szeretnénk, hogyan halt meg, milyen körülmények között. Olyan érzés fog el, mintha az életét kioltó ellenséges golyó tovább repülne — mást keresne. Védenünk kell magunkat, túl kell járnunk az ellenség eszén, le kell terítenünk.

— Kérek engedélyt, hogy rajommal az elvtársak segítségére siessek — próbálkozom még egyszer Matvejevnél.

— Mondtam már, hogy várjon! — feleli bosszúsan. — Az

imént repült oda a második század. Mihez kezd ott üzemanyag nélkül?

A törzsfőnök szemmel láthatólag tanácstalannak látszik.

Visszasietek kísérőimhez. Amikor ott hagytam őket, megkértem, hogy hevederezzék és lőjék be a géppuskákat valamennyi repülőgépen.

Gyacsenko már messziről kiáltja felém:

— Repülünk?

Dovbnya izgatottan néz rám:

— Mi a helyzet Belciben?

Ott maradt a felesége és a kisfia.

— Harcolnak, Ovcsinnyikov meghalt.

Csend.

— Hogyan?

Ugyanazt a kérdést hallom, amelyet az imént még magamnak tettem fel. A repülőkre jellemző, hogy módfelett érdeklődnek a részletek iránt, még ha azok tragikusak is. Hogy halt meg? Miért halt meg? Hiszen azt reméltük, hogy mindig győzni fogunk.

Hadseregünk természetesen védelemre, olyan ütközetre készült, amelyet ránk kényszerítenek. Keményen tanultunk, nem vesztegettünk el hiába egy napot sem, hogy megtanuljuk az új gépek kezelését. De a fasiszták váratlanul törtek ránk, megleptek bennünket. Ha erőteljesebben éreztük volna a támadás veszélyét, méltó fogadtatásban részesíthettük volna az ellenséget. De a legfontosabb az lett volna, hogy ne kerüljünk olyan helyzetbe, amilyenben ezredünk a háború első reggelén volt. A századok szétszórva, az emberek szanaszét, a repülőgépek nincsenek előkészítve . . .

Most, ahogy első halottunkra gondolunk, kezdjük megérteni, hogy ez kegyetlen, véres háború lesz; ha most felszállunk, könnyen megtörténhet, hogy nem térünk vissza a repülőtérre, s nem látjuk többé ezt a csodaszép derűs reggelt.

— Pokriskin, a törzsbe! — hallom az egységügyeletes hangját.

— Értettem!

Rohanok, s közben az eget fürkészem. A harmattól nyirkos csizmám igencsak elnehezedett. A látóhatár fölött felbukkan a nap.

A törzsnél még mindig tolonganak az emberek.

— Vedd elő a térképet! — mondja Matvejev. — Látod ezt a kis ligetet? — bök az ujjával egy nagy mezőben levő zöld körre.

— Látom.

— Fogj egy U-2-t és menj. Ott üldögél Ivanov.

Azt kell mondanom: „értettem", de nem tudok kinyögni egy szót sem. Hát harci feladat ez? Hiszen ebből csak az következhet: Ivanov visszarepül az U-2-en, én pedig ott maradok a gépe mellett, amelynek tartályaiban nincs egy csepp benzin sem.

Matvejev sejti, hogy mi a tétovázásom oka.

— A benzinszállító kocsi már úton van, hamarosan odaér. Tájékoztasd Ivanovot a helyzetről. Belciben bombázták a repülőteret, az üzemanyagtelep leégett. Oda vezényeltem a második századot. Az a lényeg, hogy jöjjön vissza minél előbb az ezredhez.

Megyek vissza a repülőgépekhez. Gyacsenko és Dovbnya a szárny alatt üldögél. Amint meglátnak, felpattannak.

— Repülünk?

Csak legyintek, tovább megyek MiG-jeink mellett a kukoricásban rejtőző U—2-höz.

7.

Könnyebb volt megkeresnem az óriási térségen a kis ligetet, mellette a magányos repülőgépet, leszállnom az ismeretlen mezőn az U-2-vel, mint beszámolnom Viktor Petrovicsnak Belciről és Ovcsinnyikov haláláról. Ivanov nyugodtan végighallgatott. Abból ítélve, amilyen ruganyos mozdulattal föllendült a szárnyra, s fürgén beugrott a kabinba, gondosan eligazított, hogy hol várjak és hol tudok könnyebben felszállni, megértettem, hogy parancsnokom hallatlan önuralommal rendelkezik, acélból vannak az idegei. Parancsnokom nyugalma engem is megnyugtatott. A benzinszállító tartálykocsi hamarosan megérkezett.

Amint visszaértem a repülőtérre, abban a tudatban jelentkeztem Viktor Petrovicsnál, hogy ha nem is sokat, de valamit tettem már, és megszereztem a jogot a harcfeladatra.

— Éppen kapóra jössz — mondta Ivanov. — Készítsd fel rajodat a feladatra.

Tíz perc múlva felderítésre indultunk a Prut túlsó oldalára, Románia légterébe. Az volt a feladatunk, hogy derítsük fel Iaşi és Roman repülőtereit.

Az első várost alacsonyrepülésben gyerekjáték elérni, tű-

nődtem magamban már repülés közben — csak az a fontos, hogy a fiúk szorosan mellettem maradjanak. A mély hátországban fekvő Romant már nehezebb lesz megközelíteni. De éppen ennek örültem. Csak azt fájlaltam, hogy a parancsnok szigorúan utasított: ne bocsátkozzunk harcba, a felderítés után rögtön térjünk vissza.

Iaşi fölött légvédelmi ágyúk tüze fogadott bennünket. Kíváncsian nézegettem a mögöttem elmaradozó pamacsokat. A veszélyérzet még nem eléggé finomult ki bennem.

Iaşi repülőterén nem láttam egyetlen gépet sem. Nyilván elrepültek innen, mert közel a határ. De hová? Feltétlenül el kell jutnunk Roman fölé. Nem térhetünk vissza üres kézzel.

Iasi-t elhagyva rögtön kismagasságra ereszkedtünk. Ha az ellenség légifigyelő őrszemei pontosan meghatározták további útvonalunkat, Roman fölött szervezett légvédelmi ágyútűzzel fogadhatnak minket. Eszembe jutott, amit frontot járt társaimtól hallottam: minél közelebb vagyunk a földhöz, annál kevésbé veszélyes a légvédelmi ágyúk tüze.

Az utakon hatalmas oszlopok vonultak kelet felé: gyalogság, gépesített egységek, tüzérség. Közeledtünkre a német katonák szétrebbentek, s ahogy a gyakorlótéren tanulták, az árkokba és a bokrok alá hasaltak. Ökölbe szorult a kezem: holnap ez a zavaros áradat elözönli földünket.

Fő célunk most már a romani repülőtér. Pontosan a városnak tartunk. Messziről már látszik a város. De mit lehet látni alacsonyrepülésben? Magasabbra emelkedünk, meg kell feledkeznünk a légvédelmi ütegekről. De ők észrevették magukat. Nyomjelzős lövedékeik vörösessárga csíkokat rajzoltak a levegőbe. Közvetlenül a város fölött egy kis felhőt vettünk észre, amögé rejtőztünk. Onnan viszont alig láttuk a földet. Egyszer csak lenn valami csillogáson akadt meg a tekintetem. Ugyan mi az? Tó? Dehogyis! Repülőgépek!

A repülőtéren a szó szoros értelmében egymásba értek a gépek. Több sorban álltak. Kabinjaik és szárnyaik csillogva verték vissza a napfényt, mint valami óriási tükör.

A légvédelmi lövegekről és minden veszélyről rögtön megfeledkeztünk. Igen, ez a pontos kifejezés: megfeledkeztünk. A józan számítás csak később alakul ki, kell egy kis idő, amíg az ember meg tudja osztani figyelmét mind a felderítésre, mind a manőverezésre. Ezúttal csak a repülőteret néztük, igyekeztünk legalább nagyjából megszámolni a gépeket. Több

mint kétszáz bombázó és vadászrepülő volt a repülőtéren... Néhány gép motorját éppen akkor indították be. Zuhanórepülésbe mentünk át, nagy sebességgel elhúztunk fölöttük, és keletnek fordultunk.

Most aztán tüstént haza! Hej, ha rögtön jelenthetnénk a törzsnek a felderítés eredményeit! De nincs rádiónk.

Az ellenséges oszlopokkal zsúfolt utak fölött repültünk vissza. Prut, Dnyeszter... Majaki. Leszállás. Mindnyájunk szívét megdobogtatja az öröm: az első harcfeladatot végrehajtottuk, és ami a legfontosabb, saját szemünkkel láttuk, hogyan rebbentek szét a fasiszták, gépeink motorzúgásának hallatára.

Amikor gépeinkkel az állóhelyre gurultunk, a törzsből gépkocsi jött értem. Gyacsenko és Dovbnya a gépeknél maradt. Megkérdeztem őket, mit láttak a repülőtéren, így teljesebb lett a kép.

— Rögtön le kell csapni erre a repülőgép-kiállításra! — heveskedett Gyacsenko.

— Le is csapnak! Azért voltunk ott!

8.

Készültségben vagyunk a repülőgépek mellett, minden pillanatban készen arra, hogy felszálljunk és kísérjük bombázóinkat, vagy védjük Majakit az ellenséges gépek támadásával szemben. A németek Belciben már használhatatlanná tették a repülőtér kifutópályáját.

A törzsből telefonálnak: első fokú készültség! A légifigyelő őrszemek adatai szerint háromszázadnyi német bombázókötelék tart repülőterünk felé.

Elfoglalom helyemet a MiG kabinjában, előkészítek mindent a motor gyors beindításához. Hol a látóhatárt nézem, hol a harcálláspontot. Elmúlik egy perc, kettő, öt, tíz. Gondolatban már átélem a Junkersek támadását, a harcot...

Egyszer csak hallom:

— Jönnek!

Elábrándoztam! ... Nézem az eget: a nap felől közeledik a kötelék. Egyre jobban ki tudom venni őket.

Beindítom a motort és kigurulok a géppel a kukoricásból. Ugyanígy tesznek a többiek is. Most már le nem veszem a

szemem a harcállásponti ól. Miért nem lövik már fel a rakétákat? Na végre! Három vörös rakéta röppen a magasba.

A bombázók ékalakban elhúznak — valamivel távolabb a repülőtértől. Bár a nap egyenesen a szemembe tűz, észreveszem, hogy ezek valamilyen ismeretlen, sőt furcsa repülőgépek: egymotorosak, a pilóta és a légi lövészmegfigyelő közös kabinban helyezkednek el.

Gyorsan megközelítem a legszélső bombázót és leadok egy rövid sorozatot. Érzem, hogy talált. Nem is csoda: olyan közel kerültem hozzá, hogy a légcsavar által létrehozott levegőáramlás megdobta a gépemet. Jobb fordulót hajtok végre, felhúzok, a bombázók fölé kerülök. A magasból nézek le rájuk és — ó, borzalom! — szárnyaikon megpillantom a vörös csillagokat.

A mieink! A saját gépünkre lőttem!

Fentről kísérem a köteléket, és fogalmam sincs róla, mit tegyek ezután. Az eltalált bombázó elmaradozik. Néhány másodpercig fölötte repülök, mintha hozzá lennék láncolva. Minden idegszálammal és gondolatommal ott vagyok velük, a gép személyzetével.

Zárt alakzatban közelednek vadászgépeink. A vezérgép már elkezdte a manővert, hogy a másik szárnyról rohamozza a bombázókat. Elfog a kétségbeesés: mind leszedik! Gondolkodás nélkül elébe vágok a rohamozó vadászgépnek, megbillegtetem a szárnyakat. Majdnem összeütköztünk, de a vadászgép elfordul. Ám a többiek mit sem tudnak: rohamoznak. Kénytelen vagyok egymás után megközelíteni mindegyiket, figyelmeztető sorozatokat adok le a géppuskából. Néhány vadászgép mégis megkezdi a tüzelést. Szerencsére nem találnak.

Az általam eltalált bombázógép „hasra szállt" a mezőn, a többiek pedig szerencsésen eljutottak a grigoriopoli repülőtérre. Ott csatlakozott hozzájuk még két, nagy bombázókötelék, és vadászoktól kísérve nyugatnak fordultak.

Ezredtársaim, miután jól ráijesztettek barátainkra, hazaindultak. Nekem nem volt hozzá lelkierőm, hogy rögtön visszatérjek a repülőtérre. Mit fog szólni Ivanov? Hogyan ítélik meg tévedésemet a társaim? Úgy éreztem, előbb jóvá kell tennem hibámat. A bombázók nyomába eredtem.

Aztán eszembe jutott: miért ne mehetnék még előttük a cél körzetébe és ne blokkolhatnám a repülőteret? Hiszen nyilvánvaló, hogy Roman fölé repülnek. Ha csak néhány

percig is késleltetem az ellenséges vadászgépek felszállását, bombázóink csapása hatékonyabb lehet...

Ismét Roman fölött vagyok. Az ellenséges légvédelmi ágyúk tüzet nyitnak, tűzcsíkok nyúlnak a repülőgép felé. Sűrűn változtatom a gép magasságát és irányát, nézem, nem szállnak-e fel a Messerschmittek. Észreveszem, hogy két vadászgép a startra gurul, lecsapok rájuk. A „messerek" megtorpannak. Megvárják, amíg elhúzok fölöttük és elébük kerülök. Rájuk eresztek néhány sorozatot, de nyilván nem találtam. Egy Messerschmitt sem gyulladt ki.

Telnek a percek, de a bombázóink csak nem jönnek. Röpködök a lövedékek pásztái között, epedve várom repülőgépeinket, de csak nem jelentkeznek. Talán az átkelőhelyeket bombázzák?

Visszarepülök a Pruthoz. Világos, kötelékünk az ellenséges csapatokat bombázta a jobb parton. Igen, így van. Magas, fekete füstfal emelkedik előttem.

Utolérem a köteléket, megismerem gépeinket. Megkönnyebbültem, hogy viszontláttam őket, s hogy romani kiruccanásom talán hozzájárult ahhoz, hogy nyugodtan leszórják bombaterhüket.

A bombázók szétváltak. Nyolc gép balra fordult, az én repülőterem irányába. Mellettük repülök, újra meg újra számolom őket. Nyolc. Igen, ez volt az a kötelék. Egy gép valahol a földön van. Vajon mi lehet vele?...

Üzemanyagom már alig maradt, de semmi kedvem nem volt leszállni. Szégyen odaállni a társaim, a parancsnokom elé.

9.

A vétségért kijáró korholást a bonyolult harctéri helyzet enyhítette. Máskor bezzeg jó néhány gyűlésen elemezték volna ennek a kellemetlen esetnek a részleteit! De a zord valóság azt sugallta: fölösleges megbüntetni ezen kínos eset közvetlen vétkeseit, ha mindent fölöttébb komoly okok magyaráztak.

Este a repülőgépektől nem messze összegyűltünk, egy néma percet áldoztunk Ovcsinnyikov és Komajev emlékének, akik a háború első napján hősi halált haltak. Majd kudarcainkról kezdtünk vitatkozni, arról, ami az eredményes harcban akadályoz bennünket.

— Miért nem mutatták meg nekünk egyszer sem a SZU-2-ket, amelyeket ma megtámadtunk, mert idegen gépeknek néztük őket? — mérgelődtek a repülőgép-vezetők. — Azt beszélik, van még valamilyen Pe-2 is. Még az is kaphat a mieinktől.

— Ez állami ügy — okoskodtak mások. — Az új repülőgépeket titokban tartották!

— De jó, hogy „titokban" tartották! — jegyezte meg valaki.

— A SZU-2-k ott állnak Kotovszkban, közvetlen közelben naponta látta őket minden piaci kofa. Talán rendjén való, hogy a saját hadosztályunk repülőgépeivel csak a levegőben ismerkedünk meg?

— A parancsnokságnak egyszerűen nem volt ideje arra, hogy velünk piszmogjon, annyira belemerült Figicsev „gaztettének" vizsgálatába — jegyezte meg valaki epésen.

— Mindenki elmondta a magáét? — kérdezte hangosan Viktor Petrovics, s még a karját is felemelte, hogy lecsillapítsa az embereket. — Engedjétek meg, hogy most én szóljak néhány szót.

Az ezredparancsnok nyugodtan, de keményen beszélt, nem kímélt senkit. Különösen kijutott a törzsfőnöknek, hogy riasztójelzéssel parancsot adott a felszállásra. Néhányszor engem is pirulásra késztetett.

Ivanov ezután elmondta, hogy kedvező események is történtek az elmúlt napon. Megtudtuk, hogy Mironov alhadnagy Belci körzetében lelőtt egy német Henschel-126 felderítőgépet. Atraskevics százados ugyanott lelőtte egy ellenséges légi kötelék vaskereszttel kitüntetett parancsnokát. Morozov százados Kisinyov fölött nekirepüléssel megsemmisítette egy fasiszta vadászgépét, ő maga pedig sértetlen maradt... Karmanov százados a Kisinyov elleni támadások során az ellenség három gépét lőtte le. A nehézségek ellenére egy nap alatt több mint tíz ellenséges repülőgépet semmisítettünk meg.

E bejelentés után egy kicsit megkönnyebbültünk. Tehát mégiscsak ellen tudunk állni az agyondicsért német sztároknak. Holnap pedig még okosabbak leszünk. Ezzel az érzéssel szerettünk volna mielőbb felkapaszkodni az ócska teherautóra, hogy pihenni menjünk. De a mező csöndjét egyszer csak motorzúgás verte fel.

— Repülőgépek!

Nyugat felől repültek széthúzott hármas kötelékben és

egyenként. Ilyen rendetlenül csak súlyos harc után térhetnek vissza vadászgépek.

— A mieink!

— Belciből jönnek.

Az első gép egyenesből szállt le. Dovbnya, aki egész este egy szót sem szólt, térképtáskáját az oldalához szorítva rögtön odarohant hozzá.

A pilóták az érkezés sorrendjében, csoportosan és egyenként indultak a gépektől a harcálláspont felé. Az ezredtársak rögtön körülfogták őket, mellettük haladtak, elhalmozták őket kérdésekkel. De a pokolból visszatért emberek nem voltak bőbeszédűek. Ruhájuk merő olaj és korom volt. Egyiken-másikon kötés fehérlett, a hangjuk rekedt volt, a tekintetük komor.

De amott még egy gép jön. Egészen alacsonyan. Nem, ez nem kis magasságú repülés. Ez álló motorral való leszállás. A légcsavar már megállt. Hatalmas dörrenés. A mentőautó már száguld is felé.

Ezek a fiúk ma már derekasan harcoltak, már igazi harcosok, lőporszag áradt belőlük.

Atraskevics, a csoport vezetője, röviden elmondja, mi történt Belciben.

— Jöttek a Junkersek, szórták a bombát veszettül a repülőtérre, ahol a lakosság dolgozott. Kevés légvédelmi ágyunk volt. A benzintartályokat rögtön találat érte, felrobbantak, égni kezdtek. Levegőbe emelkedtünk, harcba szálltunk velük, a technikusok pedig a sebesülteket igyekeztek kivinni a géppuskák tüzéből. Az első hullámot nagy nehezen visszavertük... Néhány óra múlva újabb bombázókötelék érkezett. Ezúttal a várost támadták. Védtük a várost, ahogy tudtuk. Az egész város fölött vastag, fekete füst terjengett. Szaladtak hozzánk a tisztfeleségek: „Hová menjünk?" Ahány gépkocsink volt, mind odaadtuk, hogy a gyerekekkel evakuáljanak. A repülőgépek számára onnan szereztünk üzemanyagot, ahol éppen volt. Aztán harmadszor is megjelentek a Junkersek. Igen egyszerű volt a feladatuk: keresztbe bombázni a kifutópályát, hogy végleg harcképtelenné tegyenek bennünket. Nekimentünk a „messereknek", verekedtünk, és egyre azt néztük, mennyi üzemanyagunk van még. Csak elég legyen Majakiig...

— Paszkejev, hát te mitől vagy olyan vizes? — figyelt fel

valaki az egyik pilótára, aki tetőtől talpig csuromvíz volt, csizmája meg szürke a sártól.

A fiú lehorgasztotta fejét, nem válaszolt.

— Ne lógasd az orrod, beszélj — szólt rá mosolyogva Nazarov hadnagy, a század parancsnoka. — Vagy azt hiszed, most is nyakig ülsz a mocsárban? Csuda fürge gyerek vagy te! Érdemes lett volna lefényképezni. Mulatságos kép lett volna!

A többi pilóta is hozzátett még egyet-mást, és lassan minden kiderült. Paszkejev ugyanis az ellenség bombázói láttán nem a repülőgépéhez rohant, hanem a mocsaras patakhoz. Nyakig belemerült a vízbe, és ott kuksolt addig, amíg véget nem ért a harc. A Junkersek harmadik támadása teljesen kikészítette, idegei felmondták a szolgálatot.

— Hogy halt meg Ovcsinnyikov? — kérdeztem Atraskevicstől.

— A szemünk láttára, gépe a repülőtérre zuhant.

— Kigyulladt?

— Igen, elkapták a sima fordulókban. A begyakorolt köröket kezdte csinálni, két „messer" meg ráakaszkodott és lelőtte.

Közben utolért bennünket a mentőautó. Ovszjankin kidugta bebugyolált fejét a gépkocsi ajtaján és vidáman felénk kiáltott:

— Üdvözlet a dicső hátországnak!

„Tehát kutyabaja — gondoltam. — De ami a hátországot illeti, egyet-mást még megmagyarázunk neki."

— Hol van Mironov? — kérdeztem aggódva.

Atraskevics lelassította lépteit.

— Velünk repült. Még nem érkezett meg?

Hallgatóztunk. Néma csend.

A parancsnokságtól vacsorához szólítottak bennünket.

Felkapaszkodtak a teherautóra. Háború dúlt, de most is sok minden úgy volt, mint tegnap: a teherautó, az egyik váll a másik vállnak feszítve, békés vacsora.

Egy kicsit odébb álltam, Atraskevics rám kiáltott:

— Gyere már! Indulunk!

— Várok még. Hátha megjön Mironov.

A teherautó elment.

Az ég baljós csendje nyugtalanított.

AZ ELSŐ MEGPRÓBÁLTATÁSOK

I.

Alig pirkad még, s a teherautó a repülőtérre robog már velünk. Valamennyien álmosak vagyunk, nincs kedvünk beszélni. A gondolatok azonban elűzik a fáradtságot, felidézik a tegnapi nap súlyos benyomásait, s már azt firtatják, mi vár ránk ma.

Valaki elmondja, hogy a rádióban hallotta a hadijelentést. Valahol tőlünk északra a Vörös Hadsereg előrevetett egységei visszaszorították az ellenséget kiindulási állásaiba. Bárcsak nálunk történt volna ez! Rendbehoznánk a repülőteret Belciben...

A teherautó mindenkit a gépéhez visz. Amint leugrok a földre, látom, hogy a MiG kabinjában Vahnyenko technikus serénykedik. A motor bőg, aztán nyomjelzős lövedékek fúródnak bele a levegőbe. Békeidőben tilos volt így belőni a fegyvereket.

A technikus kiugrik a kabinból és jelenti, hogy a gép repülésre kész. Vahnyenko jóval előttem érkezett ki a géphez, noha az este, amikor mindenki pihenőre ment, ő még a repülőtéren maradt. A technikus szemével a szárny alatt leterített ponyva felé int, és így szól:

— Szunyókáljon még egy kicsit, parancsnok elvtárs.

Megköszönöm a figyelmességét, de nem élek vele. A „parancsnok elvtárs" megszólítás rögtön eszembe juttatja, hogy századparancsnok-helyettes vagyok, felelős a többiekért.

Világosodik. Dübörögnek a motorok, recsegnek a rövid géppuskasorozatok. A parancsnokság felé nézek, nem jön-e a dzsip, s közben az jár az eszemben: mit szól az ezredparancsnok a tegnapi esethez.

Nem dzsip, hanem teherautó jelent meg az úton. Messziről látom a felszolgálónők rikító fejkendőjét. Hozzák a reggelit.

... A pilóták még meg sem itták kávéjukat, amikor a századparancsnokok sorakozót rendeltek el. Feladatot kaptam:

Szemjonov alhadnaggyal géppárban derítsem fel a Prutot az Ungeni és Stefanesti közti szakaszon, és állapítsam meg, van-e ott átkelőhely.

Felemelkedünk a tágas, reggeli napfényben fürdő mező fölé. Másfél ezer méteren egyenesbe hozom a gépet. Másodszor indulok felderítésre, és most már tudom, hogy ez a magasság a legelőnyösebb. Innen jobban látni, könnyebben lehet harcolni és manőverezni a légvédelmi ágyúk tüzében.

A Pruthoz érünk. A túlsó partról tüzelnek a légvédelmi ágyúk: látom a lövedékek nyomvonalát. A folyó fölött ritkás felhőzet lebeg. A mi partunk fölött repülünk. Innen is jól látjuk: egyelőre egyetlen átkelőhely sincs alattunk.

Egyenesen északnak tartunk. Fejünk ide-oda forog, mintha csuklón mozogna. Nem akarjuk elszalasztani az ellenséges gépek megjelenését.

Balról, velünk egy magasságban, három Messerschmittet veszek észre. Valamivel feljebb még kettőt. Ez összesen öt. Tüstént döntenem kell, mit tegyünk. Látja-e őket Szemjonov? Billegtetem a szárnyakat, és a gép orrával mutatom az irányt, ahol feltűntek az ellenséges vadászok. Szemjonov válaszol: látom. Érzem, az én döntésemet várja. Noha a veszélyben egyenlők vagyunk, de én vagyok a vezérgép, mint mondani szokás, a „parancsnok elvtárs". Eszembe jut a figyelmeztetés: „Ne bocsátkozzanak harcba! Felderítés, csak felderítés!"

Hátranézek: a „messerek" utolérnek. Nem repülhetünk tovább passzívan. Lelőnek! Fordulót hajtok végre. Szemjonov követ. A fölöttünk szálló két „messer" is oldalra húzódik, nyilván támadásra készül. De én most csak az első raj vezérgépét látom. Egyenesen felém száguld. Izzó gyűlölet fog el, az ellenség sárga keresztes gépe láttán.

Megváltoztatom a légcsavar állásszögét, teljes gázt adok, és MiG-em villámgyorsan előreiramodik. A hirtelen felgyorsulás elszántsággal tölt el. „Csak Szemjonov el ne maradjon!"

A gyors megközelítéstől a Messerschmittek rohamosan nőnek. Szinte egyszerre nyitunk tüzet. A sorozatok nyomvonalai — az én tiszta, csillogó és az ő vörösessárga, füstcsíkos vonalaik — kereszteződnek, összecsapnak fölöttünk és eltűnnek a levegőben. Ezekben a pillanatokban már tudom, hogy ez a szembetámadás csak a harc kezdete, és hogy önként innen senki sem távozik.

Kedvelt fogásomhoz folyamodva meredeken, szinte függőlegesen török a magasba. Növelnem kell a magasságot. A fejemben csak egy gondolat lüktet: „Öt. Három itt van. Kettő feljebb. Szemjonov, hol van Szemjonov?" A hátamon fekszem, a kilátás korlátozott. Nemcsak Szemjonovot nem látom, hanem az ellenséget sem . . . A gép sebessége csökken. Jobbra döntöm a gépet. Erre már akkor gondoltam, amikor elkezdtem a felhúzást. Biztos voltam benne, hogy a Messerschmittek a szembetámadás után bal harcfordulót hajtanak végre. Csakis balt. Hiszen a mi pilótáinknál is ez vált szokássá, ez jobban beléjük idegződött. Vízszintesbe hozom a gépet, és látom: a németek alattam vannak, a vezérgépnek szorosan a nyomában a két kísérő, de a legfontosabb, hogy mind alacsonyabban vannak nálam. A függőleges felhúzás, amelytől elsötétült a szemem, és az ellenség számára váratlan jobb forduló, némi előnyhöz juttatott.

A fasiszták is felismerték ezt, és most mind a hárman támadásomat várják. Célzok a hátulsó gépre. Már megfelelő távolságban van, csak az előretartást kell beállítanom. Abban a pillanatban gépem törzse mellett nyomjelzős sorozat süvít el. Körülnézek és látom: az a két Messerschmitt, amely az imént még fölöttem volt, most hátulról rám akaszkodott, mint egy lesújtani kész kard. Újból függőleges emelkedésbe rántom a gépet. Csakis ezzel a manőverrel tudom kivonni magam a tűz alól, és megtartani az előnyt. Roppant erő szorít az üléshez, a szemem elsötétedik. Most derül ki, hogy nem hiába szoktattam magam majd minden repülési napon a túlterhelés elviselésére. Bár Zsiznyevszkij minduntalan szidott a „horgokért". Én azonban az idősebb, harcedzett pilótákra hallgattam: „Minél gyakrabban próbálod a túlterhelést a gyakorló repüléseken, annál jobban felkészülsz az igazi légiharcra."

Egy pillantás a műszerfalra: a sebesség még megfelelő. Amikor a gép már majdnem azon a ponton van, hogy dugóhúzóba esik, hirtelen rántással vízszintesbe hozom. Ordítani szeretnék örömömben: „Most aztán gyerünk, lássuk, ki a legény a gáton! Nem mertétek vállalni a túlterhelést, a támadás után laposan emelkedtetek. Most aztán alám kerültetek, átkozott varjak! Most én vagyok az ég ura!"

Támadásba viszem a gépet, és megpillantom Szemjonovot. Nem követte példámat sem az első, sem a második alkalommal, elszakadt, messze lent maradt. De miért száll a gépe

a „hasával" felfelé? Miért hagy maga mögött szürke füstcsíkot? Különös. Hirtelen megpillantom a Szemjonov sarkában levő Messerschmittet. Minden világos: eltalálta és most újra támadja.

Abban a szempillantásban már nem törődöm semmilyen veszéllyel. Nincs most fontosabb: ki kell húznom a bajból bajtársamat... Fontolgatás nélkül rávetem a MiG-emet — ezt a három és fél tonnás meteort — a Szemjonovot üldöző Messerschmittre. A német géppár, amely éppen csak elsuhant mellettem, bizonyára menekülésnek vélte zuhanórepülésemet. Fütyülök rájuk! Most már nem is figyelem őket. Amikor a gépet kiveszem a zuhanásból, a szándékoltnál többet veszítek magasságomból, és alacsonyabbra kerülök a Szemjonovot üldöző Messerschmittnél. Még van annyi időm, hogy alulról támadjam. Első sorozat, második... A Messerschmitt felgyorsul, de nyomban kigyullad, átfordul és függőlegesen zuhanni kezd.

Fáklyaként ég az ellenséges repülőgép! Nem tudom levenni róla a szemem. Még egy kicsit le is adom a gép orrát, hogy jobban lássam, hová zuhan és hogyan robban fel a „messer". Ebben a pillanatban teljesen megfeledkezem a veszélyről.

Rövid, éles csattanás szakítja meg gondolatmenetem. Valamilyen erő megfordítja a gépet a tengelye körül, már fejjel lefelé függök. Miután visszaállítottam a gép helyzetét, látom, hogy az egyik Messerschmitt sebesen elébem vágott, a másik pedig hátulról támad. Itt van hát az a géppár, amelyet elhagytam! Elbambultam, közrefogtak!

A gépem súlyosan megrongálódott. A jobb szárnyon nagy lyuk tátong. A lyuk miatt annyira csökken a felhajtó erő, hogy a gép minden pillanatban el akar fordulni a tengelye körül. A szárny törzshöz csatlakozó részét is találat érte.

De hol van Szemjonov? Most aztán igazán szükségem lenne a támogatására. Persze egyáltalán nem érzem magam elveszettnek. Bár gépem találatokat kapott, de lehet még vele harcolni. Üzemanyagom is van, lőszerem is. Ráadásul alattam a szülőföldem. Ha netán baj történik...

Nagy nehezen fordulót hajtok végre a sérült géppel. Azzal vigasztalom magam, hogy a lenti „messer" géppár a vezérgép pusztulásától kijózanodva, odébállt. Így csak ezzel a kettővel kell megküzdenem.

Kitérek a támadások elől, s magam próbálkozom támadás-

sal. De a gép alig engedelmeskedik: mihelyt egy kicsit növelem a sebességet, érzem, a hátára akar fordulni.

Igen, ki kell vonnom magamat a harcból. Mély zuhanás kis magasságig, a zuhanásból kivenni, egy hirtelen feldöntés, olyan, hogy a szárny vége majdnem súrolja a földet, és máris ott repülök közvetlenül a fák csúcsai fölött. Látom, egy helyen füst száll az ég felé — arra nézek: hátha Szemjonov gépe ég . . .

Ahogy a repülőtérhez közeledek, észreveszem, hogy megsérült a repülőgép hidraulika-rendszere is. Vészkioldással engedem ki a futóművet. Megbillegtetem a szárnyakat, hogy a futómű jobban a helyére álljon, és megkezdem a leszállást.

Egyelőre minden normálisan megy, sőt minden várakozáson felül sikerül. A gép ilyen viszontagságok után magabiztosan futott a leszállópályán, engedelmesen megállt, s ez igazán kitűnő finis.

A géppel az állóhelyre gurulok, leállítom a motort, és egy ideig mozdulatlanul ülök. Annyira elfáradtam, hogy nincs erőm kikászálódni a kabinból. Szemem előtt végigperegnek az imént átélt légiharc képei. Tisztán látom a légcsavarok rajzolta köröket, a sárga kereszteket, az égő „messert", Szemjonov füstölgő gépét. Nyomasztó tudat, hogy nem volt időm megvédeni. Az kevésbé nyugtalanít, hogy a felderítés nem sikerült. Elvégre nem az én szeszélyemből kerekedett a harc. Most már csak az a fontos, hogy Szemjonov visszatérjen . . .

Fölkapom fejem, és nem hiszek a szememnek: Szemjonov szalad felém. Akárcsak a gép kényszerelhagyásakor, rácsapok az ejtőernyő zárjára, hogy kioldódjon a vállheveder, és kiugrok a kabinból.

— Hát te hogy kerülsz ide? — néz rám csodálkozva Szemjonov. Ott áll mellettem, készen arra, hogy a karjába kapjon. — Hiszen már égett a géped! A saját szememmel láttam, hogy zuhant az égő gép.

— Nem sikerült nekik — mondtam. — Csak egy lyukat fúrtak a szárnyba. Nekem meg úgy rémlett, hogy a te géped gyulladt ki.

— Ne tréfálj! Az én gépemen nincs egyetlen találat sem!

— De akkor miért füstölt? A légcsavart nem állítottad át?

— Hát persze.

— Na tessék! Ezzel csak engem tévesztettél meg. És miért jöttél haza?

— A motor rakoncátlankodott, magad is láttad. Aztán, mikor észrevettem, hogy a te géped zuhan, gondoltam, eltaláltak. Egyedül ésszerűtlen lett volna maradnom... Már jelentettem a parancsnoknak, hogy Ungeni körzetében lezuhantál.

— Minden világos. Menjünk jelenteni, hogy a feladatot nem hajtottuk végre.

— És a lelőtt „messer"?

— Nem fogunk vele takarózni!

Mentem és egyre azon gondolkoztam: Szemjonovnak inába szállt volna a bátorsága? Képes lett volna cserben hagyni a bajtársát, aki őt védelmezve kis híján az életével fizetett? Egy kicsit elébe vágva az eseményeknek elárulom, hogy ez a gondolat később is sokáig kínzott. Csak Szemjonov tragikus halála után tudtam végleg kiverni minden gyanút a fejemből, és emlékezetemben megőrizni az első légiók harcosainak egyikét, akik közül kevesen érték meg a mai napot.

Az ezredparancsnok jelentésem után sokáig hallgatott. Ujjaival a homlokát dörzsölte, majd felélénkült és vidáman így szólt:

— Hát ez derék! Szóval meggyőződtél arról, hogy a sárga csőrűeket is lehet aprítani? De mégis el kell menni felderítésre. Vegyél egy másik gépet, szállj fel újra Szemjonovval. De ne hagyjátok el egymást, fogjátok egymás kezét. Igen, igen, egymás kezét, mint a kisiskolások, amikor átmennek az úton.

... Átkelőhely, újabb átkelőhely... Hány hidat vertek a németek egyetlen éjszaka alatt! Mennyi ellenséges katona kelt már át a folyón elárasztva földünket! Szívfájdító érzés volt látni ezt a képet az alacsonyrepülésből, de még fájdalmasabb jelentést tenni a látottakról az ezredparancsnoknak.

2.

Szomorú sors jutott osztályrészül Iaşi román városnak a háború első napjaiban. A hitleristák a Kisinyov és Ogyessza elleni támadásra szánt csapataik óriási tömegét összpontosították itt. Parancsnokságunk időben felismerte az ellenség szándékát, és nagy erőket vetett be a város ellen. Magam is többször bombáztam és géppuskáztam az ellenséges csapatokkal és járművekkel zsúfolt iasi-i utcákat.

Ezúttal is Iaşi fölé repülünk. Megkésve kaptuk az értesí-

tést, hogy SZB-ket kell kísérnünk, így most utol kell érnünk bombázóinkat.

A megadott körzetbe akkor érkeztünk, amikor az SZB-k már elkezdték a célok bombázását. A nagy kiterjedésű, nemrég még csillogó fehérségben fürdő város most óriási, füstölgő katlanhoz hasonlít. Tele van német légvédelmi ütegekkel, s ezzel magára vonja légierőnk támadásait.

Körözünk a bombázók fölött, manőverezünk a légvédelmi lövedékek pamacsai között. Ellenséges vadászgépeket egyelőre nem látni. Talán valahol a felhők mögül leselkednek ránk. Egyszer csak látom, hogy az egyik SZB kigyullad és átfordulva égő fáklyaként zuhan a föld felé. Világos: légvédelmi ágyú lőtte le.

Ezzel a türelmemnek vége. Eleget „szántottuk" a levegőt — a Messerschmittekre várva. A szárny billegetésével jelzem Gyacsenkónak és Dovbnyának, hogy kövessenek. Hatszáz méterre süllyedünk és oda húzódunk, ahol ritkább a füstfelhő. A torkolattüzek alapján megtaláljuk az egyik ellenséges légvédelmi üteget, és lecsapunk rá. A kezelők nem bírják géppuskatüzünket, otthagyják a lövegeket, fedezékeikbe menekülnek.

Másodszor is lecsapunk, aztán harmadszor... Nyomom a billentyűt úgy, hogy az ujjam belefájdul. Legszívesebben gépemmel törném össze az ágyúk csövét.

Bombázóink észrevették, hogy a légvédelmi ágyúk tüze alábbhagyott, s felzárkóztak, hogy újra támadjanak. A német vadászok, akik nyilván minket tartottak szemmel, abban a pillanatban leereszkedtek magaslati „figyelőjükből" és lecsaptak az SZB-kre. Arra számítanak, hogy nem látjuk őket, de már az első „messer" — amint előbújt a füstfüggöny mögül — rögtön Gyacsenko sorozatába szalad. A nyomjelzős lövedékek sorozata a „hasát" metszi fel, és a gép lángolva lezuhan. A többi ellenséges vadászgép erre rögtön elkotródik... Magasabbra emelkedünk, és ráállunk a repülőtérre vezető irányra, kísérjük bombázóinkat.

Szívből örültem annak, hogy Gyacsenko lelőtte az első Messerschmittjét. Azokban a napokban egy ilyen győzelem eseményszámba ment minden vadászrepülő életében. Nemcsak azért, mert ilyenkor nem maradt el a parancsnok és a bajtársak dicsérő szava, hanem mert mindennél fontosabb az volt, hogy a pilótában megszilárdult a fegyverünk erejébe vetett hit, saját szemével láthatta, hogy a Messerschmittek

és a Junkersek nagyszerűen égnek golyóinktól és lövedékeinktől.

A repülőtéren most is a technikusok fogadtak bennünket először, és rögtön hozzáláttak a gépek ellenőrzéséhez.

Vahnyenko nyomába szegődtem, én is vizsgálgattam, nincs-e golyó ütötte lyuk a gépen. Nem láttam rajta egyet sem. Kitűnő! Már éppen távozni akartam, amikor hallom a technikus hangját:

— A gép viszont alaposan megrongálódott, parancsnok elvtárs!

— Hol? — csodálkoztam.

— Szilánk került a sebességfokozóba és szétroncsolta a kompresszor lapátjait. Itt van ni, megszorult.

— Bizonyára, egy fáradt szilánk.

— Ha fáradt, az szerencséje önnek is, a gépnek is. Egyébként, hallott Mironovról?

— Nem. Mi van vele?

A technikus a szerszámosláda fölé hajolt, hallgatott.

— Miért hallgatsz? Beszélj!

— Meghalt a kórházban.

— Kosztya?

— Minden a vállheveder miatt történt, parancsnok elvtárs.

— Az lehetetlen!...

— De így van, az elvtársak most jöttek vissza a temetésről... Azt mondják, kifutás közben a gép árokba zökkent és átfordult. Mironovnak nem volt vállhevedere, levágta még akkor, Belciben... A lendülettől kirepült a gépből. Eltört a hátgerince.

Kosztya Mironov!... Az ezredben ő állt hozzám a legközelebb. Két évig együtt szolgáltunk... Miközben a parancsnokságra mentem, gondolatban búcsút vettem barátomtól...

Még aznap Grigoriopolba repültem, egy gépet átvenni. Ott találkoztam az ismerős ősz hadnaggyal. Elújságolta első győzelmeit, és részletesen beszélt Morozov nekirepüléses akciójáról. Megkérdeztem, mit tud Karmanovról.

— Meghalt — felelte a hadnagy szomorúan. — Értelmetlen halállal.

— Mi történt?

— A gépe találatot kapott és kigyulladt. Karmanov kiugrott, de nem nyílt ki az ejtőernyője. A zsinórt átvágta egy szilánk.

— Borzalmas! Sajnálom szegény fiút, jó pilóta volt.

— Igen, már csak volt — mondta halkan a hadnagy. Majd kisvártatva elszántan hozzátette: — De megfizetünk érte. Most emberükre találtak. Ez a támadás nem azonos európai sétájukkal.

Elbúcsúztam a hadnagytól. Az új MiG-en hazarepültem.

3.

Ellenséges csapatok támadására repülünk. A németek átkelnek a mi partunkra, haladéktalanul meg kell semmisíteni őket.

A csoport parancsnoka Atraskevics. Bár első alkalommal repül együtt az egész század, a pilóták kitűnően tartják az alakzatot, érződik a harci lendület.

Nagy munka vár ránk. Mindenünk meg is van hozzá: a teljes bombaterhelés, a teljes lőszerkészlet mindegyik repülőgépen.

Az átkelőhely előtti út ellenséges csapatokkal zsúfolt: gépkocsizó gyalogsággal, lövegekkel, harckocsikkal. Ahogy a megadott körzethez érkezünk, az ellenség légvédelmi ütegei hatalmas tűzzel fogadnak. Az eget robbanó lövedékek pásztázzák.

A magasság változtatására nincs időnk. Zuhanásba visszük a gépeket, leszórjuk a bombákat a német oszlopra, majd újra lecsapunk, hogy géppuskatűzzel árasszuk el az ellenséget. Az utat láng- és füsttenger takarja el szemünk elől. Egyik gépünk füstcsíkot húz maga után, láng csap ki belőle. A tüzes nyelv egyre hosszabb lesz. Vége! Rögtön felrobban. Ki ülhet az égő gép kabinjában? Egy pillanatra abbahagyjuk a tüzelést, a gép számát keressük. Csak nem Atraskevics? De ő az. Lelőtték a századparancsnokunkat...

Mit tud még tenni? Másodpercei meg vannak számlálva. A parancsnok egész élete most ez a kétségbeejtően parányi időbe zsúfolódik. Talán kiugrik ejtőernyővel? Nem, már annyi ideje sincs. Túlságosan alacsonyan van a gép. Ráadásul a lángok már a kabint is elérték.

Soha senki nem fogja megtudni, mire gondolt Atraskevics ezekben a végzetes pillanatokban. Talán már abban a pillanatban halálos lövést kapott, amikor a zuhanórepülésből kivette a gépét! Nem, minden jel szerint akkor még élt. Hi-

szen a gép kijött a zuhanásból és néhány másodpercig vízszintesen repült. Tehát a pilóta még irányította a gépet. Az látszik a legvalószínűbbnek, hogy Atraskevics tudatosan irányította égő gépét az ellenséges gépkocsik sűrűjébe.

Dühödten a légvédelmi ágyúkra vetettük magunkat. Teljes erőnkből bosszút álltunk parancsnokunk és barátunk haláláért. Aztán összeszedtem a csoportot. Mégegyszer elrepültünk századparancsnokunk halálának helye fölött, hogy legalább szárnybillegetéssel adjuk meg neki a végtisztességet.

Amikor visszaérkeztünk a repülőtérre, a géppel az állóhelyre gurultam, kiléptem a kabinból és a szárnyra löktem ejtőernyőmet. Ott álltam a gép mellett és vártam, ki siet hozzám elsőnek. Ki lesz az első, akinek el kell mondanom a súlyos veszteséget? Kinek a szemében látom meg saját fájdalmam tükröződését?

Tőlem nem messze egy embert vettem észre. De nem szaladt. Lassan közeledett, mintha ólomsúly húzta volna a lábát.

Fjodor Atraskevics technikusa volt. Úgy látszik, a szíve megsúgta, hogy helyrehozhatatlan baj történt.

Tökéletesen megértettem az állapotát. Magam is voltam technikus. Több százszor készítettem elő felszállásra parancsnokom és elvtársam repülőgépét, aki tökéletesen megbízott a szememben, a kezemben és a tudásomban.

Milyen nagyszerű emberek is a technikusok! Utoljára távoznak a repülőtérről, de mindig elsőnek érkeznek, még pirkadat előtt. Az olajtól és benzintől fekete, eldurvult kézzel olyan óvatosan és gyengéden nyúlnak a gép motorjához, ahogy talán csak a sebész nyúl az ember szívéhez.

A technikus munkája mindig — békében és háborúban egyaránt — rendkívül felelősségteljes. Most pedig, amikor ilyen sokat repülünk, és minden alkalommal golyó és szilánk ütötte lyukakkal és sérülésekkel térünk vissza, különösen sok a gondjuk-bajuk.

A technikusnak nincs nyugta addig, amíg vissza nem térünk a bevetésből. Mindenkinél éberebben fürkészi az eget, hallgatózik, nem dübörög-e az ő gépének motorja. Mi, pilóták, ezért minden örömünket és bánatunkat megosztjuk hű harcostársainkkal.

A technikus megállt, és fojtott hangon kérdezte:

— Mi van vele, főhadnagy elvtárs?

— Ő már nincs — mondom —, légvédelmi lövedék találta el.

A technikus lehorgasztja fejét.

Minden erejét a munkának szentelte, éjszakákon át nem aludta ki magát, hogy a gép hibátlanul szolgálja a pilótát.

— Bosszulják meg! Álljanak bosszút Atraskevicsért! — Csak ennyit tudott mondani, és fejét leszegve, fáradtan az üres repülőgép-állóhely felé botorkált.

Tudtam, hogy őt is, akárcsak engem, csak a férfibüszkeség tartotta vissza a könnyektől. De ha még egy-két percig ott állunk együtt, egyikünk sem bírta volna ki könnyek nélkül.

Közben a dzsipen odaérkezett Viktor Petrovics Ivanov is. Elég volt egy futó pillantást vetnie az összeverődött pilóták arcára, s rögtön tudta, mi történt. Röviden jelentettem. Egyre többen gyülekeztek körénk . . .

— Örökké éljen az emléke — mondta Viktor Petrovics. Nekünk nem jött hang a torkunkra.

. . . Ennek a hősnek nincs sírja. De a bajtársak megőrzik emlékét és nevét. És mindannyiunkban a bosszúállás olthatatlan vágya ég.

— Nem szabad csüggedni! — bátorít bennünket az ezredparancsnok. — Pokriskin, vegye át a századot.

— Értettem!

— Holnap a századdal Belcibe repül, a rejtett repülőtérre. Onnan könnyebben foghatják el a Junkerseket és bevetésre indulhatnak az ellenséges csapatok ellen. Készüljenek fel.

— Értettem, parancsnok elvtárs!

Így lettem egyszeriben felelős az egész századért, az emberekért és a gépekért, ennek a kicsiny, de összeforrott kollektívának egész háborús életéért. Képes leszek-e Atraskevics méltó utódjává válni?

A háború a mi területünkön kelet felé haladt. Nekünk pedig nyugatra kell repülnünk, közelebb az ellenséghez.

SZEMBEN A VIHARRAL

I.

Véget ért egy újabb háborús nap. A nap leáldozóban van, de most egyikünk se tud nyugodtan arra nézni. Ott, a Dnyeszteren túl, már több bajtársunk elesett, Belciben hozzátartozóink és ismerőseink maradtak. Nem is tudjuk, kinek sikerült időben elhagynia a várost. Arról, nyugat felől, egyre jobban kiterjedve nyomul keletnek a háború baljós tűztengere.

Az éjszaka folyamán Majakiból elsőnek törzsünk indult el a Belci közelében levő Szinzsereja moldvai faluba. Majd a benzinszállító tartálykocsik, a bombákkal, géppuska-hevederekkel és hordókkal megrakott teherautók indultak el. Útra kelt a szakemberek egy csoportja is, azzal a feladattal, hogy még az éjszaka folyamán érjen a helyszínre és szerelje fel a tábori repülőteret. A repülőgépek áttelepítését egy nappal későbbre terveztük.

Viktor Petrovics Ivanov és Matvejev, az ezred törzsfőnöke megtanácskozták velem, hogy kik legyenek az első lépcső tagjai. Egyetértettem javaslataikkal, de fölöttébb csodálkoztam az emberek kiválogatásában megnyilvánuló rendkívüli szigorúságon. Amikor Viktor Petrovics megmondta hogy az első lépcső parancsnoka Barisev technikus, a század komiszszárja lesz, világossá vált: az arcvonal közvetlen közelében leszünk, ahol minden megeshet.

Mikor a századdal megérkeztem, láttam, hogy az első lépcső kitűnően megbirkózott feladatával. A technikusok gyorsan elhelyezték a gépeket az állóhelyeken, és rögtön gallyakkal álcázták őket.

Barisevvel együtt megszemléltem a repülőteret. A földbunkernél, amelyben már működött a telefon, az árkoknál és a lőszer-, valamint tüzelő- és kenőanyagraktárnak kinevezett gödörnél, mindenütt friss földhányások sötétlettek. Minden rendben volt, csak a legfontosabb nem: a fel- és leszállómező igen rövidnek bizonyult.

Éveken át, télen és nyáron, mindenféle időjárásban, arra tanítottak bennünket, hogy levett gázzal érkezzünk a „T"-re, és pontosan a jelnél, néhány méteren belül tegyük le a gépet. A repülő gázzal történő megtartása súlyos szabálysértésnek minősült. Még — a vadászrepülő számára legfontosabb — a műrepülés és lövészet is háttérbe szorult e repülési elem mögött. És mégsem sikerült minden pilótának a „T" jelzésnél letennie a gépet. Jómagam sem nagyon szerettem a leszállásnak ezt a végtelen gyakorlását.

Rögtön elhatároztam, hogy beszélek a pilótákkal a leszállásról. A háború elején már többször volt alkalmam javítani a leszálláson, a motorral történő húzatással, és nem is rossz eredménnyel. Aznap is gázzal szálltam le a repülőtéren. Át kell adnom tapasztalataimat.

Amikor Barisevvel ahhoz a földfedezékhez értünk, amelyben a harcálláspontot helyezték el, a pilóták közt éppen heves vita folyt.

— Mit hajtogatod folyton, hogy „mi lett volna ha, meg mi lenne ha..." — mondta Lukasevics Gyacsenkónak. — Ha a nyugati politikusok a néppel, nem pedig a pénzeszsákjukkal törődtek volna, már régen megállították volna Hitlert. Emlékszel Münchenre?

— Én arra emlékszem, amikor Ribbentrop Moszkvába érkezett. Hogy mosolygott a fényképeken! — válaszolta csípősen Gyacsenko. — A szerződés csak arra kellett nekik, hogy leplezzék alattomos szándékaikat. Közben pedig felvonultatták csapataikat a határainkra, pimaszul berepülgettek. Mi meg..., mi szigorúan megtartottuk a szerződés minden pontját!...

A repülők annyira belemerültek a vitába, hogy észre sem vettek bennünket. Nyugtalanul néztem körül, nem látom-e köztük a készültségi rajt is. De nem, ők valamennyien a repülőgépek kabinjában ültek.

Barisev rögtön bekapcsolódott a vitába.

— Kormányunk helyesen járt el, és nem a te dolgod, hogy ilyen kérdésekről vitatkozz.

— Éppen hogy az én dolgom — heveskedett Gyacsenko —, az enyém is, a tiéd is, meg a többi, hozzánk hasonló millióké. A németek már Minszknél vannak, meg a Baltikumban. Már északon is szorongatnak. Tessék, ennyit ér Ribbentrop mosolya! Mi itt egy nyomorult kis századdal akarjuk fedezni egész légterünket. „Földön, égen és tengeren!..."

A komisszár Gyacsenkóhoz lépett, keményen a szemébe nézett és szigorúan kérdezte:

— Miért keltesz hangulatot? Ki jogosított fel erre?

Úgy tűnt, Barisev érvek helyett rögtön ököllel próbál véget vetni a vitának. Látszott, hogy a politikai munkában nincs gyakorlata, de nincs elég nyomós érve sem, hogy lecsillapítsa Gyacsenkót és más mederbe terelje a beszélgetést. Azokban a napokban már érzékelhetők voltak a németek sikerei és a mi kudarcaink. Az emberek komolyan elgondolkoztak azon, miért is történt így mindez. A visszavonulás súlya nemcsak a vállunkat nyomta, a szívünkre, a tudatunkra is rátelepedett.

Harci bevetés előtt természetesen egyáltalán nem helyénvaló az ilyen beszélgetés. De nem lehet megtiltani az embernek, hogy kimondja azt, ami felgyülemlett a lelkében. Mire való arra kényszeríteni az embert, hogy kételyei között őrlődjön?

A pilóta és a fiatal komisszár közé álltam, hogy megnyugtassam őket.

— Te pánikkeltő! — ordított Barisev.

— Te meg vak vagy! — vágott vissza Gyacsenko.

— Még hogy én?

— Igen, te! Hát nem látod, meddig törtettek már? Úgy teszel, mintha a frontokon minden rendben lenne?

— Elég a vitából! — avatkoztam közbe. — Miért kell Gyacsenkót pánikkeltőnek nevezni? Gyacsenko jó pilóta, és azért beszélt így, mert nem közömbös neki, hogy mi történik. Szerintem valamennyiünknek ismernünk kell a tényleges hadihelyzetet. Szembe kell néznünk az igazsággal, csak így tudunk helyes következtetéseket levonni. Nem szabad lebecsülni az ellenséget, de legalább annyira káros, ha nem hiszünk a magunk erejében. Világos?

— Világos! — visszhangozta néhány hang.

— Akkor lássunk munkához.

És a nagy problémákról folytatott vita után néhány perccel harcfeladat végrehajtására szálltunk fel. Most már a géppuskák és bombák segítségével kellett e problémák megoldásához hozzájárulnunk.

A nap folyamán többször felszálltunk a rejtett repülőtérről az ellenséges csapatok bombázására. Az ezredparancsnok rendelkezése szerint éjszakára azonban vissza kell térnünk Majakiba. Nem akarta kockáztatni kilenc harci gép biztonságát

a Dnyeszter jobb partján: hátha diverzánsokat dob le az ellenség!

Esteledik. A földbunker mellett álldogálunk. Majakiba már jelentettük telefonon, hogy a század felszállásra kész. A visszamaradó részleg tagjai — köztük a fiatal komisszár — szomorú szemmel néznek bennünket. Fél óra múlva a Dnyeszteren túl, otthon leszünk, ők pedig itt maradnak, ahol jól hallható az ágyúzás, s a látóhatár alján jól láthatók sűrű füstfellegek.

Felötlik bennem a gondolat: a Majakiba vezető úton elkanyarodhatnánk mégegyszer a Pruthoz, megnézhetnénk azokat a helyeket, amelyeket napközben már bombáztunk, gépkocsikra és repülőgépekre vadászhatnánk.

— Jó lenne elrepülni Belci fölött — indítványozza Ivan Lukasevics.

Meg tudom érteni érzéseit. Belci már frontváros, Lukasevics és Dovbnya pedig semmi bizonyosat nem tudnak családjukról. Legalább a levegőből szeretnének még egy pillantást vetni azokra a házakra, amelyek talán még most is feleségüket és gyermekeiket rejtik.

Géppárban repülök Lukaseviccsel, Gyacsenko pedig hármas kötelékben Dovbnyával és Sijannal. Így könnyebb a manőverezés. Bombákat nem viszünk. A légiharcban fürgébben mozgunk nélkülük.

Másfél ezer méter magasan repülünk. Néhány perc alatt Belci fölé érünk. Repülőterünkön szinte egymásba érnek a bombatölcsérek. Egy lelket sem látni: üres, kihalt minden. A füstölgő város utcáin sem látni az élet jeleit. Olyan élettelen minden, mint egy rettenetes vihar után.

Miután túljutottunk Belcin, észrevettünk egy megritkult német oszlopot. Alighanem ugyanaz volt, amelyet aznap már megtámadtunk. Kelet felé vonult. A mezőkön helyenként hernyótalpak nyomai rajzolódnak ki: itt harckocsiütközetek folytak.

A sűrűsödő alkony nehezíti kikeresni az ellenséges gépkocsikat, amelyeket szívesen kapnánk géppuskavégre. A levegőben nem látni egyetlen célpontot sem.

No lám, tőlünk nem messze, valamivel magasabban egy Henschel-126 repül. Egészen közel van. Hogy nem vettem észre rögtön? Bizonyára azért, mert eddig alacsonyabban repült, és egybeolvadt a föld sötét hátterével. Ha viszont így van, ő sem vesz észre engem, ha alája kerülök. Fordulót haj-

tok végre, megközelítem. A Henschel nem reagál. A gép legénységét tehát teljesen elfoglalja saját tüzérsége tüzének korrigálása.

Megnyomom a géppuska elsütő billentyűjét. Az izzó nyomvonal eléri a német gépet, alulról megtűzdeli a törzset és a motort. Felém viszont fehér lapok repülnek. Mi ez? Én géppuskával támadok, ő meg röpcédulákat szór a nyakamba? Nem, hiszen ezek dúralumínium lemez darabok!

Felhúzok, vízszintes helyzetbe hozom a gépet és lenézek. A Henschel füstcsíkot húz maga után, és meredek dugóhúzóban zuhan lefelé. Úgy látszik, lelőttem. De nem, csak ravaszkodik. Közvetlenül a föld felett az ellenséges felderítő vízszintes repülésbe megy át és a Prut felé próbál szökni. Egy pillantást vetek a csoportra — Lukasevics a nyomomban van, a hármas kötelék pedig egy kissé oldalt követ —, és a Henschel után vetem magam. A földről légvédelmi ágyúk sorozatai fogadnak. Mint egy rovar csápjai — keresik az áldozatot. De a pilóta ilyen pillanatokban megfeledkezik a veszélyről: előtte ott a sebzett ellenség, meg kell adni neki a kegyelemdöfést. Államat golyó pörköli, de nem veszem le szemem a Henschelről. Végre, benne van a célzókészülékben. Most már nem menekül. Szitává lövöm, mint egy furnérból készült céltárgyat. Ezúttal már ravaszkodás nélkül zuhan.

Magasabbra emelkedek, körülnézek, hogy megértsem, mi is történt velem. Megtapogatom az államat: fáj, a kesztyűm véres. Jobbra fordítom a fejem, és látom, hogy a kabintető üvegét golyó ütötte át. Ekkor újabb Henschelt veszek észre a levegőben. Nem, ez nem káprázat. Akárcsak az imént lelőtt gép, ez is háborítatlan nyugalommal repül, észre sem vesz. Nyilván az előbbi felderítőgép felváltására jött.

Megtámadom. Az ellenséges pilóta ugyanahhoz a cselhez folyamodik: dugóhúzóba esik, zuhanást imitál. Szó se róla, mesterien színlel.

Gyorsan meredek, szinte függőleges zuhanásba viszem a gépet, hogy beleeresszek egy sorozatot a Henschelbe. A föld rohamosan közeledik. Hallom, hogy valami leszakad a gépemről, arcomba belevág a kemény légáram. Magam felé húzom a botkormányt. Az éles manővertől egy pillanatra elvesztem az eszméletemet. A földtől a szó szoros értelmében néhány méterre veszem ki a gépet a zuhanásból. Figyelek, ugyan hol a Henschel? Jó helyen, a földön, és ég! Így hát ez nem cselezett.

Csak ekkor döbbenek rá, hogy egy hajszálon múlt az életem: annyira feltüzelten űztem az ellenséges gépet, pedig már nem is kellett volna, hiszen valóban zuhant.

Visszatérünk Majakiba. A csoport szorosan együtt maradva, zárt alakzatban repül. Minden jól végződött ugyan, mégsem tudok megnyugodni, korholom magam a heveskedésemért.

Már erősen szürkült, amikor földet értünk. A technikus rögtön észrevette, hogy a gépemen nincs kabintető. Rohan hozzám és ijedten kérdezi:

— Mi történt önnel, parancsnok elvtárs?

— Semmi, minden rendben van.

— Akkor miért véres az arca?

— Véres? Nem baj. Az a baj, hogy a gépnek alaposan kijutott. Megint dolgozhatsz egész éjjel.

Odaáll mellénk a mentőautó.

— Üljön be, megyünk a rendelőbe — mondja az orvos.

— Előbb jelentést kell tennem a feladat végrehajtásáról — válaszolom —, különben is jól érzem magam.

Letörlöm a vért az államról, Viktor Petrovics Ivanovhoz megyek jelentéstételre.

— Milyen objektumot támadtak? — kérdezi az ezredparancsnok.

— Semmilyet. Csak úgy vadászgattunk.

— Mi az, hogy „vadászgattak"?

— Ami jött... Megsemmisítettünk mindent, ami elibénk került. Alig tíz perc alatt lelőttünk két repülőgépet.

Medvegyev, a század új segédtisztje, az étkezdében egyszerre két „népbiztosi" adag vodkát tett elém.

— Magának, főhadnagy elvtárs, ma két deci dukál — mondta mosolyogva.

— Milyen alapon?

— Lelőtt gépenként száz gramm!

— Akkor tölts mindenkinek kétszáz grammot! — intettem csoportom többi tagja felé. — Jut annyi?

— Nem.

— Ha nem, akkor ne okoskodj, vidd el innen a második poharat.

A harmonikás lelkesen játssza — ki tudja hányadszor — a „Katyusát". Más századok repülői is átülnek az asztalunkhoz.

Borús reggel köszönt ránk. Sűrű köd takarja a földet. A repülőtéren még közvetlen közelből is alig látni a gépeket.

De talán a Dnyeszteren túl, ott ahol harcok folynak, jobb idő van. Ki válaszol erre a kérdésre? Magunknak kell megszereznünk a meteorológiai adatokat.

A századok bevetésre készen állnak. Csoportom is engedélyre vár, hogy a már berendezett szinzserejai repülőterünkre repüljön, de a köd csak nem akar felszakadozni. Az ezredparancsnok Dubinyint küldi a Dnyeszteren túli időjárás felderítésére.

Az I-16 megiramodik a mezőn, és még el sem szakad a földtől, máris eltűnik a ködben. A magasból hallható motorzúgás nyugtalanító szorongást kelt bennünk. A motorzúgás távolodik, majd teljesen megszűnik. Ettől kezdve várnunk kell. Egy óra múlva pontosan tudni fogjuk, milyen idő van Szinzserejában, a Prut fölött, ott, ahol az utakon szakadatlanul vonulnak az ellenséges csapatok.

Egy, legfeljebb másfél óra múlva... A I-16 üzemanyaga ennyi időre elég.

Már másfél óra is eltelt. Két óra. Három... Az ég hangtalan.

A pilóták fejükön fejvédővel gépeiknél állnak. Csak egy-két szó kellene az időjárásról. Valamennyien Dubinyinra gondolunk. Valamennyien a lehető legjobb fordulatban bízunk: talán egy másik repülőtéren szállt le, vagy „hasra" tette a gépét valahol a mezőn. Mi lehet a legrosszabb... A legrosszabb néha egészen meglepő, váratlan.

Csak két nap múlva tudtuk meg, mi is történt Dubinyinnal. Helyesebben csak útjának utolsó perceiről értesültünk.

Moldva fölött egészen jók voltak a látási viszonyok, és a légtérben regeltől kezdve vígan fickándoztak a Messerschmittek. Egy „messer" géppár észrevette a mi magányos gépünket. Hogy Dubinyin harcolt-e velük vagy sem, senki sem tudja. A szemtanú, akitől a történetekről hallottunk, csak azt látta, hogy a gép egészen földközelben próbált elszökni az üldöző „messer"-ek elől. A német gépek egymást váltva hátulról támadták és lőtték. Vadászunk manőverezett, így az ellenséges sorozatok mellette suhantak el. Ez nyilván telje-

sen felbőszítette a németeket: harapófogóba fogták az I-16-ot. Dubinyin azonban ekkor is kitért tüzük elől.

Dubinyin már a mi területünk fölött repült. A föld segített neki a védekezésben. Egyre jobban megközelítette a földet. De a repülésben ennek a közelségnek határa van. Éppen abban a pillanatban, amikor az egyik Messerschmitt elölről, szembe próbálta kapni Dubinyint, gépe nagy sebességgel nekiütközött egy szénakazalnak, és szaltót csinált. A Messerschmitt pedig belefúródott a mi vadászgépünkbe. Dubinyint a lendület a szétszakadt rögzítőheveder darabjaival együtt kivetette a kabinból.

A két gép égett, mint a fáklya. A németnek nem volt szerencséje: ottégett gépe roncsai között. Dubinyint ellenben a parasztok kórházba szállították. Ők mondták el, mi történt.

Amikor a köd felszakadt, az ezredparancsnok hat gép élén maga indult az ellenséges csapatok támadására.

A cél fölött vagyunk. Kilométereken át ellenséges oszlop húzódik. Egy Henschel-126 repül fölötte. Ivanov rögtön megtámadja és lelövi. Az ellenséges tüzérségi felderítőnek annyi ideje sem volt, hogy manőverezzen.

Egyik pilótánk az égő Henschel nyomába ered és tüzet nyit. Mire jó ez? Még kevésbé értjük, amit ezután látunk: vadászgépünk annyira közel megy az ellenséges felderítőhöz, hogy szinte érinti. Mindjárt összeütköznek. Pilótánk hirtelen elfordítja a gépét, de az, mint egy makrancos ló, nem engedelmeskedik, átfordulva belefúródik a földbe. Valamivel odább lezuhan a Henschel is.

A gép számáról megállapítom: Szemjonov zuhant le. Micsoda értelmetlen halál!

Az ezredparancsnok rávezeti a csapatot az ellenséges oszlopra. Körülnézek és kiválasztok magamnak egy hosszú, fedett gépkocsit, amelynek tetején a német légierő megkülönböztető jelzése van. Célzok és ledobom a bombákat. Aztán még egy ráfordulást hajtok végre. Gyűlölettel nyomom le az elsütő billentyűt. Kedvem volna egészen alacsonyra lemenni és a légcsavarral aprítani a hitleristákat.

S közben nem megy ki fejemből Szemjonov. Eszembe jut első közös repülésünk, amikor MiG-je egyszer csak füstölni kezdett, s én azt hittem, lelőtték.

„A légcsavart nem állítottad át?" — kérdeztem akkor a repülőtéren. — „Hát persze..."

Furcsállottam Szemjonov válaszát. Miért nem tette azt,

amit kellett? Hiszen ez a motor üzemeltetésének elemi szabálya! Hanyagsága ezúttal végzetessé vált. Túlságosan hirtelen rántotta fel a gépet, amely kis sebességgel repült, és a gép így természetesen elvesztette sebességét, átesett.

Mindenki jól tudja, a MiG-3 nagyon igényes a vezérlésben és kis sebességben nem tűri a hirtelen manővereket. Miért feledkezett meg Szemjonov erről az elemi szabályról? Igen, úgy látszik, nem tanultuk meg tökéletesen az új vadászgép kezelését. És most megfizetünk tudatlanságunkért.

Az ellenséges oszlop szemmel láthatóan megritkult. Az úton több tucat gépkocsi ég. Túlságosan belemerültünk a támadásba. Bármely pillanatban megjelenhetnek az ellenséges vadászok. Minden újabb ráfordulás előtt aggodalmasan fürkészem a délnyugat felől közeledő nagy felhőt. Fölöttébb kényelmes ilyen nagy felhő mögül támadni.

Már itt is vannak. Egy egészen nagy csoport. A helyzet változik. Harcba kell szállnunk velük, s védekezve el kell vonulnunk... Az összecsapás rögtön több gócra oszlik. Én valahogy magamra maradtam, négy „messer"-rel kerültem szembe vízszintes körözésben. A felhők miatt nem tudok átmenni emelkedésbe. A hátsó vadászgép már-már belekerül a célzókészülékbe. Amennyire bírom, elfordítom a MiG orrát, legalább még néhány centiméterre, de gépem nem bírja ezt a helyzetet, dugóhúzóba esik. Kihozom a dugóhúzóból, gázt adok, és emelkedem a felhőkbe.

Szinte éjszakai sötétség van. A légáram majd kivisz a kabinból. A rögzítőhevederek tartanak. Valami a homlokomat csapdossa — nincs kabintetőm, még tegnap leszakadt. Mik ezek, golyók? Akkor miért maradtam életben? Semmit sem látok. Kivergődöm a felhők közül, és elsuhanok az ellenséges vadászok mellett. Gyerünk újra felfelé — és a forduló után, alulról, függőleges helyzetben egy sorozattal megtűzdelem a legközelebbi „messer"-t. Füst, vagy inkább „gőz" csap ki belőle — fehér csík húzódik utána. Eltaláltam. Ej, milyen kár, hogy nincsenek a szárnyakon géppuskák! Rögtön befellegzett volna a „messer"-nek. Utol kell érni, megsemmisíteni! De akkorra már ott a másik „messer". Újból zuhanórepülésbe megyek, majd rögtön utána felhúzok. A többi „messernek" elment a kedve a harctól, félrehúzódott.

Hol vannak a mieink? Senkit sem látok. Nekem is el kell vonulnom.

Visszatérek a szinzserejai repülőtérre, körülnézek. Emlé-

kezetembe idézem a repülés minden részletét. Szokatlanul hosszúnak tűnik ez a bevetés: annyi esemény és benyomás viharzik át bennem. Nincs többé Szemjonov... A században tehát nyolcan maradtunk...

A repülőtéren hét gépet látok, az egyik, nem tudni miért, a leszállómező szélén rekedt. Leszálláskor a futómű kereke egy kis árokba szorult. A légcsavar úgy összetekeredett, mint egy kos szarva. Igaz a szólásmondás, hogy a baj nem jár egyedül.

Újabb bevetésre kapunk parancsot. El kell fognunk egy Kisinyovnak tartó Junkers-csoportot.

A „bocskorosok" — így csúfoltuk a Ju-87-eket, mivel nem lehetett behúzni a futóműveket —, hét gépből álló kötelékünk láttán célzás nélkül leszórták bombáikat és a hazavezető irányra álltak. De két gépüket mégis sikerült lelőnünk.

Közben odaértek a Messerschmittek, és rögtön ránk támadtak. Egyiküknek sikerült Gyacsenko mögé kerülni. Leadott rá egy jól irányzott sorozatot. A mellette repülő Lukasevics barátja segítségére sietett, de elkésett. Igaz, lelőtte a fasisztát, de már csak azután, hogy az sikeresen támadta Gyacsenkót. Gyacsenko gépe átfordult, zuhanni kezdett és rohamosan a föld felé közeledett. Vártuk, hogy a pilóta kiugrik ejtőernyővel, de ő késlekedett. „Ugorj! Ugorj!" — kiáltottam teli torokkal, mintha Gyacsenko meghallhatta volna.

A repülőgép közvetlen földközelben hirtelen kijött a zuhanásból és keletnek fordult. Lukasevics utolérte és a repülőtérig kísérte.

Már csak otthon tudtuk meg, hogy Gyacsenko megpróbálkozott az ugrással, de nem tudta elhagyni a gépet. Kiderült, hogy zuhanórepülés közben nem lehet kinyitni a kabintetőt. Ez után az eset után pilótáink már nyitott kabintetővel kezdtek repülni. Én már jóval előbb megszabadultam tőle, még mielőtt e hibája kiderült.

3.

Tegnap hazatérőben jószántunkból „ruccantunk el" az arcvonal mögé, ma pedig a hadosztálytörzs adott rá parancsot, hogy mielőtt visszatérnénk Majakiba, okvetlenül csapjunk le az ellenséges csapatokra Ungeni és Belci között. Telefonon kaptam a parancsot, közben észrevettem, hogy az égen vi-

harfelhők tornyosulnak, tehát a szokásosnál korábban fog besötétedni. Az ezredparancsnok megígérte, hogy aggályaimat közli a hadosztályparancsnokkal. Perceken belül újból csengett a telefon:

— Repüljenek mindenáron!

Igen, haladéktalanul fel kell szállnunk.

Egyenesen a széles felhőnek repülünk. Villámoktól szabdalt fekete fal mered előttünk. Egy pillanatra kétely támad bennem: lehet-e sikeres bevetés ilyen időben. Legokosabb lenne visszafordulni és leszállni a repülőtéren. De azon nyomban eszembe jut a hadosztályparancsnok természete. Minden látogatása a repülőtéren megrovással, leváltással, fegyelmikkel végződött. Amikor harci bevetésen, kemény megpróbáltatás és vihar előtt így gondol az ember magas rangú elöljárójára, bizony elveszti józan megfontoltságát, és szinte csak formálisan hajtja végre feladatát. Ha a viharfelhő elől visszafordulok, a hadosztályparancsnok nem fogja elhinni, hogy ezt nem önfejűségből tettem. Sőt még képes lenne gyávasággal vádolni.

A háború előtt egyszer már láttam, hogyan csapott a villám egy gépbe. A repülőgép zuhanás közben úgy égett, mint egy szál gyufa. Olyan helyet keresek, ahol ritkább a felhőréteg, és repülök az „ablak" felé, amelyet esőháló függönyöz el.

A sötét falon túl csodálatosan szép idő fogad: közvetlenül előttünk a látóhatár alján lenyugvóban van a nap, az eső áztatta utakon csillogó tócsák, s német autók üvegei verik vissza a fényt.

Miután néhányszor végig géppuskáztuk az ellenséges csapatokat, ráálltunk a haza vezető irányra.

És újból előttünk a vaksötét viharfelhő. Sehol egy fénysugár. Találomra vágunk bele. A nappalból egyenesen az éjszakába repülünk. Közvetlen közelben villám csap le, egy pillanatra eloszlatja a homályt. De ügyet sem vetünk rá. Ilyenkor csak arra van gondja az embernek, hogy el ne térjen az iránytól: valahol a közelben repülnek a többiek. Már a műszerfalat sem látni.

Egy perc is végtelennek tűnik. De lám, előttünk már fény dereng. A félhomályban kirajzolódnak a terep körvonalai. Figicsev raja az enyém mellett jön ki a felhőkből. Ilyen pokoli sötétség után jóleső érzés együtt látni az egész csoportot.

Ámde itt, a felhő innenső oldalán, valóban éjszaka van. Most aztán merre repüljünk? Hogyan jutunk el Majakiba?

Az lesz a legokosabb, ha megkeressük a vasutat, s ahhoz igazodva eljutunk Kotovszkba, onnan pedig hazáig már csak egy ugrás.

Egy ideig az egész csoport mögöttem van. Hát ez mi? Figicsev hirtelen eltávolodik, két kísérője pedig követi. Hová vezeti a köteléket? Micsoda önkényesség?

A nyomukba eredek, de a repülőgépek szinte felszívódnak a sötétben. Miután meggyőződöm arról, hogy hasztalan keresném őket, Majakinak fordulok.

Sötétben, fényszórókkal szállunk le. Figicsev raja nincs az állóhelyen. A technikus mond valamit, én pedig dühöngök magamban. Az egész századból mindössze egy géppár érkezett vissza a repülőtérre. Hol szállt le vajon a többi gép, hová vezette őket Figicsev? És mi történik akkor, ha eltévednek és valahol Moldvában kötnek ki? Nem, az lehetetlen! Arrafelé, nyugaton, villámokat csihol ki magából a tomboló vihar; ez megbízható tájékozódási pont. És ha valahol a szomszédoknál szálltak le? Akkor is jelentkezniük kellett volna már.

Fejemben bosszús gondolatok kavarognak, amíg a harcálláspontra megyek. Viktor Petrovics sorra telefonál a szomszédos repülőterekre, én meg ott állok és magamban átkozom Figicsevet. Nincs sehol, sem Grigoriopolban, sem Kotovszkban.

Ivanov leteszi a kagylót és így szól:

— Menjünk vacsorázni! Reggelre minden kiderül.

— Persze, előkerülnek — nyugtatgat Matvejev, a törzsfőnök is, miközben dossziéba rakosgatja iratait. — Őrnagy elvtárs, Szokolov megérkezett a tanfolyamról.

— Nagyon jó, hogy megérkezett — mondja Ivanov, és figyelmesen néz rám.

— Miért küldtek bennünket ilyen későn bevetésre? — kérdezem letörten.

— Holnap idejön ő maga személyesen, kérdezd meg tőle — válaszolja Ivanov.

— Értem.

— Menjünk.

Az étkezde már tele volt. A mi századunk asztalánál azonban csak egy ember ült: Anatolij Szokolov. Mosolyogva indult felém, de mikor látta, hogy komorabb vagyok a viharfelhőnél, gondterhelten kérdezte:

— Mi történt?

Elmondtam, hogy elvesztettem Figicsev raját. Erre ő harsányan nevetett.

— Jól megtréfáltál! Én meg azt hittem, valóban baj történt.

— Hát ez nem elég nagy baj?

— Ne búsulj! Megkerülnek. Háborúban sok minden előfordul, mindent meg kell szokni. Holnap szépen bekocognak, mint az ártatlan bárányok. Tessék, erre igyunk egy kis szíverősítőt. — Elém tolt egy deci vodkát.

— Elvégezted a tanfolyamot? — kérdeztem.

— Ki törődik most a tanfolyamokkal! Elengedtek, amint elkértem magam.

— Mi újság a városban?

— Csend van.

— De sokért nem adnám, ha csak egy nap jutna nekem abból a csendből.

— Én meg épp azt nem bírtam.

— Pankratov hol van?

— Ottfogták a tanfolyamon oktatónak.

Visszamentem a repülőtérre telefonálni. Felhívtam a hadosztály törzsét. Nem kis meglepetésemre éppen a hadosztályparancsnok vette fel a kagylót.

— Ki beszél? — kérdezte.

— Pokriskin főhadnagy.

— Pokriskin? Hol a századod?

Megpróbáltam sorjában jelenteni neki a történteket, de rögtön megéreztem, hogy a hadosztályparancsnok más értelemben tette fel a kérdést. Értésemre adta, hogy mindenért teljes egészében engem terhel a felelősség.

Éjféltájban egyedül térek vissza a repülőtérről. Rossz sejtelmekkel nézek a holnap elébe.

Az ágyamhoz megyek, lefekszem. Egyre Figicsev jár az eszemben. Szándékosan tette volna? Talán irigy rám? Kétségtelen, többet repült nálam, mégis engem bíztak meg a századparancsnoki teendőkkel. Azután eszembe jut a hadosztályparancsnok rendelkezése a viharban történő felszállásról.

Odakünn megnyugtató csend honol, arcomat kellemesen simogatja az éjszaka hűvös, friss lehelete. Barátaim édesdeden horkolnak.

... Másnap reggel Szokolov, „törvényes" parancsnokunk, átvette a századot. Beszámoltam neki az ügyek állásáról, az élők harci sikereiről és az elesettek bátorságáról. Beszélgetés közben is egyre az eget fürkésztük: nem tűnik-e fel Figicsev köteléke? Már közölték velünk ugyanis, hogy a kotovszki repülőtéren szállt le.

Váratlanul a harcálláspontra hívattak. Amint odaértem, láttam, hogy Ivanov mellett a hadosztályparancsnok áll. Hevesen gesztikulálva magyarázott valamit. Püffedt arca boszszúsnak látszott.

— Hol a századod? — kérdezte élesen, miután jelentkeztem.

Az este ugyanezt a kérdést szegezte nekem. Azt feleltem, hogy Figicsev köteléke hamarosan visszaérkezik a repülőtérre, a többiek pedig gépük rendbehozásával vannak elfoglalva.

— Figicsevről nélküled is tudok — szakított félbe. — Miért vesztetted el a köteléket? Hallgatsz? A parancsnok mindenért felelős. — És Ivanovhoz fordulva ugyanilyen éles hangon hozzátette: — Fogalmazza meg a parancsot: Pokriskint leváltom századparancsnoki beosztásából.

— Nem parancsnok, csak helyettes — jelentette nyugodt hangon Ivanov.

— A helyettesi beosztásból is leváltom! Nem felejtettem el, hogy lelőtte a SZU-2-t!

— A SZU-2-ért kész vagyok felelősségre vonásra, hadosztályparancsnok elvtárs — mondtam. — Az utóbbi esetben azonban nem én vagyok a hibás.

— Rosszul harcolunk! — folytatta a hadosztályparancsnok. — A németek már Minszk és Leningrád alatt állnak! ...

— Erről nemcsak a repülők tehetnek.

— Micsoda? Hogy beszélsz? Honnan veszed a bátorságot, hogy ilyeneket mondj? Ne feledd: amikor majd kitüntetésekre kerül a sor, te ne számíts reá.

— Én a hazámért harcolok, hadosztályparancsnok elvtárs — fogott el az indulat.

A repülőtér fölött megjelent Figicsev köteléke. De a motorok zúgása közben is jól hallottam, ahogy a felpaprikázott hadosztályparancsnok elrendelte századparancsnok-helyettesi beosztásból való leváltásomat.

— Kérek engedélyt távozni!

— Távozzon!

Súlyos kő telepedett a szívemre. Kedvem lett volna elrepülni akár a pokolba.

— Nos, mi van? — fogadott kérdésével Szokolov.

Röviden elmondtam neki a hadosztályparancsnokkal lezajlott beszélgetés tartalmát.

— Miért vitatkoztál? — rótt meg a századparancsnok.

— Mindegy — legyintettem —, előbb-utóbb úgyis leszed egy légvédelmi ágyú, vagy kilövi alólam a gépet!...

— Ilyen hangulatban nem lehet harcolni, pajtás. Menj, pihenj egy kicsit.

Figicsev mosolyogva jött oda hozzánk. Szokolov, még mielőtt Figicsev befejezte volna jelentését, szigorúan kérdőre vonta:

— Miért váltál ki?

— Hát hová vezetett bennünket? — intett Figicsev a fejével felém.

— Ne integessen a fejével másokra — háborodott fel Szokolov az öntelt hang hallatán —, Halhin-Golnál ilyesmiért hadbíróság járt! Világos?

Figicsev napbarnított, oldalszakállal keretezett arcára kiült a csodálkozás: csakugyan komolyan beszél Szokolov a hadbíróságról?

— Értette? — emelte feljebb a hangját Szokolov.

— Értettem, főhadnagy elvtárs.

— Ha értette, akkor jegyezze meg egyszer és mindenkorra! Menjen, készüljön a felszállásra.

— Értettem! — Figicsev olyan szabályos hátraarcot csinál, amilyet még soha, és elmegy.

Gyacsenko beindította a motort. A századparancsnok erélyes hangja, meg a motor kellemes dübörgése valamelyest megnyugtatott.

A HŐSTETTHEZ ÉSZ IS KELL

1.

A feszültséggel terhes, meglepetésekben és veszélyekben bővelkedő harctéri élet megoldja a személyi konfliktusokat, egybeforrasztja az embereket, mert győzni csak közös erővel lehet. Minden nap újabb bánatot, újabb nehézségeket hoz.

A század most reggeltől estig a Belcibe és Kisinyovba vezető utakon harcoló szárazföldi csapatokat támogatja. Menetoszlopokat támadunk, légiharcokat vívunk, fedezzük a Dnyeszter hídjait... A csapatok visszavonulnak, de a fontos szakaszokat csak harc árán hagyják el. A légierő is érzi ezeket a szakaszokat: heves harcokba bonyolódunk fölöttük, a földre égő szovjet és német gépek zuhannak.

Csapataink feladták Belcit. Mi is otthagytuk a szinzserejai repülőteret, a barna agyagba vájt bunkert és a futóárkokat.

Esténként, napnyugtakor, valami bizonytalanság kerít hatalmába: a nap eltelt, de elégedettek lehetünk-e?

Ma remélhetően már levehetem a fejvédőt. Talán előbb eljutok a szállásra. Már közeledik a szendvicset szállító szekér: mintha jelt adna a pihenésre. Kihozzák az állóhelyre a valódi moldvai bort meg a harapnivalót.

Figicsev leteszi a korsót, a másik kezével egy sonkás vajas kenyeret vesz ki, és rám mosolyog:

— Együnk!

A hangja meleg, baráti; szinte sajnálom a történteket. A háború mindkettőnktől újabb tetteket követel — olyanokat, amilyeneket már együtt véghez vittünk. Most mindketten rajparancsnokok vagyunk, rajkötelékben járunk a bevetésekre. És a harc bátorságot, barátságot és kölcsönös segítséget kíván.

— Valahogy nem megy.

— Akkor igyunk egy pohárkával a barátságra!

— Ám legyen. Ma már úgysem kell felszállnunk.

De még a borunkat sem tudtuk meginni. A harcálláspont

fölé piros rakéták szálltak. Az ügyeletes közölte: feladatunk a Dnyeszter ribnyicki hídjának fedezése.

Négyes kötelékben repülünk. Megérkezünk a megadott körzetbe. A ribnyicki híd fölött nyugalom, tiszta a levegő. Az ellenséges bombázók nyilván megváltoztatták irányukat, más cél felé fordultak. Őrjáratozunk a híd felett, várunk. De ellenségnek színét sem látjuk. Már sötétedik, vissza kell térnünk.

Félúton hazafelé észrevesszük, hogy fölöttünk egy Ju-88 repül. Nem rossz célpont. Megközelítjük. Figicsev nagy távolságból tüzet nyit rá, de eredménytelenül. Erre én indulok rohamra a Junkers ellen alulról, a „hasának". Alája kerülök, egyre jobban megközelítem. Most! Ebben a pillanatban a bombázó felől vörös csík száguld felém. Reccsen valami. Heves légáram vág az arcomba, nekiszorít az ülés hátának. Megdöntöm a gépet, körülnézek. Látom: a kabin szélvédő üvege darabokra tört. Vissza kell térnem a repülőtérre. A kísérőm a Figicsev géppárt követi, én pedig hazarepülök.

A repülőtéren a technikus fogad. Alaposan megvizsgálja a gépet, a fejét csóválja.

— A golyó a célzókészülékbe talált, pontosan a lámpába. Ha csak egy-két centivel odább megy, most nem beszélgetnénk... Sok munkánk lesz vele, de az éjszaka folyamán valahogy csak kijavítjuk.

Csak állok, és arra gondolok: én vagyok a hibás. A harc hevében elfelejtettem, hogy a bombázónak alsó géppuskája is van. Pedig hidegvérrel, mint mondani szokás, ésszel kellett volna cselekednem. A hőstetthez nemcsak bátorság, hanem ész is kell.

Visszatér Figicsev a két kísérőjével. Odajön hozzám, és örömtől ragyogó arccal kérdezi:

— Miért jöttél el?

Szótlanul a gépem felé biccentek.

— Nem mondom, jól megkaptad — komorodik el —, és tudod, miért?

— Tudom.

— Nem szabad annyira közel merészkedni. Egyszerűen szerencséd volt. Rosszabbul is járhattál volna.

— Mi lett a Junkersszel?

— Nem engedtük el, a Dnyeszter fölött lezuhant...

Kedvem lenne vitatkozni Figicsevvel a „nem szabad annyira közel merészkedni" miatt, de tudom, hogy ezúttal csak ba-

ráti együttérzésből beszél így. Tudja, hogy még a gyakorlólövészeteken sem pazaroltam hiába a töltényt. Ezúttal azonban még erkölcsi alapom sincs az ellenvetésre. Elvégre ma mégis ő, nem pedig én lőttem le a Junkerst. Hirtelen kedvem támadt szívből gratulálni a győzelméhez. Sőt erre még egy pohár bort is hajlandó vagyok meginni.

A szállásra megyünk, a technikusok és a szerelők még a gépeknél maradnak. Egész éjjel dolgozni fognak, és nem is sejtik, hogy a gépem órái már meg vannak számlálva.

2.

Korán reggel, alighogy kiértünk a repülőtérre, parancsot kaptunk: Figicsev repüljön felderítésre a Iași környéki átkelőhelyek fölé, én meg Lukasevics pedig fedezzük őt az ellenséges vadászok támadásával szemben.

Pilótáink már akkor nemigen szerettek hármas kötelékben repülni.

— Engedélyezze, hogy négyes kötelékben mehessünk — mondom az ezred törzsfőnökének.

— A hadosztálytörzs úgy rendelkezett, hogy három gépet küldjünk — feleli Matvejev.

— Akkor már a páros is jobb.

— Ne vitassa a parancs helyességét!

Világos. Hármas kötelékben szállunk fel, erre kell felkészülnünk. Néhányszor azonban már hajtottam végre feladatot géppárban. És jól sikerült. A géppárnak csaknem olyan manőverezési lehetősége van, mint a szóló gépnek. De ez az alakzat akkor megengedhetetlen volt. Sőt ellentétben állt a szabályzattal és a harcászati utasítással.

Elsőnek Figicsev emelkedett a levegőbe. Lukasevics követte. Én egyelőre a startvonalon állok. Szalad az ezredorvos egy tábla csokoládéval. Újabban minden reggel kapunk csokoládét.

— Vidd az ördögbe ezt a nyalánkságot! — szabadkozom.

— Vedd csak el, jól jön az még — erősködik az orvos.

A csokoládét a zsebembe teszem, kiengedem a gépet és teljes gázt adok.

Repülünk. Figicsev felderítést végez, Lukasevics és én fedezzük. Alattunk a Prut csíkja csillog. A földön és a levegőben a háborúnak semmi nyoma. Ezen a szakaszon a német

és a román hadosztályok tehát már átkeltek a folyón, s most már csak a nagy támaszpontok közelében működik átkelőhely.

Iaşi-nak fordulunk. Arrafelé bizonyosan erősen fedezik az átkelőhelyeket. De Figicsev, érthetetlen módon, ügyet sem vet erre. Nem törődik az álcázással, a folyó mentén repül tovább. Az ellenséges légvédelmi tüzérek már messziről észrevehetnek minket. Ahogy a pontonhíd fölé érünk, a hitleristák tűzzel fogadnak. Tűzfüggönyön kell áttörnünk: ezért egészen alacsonyra, a folyó fölé süllyedünk. Figicsev repül elöl, Lukasevics meg én az oldalain, valamivel hátrább.

A pontonhídon éppen egy oszlop vonul át. Amint észrevesznek bennünket, a katonák vadonatúj egyenruhájukban a vízbe ugrálnak. Jól felszerelték őket, hiszen messzi útra keltek. Jó érzés, hogy egy kis fürdésre kényszerítettük őket. Hadd jegyezzék csak meg, milyen az, amikor a vörös csillagos MiG-ek motorjai dübörögnek fölöttük.

Már elszálltunk a híd fölött, az ellenséges légvédelmi ágyúk még egyre ugatnak. Lukasevics észreveszi az előtte meredező meredek partfalat, átvág az én oldalamra. Hogy össze ne ütközzünk, belehúzok a botkormányba és abban a pillanatban két robbanás villanását látom a motorházon. A motor még működik, előrenyomom a botkormányt, de alig tudom egyenesbe hozni a gépet közvetlenül a víz fölött. A gép rázni kezd. Most már világos: barátaim továbbrepülnek, visszatérnek az ezredhez, én azonban lezuhanok — vagy most rögtön, ha a motor leáll, vagy valamivel később, a parton, ahol ellenséges csapatok hemzsegnek.

Közvetlen közelről egészen másképp fogadja az ember a veszélyt, mintha csak messziről figyelné. Semmi félelmet nem érzek. Az agy intenzív munkája, a pattanásig feszült idegek játéka nyilván kiszorítja a félelemérzést.

Percről percre csökken a motor fordulatszáma, a légcsavar már alig hasítja a levegőt. A fasiszta katonák, akik az imént láttunkra még rémülten ugráltak a vízbe, most ujjonganak. A gépem légcsavarja szinte szántja a vizet.

A hídtól távolodva simán, enyhe bedöntéssel bal fordulót hajtok végre, és délkeletnek repülök. Arrafelé van Kisinyov, talán az ellenséges csapatok még nem érték el a Dnyesztert.

A gép rázkódik, a sebesség rohamosan csökken. Nagy nehezen átvergődök a dombok fölött, és sóvár tekintettel ku-

tatok tisztások után: valahol csak le kell szállnom. Vajon hogyan fogad a föld: mint édesanya, vagy mint mostoha?

Alattam erdővel borított dombok. Vajon le lehet itt szállni? A motor pedig felmondja a szolgálatot, a légcsavar bármely pillanatban megállhat. És akkor lezuhanok ott, ahol utolér a végzet. Legalább még azt az egy dombot hagyjuk el, addig bírja ki a motor, talán mögötte lesz egy sima tisztás! Szerencsémre, a domb mögött valóban völgy terült el.

Kényszerleszállásra készülök: leveszem a szemüveget, hogy amikor földet érek, meg ne sérüljön a szemem. Meghúzom a rögzítőhevedereket. Feszülten várom a pillanatot, amikor a földnek ütközöm, s ettől az érzéstől zsibbad, sajog a vállam.

Egyszer csak látom: amerre a gépet irányítom, az úton ellenséges harckocsik és csapatszállító gépkocsik vonulnak. Mit tegyek? Csak egy megoldás van: az erdős dombon kell letennem a gépet. Csak kihúzzam odáig. Másodpercekre van szükség. Bírja-e a motor olaj és víz nélkül? Sikerült. Éppen a domb fölött némult el. Abbamaradt a rázás, baljós csönd köszöntött be.

A gép sikló repüléssel a fákra esik. Elengedem a botkormányt, s két kézzel támaszkodom a kabin elülső falába.

Fák, ágak recsegése, dobálás jobbra, balra. Egy ütés... és elvesztem az eszméletemet.

Magamhoz tértem, felnyitottam a szemem. A porfelhő még nem ült el. Csönd. Mellettem egy derékba tört fatörzs meredez. A gép egyik szárnya letört, a leszakadt farokrész messzebbre esett. Az első mozdulatok meggyőznek arról, hogy épségben maradtam.

Haladéktalanul meg kell szabadulnom a rögzítőhevedertől és az ejtőernyőtől. Kimászom a kabinból. A földön érzem, hogy fáj a jobb lábam, de ennek most nem tulajdonítok semmi jelentőséget. Előveszem a pisztolyt, gyorsan csőre töltöm. A németek itt vannak a közelben! Inkább a halál, mint a szégyenletes fogság.

Hallgatózom. A távolból teherautók és harckocsik motorzúgása hallatszik, itt azonban csend van, csicseregnek a madarak. Beljebb kell húzódnom az erdőbe. Beveszem magam a közeli bozótba. És a gép?... Még egy utolsó pillantást vetek a MiG roncsaira. Fáj a szívem érte. Hűségesen szolgált. Jó néhány harci bevetésben helytállt, sok nehéz pillanatban segített ki a bajból! Ma is megtett mindent, ami csak telt az erejéből, hogy megmentsen. Ég veled, hű barát...

Az erdőben, a szőlők között kelet felé tartottam. Egy csörgedező kis patak megmentett a szomjúságtól, és az utat is mutatta. Ha a Dnyeszterbe folyik, mellette kell haladnom. Mégpedig minél gyorsabban, amíg a németek ki nem érnek a Dnyeszterhez, és nem alakítanak ki összefüggő arcvonalat. Akkor már nem jutok tovább. Az éhségemet időnként a csokoládé egy-egy darabjával csillapítottam, amelyet szinte erőszakkal tukmált rám az ezredorvos. Sérült lábam viszont egyre jobban fájt. Hajnalban, amikor keleten pirkadt az ég alja, a fájdalomtól és a fáradtságtól nem bírtam tovább menni. Lefeküdtem a szőlőtőkék között.

Szekérzörgésre ébredtem. Felpattantam. Lábamba éles fájdalom hasított. De mennem kellett.

A falu szélén, egy kis erdő közelében, hosszú lenvászon ingben és ugyanolyan nadrágban egy paraszt füvet kaszált. Közelébe lopóztam, szemügyre vettem. Rajta szürke, viseltes, csupa folt ing, cserzett bőrű, mezítlábas, arca borostás ... Bizonyára szegényember, az ilyen nem árul el. Előbújtam rejtekhelyemről. A paraszt nem vett észre, csak amikor egészen melléje értem.

— Jó reggelt!

— Jó reg ... — A rémülettől torkán akadt a szó.

— Ne féljen. Szovjet pilóta vagyok. A faluban németek vannak?

— Németek nincsenek.

— Hát szovjetek?

— Senki sincs. Mind elmentek.

A paraszt egy cseréptetős házra mutatott, az volt a faluszovjet épülete. Elindultam oda: hátha mégis maradt valamilyen hatóság a faluban!

A faluszovjet épületénél egy vályú szélén néhány férfi üldögélt. Láttomra zavar ült ki az arcukra, beszélni kezdtek, gyanakodva méregettek.

Azt a kérésemet, hogy vigyenek el szekéren a Dnyeszterig, elutasították. Kénytelen voltam a pisztolyommal megfenyegetni őket. Erre aztán került ló is, szekér is.

Estére Kausani vasútállomáshoz értünk. Itt elengedtem a fuvarosomat, még fizettem is neki, ő meg boldogan visszafordult.

Az állomáson néhány katonával futottam össze, úgy néztek rám, mintha az égből pottyantam volna közibük.

— Ezen az országúton épp az imént volt egy ütközet a románokkal. Hogy jutott át?

Engem most egyáltalán nem érdekelt, mi történt az úton. Láttam katonáinkat, a megrakott szerelvényt, az állomásról kifutni kész, füstölgő, utolsó mozdonyt.

Negyednapra keveredtem vissza a repülőterünkre. Az ezredben már elesettnek hittek. Három nap elég hosszú idő ahhoz, hogy ne várjanak vissza egy pilótát, és az ezrednaplóba bejegyezzék: nyomtalanul eltűnt. Így vélekedtek a barátaim is, akik — a hagyományhoz híven — már szétosztották egymás közt szerény ingóságaimat.

3.

Gyógykezelésre és pihenésre küldtek. Harci életem egy időre félbeszakadt. Volt hát időm, hogy alaposan elgondolkozzam azon, ami a fronton történt.

Azon töprengtem, hogyan lehetne megbízhatóbban védeni a vadászgép kabinját elölről, s rájöttem, hogy ehhez páncélüvegre lenne szükség. Mennyire növelné ez pilótáink bátorságát, hány életet mentene meg!

„Az is rossz — latolgattam —, hogy repülőgépeinken még mindig nincs rádióberendezés. A levegőben ezért süketnémákká válunk. Csak egy módon »társaloghatunk« — a szárnyak billegtetésével. A nagyon zárt alakzat megfoszt bennünket a manőverezési szabadságtól. Mennyi szerencsétlenségnek vehetné elejét egyetlen szó, amely idejében röppen az éterbe!"

A rádiókapcsolat hiánya vadászrepülőinket igen nehéz helyzetbe sodorta. Egyes parancsnoki gépeken ugyan már volt adó-vevő berendezés, de ezek nehézkesek, kényelmetlenek voltak és harc közben nem biztosították a repülőgépek megbízható és rugalmas irányítását.

Erősen nyugtalanított a vadászgépek alakzatának problémája is. Mi történt, amikor engem eltaláltak? A légvédelmi tűz övezetében hármas kötelékben haladtunk. Amikor Lukasevics elébem vágott, én, hogy az összeütközést elkerüljem, kénytelen voltam felhúzni és akkor kapott el a légvédelmi lövedék.

Gondok, gondolatok . . .

Az ezredbe való visszatérésemet követő napon úgy véltem, hogy már eleget nyomtam az ágyat, felöltöztem, sétáltam egyet Majakiban. Benéztem az üzletbe, vettem fogkefét meg

fogport. Szereztem egy füzetet is, hogy abba jegyezzem elképzeléseimet, számításaimat és következtetéseimet.

Késő este, egyenesen a repülőtérről jó néhány látogató toppant be hozzám. Éppen az asztalnál ültem és jegyzeteimet írogattam. Annyira belemerültem, hogy szinte észre sem vettem érkező barátaimat.

— Pszt! Ne zavarjátok, éppen regényt ír.

— Két részben — szólt Figicsev hangosan. — „A Pruttól a Dnyeszterig." Az első rész — hogyan gyalogolt, a második — hogyan lovagolt.

— Mit írsz? — kérdezte Gyacsenko.

— Csak úgy, magamnak jegyezgetek egyet-mást — feleltem kitérően.

— Mégis, mit?

— Egyszerűen csak a tapasztalatainkat rendezgetem. Az érdekel például, hogy ha lelősz egy repülőgépet, érdemes-e utánanézni, hogy hová esik?

— Nos, és mi a véleményed?

— Szerintem jobb nem nézni utána.

— És miért?

— Nehogy magad is mellé kerülj a földre.

Barátaim elkomolyodtak, eltűnődtek. Valaki közbeszólt:

— De hiszen ezt nemcsak kíváncsiságból tesszük, hanem kötelességből is! Hazatérés után jelenteni kell, hol zuhant le a lelőtt gép.

— De miért? — ellenkeztem. — Azt a gépet, amit te lőttél le, majd látják a többiek. Te pedig, miután egyet lelőttél, nyisd ki jól a szemed és azt figyeld, hol van még ellenség.

— Nos, ez nem rossz — foglalta össze Figicsev. — Írjál csak, Szaska! Egy ilyen regényre nagy szükségünk van. A háború, úgy látszik, komolyra fordul, és jó ideig fog még tartani. Ha életben akarunk maradni, gondolkozni kell a harcban.

— De ahhoz, hogy a levegőben a helyén legyen az eszünk, Valja — jegyeztem meg barátságosan —, már a földön fel kell készülnünk.

Két nap múlva már nem bírtam megállni, kimentem a repülőtérre. Végigjártam az állóhelyeket. Mindegyik mellett kukoricaszárral álcázott kis sátor állt. Benéztem az egyikbe: a derékalj — fű, a takaró — köpeny, a párna — a repülőgép védőhuzata. Hát igen, a technikusok itt is éjszakáznak... Mindegyiknek van saját szerszámkészlete, ládikóban az anyák, csavarok, durit — valóságos kis műhelyt létesítettek. Nappal, amikor a gépek bevetésre mennek, a technikusok és a szerelők összegyűlnek és együtt javítják a harcokban megsérült gépeket.

Az egyik sérült MiG körül vagy tízen szorgoskodnak.

— Hahó, itt a gazda! — kiáltotta el magát Kopilov, a század mérnöke. — Éppen neked készítjük elő ezt a gépet. — És fejével a sokat próbált gép felé intett.

— Mikor lehet kipróbálni?

— Akár ma is, ha nem akadályoz a bot.

— Nem akadályoz.

— Akkor sétálj egy kicsit. Amint kész, szólok.

Továbbmentem. Az egyik sátor mellett a fegyvermechanikus ügyeskedett valamin, megálltam. Szenvedélyesen dolgozott, közben halkan dudorászott. A szárnyemelőre rögzítőt hegesztett, s arra rá egy BSZ-géppuskát, amelyet nyilván valamilyen lelőtt gépről szerelt le.

— Min mesterkedsz? — kérdeztem, s leültem egy felfordított vödörre.

— Találja ki, parancsnok elvtárs — felelte komolyan.

— Nehéz kitalálni. Ha netán vadkacsára akarsz vadászni, az ősz még messze van.

— Igaz, az ősz messze van, de a front közel, parancsnok elvtárs. A repülőtéren nincs egyetlenegy légvédelmi ágyú sem.

— Ezzel a saját készítményű fegyverrel akarod a Junkerseket lőni?

— Ha más nincs, ez is fegyver. Ha tudnék rá célzókészüléket keríteni, még ma be is lőném a géppuskát.

A mechanikus olajos, véraláfutásos kezében égett a munka.

A csoport még mindig nem tért vissza a bevetésből. A várakozás percei elviselhetetlenül lassan teltek. Úgy látszik, a földön lassabban telik az idő, mint a levegőben.

Jönnek! Visszafojtott lélegzettel számolom újra és újra a gépeket... Egy hiányzik. Az egyik technikus a számaik alapján megállapítja: Dovbnya gépe hiányzik. Dovbnya az én rajomhoz tartozik. Sántikálva igyekszem az első géphez, amely begurult az állóhelyre. Igen, kiderül, hogy Dovbnya gépét légvédelmi ágyúval lelőtték. Ungeninél. Mind látták, hogy Dovbnya kiugrott ejtőernyővel.

Emlékezetem felidézi a moldvai dombokat és földeket, a német csapatokkal zsúfolt utakat. Igen, nem lesz könnyű dolga Dovbnyának a mieinkhez vergődni, egyáltalán nem lesz könnyű! Az arcvonal már a Dnyeszternél húzódik. Hej, pajtás, hiszen a minap milyen boldogan újságoltad, hogy hírt kaptál a feleségedtől a mély hátországból. Most aztán mikor találkozol velük? És egyáltalán látjuk-e még egymást?

A rajomból már csak Gyacsenko maradt. Hogy érezheti magát nélkülem meg Dovbnya nélkül? Hányszor kisegítettük egymást! Nem, még ma bevetésre jelentkezem! Erre kötelez a Gyacsenkóhoz fűződő barátság, erre ösztökél a Dovbnyáért való bosszú...

A mérnök készségesen rendelkezésemre bocsátja a gépet berepülésre. Elhajítom a botot, felveszem az ejtőernyőt és beleülök a kabinba.

A MiG kifogástalanul viselkedik a nekifutáskor, de amint a levegőbe emelkedek, sehogy sem tudom behúzni a futóművet. A működtető rendszer normálisan dolgozik, de a benti zárak nem csapódtak. Rögtön le kellett szállnom. Amikor a mérnök a technikusokkal megszüntette a hibát, a harcállás-pontról telefonparancs érkezett: a század készüljön felszállásra. Belcit fogjuk bombázni. Igen, csapást kellett mérnünk saját repülőterünkre, amelyet most már német gépek bitorolnak. Az ezredünk már volt ott bevetésen. A repülőtéren már ott tátonganak a mi bombatölcséreink is, ott esett el Sztyepan Nazarov, amikor hat MiG vívott elkeseredett harcot tizennyolc Messerschmitt-tel.

Dovbnya és Nazarov emléke, a Gyacsenko iránti barátság arra sarkallt, hogy haladéktalanul harcfeladat végrehajtására jelentkezzem és a csoporttal tartsak. Az ezred törzsfőnöke engedélyezte repülésemet.

Beültem a gépbe, kigurultam a startvonalra, és amikor az első két hármas kötelék a levegőbe emelkedett, gázt adtam. A motor jól húzott, a sebesség gyorsan növekedett, a gép fa-

rokrésze már a levegőben volt, még egy pillanat, és elszakadok a földtől, de akkor... váratlanul leállt a motor.

Már a felszállómező végén voltam, nem volt hova kifutni a géppel. Ráléptem a fékre, és jobbra-balra kanyarogva, nagy üggyel-bajjal megállítottam a gépet, a kukoricás szélén. Ültem a kabinban és egyre azon töprengtem: mi történhetett, miért mondta fel a szolgálatot a motor? Egy pillantás a műszerekre: benzinem és olajam van. Megtapogattam a csapokat — minden az előírás szerint.

Viktor Petrovics Ivanov dzsipen sietett hozzám.

— Mi történt, Pokriskin?

— Magam sem értem, parancsnok elvtárs. Leállt a motor.

— Talán összetévesztetted a csapokat, és elzártad az üzemanyag-adagolást?

— Nem hiszem. Mindent pontosan csináltam.

Viktor Petrovics fürkésző pillantást vetett rám, majd elégedetlenül így szólt:

— Gurulj félre hamar, tedd szabaddá a felszállómezőt.

Nem tudom, mit gondolt, de én szinte magamon kívül voltam. Az odafutó technikusok szeméből kétkedést olvastam ki.

Amikor begurultam a géppel az állóhelyre, Kopilov mérnök izgatottan a szárnyra ugrott, és idegesen kérdezte:

— Mi baj?

— Felszállás közben leállt a motor.

— Engedj oda, kipróbálom.

A mérnök beindította a motort, teljes gázt adott — és a levegő valósággal reszketett a dübörgéstől, mintha a gép meredek dombra kapaszkodott volna.

— No tessék! — emelte fel Kopilov a mutatóujját, és kikapcsolta a gyújtást. — Úgy látszik, még nem heverted ki a moldvai utazást.

— Mit beszélsz?! — E célzás hallatán eláll a lélegzetem. — Mindent pontosan csináltam! Várj, még egyszer megpróbálom.

Beültem a kabinba, indítottam a motort — és beindult. Kopilov fölényesen elmosolyodott. Levettem a gázt, majd újra adtam. Akkor a motor hörgött egyet, és leállt.

Kopilov újra a helyemre ült. Most már egyáltalán nem működött a motor.

— Derítsék már ki végre, hogy mi a baj! — dörgött most már Viktor Petrovics.

Eddig nem nyilatkozott. Most már tudta: a tartályok tele vannak, de az üzemanyag nem folyik belőlük.

A technikusok rögtön munkához láttak, én meg ott járkáltam mellettük, és sehogy sem tudtam lecsillapodni. Ha a motor valamivel később áll le, most a gép roncsai alatt fekhetnék. Micsoda képtelenség: annyi megpróbáltatás után végre elvergődök a repülőteremre, és felszállás közben egy ostoba véletlen következtében összetöröm magam!

Hamarosan megtalálták a baj okát. Kiderült, hogy szereléskor fordítva rakták be a visszacsapó szelepeket a benzinvezetékbe. A központi tartályokból ezért nem jutott el a benzin a hátsó tartályba, amelyből a szivattyúk továbbítják a motorhoz. Azt a mennyiséget, ami a saját súlya révén folyt le, a motor hamar felhasználta, azután pedig leállt.

— Hadbíróság elé állítom! — ordított az ezredparancsnok a technikusra. — Kis híján az életével fizetett a pilóta, s tönkrement volna a repülőgép is!

A technikus sápadtan, zavartan állt, nem tudta, mit hozzon fel mentségére.

— Nem kell bíróság elé állítani, hiszen egyszerűen csak hiba történt — avatkoztam közbe —, az emberek siettek, s a gépeket sem ismerik még eléggé. Elég, ha leváltja a technikust.

Ivanov beült a gépkocsiba. Elhajtatott, de néhány méterrel arrébb megállt, kinyitotta az ajtót, és visszakiáltott:

— Pokriskin, a géped gondozását Vahnyenko vegye át!

— Értettem! — feleltem.

— Értettem! — ismételte Vahnyenko is örömtől ragyogó arccal.

Amíg a gépemet javították, a csoport visszatért a bevetésből. A repülőtérről távoztunkban megtudtuk, hogy másnap reggel ismét Belci fölé megyünk. A hadosztálytörzs ugyanabban az időpontban, ugyanarra az útvonalra küldte a pilótákat. Egyesek akkor még nem értették meg, micsoda meggondolatlanság ez.

Vahnyenko másnap reggel hangsúlyozott szabatossággal jelentette, hogy a gép felszállásra kész. Megkönnyebbülten ültem be az összefoltozott MiG kabinjába, és kigurultam a starthoz. A motor teljes erővel dolgozott.

... Belci felé repülünk. Szokolov úgy döntött, hogy váratlanul, alacsonyrepülésből csapunk le a repülőtérre. Kísérőjével elöl repül, így elsőnek veszi észre a távolban a városka ismerős sziluettjét.

Magasabbra emelkedünk, hogy leszórhassuk a bombákat, az egész csoport egyszerre csap le a célra. Alattunk a földön Messerschmittek, Junkersek, Henschelek, tartálykocsik csillognak. Záporoznak rájuk a bombák. Robbanások, lángok, füst... Nyerjék el méltó büntetésüket.

Amíg Szokolov az újabb támadásra készül, Gyacsenko meg én a légvédelmi ütegekre összpontosítunk. A repülőtér körül sok légvédelmi löveg áll. Támadásunkra az ellenséges katonák szétszaladnak a lövészárkokba, a lövegek egy időre elhallgatnak. Észreveszem, hogy egy „messer" kigurul a startvonalra, és beindítja a motort. Rávetem magam, szinte a földet súrolom, tüzelek. A „messer" légcsavarja megáll. Ez nekem kevés! Égve szeretném látni. A mieink géppuskatűzzel árasztják el a repülőteret. A Junkersek, a Messerschmittek tehetetlenül, mozdulatlanul állnak.

A támadásra kijelölt MiG-ek utoljára csapnak le, lövik az állóhelyeket, majd alacsonyrepülésben keletnek fordulnak. Tekintetemmel követem őket, és szokás szerint számolok. Különös... Számuk kettővel csökkent. Egész idő alatt hat gép körözött, most pedig csak négyet látok. A másik kettő talán már korábban elment? Ilyesmi megtörténik olyankor, ha a légvédelmi ágyuk tüze megrongálja a gépet, vagy megsebesíti a pilótát. Még egyszer körülnézek, de sehol egy gép. Lecsapok egy légvédelmi ütegre, tüzelek, majd Gyacsenkóval együtt alacsonyrepülésben utolérem a csoportot. Számolok. Csak négy.

A sikeres támadás utáni jó hangulatnak véget vet a nyugtalanság. Emlékezetemben próbálom felidézni a repülőtér elleni támadásunk mozzanatait. A légvédelmiek egyszerre nem lőhettek le két MiG-et. Ezt rögtön észrevettük volna. Talán

összeütköztek és lezuhantak? Mi mással magyarázhatnám a géppár rejtélyes eltűnését?

Egyszerűen nem akarok hinni a szememnek: nyolcan szálltunk fel, és hatan térünk vissza. Figyelmen kívül hagytam valamit, amikor lecsaptam a légvédelmi ágyúra?

A repülőgépek ráfordulnak a leszállóirányra. Gyacsenko meg én utolsóként szállunk le. Újból számolok. Csak négy . . .

Az ezredhez egy jó hírrel tértünk vissza, hogy eredményes csapást mértünk az ellenségre, és egy szomorú jelentéssel, hogy a bevetésből nem tért vissza Szokolov századparancsnok és kísérője, Ovszjankin.

Ha a csoport egyik tagja sem látta, hogyan vesztette életét egy elvtársunk, az eltűnés történetét kollektívan szőtt legenda helyettesíti. A látottak töredékeit sejtésekkel egészítik ki.

A bizonytalanság még a szomorú, de hiteles ténynél is rosszabb. Nyomasztóbban nehezedik az ember lelkére. Nem vettük észre, hogyan tűnt el századparancsnokunk és kísérője. Megint megfogyatkoztunk. Nincs köztünk többé Anatolij Szokolov, századunk kedvence.

A csoport egyik tagjában felrémlett egy pillanat, amikor Szokolov és Ovszjankin északkeleti irányba kezdett távolodni. Olybá tűnt, süllyedve távolodnak, hogy majd a célra ráfordulva ismét lecsapjanak a földön álló ellenséges repülőgépekre. Ezután azonban már egyikünk sem látta őket.

Másnap a bevetésből visszatérve az volt az első kérdésünk, nincs-e valamilyen hír Szokolovról. De sem az ezredtörzs, sem a hadosztálytörzs nem rendelkezett semmilyen adattal.

Nyugtalanított ez a nyomasztó bizonytalanság. Ledobtam magamról az ejtőernyőt, a gép szárnyára könyököltem, és annyira elmerültem gondolataimban, hogy észre sem vettem Ivanov kocsijának közeledtét.

— Miért ereszted búnak a fejed? — kérdezte, miután kiugrott a gépkocsiból.

— Nem jól van ez így, parancsnok elvtárs — tört ki belőlem a vissza nem fojtható panasz. — Ha továbbra is így harcolunk, hamarosan semmi sem marad a századból.

— Háború van, Pokriskin . . . — felelte az ezredparancsnok kitérően.

— Ez igaz — bólintottam —, de mondja meg, miért küldenek bennünket kis kötelékekben a repülőterek támadására? Annyi ott a légvédelmi ágyú, mi meg megyünk nyolcan,

vagy hatan. Egyenként vagy géppárban lepuffantanak bennünket, és kész. Egy egész ezreddel kellene rájuk csapnunk!

Ivanov közelebb lépett, vállamra tette kezét. — Gondolod, hogy én nem tudom mindezt? Nagyon is jól tudom! De még azért is fejmosást kapok, ha rajok helyett nyolcas kötelékben küldelek ki benneteket. Annyi törzsbeli stratégánk van, hogy több mint elég. De azért ne búsulj, hamarosan minden rendbe jön. Csak mások jelenlétében ne beszélj arról, amit nekem mondtál. Van, aki már így is görbe szemmel néz rád. Érted?

— Értem, parancsnok elvtárs.

— Most pedig készítsd fel a rajt felszállásra. Régi ismerőseidet, a bombázókat fogjátok kísérni.

— Az SZU-2-ket?

— Szép, hogy nem felejted el a barátaid! Tőlünk északra nagyon aggasztó a helyzet. A bombázók Mogiljov—Podolszkij térségében ellenséges átkelőhelyeket semmisítenek meg.

Ivanov a szomszédos gépállóhelyhez ment. Kotovszktól északra kellett repülnöm. Ugyan mi lehet ott a helyzet? Csak nem törtek át a németek már a Dnyeszteren?

Nyugtalanság fogott el.

FÜSTFELHŐ A DNYESZTER FELETT

I.

Balra, majd jobbra néztem — közvetlenül mellettem repülnek kísérőim. Ismét elfog a szorongás; szűk a hely, meg vagyok kötve. Amikor harmadmagammal repülök bevetésre, mindig úgy érzem, hogy ez a kötelék valamennyiünknek terhes, a hagyomány fölösleges tiszteletben tartásáért nagy árat kell fizetnünk.

Egyébként ez alkalommal merőben más természetű, izgató gondolatok is nyugtalanítottak: társaimmal bombázókat kellett fedeznem. Amikor értesültem erről — hideg borzongás futkosott rajtam.

Már itt is vannak a SZU-2-k! Megközelítem őket kísérőimmel. A bombázókhoz felzárkóznak az imént felszállt MiG-ek és két I-16. A kilenc SZU-2-re hat vadászgép jut — ez már megbízható védelem.

Pontosan északnak repülünk a Dnyeszter mentén, amely egyben az arcvonal is ebben a körzetben. A folyó egyik oldalán a mieink, a másikon ellenséges csapatok állnak. Legalábbis nemrég még ez volt a helyzet. Ezért a legnagyobb lelki nyugalommal repülünk a bal part fölött.

Váratlanul ellenséges gépágyúk nyitnak tüzet ránk. Mi ez? Már itt is fasiszták vannak?

Elöl, a völgyben terpeszkedő várossal szemben, világosan látom a potonhidak vonalait. A feszültség nőttön-nő. Csak egy gondolat foglalkoztat: hogy a SZU-2-k zavartalanul lecsaphassanak a hidakra. Türelmetlenül várom, mikor csapnak fel a pontonok helyén a bombák kavarta szökőkutak.

A közvetlen fedezetnek kirendelt vadászok — a MiG és a két „szamaracska" — szorgalmasan lövik az ellenséges légvédelmiüteg-állásokat. Ha lenne rádiónk, mindössze két szót mondanék nekik: „Takarékoskodjatok a tölténnyel!" Valóban, hiszen éppen csak odaértünk az objektum fölé, nem

tudni még, hogyan alakul majd a helyzet. Bármely pillanatban megjelenhetnek a Messerschmittek.

Magasabbra emelkedem, s lent jól látom a bombák robbanásait: fehér szökőkutak csapnak fel a vízben, feketék a parton. Most már kevesebb híd van a folyón. Derék munkát végeztek a bombázók, kitettek magukért.

A bombázók kötelékbe rendeződve fordulnak vissza. Határtalan öröm tölt el. Ez azonban csak néhány másodpercig tart, aztán ökölbe szorul a kezem a dühtől és a bosszúságtól: az egyik bombázónk a szemem láttára hullik darabokra. Telitalálat. A nyolc SZU-2 legyező alakban rajokra bontakozik és meredeken süllyed földközelbe. A levegőt sűrűn tarkítják a robbanólövedékek pamacsai.

Észreveszem, hogy az egyik bombázóraj keletnek fordul, nem folytatja útját dél felé. A másik raj, és nyomában a géppár, a Dnyeszter mentén repül tovább. Teljes zűrzavar. Nekünk pedig szemmel kell tartanunk valamennyit, hogy szükség esetén megvédjük őket az ellenséges vadászoktól.

Amíg nincsenek „messerek" a levegőben, lecsapok a légvédelmi lövegekre, amelyek egyre ontják gyilkos tüzüket. Zuhanórepülésbe viszem a gépet. A föld gyorsan közeledik. Tüzelek. A lövegkezelő hitlerista a fedezékekbe szaladnak.

Kiveszem a gépet a zuhanásból, körülnézek. Amerre az öt SZU-2-nk repült, légiharcot látok kibontakozni. A MiG és a két „szamaracska" két Messerschmitt-tel verekszik. Teljes sebességgel oda száguldok. Nyomomban két kísérőm.

Az egyik I-16 hirtelen elfordul és kiválik a harcból. Egy ellenséges vadász a nyomába ered, már-már utoléri. Mindenről megfeledkezve a „szamaracska" segítségére sietek; igyekszem úgy fordítani a gépemet, hogy menetből támadhassam a „messert". Csakhogy ez nehéz dió. Gyacsenko, a jobb oldali kísérőm, felmérve a helyzetet, előretör, a „messer" mögé kerül és két sorozatot ereszt rá. A német vadász mintha csak egy láthatatlan támasztékról válna le, belefúródik a domboldalba. Az I-16 irányváltoztatás nélkül repül tovább, hazafelé.

Eszembe jut az a három SZU-2, amely keletnek fordult, és elhatározom, hogy utánuk repülök. De előttem jobbról megpillantok négy gépet: két bombázónkat két „messer" üldözi. Már egészen közel vagyunk hozzájuk, de nem vettek észre bennünket. Úgy látszik, ebben a tekintetben a világ minden hadseregének vadászrepülői egyformák: a szinte védtelen

áldozat üldözése közben csak előre néznek. A harci láz megfosztja őket még az óvatosságtól is.

Hátulról közelítem meg a „messer" géppár kísérőjét, és rögtön az első sorozattal lelövöm. A gép lángolva zuhan. Most a vezérgép van a célzókészülékemben: ez sem vesz észre, minden erővel a bombázónkra vetette magát. A sorozatok nyomvonalai — az övé és az enyém — mint két villám, egyszerre szikráznak fel. A „messer", bár eltaláltam, éles balfordulóval emelkedésbe megy át és eltűnik célzókészülékemből. Lukasevics és Gyacsenko a nyomába ered. Ez már nem úszsza meg! Nekem viszont meg kell találnom a három SZU-2-t. Valahogy rögtön az ő védelmüket vállaltam magamra. Most is úgy éreztem, hogy ez a raj van a legnagyobb veszélyben. Gondolatban visszaidéztem a helyzet általános képét, meghatároztam részfeladatomat, és már felkészültem, hogy egy fordulóval a megfelelő irányra állok, amikor egészen váratlan dolog történt. Dörrenést hallottam. Repülőgépem mintha valamilyen levegőfalba ütközött volna, és abban a pillanatban elhallgatott a motor.

A pilóta a felszállástól a leszállásig hallja gépe motorjának fülsiketítő dübörgését. Mindazt, amit a levegőben, a földön lát, minden mozdulatát, még létezését is együtt érzékeli a repülés folyamán ezzel a szinte változatlan, szüntelen zúgással. Amikor a dübörgés egyik pillanatról a másikra megszűnt, a hirtelen beállt csönd a baljós, dermesztő üresség érzetét keltette bennem.

Még egy másodperc, és az izgalom arra késztet, hogy vessek egy pillantást a földre. Volt már ilyen helyzet pályafutásom alatt: ott, a Prut fölött, szintén rögtön arra gondoltam, hol tudnék földet érni. De ott a motor még működött egy ideig. Most viszont... Tisztán látom a földet. Alattam hatalmas, végeláthatatlan aranyló búzatábla. Két oldalán út húzódik. Az utak fölött porfelleg kavarog. Szakadatlanul vonulnak a gépkocsik...

Ez már a vég... Innen nem sikerül kievickélnem.

És ebben a pillanatban hirtelen felbőgött a motor, és a gép előrerándult. Nem, ez nem is bőgés volt! Számomra a legcsodálatosabb dallam. Hogy mennyi ideig hallgatott a motor — nem tudom. Hogy miért mondta fel a szolgálatot és mitől kezdett el újra működni, egyelőre szintén rejtély volt. Tüstént meg is feledkeztem róla.

Gyacsenko és Lukasevics mellettem repül. Látom barátai-

mat gépük kabinjában, el tudom képzelni, milyen figyelem feszül az arcukon.

A gépemmel valami nincs rendjén. A sérüléseit nem láttam, de a maguk módján emlékeztettek létezésükre. Amikor a SZU-2-k kötelékbe rendeződve a repülőterükre vezető irányra álltak, elhatároztam, hogy én is Kotovszkban szállok le.

Alighogy a kerék földet ért, a gép jobbra húzott. Tehát a jobb futómű sérült meg. A gép erősen bedőlt, megperdült, majd a repülőtér közepén megállt.

Egy idegen, oldalára dőlt MiG a felszállómező kellős közepén eseménynek számít: rögtön emberek vettek körül.

A repülőtér fölött alacsonyan két MiG húz el. Megismerem Gyacsenko és Lukasevics gépét. Integetek nekik, hogy repüljenek haza. Majaki felé vették az irányt.

Amikor az egység parancsnoka látja, hogy nem vagyok sebesült, parancsot ad, hogy „távolítsák el a gépet a felszállómezőről" és elmegy. Egy teherautó vontatja a gépemet, követem és közben a sérüléseit veszem szemügyre. Igyekszem kideríteni, mi történt velem a levegőben. Lassan rádöbbenek, hogy ismét egy rendkívüli, páratlan eset szereplője voltam.

A légvédelmi lövedék szilánkjai a szívókollektorba kerültek. A motor beszívta a robbanás gázait, és néhány másodpercre elfulladt. Mennyi mindent láttam és gondoltam e néhány másodperc alatt.

A sérülés jelentéktelen. A szilánkok mind a futómű kerekét találták el, a motorban nem tettek kárt. A technikusok mégis csodálkozva néznek hol engem, hol a gépet.

— Ez igen! Szerencsés fickó vagy! Burokban születtél!

— Menj pihenni! Holnapra befoltozunk minden lyukat — mondja a mérnök.

A harcálláspontra mentem, és megkértem az egység parancsnokát, közölje ezredemmel bevetésünk eredményeit és kotovszki kényszerleszállásom okát. Azt is jelenteni akartam, hogy elvesztettem két SZU-2-t.

— Egyet — igazított helyre a bombázóezred parancsnoka.

— Kettőt — szálltam vitába —, a saját szememmel láttam: az egyik, amelyet légvédelmi ágyúval lőttek le, lezuhant, a másik pedig egy búzatáblában szállt le, közvetlenül az út mellett.

— Igen, de a búzatáblások közben megérkeztek — közölte vidáman a törzs egyik tisztje.

— Hogy tudtak kitörni onnan? — ámuldoztam.

— A bátorságuk és a leleményességük segítségével. Amint földet értek, rögtön a motort vették kezelésbe, hogy kideríts-sék, miért állt le. Rájöttek, hogy a benzinvezetéket golyó ütötte át, a motor nem kapott benzint. A repülők egy darab gumicsővel bevonták a benzincsövét, dróttal rögzítették, és míg a németek feléjük rohantak, éppen az orruk előtt a levegőbe emelkedtek. Az előrelátó megfigyelő megmentette őket. Hát így történt!

— Gyere velünk vacsorázni, vendég — invitált az ezredparancsnok.

— A kényszerű vendég.

— Ilyesmi is megesik. Elvégre szomszédok vagyunk! — Az ezredparancsnok hangja arról árulkodott, hogy elégedett a bombázókkal.

Én is örültem a jól sikerült bevetésnek. A bombázók jó munkát végeztek, rajom is helytállt. S még a légvédelmi lövedék is szerencsésen robbant alattam.

2.

Bármennyire jó vendégeskedni, otthon sokkal jobb. Igaz, jól tartottak, ágyat is kaptam és bőséges reggelit, miután a többi repülővel együtt felkeltem, hogy kimenjek a repülőtérre. Szóval megvolt minden, ami ilyenkor dukál. Mégis nagyon húzott haza a szívem az ezredemhez. Ott voltak a barátaim, a megszokott környezet, amely egyben-másban nemigen hasonlított az ittenire.

Másnap korán reggel futkosni kezdtem gépem ügyében. Lépten-nyomon bürokratikus akadályokba ütköztem, amelyek gyakorta még a háborúban is erősebbek a jogos és nemes törekvéseknél. Estére teljesen kijavították a gépemet, készen állt a repülésre, csak éppen kereke nem volt. Rohanok a harcálláspontra, könyörgök a mérnöknek, szereltessen fel egy kereket.

— Nem tudok segíteni.

— Tétlenségre vagyok kárhoztatva, a repülőgép fölöslegesen áll. Harcolnom kell.

— Értsd meg, nem rajtam múlik, hanem az ellátó zászlóalj parancsnokán. Azt mondja, nem tartozol az ezredünkhöz, tehát nem kaphatsz kereket. Telefonálj haza a magad ezredének, kérd meg őket, hogy hozzanak egyet.

Telefonálok az ezrednek. Megígérik, hogy hajnalra megkapom. Mit tehetek, kénytelen leszek még egyszer tányércsörömpölés és zsivaj közepette vacsorázni.

Másnap reggel az én mozdulatlan MiG-em mellett egymás után gurulnak el a bevetésre induló gépek.

Én meg csak várok.

Na végre, jön! Micsoda öröm megpillantani a föld fölött az U-2 ismerős sziluettjét, kivált, amikor tudja az ember, hogy neki hoz segítséget.

Már itt is van az összeszerelt, felpumpált kerék! Odagurul a lábamhoz.

A fiatal pilóta azonban valahogy túlságosan egykedvűen nézi igyekezetemet.

— Mi újság az ezredben? — kérdezem.

— Harcolnak... — mondja kurtán.

— Miért nem jöttél korán reggel?

— Javították a gépet... A „messerek" átlőtték a szárnyát.

— A repülőteret támadták?

— Persze, éppen amiatt nem tudtam jönni. De mi is lelőttünk egyet. Pontosan a repülőtérre zuhant.

— Ki lőtte le?

— Egy fegyvermester a maga készítette légvédelmi géppuskával.

— Emelőre szerelt géppuskával?

— Igen.

Most már aztán igazán alig várom, hogy visszakerüljek az ezredemhez. Alig két napja vagyok távol, és mennyi minden történt! A kereket átadom a technikusoknak, visszamegyek az U-2-höz. Szeretném részletesebben kifaggatni a hadnagyot, de nagyon siet vissza.

— Forgasd meg a légcsavart — mondja.

— Várj egy kicsit, mindjárt. A mieink közül senki sem esett el?

— De, tegnap elesett valaki... Ma temetik.

— Ki volt?

— A nevére nem emlékszem.

— A támadás alatt történt?

— Nem. Egy Henschel jelent meg a repülőtér fölött. Aligha nem felderítő. Két vadászunk felszállt, üldözőbe vette. Az egyik olyan fekete, oldalszakállas.

— Figicsev elesett?

— Nem, ő visszatért. A párja zuhant le. Elfeledtem a nevét. Figicsevnek akart segíteni . . .

— Hogyan történt?

— Egyszerűen — mondta a hadnagy kelletlenül. — A Henschelt Messerschmittek fedezték. Közrefogták a mi két vadászunkat. Egyikük — nem jut eszembe a neve — találatot kapott, le is szállt a falu mellett. Megsebesült, bekötözték. Figicsev tovább verekedett a hat „messerrel". A sebesült látta, hogy a németek nagyon szorongatják Figicsevet, erre újra beindította a motorját. Azt mondják, szabályosan felszállt, már elég magasan járt, amikor egyszer csak lezuhant, mint a kő. Ott is temették el. Magas, szőke fiú volt.

— Gyacsenko?

— Igen, ő.

Teljesen elfeledkeztem a hadnagy kéréséről, magamon kívül a gépemhez rohantam. Hallottam, hogy ismét kér: forgassam meg a légcsavart, de képtelen voltam visszamenni. Fiatal pilóták ne lássák az idősebb könnyeit.

Gyacsenko . . . Elragadta a halál azt a bajtársamat, aki oly közel került hozzám. Megszoktam Gyacsenkót. Amikor együtt harcoltunk, úgy éreztem, sebezhetetlen. Bátor, rettenthetetlen harcos volt, éppen ezért szerettem meg. A modora kicsit nyers volt, de jószívű, derék bajtársnak ismertem, akire mindig lehet számítani.

A gépemhez mentem. A technikusok az utolsó simításokat végezték. Kicsit még várnom kellett, de nem maradtam mellettük. Nem akartam, hogy faggassanak. Nem is tudtam volna beszélni. Gyacsenkóval nem annyira a földön, mint a levegőben mélyült el barátságunk. Emlékezetemben vele kapcsolódott össze valamennyi légiharcom, a háború minden napja. Úgy éreztem nem maradt senkim, mindenemet elvesztettem . . .

— Kész! — hallottam.

Megszorítottam barátaim olajos kezét, és beültem a kabinba. A motor, mintha szintén munkára éhezett volna, a légcsavarral mohón belekapott a levegőbe.

Viszontlátásra, Kotovszk!

A levegőben ismét Gyacsenkóra emlékeztem. Most, hogy a motor zúgását hallom, arra gondolok, sólyomként halt meg, s eszembe jutnak a „Dal a sólyomról" sorai:

„Ó, te vakmerő sólyom! Ellenségeiddel való küzdelmedben ontottad véredet . . .

... te meghaltál! De a bátrak és a lélekben erősek dalaiban te mindig élő példa leszel ...

Majaki ... Már a levegőből látom a gépállóhelyet. Gyacsenko gépe mindig az enyém mellett állt.

A repülőtér szélén nagy csoportosulás. Leszállás után gépemmel a kukoricás szélére gurultam, majd a többiekhez siettem, hogy megtudakoljam, mi történt. Kiderült, hogy az aznap lelőtt Messerschmittet tanulmányozzák. Bár csak széthullott roncsok maradtak belőle, mégis jó megtapogatni a fenevadat, amelyre nap nap után vadászunk.

A szétroncsolódott kabinban még bent van a pilóta összezúzódott hullája. Mellén Vaskereszt. A gépre festett jelek arra vallanak, hogy tapasztalt mesterpilóta, úgynevezett „ász"* lehetett. Tíz angol repülőgépet lőtt le, és két naszádot süllyesztett el. Igen, ha fegyvermesterünk nem szedi le, ez a fasiszta még sok véres bűntettet követett volna el.

A repülők a Messerschmitt kabinjának páncélüvegét tapogatják, és akaratlanul arra a következtetésre jutnak: ilyen mellső védelemmel bátran lehet szemből rohamozni. A fasiszták mégis félnek szemberohamozó gépeinktől, mindig igyekeznek kitérni előlünk. A páncélon kívül tehát acélidegek is kellenek. Lenne csak nekünk ilyen páncélüveg a mellünk előtt.

A „messer" fegyverzete nagy tűzerőt képvisel: két gépágyúja van. A MiG-en pedig egy sincs. És mik ezek a kapcsolók? Hiszen ez egy rádió adó-vevő készülék. Szó se róla: jól berendezett kabin.

Vajon miért nem ugrott ki a pilóta? A „messer" nyilván nagyon alacsonyan járt, amikor a fegyvermester sorozata érte.

Igaz is, hol a mi hős feltalálónk? Megkeresem, megszorítom a kezét. A fegyvermester megigazítja fején a kopott sapkát, és zavartan lesüti a szemét.

— Ezt aztán jól elkaptad! — mondja lelkesen egy gyerekképű, számomra ismeretlen őrmester.

— Ő maga szaladt bele a sorozatomba — szerénykedik a fegyvermester.

— Már a levegőben kikészült — magyarázza Vahnyenko —, magam láttam. A golyó nyilván a lőszeresrekeszt találta el.

* Több légi győzelmet aratott vadászrepülő (a szerk.).

— A többi „messer" meg rögtön elhordta magát, amint ez lezuhant.

— Vagyis, ha mindegyik csoportból egyet leszedünk, minden rendben lesz — elegyedik beszédbe Figicsev, aki az ezredparancsnokkal együtt lépett hozzánk.

— Ne hagyd itt a géppuskádat, őrmester, hasznát vesszük Kotovszkban is — mondja Viktor Petrovics Ivanov.

Tehát Kotovszkba települünk? Ez azzal jár, hogy megváltoznak repülési útvonalaink. De tudják-e ezek az emberek, hogy északról éppen erre, Kotovszknak és Pervomajszknak, minden úton ellenséges oszlopok vonulnak?

3.

Másnap reggel búcsút vettünk Majakitól. Átrepültünk Kotovszkba, de éreztük, hogy ott sem leszünk sokáig. Megsejtettük, hogy onnan kelet felé vezet majd az út, a visszavonulás nehéz útja.

A kotovszki repülőtéren nem láttunk egyetlen repülőgépet sem. Tehát egyedül a mi hadosztályunk feladata lesz a földi csapatok harctevékenységét ezen az arcvonalszakaszon biztosítani — gondoltam. Sejtésem másnap beigazolódott. A magasabbegység törzse is áttelepült Kotovszkba. A harcállásponttól nem messze állt a hadosztályparancsnok UTI-4 gépe és a két „sirály", amely repülései idején fedezte.

Egyik reggel csodálkozva láttuk, hogy repülőgépeinkről leszerelték a nehéz géppuskákat. Ezt a fegyvert igen hatékonynak tartottuk, követeltük, hogy szereljék vissza. Azt válaszolták, hogy azt nem tehetik, mert már nincsenek itt.

— Hogyhogy nincsenek? — hüledeztünk.

— Már becsomagolták és elszállították.

— Hová? Minek? Mit jelent ez? — záporoztak a kérdések.

A technikusok a század mérnökéhez küldtek.

— Ne izguljatok — mondta Kopilov —, nehéz géppuskák nélkül a gép könnyebb, jobban lehet vele harcolni.

— És mivel fogunk lőni? — szorongatták a repülők.

— Golyószóróval — válaszolta Kopilov félig tréfásan. — Az a helyzet, elvtársak, hogy a felsőbb parancsnokság utasítását hajtottuk végre. A repülőgépgyárakban nincs mivel felfegyverezni az új repülőgépeket. Kénytelenek voltunk le-

szerelni valamennyi gépről a nehéz géppuskákat és elküldeni a hátországba. Világos?

Hát így állunk. Nincs elég géppuska... Igen, a hadsereg most már óriásira duzzadt.

De nem volt időnk a töprengésre. Rövidesen parancsot kaptunk a felszállásra: felderítésre kellett mennünk. Elmúlt már az idő, amikor az ilyen jellegű feladatok végrehajtására egész rajokat és kötelékeket küldtek ki! Most egyedül szálltam fel. Az volt a feladatom, hogy felderítsek és támadás esetén védjem meg magam. Nem könnyű feladat.

Dubosszar körzetében leszórtam a bombákat az ellenség ott összezsúfolódott gépkocsioszlopára, majd Moldva fölé fordultam. Alighogy átrepültem a Dnyeszteren, a látóhatáron egy Junkers-88-at vettem észre. Pilótája rögtön meglátott engem, és éles fordulóval nyugatnak vette az irányt.

Utolérem, hátulról közelítem meg és tüzet nyitok. Látom, hogy a golyók pontosan találnak, de a gép csak repül tovább, mintha mi sem történt volna. Igen, hiszen legénységét és benzintartályát erős páncél védi. Majd szétvet a méreg. Elfogyott a lőszerem, és semmi eredmény. Most mitevő legyek? Repüljek neki? Megszállt terület van alattam. Az ördögbe is, nemsokára a mi gépeinken is lesznek ágyúk és nehéz géppuskák. Akkor majd megfizetek!

Rárepülök Kotovszkra. A repülőteret köd borítja. Csak a rakéták hatolnak át a sűrű ködfátylon. Meghatározom az irányt, süllyedni kezdek. Belemerülök a ködbe. Harminc méteren vagyok, húsz méteren, de a földet még mindig nem látom. Ismét emelkedésbe viszem a gépet, és kijutok a ködből. Még egyszer rárepülök a repülőtérre, végleg meggyőződöm arról, hogy nem lehet leszállni. A gép épségét tenném kockára. Döntenem kell: Majakiba megyek.

Különös benyomást tett rám az alig néhány napja elhagyott repülőtér. Nem láttam ott egyetlen repülőgépet sem, az élet semmi jelét.

4.

A reggeli köd felszállta után visszarepültem Kotovszkba. Alighogy leugrottam a földre, a gépem mellé állt a benzintöltő kocsi. Új technikusom — Vahnyenko iskolára ment —, a vasgyúró mókamester, Grigorij Csuvaskin nekilátott, hogy

előkészítse gépem az újabb felszállásra. A szárny alá fektettem az ejtőernyőt, a fejemről levettem a fejvédőt, és élvezettel néztem a derűs kék eget. Abban a pillanatban erősödő motorzúgás ütötte meg a fülemet. Nyugat felől nagy ellenséges repülőkötelék közeledett repülőterünk felé.

— Menj innen! — kiáltottam a töltőkocsi sofőrjének.

A sofőr nyugodtan kilépett a fülkéből, értetlenül bámult rám, de aztán felkapta a fejét, megértette, miről van szó, és tüstént a volán mögé ült. A gépkocsi a kukoricást megkerülve elszáguldott a repülőtérről. Helyére azonban — éppen a legrosszabbkor — odagördült egy bombával megrakott teherautó. A Junkersek ekkor már ráfordultak a repülőtérre, hogy lecsapjanak a sorban álló gépeinkre. Mi lesz, ha a bombával megrakott gépkocsit telibe találják?

A gépkocsi sofőrje az ellenséges gépek láttán otthagyta a kocsiját és az óvóárokba rohant. Csuvaskin is ott volt már, és ahogy a torkán kifért, kiáltozott nekem, hogy menjek utána. De én valahogy irtóztam az ellenség előli rejtőzködéstől. Fölkaptam egy puskát, betöltöttem, és tüzet nyitottam a zuhanórepülésben támadó Junkersekre. A repülőtérre már hullottak a kis repeszbombák, az úgynevezett „békák".

Láttam, hogy zuhanásba megy az utolsó bombázó is. Törzséről több fekete pont vált le. A szemlátomást növekvő fekete pontok egyenesen felém tartottak. Agyamon átfutott: fedezékbe! De a Junkers olyan alacsonyra ereszkedett, hogy nem is lett volna már időm elrohanni a bombákkal terhelt teherautó mellől. Álltó helyemben szinte megdermedtem, és vártam, mi lesz. Hirtelen valami furcsa közöny — talán ez a halálmegvetés érzése — lett rajtam úrrá.

A Junkers bőgve húzott el a fejem fölött, emelkedésbe ment át és elhagyta a repülőteret, én meg csak álltam és vártam a robbanásokat. Eltelt egy másodperc, majd egy újabb, de továbbra is csend volt. Nem bírtam tovább, elindultam. A földön rengeteg épen maradt kis bombát láttam.

Odajött Csuvaskin meg a sofőr. A fedezékekből előjöttek a többiek is.

A harcálláspontra kellett sietnem, hogy jelentést tegyek a felderítés eredményeiről, amelyek már minden bizonnyal elavultak. De miután észrevettem a „sirályok" mellett megjelenő pilótákat, feléjük indultam.

— Miért nem szálltatok fel a Junkersek fogadására?

— Kérdezd meg a főnökséget — felelte mogorván az egyik pilóta.

— Én téged kérdezlek! — csattant fel a hangom, és kezem önkéntelenül ökölbe szorult. — Az ellenség büntetlenül leszórta a bombáit és odébbállt. Ti meg az óvóárokban lapultok és a legnagyobb lelki nyugalommal nézelődtök. Van nektek lelkiismeretetek?

— Az a parancsunk, hogy fedezzük a hadosztályparancsnok gépét, az ő engedélye nélkül nem szállhatunk fel.

— De hiszen tudtátok, hogy a repülőtéren nincs más felszállásra kész vadászgép?

— Nem nagy öröm az UTI mellett strázsálni, de mit tehetünk.

Legyintettem, tovább mentem a harcálláspontra. A vontatók már — óvatosan kerülgetve a befulladt bombákat — vontatták a MiG-eket a veszélyes zónából. Csak ekkor jöttem rá, miért nem robbantak fel a „békák". A Junkers túl alacsonyan jött ki a zuhanásból. Az ellenséges pilóta alighanem észrevette a gépet és mellette a teherautót, semmiképpen nem akart célt téveszteni, de elszámította magát.

Kodima felé repülünk. Felderítésünk itt jelentős ellenséges oszlopokat észlelt. Egy „sirályokból" és I-16-osokból alakult kötelék feladata az oszlop szétverése. Mi a csatagépeket fedezzük. Rajomban Gyacsenko helyét Vikentyij Karpovics, egy fiatal pilóta foglalta el. Megint hárman vagyunk.

Megérkezünk a megadott körzetbe. A „sirályok" és a „szamaracskák" zuhanórepülésből kezdik aprítani a több kilométer hosszan húzódó ellenséges oszlopot. Megjelennek a Messerschmittek. Megpróbálnak a „sirályok" közelébe hatolni. Nincs semmi „tapogatózás", kezdődik a harc.

Lerázom magamról a nyomomba eredt „messer"-t, emelkedés közben balra fordulok, hogy felülről csapjak le a „sirályokat" támadó vadászokra. Biztosítani kell csatagépeinket, hogy szétszórhassák bombaterhüket és felkészülhessenek a harcra. De a helyzet alakulása folytán ezt az elképzelésemet rögtön el kell vetnem. Balra pillanatva ugyanis látom, hogy Karpovics gépére hátulról ráállt az egyik „messer". Karpovics még tapasztalatlan, és aligha tud kitérni a csapás elől. Ha lenne rádiónk, megmondanám neki, mit tegyen.

Karpovics segítségére sietek. Nem engedhetem meg, hogy már az első harci bevetésen lelőjék. Az ilyen seb nagyon lassan heged be, lassabban az eltört csontnál.

A Messerschmitt megközelítése közben azon tűnődöm, vajon miért került alám Karpovics, a jobb oldali kísérőm. Minden világos: megint a hármas kötelék! Amikor gépemmel bal fordulót hajtottam végre, Lukasevics követett. Persze, Karpovicsnak is követnie kellett volna. Csakhogy ez nem volt könnyű. Meredek fordulóban ugyanis a gép könnyen dugóhúzóba eshet, a lassúbb viszont óhatatlanul elmaradást eredményez. És Karpovics úgy járt el, ahogy azt mi is tettük néha a gyakorló légiharcok közben — jobb fordulót hajtott végre. Mivel nagy sebességgel fordultam, Karpovics abban a pillanatban elszakadt tőlünk. Rögtön rá is állt a „messer", előre élvezve a könnyű győzelmet.

Maximális sebességgel támadom a Karpovicsot üldöző „messert". A golyók oldalról fúrják át az ellenséges vadász kabinját, a gép leadja az orrát, előrebukik, s zuhanni kezd.

Karpovics csak ekkor látott meg engem és csak most fogta fel, mi történt. De nincs időm, „kézen fogni". Alattunk a „sirályok" és a „szamaracskák" egyenlőtlen harcot vívnak a fasisztákkal. Sokan vannak, de a Messerschmittek egyelőre nem tudnak egyet sem elérni közülük. Tekintetemmel Karpovics gépét követem, amely, nem tudni miért, a Kotovszk felé vezető irányra állt. Majd Lukasevics után nézek. Sehol sem látom. Így hát egyedül vetem rá magam a csatagépeket támadó Messerschmittekre.

A bevetésről hazatérőben gondolatban feleleventem a légiharc részleteit, azon töprengek, mikor támadhatták meg Lukasevicset. Az első bal forduló pillanataiban még láttam. Azután a Karpovicsot üldöző Messerschmitt kötötte le figyelmemet. Hová tűnhetett Lukasevics?

Megint egyedül, kísérőim nélkül térek vissza. Ahogy elhúzok a repülőtér fölött, látom, Karpovics gépe már ott van az állóhelyen. Leszállok, az állóhelyre gurulok, Viktor Petrovicshoz sietek, aki Karpoviccsal beszélget. A fiatal pilóta részletesen elmondja, mi történt vele a levegőben. Hallgatom, de alig tudom tűrtőztetni türelmetlenségem: meg akarom kérdezni tőle, miért fordult jobbra, amikor én balra fordultam? Éppen ez okozta valamennyi további hibáját.

Egy alkalmas pillanatban végre felteszem neki a kérdést.

— Attól féltem, hogy elmaradok — vallja be őszintén Karpovics.

— Akkor meg miért fordultál kis bedöntéssel? Volt már olyan pilótánk, aki idegenkedett a meredek bedöntéstől,

Ovcsinnyikov. És odaveszett az első légiharcban. Ma téged is egy hajszál választott el a haláltól. Vannak találatok a gépeden?

— Vannak.

— A motor jól működött?

— Jól.

— Nem kellett volna hazajönnöd.

Karpovics hallgat. Ivanov hol rám, hol meg rá néz. Aztán Lukasevics felől érdeklődik.

— Lelőtték?

— Nem láttam.

— Vajon mi történhetett vele?

Az ezredparancsnok nagyokat sóhajt, és lassan elindul a gépállóhelyek mellett. Mellette lépkedek.

— Ez rejtélyes eltűnés — mondom. — Ugyanaz történt, ami Szokolovval és Ovszjankinnal. Megint nem tudunk semmit.

— Róluk már mindent tudunk — int nyugalomra Viktor Petrovics.

Önkéntelenül előbbre lépek, hogy lássam parancsnokom arcát. Szigorú, kifürkészhetetlen arc.

— Mi van velük, parancsnok elvtárs?

— Este majd elmondom, mindenkinek . . .

Lukasevics akkor jelent meg az étkezde ajtajában, amikor mindnyájan visszafojtott lélegzettel hallgattuk Ivanovnak Szokolovról és Ovszjankinról szóló elbeszélését. Lukasevics rögtön megértette, kiről van szó. Megtorpant az ajtóban. Látta, hogy egy pillanatra minden tekintet feléje fordul. Öröm csillog a szemekben, egy pillanatra még a parancsnok is elhallgat, és úgy néz rá nagy, szomorú szemével, mintha leggyengédebb szavait mondaná: „jól van".

Az örömtől Lukasevicsnek fátyolos lett a szeme. Élete egyik legboldogabb pillanata ez. Visszatért ezredéhez, a meghitt családi körbe.

— Nyugati repüléseink során nagyon bíztunk a Dnyeszterben — folytatta Ivanov. — A sérült gépek pilótái arra törekedtek, hogy valahogy átvergődjenek a folyó fölött, azok pedig, akik repülőgép nélkül maradtak, ugyancsak a folyó partjához siettek. És a Dnyeszter nem is hagyott cserben senkit. Segített volna Szokolovnak és Ovszjankinnak is, ha Belcitől egyenesen keletnek repültek volna. Valamelyikük, valószínűleg Szokolov, találatot kapott. Ovszjankin pedig nem hagyta

el parancsnokát. Együtt repültek északkeletnek, Jampol irányában. Ha egy pillanatást vetünk a térképre, láthatjuk, hogy Jampol Belcitől fele annyira van, mint Grigoriopol. Ezért választották ezt a legrövidebb utat.

Jampoltól nem messze leszálltak, abban a hiszemben, hogy ott még a mieink vannak. A környéket viszont már megszállták a németek. Bekerítették Szokolovot és Ovszjankint, élve akarták elfogni őket. Elvtársaink az utolsó töltényig harcoltak. Mikor látták, hogy a kitörés reménytelen, úgy döntöttek, jobb halottként pihenni a hazai földben, mint fasiszta fogságban sínylődni. Kérdezhetnétek, honnan tudjuk mindezt, hogyan értesültünk elvtársaink hősi helytállásáról. Egy foglyul ejtett német pilóta mondta el mindezt, a kihallgatásán. „Sajnálom — mondta —, hogy nem tettem ugyanazt, amit a maguk pilótái Jampolnál." Ez a német mondta el részletesen a Dnyeszter bal partján történteket. Barátaim — mondta befejezésül az ezredparancsnok —, őrizzük meg örökre ezredünk rettenthetetlen pilótái, a szovjet nép derék fiai, Anatolij Szokolov és Alekszej Ovszjankin emlékét.

Egyperces néma tiszteletadással adóztunk társaink emlékének. Csak a felszolgálónő szipogása és a pályaudvarról kifutó mozdony távoli füttye zavarta a csendet.

Vacsora után a repülők körülvették Lukasevicset. Barátunk elmondta, hogy a bal forduló végrehajtása közben a gép dugóhúzóba esett; a magasság nem volt elég ahhoz, hogy a gépet kihozza belőle, s így kénytelen volt ejtőernyővel kiugrani. Az általam lelőtt német pilóta közvetlen közelében ért földet. A fasisztát üldöző gyalogosaink rá is tüzeltek egészen addig, amíg meg nem hallották az orosz beszédet.

— Tessék, ez is a hármas kötelék újabb szomorú következménye! — fakadtam ki. — Repül az ember, két oldalán a kísérői, mint valami testőrök. De végtére is én nem vagyok hadosztályparancsnok, hogy így őrizzenek. Biztosítsanak olyan mozgási szabadságot a kötelékben, hogy fordulóimmal ne kényszerítsem az egyiket ejtőernyővel kiugrani, a másikat meg elrepülni az ördög tudja, hová!

— Nyugalom, Pokriskin! — szakított félbe Ivanov őrnagy. — Úgy fortyogsz itt, mint egy szamovár. A mai volt az utolsó eset, hogy hármas kötelékben repültek. — Szavait egy ítélet határozottságával ejtette ki.

A szállásra visszatérve egy háromszögletű levélkét talál-

tam a párnámon. A háború kezdete óta ez volt az első hír Novoszibirszkből.

Marija tudatta velem, hogy szomorú hírt kaptak Pjotr öcsémről — nyomtalanul eltűnt. Tudtam, hogy ez a kemény-kötésű, erős akaratú gyerek sohasem adná meg magát. Tehát meghalt. Így hát a háború már elragadta családunk egyik tagját. Most már csak ketten maradtunk a fronton. Lassan a harmadik is felserdül, és a nyomdokaimba lép... A továbbiakban Marija közölte, hogy férje, Pavel is a frontra ment, aztán felsorolta összes unokatestvérünket, akik szintén bevonultak. „Pénzküldeményed megérkezett — írta Marija levele végén —, anyuval együtt köszönjük." „Ez jó — gondoltam —, végre megkapták azt a kis segítséget. Holnap, amint megérkezünk a repülőtérre, válaszolok nekik."

Hajnalban, a Balta felől hallatszó ágyúzás közepette ezredünk felszállt a repülőtérről és sietősen új helyre települt.

A visszavonulás folytatódott.

A TENGER ÉS A LÁNYOK

I.

Amikor ezredünk elkezdett egyik repülőtérről a másikra vándorolni, elhatároztam, hogy jegyezni fogom azon helységek nevét, amelyekben megállunk. De július végén és augusztus első felében oly gyakran változtattunk repülőteret, hogy le kellett mondanom e szándékomról.

A német csapatok gyors ütemben nyomultak Kijev felé. Ezredünk, akárcsak a többi repülőegység, kénytelen volt a tenger mentén egyre hátrább települni — kelet felé. Természetesen a földi csapatok fedezete alatt vonultunk vissza, s közben minden tőlünk telhető segítséget megadtunk a gyalogosoknak a hitlerista hordák feltartóztatásához.

Amíg határaink közelében voltunk, szinte egyáltalán nem láttunk sem menekülőket, sem a szétszórt egységek visszavonuló katonáit. De most, ezen az országúton . . .

Lassan vonulnak a lovas meg az ökrös szekerek. A batyukon, bútorokon, mindenféle cókmókon öregek, asszonyok, gyerekek ülnek elgyötörten, nappérzselten, porosan. Egyikmásik szekérre „cigánysátort" szereltek, az alól kandikálnak ki a gyermekarcok. A tehenek, juhok, lovak összegabalyodva futkosnak az úton. A porfelhő mindent ellep. Traktorok vontatnak három-négy kombájnt. A gépkocsik tülkölve követelnek helyet magunknak, de hasztalan.

Az erdő szélén, a por elől védelmet keresve, a fák közé behúzódva állunk, és fájó szívvel nézzük ezt a szomorú áradatot. Igen, hadseregünk nem tudta feltartóztatni az ellenség előretörését. De akárcsak ezek az emberek, mi is abban a reményben vonulunk vissza, hogy erősítést kapunk, hogy friss erők olvadnak majd be a harcolók soraiba.

Harcosok ballagnak, sebesültek és egészségesek, bakancsban és lábszártekercsben, átizzadt ingzubbonyban, némelyek csajkával a derékszíjukon — és puska nélkül. Teher nekik

még az összegöngyölt köpeny is. Hátukon lapos kenyereszsák, zsebükben vagy a lábszártekercs mellé dugva evőkanál.

Közelebb mentünk hozzájuk, beszédbe elegyedtünk velük.

— Miért nincs fegyveretek?

— Nincs.

— Hogyhogy nincs?

— Nem adtak. Azt mondják, nincs elég, nekünk nem jutott.

Bizony keserű mindezt hallani és látni.

Emlékezetemben megelevenednek a „Háború és béke" lapjai, a polgárháborúról szóló filmek. És a nép nagy türelmére, hazánk hatalmas erejére gondolok, amely még nem mozdult meg teljes egészében, még nem forrt fel dühe.

„Hát dúljon most a harci tűz,
És forrjon mint a vér.
A nép csatába, harcba megy,
Szent háborúra kél!"

E refrén szavait vélem kiszűrődni a poros út fölötti zsibongásban.

— Rakéta!

A harcálláspontról egymás után lövik fel a rakétákat. Lélekszakadva rohanunk a gépekhez. A fákon túl eltűnőben van a lenyugvó nap tűzvörös korongja. Vagy talán valami ég arrafelé.

Néhány MiG a levegőbe emelkedik és rögtön harcba bocsátkozik az ellenséges gépekkel.

A Junkersek körül valósággal rajzanak a Messerschmittek. Nehéz megközelíteni a német bombázókat, pedig meg kell tennünk — mindenáron.

Szeliversztov — a veszélynek fittyet hányva — nekiront a bombázócsoport vezérgépének. Abban a pillanatban két Messerschmitt rohan rá. A mieink közül senkinek sem volt ideje segítségére sietni. Üldözzük az elvonuló bombázóköteléket. Körülnézek és látom: Szeliversztov gépe után fekete füstcsík húzódik. Szeliversztov kiugrik a gépből, és a MiG már ember nélkül folytatja utolsó útját. A felrobbant gép lángja a földön egybeolvad az alkonyat vérvörös színével.

Szeliversztov egy kolhoz gépkocsiján került vissza az ezredhez. Annyira megtépázott állapotban volt, hogy nem volt

nehéz megállapítani: ha még egy percig a repülőgépben marad, talán nem is látjuk viszont élve.

Másnap reggel, alighogy leültünk reggelizni, motorzúgásra lettünk figyelmesek.

— A mieink! Bombázni mennek — mutatott Matvejev a repülőgépekre. Én is felnéztem az égre: kelet felől Heinkelek közeledtek a repülőtér felé.

— Németek! — kiáltottam, és már rohantam is a gépemhez, amely éppen a repülőtér legtávolabbi pontján állt. Amíg odaértem, többször elestem, lábam annyira belegabalyodott a hajdina sűrű indáiba.

A szárny alól felkaptam az ejtőernyőt, de már hallottam is a bombák sivítását. Ösztönösen a gép törzséhez lapultam, mintha az megvédhetett volna a szilánkoktól.

Robbanások reszkettették a földet, a levegőben újból erősödött a Heinkelek dübörgése. Másodszor is lecsaptak.

— Csuvaskin! — kiáltottam a technikusnak. — Szedd le az álcázást!

Sehol senki. Csak annyi időm volt, hogy néhány nagy galylyat eldobjak. És újra hullottak a bombák . . .

A gépem közelébe estek. Tisztán hallottam, ahogy a hozzám legközelebbi bomba a földbe vágódott.

Ezúttal is a szerencsém mentett meg, a jó sorsom ott rejtőzött valahol azokban a földbe ásott óriási fémalkotmányokban.

A bombák nem robbantak fel. Kezdtem abban hinni, hogy erősebb vagyok a legfélelmetesebb fegyvernél, hogy túl fogok élni minden veszélyt. A támadás utáni csend perceiben már arra gondoltam: sohasem fogok elrejtőzni az ellenség elől és életben maradok. Katonai szempontból ez a következtetés természetesen merő abszurdum volt, de nekem kapóra jött.

A németek sok bombát szórtak repülőterünkre, de, mint mondani szokás, megúsztuk az ijedséggel. Reggeli után rögtön kihirdették a parancsot: felkészülni az áttelepülésre! Új állomáshelyünk: Tuzli.

A harcállláspontnál összeverődtünk: átvettük az új térképeket. Az egyik sarkuk kék.

Tenger!

Kissé már elrongyolódott, korábbi térképeinken még nem volt tenger. Viktor Petrovics Tuzliról mesél. Ő már járt ott. A pilóták figyelmesen hallgatják. Beszéde nyomán olyan érzésünk támad, hogy ott, Nyikolajev alatt mély hátországi

nyugalom honol. S mivel alig néhány perce éltük át a repülőtér bombázását, Tuzli — tengerparti tündérvárosnak, az ígéret földjének tűnik. Ott talán végre lemossuk magunkról a verejtéket, s a jó friss tengervízben kimossuk a sok porral, izzadsággal átitatott ruhánkat. De leginkább a hűvös, friss tengeri levegőre vágyakozunk.

Viktor Petrovics ismerteti az arcvonalszakaszunkon kialakult helyzetet, elmondja utolsó utasításait, és rám néz. Érzem, valamit mondani akar. A repülők eltávoznak, gépeikhez mennek. Viktor Petrovics szólít, és hogy ne késleltesse felszállásomat, kísérőmül szegődik. Az áttelepülésről beszélgetünk.

Beszélgetésünknek ellenséges repülőgépek megjelenése vetett véget: „messerek" voltak.

— Most már fel sem szállhatunk miattuk. Telefonálok a szomszédoknak, hogy segítsenek ki — mondja a parancsnok.

Viktor Petrovics lóhalálában a harcálláspontra rohant, én pedig a gépemhez siettem.

A Messerschmittek nyilván bombázóikat várták. A repülőtér fölött köröztek, olykor megeresztettek egy-egy sorozatot a bozótosba, amelyben a mi gépeink álltak. Szerencsére a felszállópályán nem volt egyetlen gép sem.

Mi meg csak néztük az ellenséges vadászokat és átkainkat küldöztük feléjük. Felszállásra még csak nem is gondolhattunk. Ismét meggyőződtem róla, milyen gyalázatosan undorító egy blokád alá vett repülőtéren lenni.

De csakhamar megjelentek a levegőben a szomszéd ezred MiG-jei. A „messer"-ek nyugat felé vették útjukat. Most már szét lehet tolni a gallyakat, beülhetünk a gép kabinjába. Felszállunk, gyülekezünk, majd délkeletnek repülünk.

„Amint megláttam őket, rögtön rád gondoltam." Állandóan Ivanov szavai járnak az eszemben. Erre gondoltam akkor is, amikor a látóhatár alján megpillantottam az éggel egybeolvadó szürke csíkot. A víz kéksége még nem ütött át a ködfátyol szürkeségén.

Tenger! A Fekete-tenger . . .

Tuzliban a repülőteret kitűnően berendezték az ezred elhelyezésére. A repülőgépek számára deszkával bélelt fedezékek, raktárak, a harcálláspont kívülről szinte észrevehetetlen földfedezékei valóságos harctéri hangulatot árasztottak. De a legnagyobb gyönyörűség a tenger volt.

Közelgett az este. A pilóták elhagyták a gépállóhelyeket, a törzs fedezéke körül gyülekeztek.

„Pokriskin!" — hallottam váratlanul. A fedezékbe hívott valaki.

A fedezékbe meredek lépcső vezetett. Lementem és a félhomályban rögtön megpillantottam a távbeszélő-készüléknél álló gyönyörű, egyenruhás leányt. A sarkamban már ott volt Figicsev.

— Gyere, mutatkozzunk be — intett a fejével.

— Nem sürgős — feleltem —, előbb halljuk, miért hívtak.

Belépett az ezredparancsnok. Látván, hogy ott állunk a lány mellett, elmosolyodott.

— Minden világos. Mostantól kezdve a sasok folyton a törzs fedezékében fognak lábatlankodni. Nosza, mutatkozzatok be a lányunknak.

Elsőnek Figicsev nyújtotta a kezét.

— Valentyin.

— Valja — felelte a híradó lány.

Egészen felvillanyozott bennünket a nevük egyezése. Akkor már vagy öten álltunk a lány körül. De Figicsev, az új századparancsnokunk volt a legkedvesebb hozzá. Az arckifejezése arról árulkodott, hogy erről a gyönyörű lányról nem fog lemondani senki kedvéért.

2.

A homokos föveny úgy csillog a holdfényben, mint a víz. A gyengén fodrozódó hullám simogatva kúszik a homokon és elmossa az előtte járó ember nyomait. Miután eleget lubickoltunk, szétszéledtünk a parton. Az úszás, a csönd, az este hűvössége elűzte a frontélet gondjait, s szinte ismeretlen, vagy inkább elfeledett világot idézett fel bennünk. Rég nem volt részünk ilyesmiben. Csodálatos este volt. Varázslatos hangulata rabul ejtett.

Tenger. Csend. És holdfény.

Figicsev megy elöl, tornázik: karjaival erőteljes mozdulatokat tesz. Az a benyomásom, hogy szállni, repülni való kedve van. Még ezt a roppant térséget is szűknek érzi. Majd rázendít:

„Lép a partra, belefog a dalba,
Róla zeng, kit szíve úgy szeret,
Csak rá gondol, a pusztai sasra."

Áradó hangja a part fölött száll. Lukasevics meg én jót mulatunk rajta, de megértjük. Már szerelemre lobbant a fekete szemű, napbarnított arcú, karcsú Valja iránt.

Figicsev nyomát figyelem.

A lábnyom a homokban, a föveny, a tenger végtelenje és a lábaimnál kezdődő mélység éppen ilyen, régen elmosódott lábnyomokat, s a hullámok csobbanása közben elhangzott régi beszélgetést juttatott eszembe.

... 1935-ben érkeztem Kubánba, egy repülőezredhez. Rajtechnikusi beosztást, s néhány gondjaimra bízott repülőgépet kaptam. Három évvel azelőtt hagytam el Novoszibirszket, otthagyva az új gyárat, az ötéves terv elsőszülöttjét, mert repülő akartam lenni. De sorsom másként alakult. A gépeket kell előkészítenem, hogy más, velem egyívású fiatalok szálljanak föl velük. Hozzám hasonlóan ők is álmaik megvalósítása miatt jöttek el a városokból és falvakból. Ők elérték, amit akartak, én nem. Az iskolámból áthelyezték a repülőkiképzést, az új hallgatókat pedig mind technikuskiképzésre osztották be. Kérvényekkel ostromoltam az iskolaparancsnokságot, de a kérvények nem segítettek.

... Legalább utasként akartam repülni, ezért jelentkeztem az ejtőernyős szakkörbe. Felvisz a repülőgép a magasba, ugrok — ez mégis közelebb van a pilótaélethez.

Késő ősszel, amikor az ezred visszatért állandó települési körletébe, megkaptam életem első üdülőbeutalóját. Ott, Hosztában, Szocsitól nem messze láttam életemben először tengert. Vize már hideg volt, mégis minden reggel tornáztam a parton, sőt fürödtem is. Gyakran csónakkal mentem a tengerre. Minél viharosabb volt, annál jobban csalogatott. Izgatott a hullámokkal való viaskodás, nagyon kedvelt síturáimat helyettesítette. Hullámok, szél, sós íz a szájban és egyedül — a sötét mélység fölött evezőkkel a kézben. Amikor jó erősen markolja az ember az evezőt, erőt, önbizalmat érez magában, nem fél semmitől.

Egyszer, mikor a köves part felé húztam, egy magas, szálas termetű repülő lépett hozzám. Kíváncsian nézett rám, a csuromvizes, sós víztől csapzott ifjúra.

— Egyedül csónakáztál? — kérdezte, miközben segített kikötni a csónakot a mólóhoz.

— Egyedül.

— Kettesben is volna kedved?

Meglepve néztem rá. Megismertem. Sztyepan Szuprun volt. Nevét minden repülő ismerte, csaknem úgy, mint V. P. Cskalov, M. M. Gromov vagy V. K. Kokkinaki nevét. Bátor, nagy tudású repülő volt, berepülő pilótaként szolgált. Ő is Hosztában üdült, láttam az épülettömbünkben, s az étteremben is — rendjellel a mellén. Hallottam, hogy Szuprunt a kísérleti gépek próbarepüléséért és az országos légi lövészversenyeken elért győzelemért tüntették ki. Hát igen, rendkívül érdekes dolog lehet ilyen társsal evezni a tengeren!

— Nyilván holnap gondolja, nem most? — kérdeztem.

— Most is lehet. De ha elfáradtál...

— Inkább máskor.

Másnap már együtt löktük el a csónakot a parttól, és a hullám rögtön bevitt vagy száz méterre. Szuprun ült az evezőkhöz. Ügyesen, erős húzásokkal evezett. Az egyik lábán hosszú, mély forradást láttam. Amikor megfeszült a lába, az volt a benyomásom, hogy fájdalom kínozza. Felajánlottam neki, hogy cseréljünk helyet.

— Várj! Hadd dolgozzak még.

Messze kimentünk a tengerre, a part eltűnt a tarajos hullámok mögött. Amikor már nagyon elfáradtunk, megpihentünk. Sportról, repülésről beszélgettünk.

— Milyen gépen repülsz? — kérdezte hirtelen.

— Nem repülök — feleltem.

— Ne tréfálj!

— Komolyan, repülőgép-technikus vagyok.

— Hihetetlen. Az egyéniséged pilótára vall.

Ettől kezdve naponkénti sétáink során csak egyszer tértünk vissza erre a témára. Elmondtam, miért lettem technikus, és valójában a leghőbb vágyam a repülés. Sztyepan Szuprun örvendve mondta:

— Na látod, tudtam én, hogy a lelked mélyén pilóta vagy. Így is van. Én sem könnyen szereztem meg a pilótajelzést a paszományomra. Írj majd Moszkvába, lehet, hogy tudok segíteni az átképzésed ügyében. De az a fő, hogy ne add fel az álmod, akkor biztosan beteljesül!

Megígértem, hogy írok neki. Ezután Szuprun mindig úgy

beszélt velem, mint egy meglett, tapasztalt repülővel. Ő már akkor pilótának tartott, és ez fölöttébb hízelgő volt.

— Egyre több pilóta lesz hazánkban. És jegyezd meg — a jövő repülőjének nem elég a bátorság. Sokat kell tudnia. A technikusi képesítésed segít célod elérésében. Már most is több tucat motortípus van nálunk is, külföldön is. Háborúban a pilótának különböző típusú gépeken kell harcolnia. Neked meglesz az az előnyöd, hogy könnyebben megtanulod bármely gép vezetését.

Sohasem feledtem el Szuprun szavait, nemes gondolatait, hivatásérzetét, baráti tanácsait. A tenger, a part, a homokba süppedt lábnyomok és a séta — Hosztát, Szuprunt juttatták eszembe.

Beszéltem róla Lukasevicsnek. Olvasott Szuprunról, és valakitől hallotta — talán a kacsinszki iskolából hozzánk vezényelt repülőktől —, hogy Szuprun és P. M. Sztyefanovszkij egy-egy vadászrepülő-ezred parancsnokaként valahol Minszknél harcol.

— Tehát a fronton van? — kérdeztem.

— Igen. Menjünk vissza?

— Figicsev nagyon elkalandozott, messze jár.

— Elábrándozott. Első látásra szerelmes lett.

Visszaúton a gépkocsi váratlanul a repülőtér parancsnoki fedezékénél fékezett. Figicsev kiugrott a még mozgásban levő kocsi vezetőfülkéjéből. A hátul állók harsány nevetésre fakadtak.

— Menj csak, Valka, ne félj! — kiáltott utána a második század parancsnoka.

3.

Az egyik, különösen heves harcokban bővelkedő napon, három, ismeretlen konstrukciójú repülőgép szállt le repülőterünkön. A vonalaik alapján vadászgépeknek nézhette őket az ember, de a méreteik bombázókra vallottak. A pilóták mind odagyűltek, hogy megcsodálják az új gépeket.

— Hiszen ez IL-2!

— Persze hogy az.

— Csatagép a javából.

— Valóságos repülő harckocsi.

— Ez a gép mindent kibír. Páncélozott alul és oldalt, a kabintető pedig páncélüveg.

— Élvezet harcolni rajta.

— Előbb próbáljuk ki a gépet, azután lehet dicsérni — kapcsolódott a beszélgetésbe Figicsev.

— Hát próbáld ki — javasolta Ivanov —, azért küldték.

— Akár most rögtön felszállok rajta.

— Készülj fel.

Az ezredparancsnok nekem is javasolta, hogy menjek át csatagépre.

— Egy felszállás után megmondom, megyek-e vagy sem.

— Tehát nem szánod rá magad, amíg nem tapogatod meg saját kezeddel?

— Kézzel is, lábbal is, parancsnok elvtárs.

— Igazad van, a levegőben jobban bemutatkozik — bólintott Ivanov.

Az IL-eket átrepülő pilóták oktatókká lettek. Fölkapaszkodtam a kabinba. Rögtön olyan szabadnak éreztem magam, mint egy szekér bakján. Ez aztán a kabin! Szemügyre vettem a műszerek elhelyezését, a vezérlést, és beindítottam a motort.

Minden porcikámban vadászrepülőnek éreztem magam, és semmi áron nem lettem volna hajlandó átmenni más gépre. Az IL-2 azonban felkeltette az érdeklődésemet: jó a sebessége, erős a motorja, ágyúkkal, géppuskákkal, rakétalövedékekkel fegyverezték fel. Ilyen gépen aztán lehet verekedni.

Félig-meddig csatarepülőként szálltam fel, de mire visszatértem a földre, már ismét vadászrepülő voltam.

— Nos, hogy tetszik? — kérdezte az ezredparancsnok.

— Nagyon jó gép! De én nem ülök át vadászgépről másfajta gépre.

— Figicsev vállalkozik rá.

— Az az ő dolga. Az IL-en persze páncélüveg van, alulról is páncél védi . . .

Viktor Petrovics eleresztette a füle mellett tréfás megjegyzésemet.

— Holnap az IL-ekkel együtt mégy bevetésre. Majd meglátod, mit művelnek! Valóságos viharmadár ez, nem is repülőgép.

— A tervezők bizonyára kitalálnak valamit a vadászrepülők számára is. Lesz még nekünk a MiG-nél is jobb gépünk.

A parancsnok elmosolyodott.

— Látom, te megrögzött vadász vagy! Jól van. Legjobb az egyenes út.

A gépemhez indultam, és abban a pillanatban észrevettem, hogy a tenger felől egy kötelék Junkers repül a horgonyon álló úszódokk felé. Parancsra sem várva, beültem a kabinba és felszálltam.

A partról a légvédelmi tüzérek tüzet nyitottak az ellenséges bombázókra. Én is megtámadtam őket. Sorozataim nyomvonalai elvegyültek a légvédelmi lövedékek pamacsaival. Az egyik Junkers kigyulladt. Legénysége ejtőernyővel kiugrott. A többi gép sürgősen megszabadult bombaterhétől és visszafordult.

Egészen a vízhez lapultak, így nagyon nehéz volt támadnom őket. Nyomukba eredek, zuhanásba viszem a gépet, tüzelek, kicsit lejjebb már ott a víz. A köteléket záró Junkers lemarad a csoporttól, füst csap ki belőle. Meg kellene adni neki a kegyelemdöfést, de már minden töltényem elfogyott.

Körülnézek: nem látom a partot. Ideje visszatérnem. Boszszantó, hogy nem sikerült lelőnöm a második Junkerst. És mégis elégedetten repülök haza. Örülök, hogy nem lettem hűtlen hozzád, derék kis MiG-em, hogy az alkatomnak leginkább megfelelő gépen vagyok.

A repülőtéren hallom, hogy a németek aznap reggel elfoglalták Berjozovka közelében azt a falut, ahonnan előző nap településünk át. Az egyik sofőr alig tudott szabadulni az ellenséges motorkerékpáros géppisztolyosok tüzéből.

Berjozovkától Tuzli bizony nincs messze.

Az ezred hamarosan áttelepült a Bug túlsó partjára, Herszon közelébe.

4.

Repülőterünk Nyikolajevtől keletre települt. Többnyire Ogyessza irányában repülünk. Amint a levegőbe emelkedünk, rögtön a városra, Nyikolajevre pillantunk. Lenyűgöz méreteivel, zöld utcáival, gyáraival, de leginkább nyugodt, hétköznapi életével. Füstölnek a gyárkémények a torkolati öbölnél, a dokkokban épülő hajók láthatók. Kéken villóznak a villanyhegesztők. Az utcákon élénk forgalom. Ahogy tovább repülünk nyugat felé, arra gondolunk, hogy széles torkolati öblével talán a Déli-Bug lesz az a vonal, ahonnan megindít-

juk döntő ellentámadásunkat. De alig repülünk tizenöt-húsz percet, hangulatunk megváltozik, valami nyomasztó, súlyos, láthatatlan teher nehezedik ránk.

Illetve nem is olyan láthatatlan. Az utak fölött terjengő porfelhő és a földek fölött sötétlő füstoszlopok arra emlékeztetnek, hogy észak felől — a tenger, a tengerparti városok és falvak felé — ellenséges csapatok nyomulnak. Felismerjük a széles orrú német gépkocsikat, a rövid, szinte négyszögletes harckocsikat. Tudjuk, hogy a németek el akarják vágni, be akarják keríteni Ogyesszát. Felderítések alkalmával mindig tüzetesen szemügyre vesszük a tengerparton húzódó országutat: látni-e még az Ogyesszából kitelepülők áradatát? Tartják-e egységeink a folyosókat, amelyeken még lehetséges a kelet felé való visszavonulás? Jelentéseink alapján határozzák meg a csatagépek feladatait, és a vadászgépek is a német csapatok e körzetben levő tömörüléseit támadják.

Összes vadászgépünk az ellenség földi csapatait támadja: ott van a fő veszély, és sem időnk, sem repülőgépünk nincs. hogy „messerekre" vadásszunk.

Ezredünk repülőgép-állománya erősen megcsappant: a háború első napjához képest a felére csökkent. Utánpótlás nincs. Azzal vigasztaljuk magunkat, hogy valahol már — talán a Dnyepernél — készítik a leküzdhetetlen védelem vonalait, hogy a hátországban felhalmozzák a megalakított egységek tartalékait, a harci technikát. E hit és Nyikolajev füstölgő kéményei nélkül egyszerűen élni sem volna kedvünk.

Hívatnak a harcálláspontra. Lukasevicset meg engem megint felderítésre küldenek. Pontosítanunk kell az Ogyessza felé nyomuló német csapatok irányait.

Nyikolajevtől északnak tartunk, hogy azután nyugatnak forduljunk és onnan már a németek által elfoglalt terület fölött kell repülnünk. Egy Henschel kerül az utunkba. Fedezet nélkül repül. Elszemtelenedtek a fasiszták, úgy viselkednek, mintha otthon lennének. Emlékeztetni kell őket, hogy még csak nem is vendégek. Közvetlen közelről egy hosszú sorozatot eresztek a Henschelbe. A német gép orrára bukik és lezuhan.

Alig végeztünk a Henschellel, körülöttünk légvédelmi lövedékek vörös nyomvonalait vettük észre. Mi történt? Honnan kerültek ide német egységek? Hiszen legfeljebb ötven kilométerre jöttünk el Nyikolajevtől. A város még megszokott dolgos életét éli.

Lenézünk: az Ingul mentén ellenséges harckocsik lavinája hömpölyög Nyikolajev felé. Haladéktalanul jelentenünk kell.

A törzsben csodálkoztak visszatérésemen.

— Miért ilyen hamar? Mi történt? — kérdezte a törzsfőnök helyettese, és kinyitotta a naplót, hogy a jelentést bejegyezze.

— Nyikolajevtől északra német harckocsik.

— Nem tévedsz?

— A saját szememmel láttam.

Telefonál a hadosztálytörzsbe, jelent. Leteszi a kagylót, majd dühösen kérdezi:

— Miért szakították félbe a felderítést?

— Hogyhogy megszakítottuk? Kötelességemnek tartottam...

— A hadosztálytörzs magyarázatot követel arra, hogy miért nem repültek tovább Ogyesszának. A német harckocsikról közölt adatokat valótlannak minősítik.

— Hát talán vakok vagyunk, százados elvtárs?! A felderítési adatok ilyen semmibe vétele — az egyszerűen...

A nyelvemen volt az „egyszerűen árulás", de tűrtőztettem magam.

— Ne kiabáljon! — torkolt le a törzsfőnökhelyettes. — Eltávozhat!

Igen, eltávozhatok. Dühösen hagyom el a harcálláspontot. Nem hisznek Lukasevicsnek meg nekem. Minket szidnak azért, mert felfedeztük az ellenség harckocsi-csoportosítását, amelyről még senki sem tud. Bosszant ez a bizalmatlanság.

Visszamegyünk a gépekhez, készültségi szolgálatban vagyunk. A látóhatáron az ellenséges csapatok megjelenésének egyelőre semmi jele, de tudjuk, hogy már nincs messze. Estefelé az ültetvények mögött fekete füstoszlopokat látok. Ágyúdörej hallatszik.

— Pokriskin! Az ezredparancsnokhoz!

Rohanok a harcálláspontra.

Ivanov elém szalad.

— Szálljatok fel, és nézzétek meg, mi történik ott — mondja elfulladó hangon.

Alighogy Lukaseviccsel a levegőbe emelkedtünk, tisztán láttuk a német harckocsikat. Két úton nyomultak előre, és közvetlenül a város előtt egyetlen oszlopba rendeződtek. Önkéntelenül honfitársaimra gondoltam, akik a fenyegető veszélyről mit sem sejtve, nyugodtan dolgoznak a dokkokban és

a gyárakban. A gyerekekre, akik a parkokban játszanak. Elhűl bennem a vér arra a gondolatra, hogy bármely pillanatban rájuk zúdulhatnak az ellenség lövedékei, és képtelenek vagyunk segíteni rajtuk.

Véglegesen meg akarunk győződni arról, hogy valóban ellenség van alattunk, ezért el akarunk húzni a harckocsioszlop fölött. A fasiszták légvédelmi géppuskákból tüzet nyitnak és eltalálják Lukasevics gépét. A gép mögött vékony, ezüstös szalag húzódik. Minden világos: átlőtték a benzintartályt, a benzin sugárban ömlik belőle és szétporlad a levegőben.

„Csak meg ne gyulladjon — gondoltam, Lukasevics gépét figyelve. — Csak a repülőtérig bírja."

Szerencsére nem történt nagyobb baj. Leszállás után egyenesen a harcállásponthoz gördültem a géppel.

A fedezék tele volt emberekkel. Félrehívtam az ezredparancsnokot.

— Nos, mi újság? — kérdezi.

— Tőlünk mintegy öt kilométerre német harckocsik.

Viktor Petrovics a telefonhoz siet. Jelentést tesz a hadosztálytörzsnek mindarról, amit láttunk. Hallgatom a beszélgetést, és felötlik bennem: lehet, hogy most sem hisznek nekünk?

— Mindenki azonnal készüljön felszállásra! — rendelkezik Viktor Petrovics.

A repülőgépekhez sietünk. Lukasevics gépénél több technikus szorgoskodik. Fadugóval zárják el a lyukat.

Nem tudok szabadulni a várossal kapcsolatos gondolataimtól. Ha a hadosztálytörzsben hittek volna első jelentésünknek, talán egy időre még fel tudták volna tartóztatni Nyikolajev előtt a váratlanul megjelent ellenséges csapatokat. Így viszont nagyon nehéz helyzetbe került gyalogságunk.

Alig néhány perccel a felszállás után repülőgépeink már támadják az ellenséges oszlopot Nyikolajevtől északra. Tüzelünk a gépkocsikra, majd keletnek fordulunk.

Azt mondták, valahol Herszontól nem messze van egy falu, Csernobajevka. Az egyetlen tájékozódási pont: ott már igen sok más repülőgép is van. Megint közelebb kerülünk a Dnyeperhez. Most még a folyónak az innenső, jobb oldalán kell leszállnunk. De onnan már igen közel van a bal part...

Csernobajevka repülőterén a mező tele volt gépekkel. E látvány inkább egy repülőgép-kiállításra emlékeztetett, mint sem harctéri repülőtérre. Lukaseviccsel együtt szálltunk le a

keskeny szabad pályán, és kifordulva a „sirályok" szomszédságába kerültünk. Amíg az állóhelyre gurultunk, alkalmunk volt látni csaknem valamennyi akkor ismeretes géptípust. Álltak itt réges-régi I-15b-k, magas, hosszú orrú IL-2-k, a SZU-2 között meghúzódva I-16-ok, vadonatúj LaGG-3-ak, MiG-ek... Sok gép volt a repülőtéren. Olyanok voltak, mint a nagy fáradtság után pihenni leszállt különböző madarak. De ez erő is volt, az egész látvány a szervezettség, a rend benyomását keltette: a repülőgépek típusonként csoportosítva sorakoztak a repülőtér szélén. Mivel azonban szűkös volt a hely, s mert egyre újabb kötelékek érkeztek ide, mindez a légierő visszavonulására emlékeztet.

Egyelőre senki sem tudta, hová települünk tovább.

Néhány óra múlva Csernobajevka repülőtere közelében a Junkersek már azt az utat bombázták, amelyen csapataink vonultak vissza a Dnyeperhez. Akkorra már valamennyi ide települt repülőezred ismerte a Dnyeperen túl kijelölt új repülőterét.

A bombák robbanása szinte néhány perc alatt a levegőbe emelte az óriási repülőgéprajt. Még sohasem volt részem ilyen látványban: a „sirályok", a SZU-2-k, az I-16-ok, a LaGG-ok, a MiG-ek szinte egyszerre röppentek fel.

Lukasevics és én még vártunk egy kicsit, azután a már üres repülőtérről szálltunk fel. Hamarosan megpillantottuk a szárnyaink alatt csillogó széles, nyugodt Dnyepert.

JAJ, DNYEPRO, DNYEPRO!

I.

Csaplinkában jóformán „meg sem melegedtünk", amikor parancsot kaptunk a kahovkai átkelőhely fedezésére. Ide özönlött a menekülők áradata a lángokban álló jobb parti Ukrajnából. Nem engedhettük meg az elbizakodott betolakodóknak, hogy büntetlenül halomra lőjék és a vízbe fullasszák a szerencsétlen menekülőket.

Az ősz Dnyeper alsó folyásának vidéke. Szélesre nyílnak itt a folyam partjai, hogy szabad teret adjanak hatalmas sodrásának. Ritka az a madár, írta Gogol, amely elrepül a Dnyeper közepéig. És csakugyan, mennyi idő kell, amíg átrepül ekkora térséget! Azt meg mondanunk sem kell, mennyi idő kell egy lomha járású kompnak.

A kompokon és az uszályokon kizárólag civilek vannak. Hadseregünk tehát keményen harcol, nem szándékozik visszavonulni a Dnyeper mögé. Ez örömmel tölt el bennünket. Gondolatban elismétlem az elhatározást, amely naponta tükröződik harcostársaim szemében: „Egy lépést sem hátrálunk! Nem engedjük az ellenséget a Dnyeper mögé!"

Hajnaltól késő estig a megadott körzet fölött őrjáratozunk. A harctevékenység ezen új fajtája nemcsak bátorságot, hanem ügyességet, leleményességet is követel mindegyikünktől.

Az ezrednél bevezetett egyik harcászati újítás az úgynevezett „olló". Nem akarom kisajátítani magamnak a feltaláló dicsőségét, de merem állítani: ez a módszer csak a géppár alakzatban keletkezhetett, amelyért annyit harcoltam. Ha grafikusan akarjuk ábrázolni az „ollót", a repülés vonala nyolcasok láncára emlékeztet. A két, egy irányban haladó repülőgép időről időre elválik egymástól, majd újra egymás mellé zárkózik. Így nemcsak fedezni tudják egymást, hanem nagy területet képesek áttekinteni. Idővel az „olló" fontos harcászati „ütőkártyává" vált.

Azokban a napokban, amikor mi, vadászok, a Dnyeper átkelőhelyeit fedeztük a „messerekkel" harcolva, az IL-ek, a MiG-ek fedezete alatt — a jobb parti Ukrajna útjain támadták az ellenséges csapatokat.

Egy ízben bevetésből visszatérve bementem a harcállás-pontra, és Valja, a híradó lány kisírt szemére lettem figyelmes. Könnyei láttán nyugtalanság fogott el. Már megszoktuk, hogy a kislány mindig vidám, tele van életörömmel.

— Figicsev nem tért vissza — mondta Matvejev, amikor megkérdeztem, mi szomorította el Valját.

— Mikor szállt fel?

Megvártam, amíg Valja beszél a hadosztálytörzzsel. Azt a választ kapta, hogy Figicsevről egyelőre semmi hír.

— Ne búsulj, hamarosan jelentkezik! — próbáltam vigasztalni, de mert ennél többre nem futotta, kimentem a fedezékből: nem állhatom a női könnyeket.

A gépállóhelyen elmondtam bajtársaimnak, hogy Figicsevvel valami történt, Valja sír.

— Már sír? — csodálkozott az egyik repülő. — Valahogy korán kezd búslakodni miatta.

... Telefonon parancsot kaptunk: felszállás az ellenséges csapatok támadására. A Csernobajevkába vezető utat már jól ismerjük. Nemegyszer támadtunk már ezen az úton ellenséges csapatokat. Nem tudom miért, de azt reméltem, hogy még a mi területünkön felfedezem Figicsev lelőtt gépét.

Alkonyi szürkületben tértünk vissza a bevetésből. A harcállásponton találkoztam az ezredparancsnokkal, Matvejevvel meg Valjával. Az arcukról olvastam le, hogy Figicsevről még semmi hír. Én sem tudtam megörvendeztetni őket semmivel.

— Holnap magam szállok fel! — mondta Viktor Petrovics. — Megkeresem Figicsevet.

Másnap reggel Viktor Petrovics valóban felszállt. Kísérőre volt szüksége.

— Megengedi, hogy fedezzem? — kérdeztem.

A parancsnok elcsodálkozott ajánlatomon.

— Rendben van, próbáld meg. De hát te nem szoktál kísérőként repülni ...

Felszálltunk. Valóban régen nem repültem már kísérőként. Pedig ezt a szerepet ellátni nem is olyan egyszerű dolog.

Viktor Petrovics kitűnően repül. Hol felhúz a magasba, hol zuhanásba viszi a gépet és kis magasságú repülésbe megy át.

Közben figyelmesen fürkészi a földet, nem látja-e a lezuhant IL nyomait.

Magam is folyton Figicsevre gondolok. Szinte látom, ahogy a földön keletnek, a Dnyeper felé igyekszik. Ha megtaláljuk, egyikünknek le kell szállnia érte.

De a Dnyeperen túli föld nem kívánt ilyen hőstettet. Visszatérünk a repülőtérre. Most már csak Viktor Petrovicsra gondolok. Ha megtámadnak bennünket a Messerschmittek, utolsó leheletemig védeni fogom parancsnokomat.

Tüzelni kezdenek az ellenséges légvédelmi ágyúk, de elkerüljük őket. Ez volt az egyetlen veszély, amellyel út közben találkoztunk.

A harcállásponton észrevettük Valját. Állt egy percig, aztán összecsapta kezét és mint a madár repült elénk.

— Megjött! Megjött! — kiáltotta boldogan.

— Nem sebesült meg? — kérdeztem, mikor a ragyogó Valentyina megállt előttünk.

— Kutya baja! Csak rá kell nézni Valjára! — felelt helyette Viktor Petrovics.

Figicsevet a fedezékben találtuk. Frissen borotvált arcáról jókedv, derű sugárzott, még az oldalszakállát is gondosan megigazította.

Légvédelmi lövedék találta el a gépét, s alig tudott átvergődni a Dnyeperen. A leskovói homokban szállt le. Sokáig bolyongott a sivatagban, amíg végre egy gyalogosegységre lelt. A gépet ott hagyta, s alkalmi gépkocsikon jutott el Csaplinkáig.

— Miért nem adtál hírt magadról? — kérdezte az ezredparancsnok szigorúan.

Figicsev körülkémlelt, nem hallja-e Valja, aztán halkan így válaszolt:

— Nem akartam; hadd szenvedjen egy kicsit — és pajkosan elnevette magát.

Nem tetszett az sem, amit mondott, és az sem, ahogyan nevetett.

— Elcsavartad a kislány fejét. Most boldog vagy? — intettem meg barátian.

Aztán az IL-re terelődött a beszélgetés. Figicsev elégedetlen volt, amiért átment a csatagépre.

— Az ördög vigye el ezeket a szóló repüléseket! Minden légvédelmi engem akar leszedni. Ennek a fele se tréfa!

— Tehát az IL-en is tudni kell harcolni?

— Hát hogy is lenne másképp? — Majd önkritikusan hozzátette: — Mi pedig egyelőre még nemigen tudunk. Tanulnunk kell.

2.

Véget ért a meleg nyár. Ezt hirtelen, egyik pillanatról a másikra értettem meg, amikor egyszer elaludtam a földön, a gép szárnya alatt. Náthásan, fejfájással ébredtem. Nem mentem el orvosi vizsgálatra, hamarosan bevetésre indultam.

A falu fölött megjelent egy Ju-88. Rögtön üldözőbe vettem. Amikor a pilóta észrevett, gyorsan leszórta bombáit, és a felhők közé menekült. A felhők között újra feltűnt egy pillanatra, majd meredek zuhanásba ment át és ismét beleveszett a tejfehér ködbe. Én is szinte függőleges zuhanásba vittem a MiG-emet.

A felhőzet egyre sűrűbb. Mikor ér már véget, mikor bukkan elő a föld? Hirtelen éles ütést éreztem, a szemem előtt minden elsötétült, és egy pillanatra elvesztettem az eszméletemet. Mire magamhoz tértem, körülöttem világos volt, éreztem, hogy tovább zuhanok, de képtelen voltam a legkisebb mozdulatra is. Nyilván a hirtelen magasságváltozás okozta ezt az állapotot — háromezer méterről ezer méterig zuhantam.

Már jól ki tudom venni a terep körvonalait. Kitapogatom a botkormányt és magam felé húzom. A gép mélyre leül, szinte súrolja a földet, majd vízszintes helyzetbe kerül. Körülnézek. A Junkerst már nem látni. De most nincs is kedvem törődni vele. Ráfordulok a repülőtér irányára.

Szabályosan leszálltam, de az ülésből nem tudtam felkelni.

— Mi lelte magát? — kérdezte Csuvaskin ijedten. — Nem lehet felismerni! Jöjjön, menjünk a gyengélkedőre.

A technikus segítségével nagy nehezen kikászálódtam, s amikor a földön álltam, már tudtam, hogy megbetegedtem. Most már nem úszom meg kórház nélkül.

Két napig nyomtam az ágyat magas lázzal. A harmadik napon a láz megszűnt, fel is keltem. Az ablakhoz mentem és megrettentem: a gépem egy szalmakazal mellett állt. Ha bombázáskor a kazal kigyullad, a gépemnek vége.

A kórteremben ledobtam a köpenyt, öltözködni kezdtem.
— Hová megy? — kérdezte az orvosnő meglepetten.
— Nem tudok tovább maradni, doktornő!
Éppen jókor értem ki a gépemhez: a század feladatra indult. A levegőbe emelkedve végigtekintettem a községen, és elhűlt bennem a vér: közvetlenül a repülőtér mellett, a gép- és traktorállomás udvarán kombájnok álltak sorban. A magasból éppen olyanok voltak, mint a teherautók és a harckocsik. Hát ezért nem segít rajtunk a repülőgépek leggondosabb álcázása sem. Amíg ezek a kombájnok itt lesznek, nem hagynak békén a németek...
Este megtudtuk, hogy az ellenség a kahovkai hídfőből támadásra lendült. Az ezred parancsot kapott, hogy korán reggel településjön át Melitopol közelébe. Jaj, Dnyepro, Dnyepro! Tőled is búcsút kell hát vennünk! Ki tudja, mikor látunk viszont. De abban biztos vagyok, hogy előbb-utóbb visszatérünk.
... A másnap reggeli felszállás után még lecsaptunk az ellenséges csapatokra, s csak ezután szálltunk le az új repülőtéren. Lőszerkészletének mindegyikünk teljesen a végére járt, az új helyünkön viszont sem lőszer, sem üzemanyag nem volt. A gépeket a facsemeték közé húztuk, gallyakat dobáltunk rájuk. A tétlenség kedvünket szegte. Még az eget is csak nagy ritkán fürkésztük.
De minek is figyelnénk? Ki tévedne ide? Mégis, motorzúgás hallatszott a levegőből — valamennyien fülelni kezdtünk. Ugyan, ki jöhet? A hadosztályparancsnok! Az UTI-4-et jól ismerjük.
A repülőgép alacsonyan repül, a fák csúcsaival egy magasságban, a csemetéskert árnyékos oldala felől. Kitűnően álcázza magát, bár a levegőben nincs semmi veszély. Látni a pilóta „hozzáértését" különösen abból is, ahogy a leszállást végzi.
— A hadosztályparancsnok a szemlélővel. Ketten vezetik a gépet.
— Most majd jól megmossák a fejünket a tétlenkedésért.
— Ne félj, mielőtt ezek leszállnak, még megcsókolják az anyaföldet.
— Ne fesd az ördögöt a falra!
A gép egyszer csak valóban hirtelen lehuppant, egyik szárnyával belevágott a földbe.
Valaki felnevetett, de rájött, hogy ez illetlenség, ezért hir-

telen elhallgatott. Szaladunk a géphez. Ha valaki mással, s nem a parancsnokunkkal történik ilyesmi, szívből nevethettünk volna. Esésük komikus, de egyszersmind csodálatosan szerencsés is volt.

Kisegítettük vendégeinket a gép roncsai közül, és bár a hadosztályparancsnok arca megsérült, alig tudott beszélni, rögtön nekitámadt a szemlélőnek:

— Hiszen átadtam a botkormányt!

— Én meg azt hittem, hogy maga teszi le a gépet.

Odahajtott a mentőautó és elvitte a sérülteket. Most már lehetett tréfálkozni is...

Az UTI balesete megmentett bennünket — a kiszolgáló zászlóalj parancsnokával egyetemben — a hadosztályparancsnok megszokott indokolatlan szidásaitól. Az üzemanyagot és a lőszert szállító gépkocsik késve érkeztek meg; útközben bombatámadás érte őket. Miután a gépeket feltöltöttük, felszálltunk, hogy bombázzuk a Melitopol és Szivas felé vonuló ellenséges csapatokat.

... Kétszer négyes kötelékben repülünk. Az egyik négyest én, a másikat Figicsev vezeti. Lukasevics helyett, aki az egyik géppár vezetője lett, most Groszul a kísérőm, egy barna arcú, keménykötésű moldvai fiú.

Az utak fölött porfelhő száll. Az ellenséges harckocsik és teherautók oszlopai Melitopol felé vonulnak. Tavriját, akárcsak a Dnyepert, már füst borítja...

Figicsev és kísérői leszórják a bombákat az oszlop élére, majd géppuskázzák az osztagot. Utánuk mi következünk. Abban a pillanatban azonban észreveszem, hogy a magasból tíz Messerschmitt száguld felénk. Gyorsan megszabadulok a bombáktól, és emelkedő bal fordulót hajtok végre. Nyomomban az I-16 és a „sirály". Groszul jobbra fordul. Figicsev kötelléke dolgavégeztével a haza vezető irányra áll. Nem látják a Messerschmitteket.

Amikor az ellenség számbeli fölényben van, mindig arra törekszem, hogy vakmerő rohammal lelőjem, vagy legalább eltaláljam egy gépét. Ez rögtön lehűti a fasiszták harci kedvét, óvatosabbak lesznek, nem szívesen kockáztatnak.

Az egyik Messerschmitt Groszul nyomába eredt. Meg kell semmisítenem, még mielőtt tüzet nyit. Húzz, motor, ne hagyj cserben! Tudom, hogy egy másik Messerschmitt rám akaszkodott. Most már csak a gép sebességében, a saját hidegvéremben és a célzás pontosságában bízhatok.

Leadok egy hosszú sorozatot. A sárga csőrű néhány pillanatig úgy repül tovább, mintha mi sem történt volna. Elhibáztam talán? Nem, a fasiszta gépe megtorpan, megbillen és dugóhúzóba esve megindul lefelé. Ütést érzek gépem bal szárnyán. Gyorsan elfordítom a gépet, el a lövedék nyomvonalától, a Messerschmitt elhúz mellettem. Kinézek a szárnyra, látom, mély szakadás van rajta: a lövedék szerencsére nem robbant fel, csak felszakította a borítást. A legfontosabb teendőt elvégeztem: egy Messerschmittet vagy lelőttem, vagy legalább harcképtelenné tettem.

Négyen verjük vissza a most már óvatos németek rohamait. Mivel az üzemanyag fogytán van, ideje hazamennünk. Az új módszert, az „ollót" alkalmazva visszarepülünk Melitopol felé. A Messerschmittek néhányszor még próbálkoznak a támadással, de mi ellentámadással kivédjük csapásaikat. Miután meggyőződtek róla, hogy meglepni nem tudnak bennünket, egy gép kivételével végre elmaradnak. Ez az egy követ bennünket egészen Melitopolig. Aztán végre az is visszafordul és lóhalálában elszáguld.

Este Figicsev odajön hozzám, és azt mondja:

— Menj a harcálláspontra, olvasd el a díszokleveledet. Lelősz egy gépet és hallgatsz?

— Beszélj már világosan, miről van szó?

— A földi csapatok parancsnoksága köszönetét nyilvánította nekünk a támadásért, neked a repülőgépért. Az a német pilóta, akit lelőttél, híres „ász", az ő körletükben zuhant le.

— Most már értem, hogy miért követett olyan makacsul bennünket az egyik Messerschmitt — mondta Groszul, aki ott állt mellettünk. — Elvesztette a parancsnokát. Le is kapják a tíz körméről.

A német kísérőgép pilótája nyilván nagyon szeretett volna megfizetni nekünk parancsnoka haláláért. Hallgathatja majd a parancsnokai szemrehányásait.

A technikusok megvizsgálták gépemet, és úgy döntöttek, hogy szárnyat kell cserélni. Viktor Petrovics úgy rendelkezett, hogy repüljek a volodarszkojei repülőtérre, ott vannak a javítóműhelyeink. Egyébként az ezredünkhöz beosztott fiatal pilóták kiképzése is ott folyik.

— Adok neked két napot — mondta Ivanov. — Amíg a gépedet javítják, berepülöd a többit, repülsz egyet-kettőt a fiúkkal és idehozod őket. Ideje nekik is elkezdeni a harcot.

Félórás repülés után már a mély hátországban vagyok. Elnézem a kiképzőrepülést folytató fiatalokat.

A gép nekifut, elszakad a földtől, emelkedik, végrehajtja a műrepülés néhány figuráját, azután leszáll. Minden iskolásan szabályos, de... sablonos. Az a benyomásom, hogy szemem előtt lassított filmfelvétel pereg. Pedig hát a fiatalok harcra készülnek!

A startnál ismerős arcokat látok. A szálas termetű Nyikityin, fején fejvédővel, mint rangidősnek jelent:

— Légiharc és légilövészet folyik.

— Mindent tudnak már a fiúk?

— Nem sok időnk volt a kiképzésre, de vigyen magával.

A többiek is hozzám lépnek. Andrej Trud bosszankodik, hogy mostohán bánnak velük: nem engedik, hogy eleget lőjenek és bombázzanak a lőtéren.

— De minek is pazarolnák fölöslegesen a lőszert? A front itt van a szomszédban. A mi kiképzésünk sem tartott sokáig, de aki akart, harc közben mindent megtanult. A zuhanórepülést gyakoroltátok?

— Félig-meddig — feleli Nyikityin, nem túlságosan meggyőzően.

— Jól van. Holnap majd megnézzük, mit tudtok.

— És utána irány a front?! — rikkantja el magát egy alacsony termetű, fekete hajú repülő. Sapkájához emeli kezét és bemutatkozik: — Sztyepan Szuprun alhadnagy.

— Szuprun?

— Pontosan! — vágja rá vidáman.

— Ismertem egy Szuprunt, és ő is Sztyepan. Rokona talán?

A pilóta tagadón rázza a fejét.

— Csak névrokonom, főhadnagy elvtárs. De mindent tudok róla! A főhadnagy elvtárs olvasta az újságban a rendeletet?

— Miféle rendelet? Szuprunról?

— Sztyepan Pavlovics Szuprunt másodízben, halála után tüntették ki a Szovjetunió Hőse címmel. Légiharcban hősi halált halt.

Ez a hír nagyon megdöbbentett.

— Ismerte? — hallom Nyikityin hangját.

— Találkoztam vele néhányszor... Egy időben volt alkalmam... Folytassátok, fiúk, a kiképzést.

Bárcsak elmehettem volna valahová messze, vagy legalább bolyonghattam volna egy kicsit a mezőn, egyhamar nem tértem volna vissza a fiúkhoz. Hiszen én is elolvastam mindent róla, akárcsak Cskalovról. Cskalov, a Volga menti hős... Méltó tanítványa volt Szuprun, de nemcsak tanítványa, hanem ügyének méltó folytatója is. Hogyan pusztulhatott el ilyen kiváló vadászrepülő? Minden eszembe jutott, amit valaha tőle hallottam...

Mindegyik fiatallal „légiharcot vívtam" a repülőtér fölött. Este, vacsora közben pedig megkérdeztem tőlük:

— Nos, mi a véleményetek, holnap is kiképzés legyen, vagy?...

Nem hagyták, hogy befejezzem.

— A frontra!

— Az ezredhez!

Másnap reggel a csoport szabályos géppáralakzatba rendeződve kört írt le Volodarszkoje fölött, majd nyugat felé vette az irányt. Nyikityin, Trud és Szuprun géppárparancsnokként repült. Ahogy elnéztem őket, eszembe jutottak a Prut fölötti első harci repüléseim, első sikereim és kudarcaim. Egy pillanatig úgy éreztem, hogy én is csak most megyek először a frontra. Fiatalos hév fogott el, kedvem lett volna azonnal harcba menni, ezekkel a fiúkkal együtt, és lecsapni az ellenségre. Elgondolkoztam azon, amit mi — élők és elesettek — már megtettünk a háború első napjaiban. Igen, a Prut és a Dnyeszter messze volt innen, de a harcban megtettünk minden tőlünk telhetőt. Tiszta lelkiismerettel nézhetünk azok szemébe, akik most csatasorba állnak velünk. Ezt meg fogják érteni ők is, amint találkoznak az első megpróbáltatásokkal.

Feltűnt Melitopol. A várostól délre levő Akimovka lángokban állt.

4.

A repülőtéren szokatlanul nagy sürgés-forgást tapasztaltam. Fürgén gördültek a tartálykocsik a repülőgépek mellé, a gépállóhelyeken technikusok szorgoskodtak.

A csoportot egyenesen a harcálláspontra vezettem. A fedezék ajtajában majd fellökött a futár, oly igyekezettel rohant

a lépcsőn. A fedezékben valaki szenvedélyes hangon telefonált. Minden arról árulkodott, hogy visszavonuló egységünk életében valami új, nem mindennapi dolog történik.

Az ezredparancsnok éppen eligazítást tartott. Megjelenésünk, az erről szóló jelentésem, egy percre félbeszakította a megbeszélést. A jelenlevők mind a már ismerős újoncokat nézték. Viktor Petrovics pedig, jelentésem után rögtön nekem szegezte a kérdést:

— Hajlandó vagy bevetésre menni a fiatalokkal?

— Feladatot kérek. A fiatalok égnek a harci vágytól.

— Ez dicséretes. A harc a közvetlen közelben folyik. Segítenünk kell támadó egységeinket.

— A mieink támadnak?

— Nem is hallottad? Megindultak Kahovka irányában. A németek védelmi támpontjait kell támadnunk — magyarázta az ezredparancsnok lelkesen a hadihelyzetet.

Nagy öröm volt csapataink támadásáról hallani. A repülők, akik a levegőből a térképek alapján naponta áttekintették arcvonalunk egész körzetét, különösen tisztában voltak a krimi irányútvonalak jelentőségével. Az ellenséges csapatok átvágták ezeket az útvonalakat, és hadvezetőségünk nyilván elhatározta, hogy visszaszerezzük az itt elvesztett állásokat.

— Küldje őket Akimovka irányába, Matvejev elvtárs — rendelkezett az ezredparancsnok és rám mutatott.

Akimovka felé repülünk. Gépeink szárnyai alatt gyújtóbombák vannak. Pontosan a támpontokra kell leszórnunk őket.

Zuhanásba viszem a gépet, Komlev, Nyikityin, Trud és Szuprun követnek. A fiatal pilóták nagy hévvel támadnak, szinte közvetlenül a föld felett oldják ki a bombákat. Hadd érezze az ellenség a szovjet fegyver erejét.

Nem sokkal rajtaütésünk után az ellenség feladta Akimovkát. A németek visszavonulásának híre a gyalogosok köszönetével együtt érkezett meg. A fiatal pilóták vacsora közben úgy érezték magukat, mint egy névnapi ünnepségen. A harmonikás vidám dalokat játszott nekik. Mindannyian nagyon akartuk hinni, hogy csapataink e helyi eredménye valami nagy jelentőségű sikerré terebélyesedik.

Ilyen hangulatban repültünk néhány napon át. Ezredünk előretörő egységeinket támogatta. Csapataink nagyon lassan nyomultak előre: a gyors előretöréshez szemmel láthatólag nem volt elég erejük.

Az egyik nap — lényegében hátországunkba — Orehovba küldtek felderítésre.

— Az utakat figyeld. Meg nem erősített hírek szerint német motorkerékpárosok jelentek meg arrafelé — fűzte hozzá magyarázatképpen Ivanov őrnagy.

Már esteledett, amikor Barisnyikov századossal géppárban felszálltunk. A kék őszi égen gomolyfelhők úsztak. Csapataink kis csoportokban vonultak nyugatnak, a Dnyeper felé. Melitopoltól nyugatra súlyos harcok folytak. De hogyan kerültek a hátunkba német motorkerékpárosok? Hiszen ha Orehovnál megjelentek, holnap a harckocsik is támadó csapataink hátába kerülhetnek. Talán itt is a Kotovszknál és Nyikolajevnél történtek ismétlődnek meg?

Az utak zsúfoltak: gépkocsik, szekerek, menekülők áradata özönlik délkeletnek. Már látni Orehovot. Hogy semmi lényeges ne kerülje el figyelmünket, alacsonyan repülünk. Orehovtól jobbra légvédelmi lövedékek robbannak a levegőben. A mieink, vagy nem? Ahhoz, hogy tisztázzuk a dolgot, közelebb kell mennünk. Néhány perc múlva minden kiderül: német gépágyúk tüzelnek ránk.

Kísérőm hirtelen leválik és fordulót hajt végre. Nem értem, miért, hiszen tovább kell mennünk, hogy megállapítsuk, mekkora ellenséges erő foglalta el Orehovot. De Barisnyikov százados gépe már eltűnt déli irányban, nyilván találat érte. Most már egyedül kell végrehajtanom a feladatot.

Ahogy észak felől Orehovhoz közeledek, előttem a nyomjelzős lövedékek sűrű függönyét látom. Ha egyenesen nekirepülök, eltalálhatnak, ha nem repülök tovább, nem látok semmit. Irányt változtatva magasabbra emelem a gépet, és beveszem magam a felhők közé. Igen, ilyenkor nehéz egyedül: a gépágyúk mind engem vesznek célba. Csak a felhők mögött kerülök ki a légvédelmi tüzérek látószögéből. Egy darabig még északnak repülök, aztán meredeken zuhanok csaknem egészen a földig, és az út fölé repülve Orehovnak indulok Zaporozsje felől, az ellenség hátából.

Közvetlenül Orehovnál német harckocsik, teherautók és a tüzérség nagy tömörülését látom... Több mint száz harckocsi... Elszáguldok fölöttük, kerülgetem a légvédelmi gránátok pamacsait.

Vissza a repülőtérre! Orehovtól délre az utakon csak menekülők szekereit látom. Repülök és közben arra gondolok: milyen kevesen tudják, mekkora veszély fenyegeti őket. A

gyilkos lavina bármely pillanatban ezekre a falvakra, erre a vidékre zúdulhat. Ilyen pillanatokban érzi az ember, hogy a fronton időnként milyen roppant felelősség hárul minden egyes katonára. Az imént olyasmit láttam, amiről konkrétan senki sem tud az arcvonalszakaszunkon. Ha tudnák, nem küldenének támadásba egységeket, nem irányítanák a tartalékokat Melitopoltól nyugatra. Hiszen összes csapatunknak az északról közeledő csapás visszaverésére kell haladéktalanul felkészülnie, nehogy a bekerítés sorsára jusson.

A repülőtéren egyenesen a harcállásponthoz gurulok a géppel. Valamennyi pilóta ott van. Kiterítem a térképet és félrehívom a parancsnokot. El kell mondanom mindazt, amit láttam. Itt senkinek sincs szüksége sem szépítésre, sem túlzásra.

— Mi a helyzet? — néz rám Ivanov fürkésző tekintettel.

— A lehető legrosszabb! Orehovnál feketéllik a föld a német harckocsiktól és teherautóktól.

— Biztos?

— Annyira, mint az, hogy itt állok ön előtt.

Részletes jelentésem után a parancsnok a telefonhoz siet, de már menet közben kérdezi:

— Miért jött vissza korábban a kíséröd?

— Nem tudom, parancsnok elvtárs.

A repülők közt nem látom Barisnyikov századost. Az elvtársak ideges pillantásokkal ostromolnak, de senki nem kérdez semmit. Szavak nélkül is sejtik titkomat: tőlünk északra, a hátunkban, támad az ellenség.

Az ezredparancsnok kijön a fedezékből:

— Azonnal áttelepülünk Volodarszkojéba!

Igen, azon az őszön a gyakorló repülőterek nagyon gyorsan alakultak át harci repülőterekké. A szürkület nagyon alkalmas az áttelepülésre.

Ezredünk másnap korán reggel felszállt, hogy támadja a német csapatokat. Így még egyszer Orehov felé repülhettem.

Ez a bevetés rám nézve túlságosan súlyos és hosszadalmas históriának bizonyult.

REPÜLŐGÉP AZ ÚTON

I.

Amikor felderítésre megy az ember, minden figyelme az ellenségre összpontosul. Mindaz, ami nem tartozik a feladathoz, szinte észrevétlenül suhan el a szárnyak alatt. Az emlékezet csak néhány percre rögzíti a látottakat, viszont tartósan megőrzi azt, amit a feladattal kapcsolatban kell megfigyelni.

Az első orehovi utamról csak az ellenségről szerzett benyomásaimat hoztam magammal, mintha nem is léteztek volna ebben a körzetben saját csapataink. Most ismét Orehovnak repülök Sztyepan Komljevval, a kísérőmmel...

Reggel van. A völgyet és horhosokat sűrű, tejfehér köd borítja. A magasból nem látni az épületeket, az utakat, a fákat. Egy pillanatra a csöndes és kellemes hűvös őszi reggel hangulata lesz úrrá rajtam, de szemem már a háború sodorta nyomokat keresi.

A Pologiból Orehovba vezető út mentén repülünk. Most minden érdekel: mind a saját csapataink, mind az ellenség. A légi áttekintés segít a parancsnokságnak képet alkotni az erők helyzetéről, az arcvonalról.

Felszállás előtt megállapodtunk Komljevval, hogyan működünk együtt a felderítés körzetében: ha valamit szemügyre kell venni, én egyedül süllyedek le, ő fent marad, tartva a magasságot.

Horhos, köd. Szinte egészen a földig ereszkedek. Az úton teherautóink vonulnak Orehov felé. Felemelkedek a magasba, és egy idő múlva újból „szondázom" a völgyre ránehezedő ködöt. Ismét saját csapataink. Úgy látszik, a németeknek itt nem sikerül diadalmenetben átvonulniuk! Itt harc lesz!...

Közvetlenül Orehovnál még egyszer lesüllyedek.

Németek!

Ellepték a dülőutakat, elrejtőztek a csemetekertekben, a

gyümölcsösökben. Akármerre nézek, ellenséges harckocsikat, jellegzetes öltözetű katonákat, tipikusan idegen alakú gépkocsikat és vontatókat látok. Igyekszem megjegyezni, hol, mit láttam, és visszafordulok. Minél előbb jelentem a törzsnek a látottakat, annál értékesebbek az adataim.

A hazafelé vezető úton még egyszer zuhanásba viszem a gépet: ki kell lőnöm az ellenséges gépkocsikra a MiG szárnyai alá függesztett rakétalövedékeket. Nagy élvezet ilyen lövedékekkel gépkocsikra lőni. Kitűnő vadászat. De miért követ a zuhanásban a kísérőm?

Egy pillantás a magasba, és Komljev viselkedése érthetővé válik. Négy „messer" van a sarkunkban. Természetesen felderítőknek néznek bennünket, és mindent megpróbálnak megsemmisítésünk érdekében.

A „messerek" már is ránk állnak. A jelentéktelen magasság miatt nehéz helyzetbe kerülünk. Komljevet már támadják. Teljes gázt adok és meredek emelkedéssel a segítségére sietek. Még szerencse, hogy nem használtam el a rakétalövedékeket, most majd hasznunkra lesznek. Célba veszem az egyik „messert" — a lövedék vakítóan fényes nyomvonalat húz maga után és eltűnik a levegőben. Nem talált! De a „messer" a „kis rakéta" láttán ijedten elfordul. Komljev gépe mögött egy másik ellenséges vadász. Legalább ezt el kellene találnom a második lövedékkel!

Indítás. A második lövedék sem talál. Tüzelek a géppuskával. Sikerül. A Messerschmittből füst csap ki. Aztán fellobban, és eltűnik alattam.

De hol van Komljev? Nehéz pillanatokban az ember minden idegszálával a társát keresi . . .

Ütések a gépemen.

A levegőben a gép motorját ugyanúgy érzékeli az ember, mint a tulajdon szívét. Rögtön megállapítottam: akadozik a motor. Egy pillantás a műszerekre: csökken a sebesség. Most már egyetlen gondom — minél messzebbre kell kerülnöm az ellenséges csapatok körzetéből. A német harckocsik ezekben a percekben közvetlen veszéllyé váltak számomra. Ha Orehovnál teszem le a gépet, fogságba esek. És Orehovot még nem is látom.

Az ellenség különösen nagy élvezettel veti magát sérült gépre, amíg az le nem zuhan. Szeretné látni a MiG zuhanását, a robbanást. a lángoszlopot. De még képes vagyok harcolni.

Lejjebb húzódom, hogy védjen az ülés háttámlájának páncélja, és igyekszem kitérni az újabb találatok elől.

Ezekben a keserű percekben jöttem rá a német vadászok tüzelésének egy módszerére: előbb egy hosszú sorozatot eresztenek a géppuskából, majd több egyes lövést adnak le. Ez a felfedezés mentette meg a gépet és az életemet. Figyeltem a páncéltámlát érő golyók koppanását; úgy számoltam, ahogy az érverést szokás, majd kivártam az alkalmas pillanatot, amikor a kincset érő magasságból vesztve balra vagy jobbra dönthettem a gépet. A sorozatlövés így mellettem süvített el. Tovább repültem.

A három Messerschmitt rendületlenül követett, sorban céloztak és lőttek, mint egy célzsákot. Tudtam, hogy nem hagynak békén, amíg a földön nem látják gépemet.

Orehov már messze mögöttünk volt. Közvetlenül az út fölött siklott a gépem. Az úton az élet semmi jelét sem láttam. A peremvonal tehát közel van. De a terület a mienk, itt le lehet tenni a gépet.

Ráfordultam a vasút felett vezető útra. Látom a kis bakterházat. A réten egy kislány tehenet legeltet. Talán ez a kép terelte el a figyelmemet, talán az idegeim mondták fel a szolgálatot, vagy a német pilóták kitalálták a szándékomat. Hallom a lövedékek robbanását. A vezérlés nem működik. Repülőgépem a föld felé tart. Már nem engedelmeskedik.

Még hallottam a fölöttem elzúgó Messerschmitt dübörgését. Valami reccsent a gépem alatt. A lendületben levő test hirtelen lefékezett. Nekicsapódtam a műszerfalnak. Eszembe jutott, hogy elfelejtettem levenni a szemüveget. Fájdalom. Ekkor elvesztettem eszméletemet...

A Messerschmittek tovább lőttek. Nyilván azt akarták, hogy kigyulladjon a gép, én meg benneégjek. De az élet tele van meglepő fordulatokkal. Éppen veszett tüzelésük és gépeik dübörgése mentett meg a pusztulástól. A pokoli zajtól magamhoz tértem.

Az első gondolatom az volt, hogy ki kell másznom a kabinból és minél messzebb mennem a repülőgéptől. Megpróbáltam, de moccanásnyi erőm sem volt. Pedig feltétlenül át kell löknöm magam a kabin oldalfalán.

Csöpög a vérem... Talán éppen az arcomról mellemre csorgó vér látványa adott erőt ahhoz, hogy valamelyest összeszedjem magam. Megrendített az a feltevés, hogy esetleg

elvesztettem a szemem világát, és ez véget vet repülői pályafutásomnak. Végleg magamhoz tértem.

Nagy nehezen átvergődtem az oldalfalon, kicsúsztam a szárnyra és a földre huppantam. Fájdalmam leküzdve a vasúti töltés felé kezdtem szaladni, ott egy kis hidat láttam.

A hátam mögött lövedék robbant. Belehasaltam egy kis gödörbe. Vártam, mikor csendesedik el a gép zúgása. De az újra erősödött: mielőbb el kell rejtőznöm. Üldözőim nyilván észrevették, hogy elrejtőztem, néhány kört írtak le a rét fölött, majd elrepültek Orehov felé.

Valahonnan a közelből lövöldözést, aknák vijjogását hallottam. El kell hagynom a fedezéket. Kézbe vettem pisztolyomat. Egyszer már csőre töltöttem magamnak, most megismétlem. De azért nem kell elsietni a dolgot.

Az őrházhoz lopakodtam. Bent az udvarban idős, kövér asszony áll. Közeledtemre egyre nagyobb borzalom ült ki arcára. Tenyerével eltakarja szemét, sír.

— Nénike, a mieink vannak itt vagy németek? — kérdezem.

— A mieink, fiacskám, a mieink!

Mi minden lehet egyetlen egyszerű szóban! Milyen gazdag tartalom sűrűsödhet benne! A „mieink" — hiszen ez most a minden nekem.

— Egy kis vizet kérnék — kérem az asszonyt.

Pillanatok alatt egy vödör vízzel jelenik meg, és a tenyerembe tölti. Megmosom az arcom, és örömmel tapasztalom, hogy mindkét szememmel látok.

Rikkantani szeretnék örömömben, de csak annyi fér ki a torkomon többször egymás után: „jól van, jól van".

— Már hogy volna jól, fiacskám, hisz csupa vér vagy.

— Sebaj, néném, a vért le lehet mosni. Az a fő, hogy a szemem ép maradt. Még leszámolok velük.

Most már az asszony is örül. Elmagyarázza, merre van a kötözőhely, majd azt tudakolja, nem vagyok-e éhes. Én meg már azon töröm a fejem, hogyan lehetne fölemelni az élettelenül elterült repülőgépet és elszállíttatni innen. A lövések hangja nyomán nem nehéz megállapítanom, hogy az őrház közelében harc folyik. Nem maradhatok itt tovább.

A falu szélén megpillantottam harcosainkat — fegyveresen, acélsisakban. Elvezettek a futóárokban a harcálláspontjukra. A lövészezred parancsnoka, aki Malaja Tokmacska falunál tartotta a védelmet, meghallgatott, és megígérte, hogy ad katonákat és gépkocsit repülőgépem elszállítására, de előbb, úgymond, a kötözőhelyre kell mennem. Megpróbáltam ellenkezni.

— Összekötő, vezesd a főhadnagyot a kötözőhelyre! — rendelkezett az őrnagy.

A hordágyakon egy nagy udvaron álló fészerhez cipelték a sebesülteket. Sokan voltak. A bekötözötteket szekérre tették és elszállították. A kötözést az udvar közepén végezték.

Miután bekötözték a karomat, visszamentem az ezredparancsnokhoz. A peremvonalban harc tombolt, lövedékek robbantak, géppuskák kelepeltek, géppisztolyok ropogtak.

A német gyalogság rohamát visszavertük. Az ezredparancsnok letette a látcsövet és felém fordult. Portól és koromtól fekete, fáradt arcán mosoly suhant át.

— Bekötöztek? No, akkor menj, keríts embereket, aztán vidd a repülőgépedet, amíg ezek csendben vannak.

Az ezredparancsnok utasította a mellette álló őrmestert, hogy vegyen maga mellé néhány katonát, gépkocsit és jöjjön velem.

Alighogy a repülőgép mellé hajtottunk, az ellenség aknavetőtüzet zúdított ránk. Nyilván figyelték ezt a helyet. Kénytelenek voltunk az őrház mögé bújni és várni az estét. Csak a sötétség beálltával láttunk munkához.

Repülésben a MiG-3 könnyű és engedelmes. A botkormány egyetlen mozdulatára megváltoztatja helyzetét. De amikor a földön, behúzott futóművel fekszik, nehéz és makacs. Csaknem éjfélig bajlódtunk vele, de csak annyit értünk el, hogy egyik szárnyáról a másikra billent át.

— Ideje visszamennem az ezredhez — mondta az őrmester —, éjjel háromkor elvonulunk innen.

Rámeredtem, teljesen elvesztettem a fejemet. Itt kell hagynom a gépemet?

A katonák felkapaszkodtak a gépkocsira.

Már járt a teherautó motorja. A tehetetlenségtől félig bénultan azon gondolkoztam, mitevő legyek.

„Elmegyek ezzel az egységgel! — döntöttem. — Oda megyek, ahová ők, amíg nem kerülünk messzebbre Orehovtól." Felkaptam a dzsekimet, a térképtáskát, s gyorsan beugrottam a sofőrfülkébe.

Útközben egyre a gép körül cikáztak gondolataim. Nem hagyhatom el. Hogy megyek vissza ezredemhez fegyver nélkül? A katonai kötelesség, a lelkiismeret nem engedte, hogy otthagyjam, felgyújtsam vagy felrobbantsam a gépet, hiszen csak a motorja sérült. Ezen a MiG-en még lehet harcolni!...

Az ezredparancsnok nem értett velem egyet.

— Ha nem tudják felemelni, gyújtsa fel! — mondotta erélyesen. — Mi elhagyjuk az állásokat.

Most már felgyújtani sem volt könnyű. Sötétben, ellenséges tűzben kell visszamenni hozzá, le kell szerelni a géppuskákat, magammal kell hoznom az ejtőernyőt... Különben sem áll rá a kezem, hogy megsemmisítsem. A legokosabb gondolat, úgy látszik, a legnehezebb pillanatokban születik. Miért kell puszta kézzel felemelni a gépet ahhoz, hogy kiengedjük a futóművet? Hiszen alája áshatunk, és így is kerékre állíthatjuk! Persze, ez könnyebben, gyorsabban megy!

— Rendben van — járult hozzá az ezredparancsnok. — Vigyen magával néhány embert, próbálja meg.

Egyébként a fedezékben együtt elfogyasztott vacsora után jóval barátságosabb lett hozzám.

Már a gépkocsiban ültünk, amikor a sötétben valaki utánunk szólt:

— Tizenkettőkor itt legyenek!

Kiugrottam a fülkéből. A parancsnokba botlottam.

— Engedje meg, hogy magunkkal vigyünk néhány palack keveréket. Ha mégsem tudnánk lábra állítani...

— Engedélyezem.

— Ha pedig felállítjuk, parancsnok elvtárs, jöjjenek a katonái velem.

— Pologiba menjenek. Abba az irányba vonulunk vissza.

— Értettem! — A sötétben megragadtam a kezét és keményen megszorítottam.

Egy derék embertől búcsúztam. Katonái, a gépkocsi és én Malaja Tokmacskába nem tértünk vissza többé. Nem sok ideig tartott, míg gödröt ástunk a futómű alá, kerékre állítottuk a gépet, a farokrészt a kocsi platójára emeltük. A rakomány — a ZISZ meg a MiG — haladéktalanul elindult a Pologi felé vezető úton.

A repülőgépet mégsem sikerült megmentenem. A németek bekerítettek és így kénytelen voltam felgyújtani kedves MiG-emet. A bekerítésből — sok viszontagság után — sikerült kitörni. Egy hétig bolyongtunk úttalan utakon, míg végre megérkeztünk Rosztovba. Ott megtudtam, hogy ezredem is aznap éjszaka repült át a várostól délre. Ott aztán rá is találtam. Sokat éltem át egy hét alatt, sokat romlott a helyzet a fronton is. De amint megláttam az ismerős, kedves arcokat, s újra találkoztam az ezredparancsnokkal, Figicsevvel, Lukaseviccsel, Szeliversztovval, Matvejevvel, a telefonnál ügyelő Valjával, ismét új erőre kaptam. Láttam, hogy az ezred települési helye ugyan más, de az emberek mit sem változtak: kemények, kitartóak, becsülettel és bátran teljesítik kötelességüket.

Ivanov megszorította a kezemet.

— Mi az, Pokriskin, elcserélted a repülőgépet egy teherautóért? — kérdezte.

— Majdnem, őrnagy elvtárs. Vontattam a MiG-et, amíg lehetett. De kénytelen voltam felgyújtani.

— A szemed ép?

— Igen, őrnagy elvtárs.

— Nos, rendben. Csak a szemed ép legyen, hogy lásd az ellenséget és meg tudd semmisíteni. Pihend ki magad, kezeltesd a sebedet, aztán vonulj be az ezredhez. Az ezred áttelepül Szultan-Szaliba, közelebb a németekhez. Lám, ez a helyzet, Pokriskin. Egyébként biztosak voltunk abban, hogy visszajössz. Amelyik pilóta már járt a földön, azt nem olyan egyszerű megtörni.

Szétroncsolt szemöldököm kegyetlenül fájt. Két napig kezeltek a gyengélkedőn. Pihentem, leveleket írtam haza. Elővettem rejtegetett füzetem is. Ezúttal nem osztották szét a holmimat. Emlékezetemben sorolni kezdtem azokat a helységeket, amelyeken keresztülvezetett az utam, gondoltam, feljegyzem őket. Aztán meggondoltam: rájöttem, hogy Pologit, Csernyigovkát füzet nélkül sem fogom elfelejteni, amíg élek.

. . . A gyógykezelés véget ért. Ideje harcolni! A teherautómon — amely két napig a gyengélkedő közelében várakozott rám — Szultan-Szali felé vettem az utamat. Az országúton két áradat találkozott össze: az egyik a Don melléki orosz

kolhozokból menekülőké volt, a másik pedig a frontra vonuló csapataink oszlopa.

Sok katonával találkoztam, csupa friss, jól felfegyverzett egységgel. Ilyen erőt a háború kezdete óta egyszer sem láttam. Érződött, hogy Rosztovnál nagy ütközet van készülőben.

Szultan-Szaliban a repülőtéren szomorú hírrel fogadtak.

— Tegnap temettük Kuzmát.

— Szeliversztovot? — kérdeztem gépiesen.

— „Messerekkel" csapott össze Taganrognál... A repülőtértől nem messze zuhant le... Ott temettük el, a dombon.

Sírját látni lehetett a harcállásponttól. Odamentem, hogy saját kezemmel dobjak egy marék doni földet a friss sírhantra.

Kuzma még nem sok ellenséges gépet lőtt le, de sokunk életét megmentette a légiharcokban! Szerény, visszahúzódó ember, nyíltszívű és becsületes barát, igazi harcostárs volt.

Álltam a frissen hantolt sír mellett, a deszkákból ácsolt obeliszk előtt. A technikus dúralumíniumból kis csillagot vágott ki, felerősítette az obeliszkre, és a pilóta neve alá tintaceruzával odaírta: „Örök dicsőség a hősöknek, akik életüket áldozták a hazánk szabadságáért és függetlenségéért vívott harcokban!"

Hány ilyen feliratú obeliszk maradt a Prut és a Don közti térségeken! Eszembe jutottak az első sírok — a Szovjetunió nyugati határainál. Ez a mostani sír a legtávolabb volt tőlük kelet felé. Vajon lesznek-e még távolabb is, a Donon túl? Nehéz szívvel gondoltam erre...

Visszatértem a harcálláspontra. Első kérésem az volt, hogy rögtön küldjenek bevetésre. Ivanov megértő tekintettel nézett rám, rámondta a szokásos „jól van"-t, majd váratlanul megkérdezte:

— Mondd csak, hallottál te valamit Poszt pilótáról?

— Olvastam róla, parancsnok elvtárs.

— Tudod, mi az a térbeli látás?

Zavarba jöttem. Nem tudtam, mit válaszoljak.

— Arról van szó — folytatta Ivanov —, hogy az ember két szemmel határozza meg a távolságot. Vannak olyan rendkívüli emberek, akik erre fél szemmel is képesek. De te, Pokriskin, nem vagy az a félszemű Poszt, aki pompásan repült föld fölött is, víz fölött is. Legalábbis kísérletezésre nincs szükség. Menj hát teherautódon a Don mögé, és szer-

vezd meg ott a fiatal pilóták átképzését MiG-3-ra. A fiúk most „sirályokon" meg „szamaracskákon" repülnek, pedig hát fel kell készülnünk az új gépek fogadására.

Nem értettem egyet ezzel a vezényléssel. Nagyon tanfolyamos, hátországi szaga volt ennek. Én pedig harcolni akartam. Ivanov azonban ugyanolyan nyugodt hangon folytatta:

— Először három-négy napig beszélgess velük elméleti kérdésekről, mondd el nekik tapasztalataidat, következtetéseidet. Azalatt meggyógyul a szemed, és aztán mindegyikkel repülsz egyet-kettőt. Vagyis hasznos munkát végzel, rendbe jön minden. Ezért ne szeszélyeskedj. Elvégre valakinek a fiatalokat is ki kell képeznie.

Megszorítottam Ivanov kezét. Elbúcsúztam barátaimtól, és teherautómmal átmentem a Don mögötti repülőtérre. Velem jött Nyikityin, Trud, Szuprun és még öt egészen fiatal pilóta, akik még lőporfüstöt sem szippantottak eddig.

ALACSONY ÉGBOLT

I.

Késő ősz volt. Itt, Zernográdban az ősz napsütéses. Hűvös napjai a békés évek simogató, vénasszonyok nyarát idézték, a mezők pedig az erdősávokkal, az aranyszínű szalmakazlakkal a mögöttünk maradt ukrán síkságokra, a Fekete-tenger melléki gazdag vidékekre emlékeztettek.

1941 október végén én is — mint minden katona — minden idegszálammal a fronton zajló eseményekre figyeltem. Különösen Moszkva sorsa aggasztott. Rosztovnál heves harcok folytak. A németek mindent elkövettek, hogy elfoglalják a várost, átvágják a Kubánt és az egész Kaukázust Oroszország középső részével összekötő vasútvonalat, megfosszák az északi országrészt a déli javaktól. Rosztov hősiesen védekezett: derekasan verekedtek a csapatok és a népfelkelők. A városba és környékére szakadatlanul özönlött az erősítés a hátországi kiképzőhelyekről és a hadianyaggyárakból, amelyeket már a közeledő front veszélyeztetett.

Elég volt egy pillantást vetni a térképre, hogy megértsük, a németek Novocserkasszk és Sahti irányában végrehajtott bekerítéssel akarják elfoglalni Rosztovot. Hadvezetőségünk ezt előre látta. Ebben a körzetben nagy erőket összpontosítottak.

Aggasztottak, mélyen elgondolkoztattak a Moszkvánál, Leningrádnál folyó ütközetekről érkező hírek. Minél rövidebbek voltak, annál inkább azt olvastuk ki belőlük, hogy feszült, nehéz a helyzet. A lapok késve érkeztek. Mégis naponta lázas türelmetlenséggel vártuk a már elavult híreket is. A Moszkvától és Leningrádtól nem messze fekvő helységek nevének említése eszembe juttatta életem egyes epizódjait. Hiszen Leningrádban végeztem a repülőtechnikusi iskolát, ott lettem ejtőernyős. Moszkvában is jártam néhányszor.

Közelgett az októberi forradalom évfordulója. Mindenki az ünnepi ülésre gondolt. Mond-e beszédet Sztálin? És mit mond

ezen a nagy napon? Vagy talán mégsem csendül fel a főváros ünnepélyes, biztató szava?

Ha két-három ember összeverődött, bizonyosan Moszkváról, a főváros fölött tornyosuló viharfelhőkről beszélt.

Aztán egyszer csak megérkezett a moszkvai ünnepi ülésről, a Vörös téren rendezett katonai díszszemléről, a Sztálin beszédéről szóló hír. Nyugodt, magabiztos szavai még jobban megszilárdították bennünk a győzelmünkbe vetett hitet.

Zernográdban a frontövezeti, katonai iskola életét éltük: tantermi foglalkozások, politikai témájú beszélgetések, UTI-4 és MiG-3 gépeken gyakorló repülések. Repülőterünk közvetlenül egy szovhoz lakótelepe mellett volt. Megfelelő szolgálati helyiségeket kaptunk, és semmi sem zavarta a folyamatos, egyenletes kiképzést. A foglalkozások alapvető segédanyagaként az ezred harci tapasztalataira és a saját feljegyzéseimre támaszkodtunk.

Az elméleti kiképzést „harcászatnak" neveztük. Ezzel talán egy kicsit túlértékeltük a légiharcok, a repülések, a háborús epizódok elemzését, de így akartuk növelni e tantárgy tekintélyét, hangsúlyozni a fiatalok előtt, hogy mennyire fontos ismerni a bajtársak tapasztalatait.

A fiatalok tulajdonképpen olyan iskolákból kerültek hozzánk, amelyekben a régi, már túlhaladott tanterv alapján „sirályokra" és I-16-osokra képezték ki őket. Amikor a pilóta megérkezett a frontra, szinte új világba csöppent: az iskolában megszerzett harcászati tapasztalat nyilvánvalóan kevésnek bizonyult ahhoz képest, amit a háború követelt. Tehát itt, az ezrednél, nekünk, az idősebbeknek kellett gondoskodnunk arról, hogy a fiatalok mihamarabb elsajátítsák a vérünk hullatásával szerzett tapasztalatokat, hogy okuljanak hibáinkból. Az ezredparancsnokok ezért ugyanolyan fontosságot tulajdonítottak a kiképzésnek, mint a harcnak.

Jómagam már az első kudarcok és győzelmek után megértettem, mennyire fontos a katonai szakismeretek állandó gyarapítása. Ugyanakkor igen hasznos volt számomra, hogy tapasztalataimat átadhattam a fiataloknak: a beszélgetések során magam is jobban elgondolkoztam a legfontosabb, a leglényegesebb kérdéseken, felelevenítettem emlékezetemben a már elfeledett mozzanatokat.

Beszéltem a fiatal vadászrepülőknek a géppárrepülés előnyeiről a hármas kötelékkel szemben. Ismertettem a földi célok legkedvezőbb támadási szögét; megtanítottam őket, ho-

gyan kell manőverezni légvédelmi tűz övezetében; beszéltem az ellenséges légierő fegyverzetéről és taktikájáról. Önkritikusan elemeztem kudarcaim okait, Szemjonov, Mironov és más ezredtársaim hibáit. A tantermi táblára felrajzoltam az ellenséges gépek sziluettjeit, és elmagyaráztam, milyen szög alatt, milyen távolságból kell tüzelni rájuk. Nem feledkeztem meg arról a két centiméterről sem, amely megmentette az életemet.

A kiképzés befejező szakasza a légiharc elemeinek MiG-eken való gyakorlása volt. A fiúk lelkesen „verekedtek", a gyakorlatokat akadémikus pontossággal hajtották végre, olykor még arról is megfeledkeztek, hogy közvetlen közelünkben húzódik a front.

Egyszer, amikor két fiatal pilóta éppen gyakorló légiharcot vívott, légterünkben megjelent egy Junkers-88. Egyenesen a repülőtér felé tartott. Elfogott az izgalom, de örültem is: most majd megmutatják a „tanítványaim", hogy mit tudnak.

De mi ez? A Junkers már egészen közel jár, a mi vadászaink pedig csak egymással kergetőznek. Hát nem látják a fasisztát?

A MiG-emhez rohantam és felszálltam. Az ellenséges felderítő azonban ekkorra már ledobta a bombáit (valahol a telep szélére estek le), és eltűnt a felhők között. Ha a repülőgépek közt lett volna rádiókapcsolat, természetesen az ellenségre vezettem volna a fiúkat, akik még most is javában folytatták a „harcot".

— Úgy látom, ti már befejeztétek az átképzést — mondtam a két fickónak, amikor jelentéstételre elém álltak.

A pilóták értetlenül, ártatlan szemekkel néztek rám.

— A Junkerst láttátok?

— Miféle Junkerst? — kérdezte egyikük mosolyogva.

— Mellettetek húzott el. Leszórta bombáit. Szép kis vadászrepülők vagytok, mondhatom!

A repülések elemzésekor kénytelen voltam felhívni a fiatal pilóták figyelmét arra, hogy a hátországban is úgy kell érezniük magukat, mint a fronton.

Ez az eset végleg meggyőzött arról, hogy itt az ideje a fiatalokat a frontra vezényelni.

Az elhúzódó hátországi kiképzés elpuhította őket, eltompította éberségüket. Még aznap jelentést küldtem az ezredbe: az átképzés befejeződött. Hamarosan megjelent a törzs-

főnök, és magával hozta az engedélyt az áttelepülésre. Október utolsó napjainak egyikén visszatértünk az ezredbe: én egy UTI-n, a fiatal pilóták pedig MiG-eken.

2.

A mi arcvonalunkon egyre ritkábbak lettek az igazi légiharcok. A rossz időjárás a földre kényszerítette a légierőt. A kötelékrepülés szinte lehetetlenné vált: a pilóták rögtön elvesztették egymást szem elől.

Rosztov körzetében hamarosan megváltozott a helyzet. A németeknek nem sikerült észak felől átkarolniuk a várost. Csapataink igyekeztek felőrölni az ellenség erőit, s közben ellentámadásra készültek.

A nem csillapuló csatazaj a repülőterünkig hatolt. Kegyetlenül szenvedtünk amiatt, hogy nem tudunk érdemleges támogatást nyújtani földi csapatainknak. Kénytelenek voltunk beérni légi felderítéssel és az ellenséges csapatok elleni — kis kötelékben végrehajtott — támadással.

Egy szürke, nyomasztó napon telefonon váratlanul a harcállláspontra hívtak. Már nyúltam a térképtáskámért, de ahogy kinéztem az ajtón, láttam: nem lesz rá szükségem. A felhők olyan alacsonyan jártak, hogy a repülőtér túlsó szélét sem lehetett látni. Igaz, már régen töprengtem egy egészen kis magasságú feladat végrehajtásán, amelyet egy gyalogtúrához lehetne hasonlítani: a távírópóznák, az útelágazások és más tereptárgyak igazítanának el. De ilyen alapos tájékozódáshoz elengedhetetlen a terep jó ismerete.

A harcállásponton Ivanov őrnagy kezet nyújtott, maga mellé ültetett, mintegy jelezve, hogy most merőben magánjellegű beszélgetés következik. Érdeklődött, milyen a közérzetem, majd megkérdezte: tudom-e, hogy ezredünket felterjesztették a „gárda" címre?

— A régi orosz hadseregben volt két testőr-gárdaezred, a Szemjonovszkij és a Preobrazsenszkij, a polgárháborúban pedig Vörös Gárda. Most pedig lesz egy vadászrepülő-gárdaezred is — mondta az ezredparancsnok. — Azt hiszem, rászolgáltunk erre a megtiszteltetésre. Most pedig munkára: repülnöd kell.

— Most?

— Igen. Az imént telefonált a hadosztályparancsnok. Fontos feladatot kaptunk a front törzsétől.

— Ha repülni kell, csak egyedül megyek.

— Természetesen. Ilyen időben ott, ahol egy gép még elmegy, kettő már semmiképpen! Pokriskin, meg kell keresni Kleist tábornok páncélosait.

Kleist páncélos csoportosításáról tudtam már egyet-mást a Szovjet Tájékoztató Iroda jelentéseiből. Érzékeny csapásokat mért ránk. A német harckocsik áttörtek Orehovtól nyugatra, átvonultak a Donyec-medence néhány területén, s kijutottak a Donhoz. Ott megpróbálták elfoglalni Sahtit, majd kísérletet tettek a Donon való átkelésre és Rosztov bekerítésére. De Sahti alatt csapataink nagy erejű ellentámadással visszavonulásra kényszerítették Kleist csoportját, amelynek aztán az őszi köd leple alatt valahol nyoma veszett.

„Meg kell keresni Kleist páncélosait!" — ez igen konkrét feladat. A pilótákon kívül ugyan ki tudná ilyen körülmények között egy-két óra alatt átkutatni az összes frontövezeti utat, a tanyákat, falvakat, és megmondani: nos, itt vannak a harckocsik?!

Senki.

Az volt csupán a teendőm, hogy felfedezzem a harckocsikat, s jelentsem, hol, milyen ponton vannak az adott időben, és a front parancsnoksága teljesen tisztában lesz az ellenség „Dél" hadseregcsoportjának hadműveleti terveivel. Tudnunk kellett, milyen célra összpontosítják az ellenség páncéloserőit — ennek ismerete döntő volt a körzetünkben védekező csapataink számára.

Az ezredtörzs jelentette a hadosztálynak, hogy én szállok fel Kleist páncélosainak felderítésére. Alig tette le Matvejev a kagylót, ismét csengett a telefon. A hadosztályparancsnok velem akart beszélni.

— Pokriskin, a harckocsikat meg kell találnia!

Ez parancs és kérés volt — együtt. A hadosztályparancsnok azért ismételte el, hogy még jobban tisztában legyek a feladat fontosságával. De úgy érezte, hogy e három szó — „meg kell keresni" — kevés. Valamit még mondania kellett.

— Ma már két „kicsit" vesztettünk ebben a keresésben. Összetörték magukat a ködben. Tudod, miért beszélek erről?

— Tudom. Vissza kell térnem, hadosztályparancsnok elvtárs.

— Mégpedig adatokkal!

— Értettem.

— Nézz körül Csaltirnál. A mieink ott ellenséges csapatokat kerítettek be. De a fő — a harckocsik!

— Értettem: a fő — a harckocsik!

— Kitüntetésre terjesztünk fel!

— A feladatot végrehajtom!

Gondolatban először a kijelölt útvonalon mentem végig. Előre meg kellett állapítanom a repülési időt az egyes tájékozódási pontok között. Lejátszottam az esetleg elvétett tájékozódás helyreállításának néhány variánsát is.

Gondos felkészülés után beültem a MiG kabinjába és felszálltam. Rögtön felhők közé kerültem, lejjebb süllyedtem. A magasság huszonöt-harminc méter, a látási viszonyok rendkívül korlátozottak, a földből csak annyit látok, amennyi közvetlenül előttem van.

Szigorúan tartom magam a tájékozódási pontokhoz. Megpillantom Bogajevszkaja falut. Innen Novocserkasszkba vezet az út. Csaltir felé repülök. Német motorkerékpárosok robognak a város felé — zavartalanul. Pedig ha a várost a mieink bekerítették, saját csapatainknak kell körülötte lennie. De én csak németeket látok. Olyan alacsonyan repülök, hogy szinte hallom a motorkerékpárok keltette zajt.

És már itt is van Csaltir. A városka déli peremén sok harckocsit látok. Kié? A mieink? Közelebb megyek, és látom az oldalukra festett fehér kereszteket. Ugyanilyen kép tárult elém a városka nyugati peremén is — több tucat harckocsi. Nyilván Kleist csoportosításának egy része.

Még egyszer Csaltirra repülök, hogy alaposabban szemügyre vegyem az udvarokat és a mellékutcákat is. És akkor látom, hogy Csaltirban gyalogságunk védelembe ment át. Tehát itt nem német, hanem szovjet csapatokat kerítettek be. Lehetséges volna, hogy a felsőbb parancsnokságokon nem tudnak erről? Haladéktalanul vissza kell repülnöm az ezredbe.

A repülőtérre való visszatérésem után, rögtön jelentettem a hadosztálytörzsnek bekerített helyőrségünk helyzetét. Nem nagyon hittek a szavamnak. De az utánam felszállt felderítők megerősítették adataimat. Néhány óra múlva a hadosztályparancsnok újból felderítésre küldött, ezúttal azzal a feladattal, hogy keressem meg az ellenséges harckocsik főcsoportosítását.

Most új útvonalat választottam: a dűlőutak és az erdősá-

vok fölött. A harckocsik — gondoltam — nem mennek nyílt országutakon.

Estére még rosszabb lett az idő. A hideg levegőben hópelyhek szállingóztak. Az arcvonal mögött egészen földközelbe süllyedtem.

Sokáig köröztem a megadott körzet fölött — Novocserkasszktól nyugatra —, már fogytán volt az üzemanyagom, de harckocsiknak még nyomát sem láttam. Közel voltam a kétségbeeséshez. Nem találtam meg a harckocsikat, nem váltottam be a bizalmat. Hát csakugyan nincsenek itt? És ha holnap ebből a körzetből csapást mérnek csapatainkra? Hogyan vélekednek akkor rólam majd parancsnokaim és társaim?

Kockáztatva, hogy az úton visszafelé elfogy a benzinem és lezuhanok, rászántam magam, hogy még egy erdősávot megnézek. Egy kissé távolabb repültem az úttól, amikor hirtelen néhány széles nyomra lettem figyelmes.

Lánctalpak nyomai!

És már itt is van, amit keresek: három sorban szorosan egymás mellett német harckocsik állnak! Elállt a lélegzetem. Ők azok! Milyen nagy csoport: legalább kétszáz harckocsi! Ez hát Kleist főereje!

A harckocsizók persze nem vártak szovjet repülőgépet ilyen időben: tüzeket raktak, melegedtek. Amikor közvetlenül a fejük fölött meglátták a gépem, hanyatt-homlok a harckocsikhoz rohantak. Mint az egerek a lyukban, úgy tűntek el a harckocsik belsejében.

Még a benzinről is megfeledkeztem; hogy is gondolhattam volna most másra, mint a harckocsikra! El kellett húznom még egyszer felettük, hogy ne tévedjek sem a számukban, sem az elhelyezkedésükben. De ez már hibás lépés volt. Ezúttal olyan légvédelmi tűzzel fogadtak, hogy amikor a felhők közé szöktem, a nyomjelzős lövedékek úgy cikáztak körülöttem, mint a villámok. Rögtön kifordultam. Ha valaha, hát ezekben a percekben az volt a legfőbb gondom, hogy mielőtt hazaérjek.

A megjegyzett tájékozódási pontok megbízható útmutatással szolgáltak, nem vezettek félre.

A szívem majd kiugrott a helyéből a siker boldogságától! Megfejtettem az ellenség titkát, kifogtam rajta. A repülőgéptől valósággal futottam a harcálláspontra. Nagyon aggódtak már miattam. Valja, a telefonkezelő lány elmosolyodott, amint meglátott.

— Megtaláltad? — kérdezte az ezredparancsnok.
— Meg! — feleltem.
Valja a kezembe adta a kagylót. A hadosztályparancsnok a vezeték másik végén már várta a jelentésemet. Meghallgatott, köszönetet mondott, és nem tett fel egyetlen pontosító kérdést sem. A jelentést Kleist harckocsijairól sürgősen továbbítania kellett más, felsőbb parancsnokságoknak.
Vacsora közben és a szálláson is, egész este, minduntalan hatalmába kerített az az érzés, amit a szárazföldi nyomok, a három sor harckocsi és a melegedő németek látványa keltett bennem. Ez a kép örökre emlékezetembe vésődött.
A felderítőnek nem könnyű felmérni az általa megszerzett adatok értékét. De ez a német harckocsi-csoportosítás, amelyet az őszi ködben, este felfedeztem, olyan értékes „lelet" volt, hogy a törzsben egy álló hétig folyton erről beszéltek. Másnap korán reggel felszállt valaki, hogy körülnézzen Kamennyij Brod szántóföldjein, ahol a harckocsikra leltem. Már nem voltak ott. Nyomukat viszont nem tudták eltüntetni.
Kleist csoportját hadseregünk Rosztovnál szilárd védelemmel fogadta. Heves, ádáz ütközet bontakozott ki. A németeknek sikerült ugyan néhány napra behatolniuk a városba, de a felkészült védelem megakadályozta, hogy az ellenség a várost menetből foglalja el. Az ellenség nagy veszteségei rögtön éreztették hatásukat; már az első rohamunkra megingott, s nyugat felé futott. Amikor a mieink felszabadították ezt a háború perzselte szép várost — az elsőt a honvédő háború folyamán! —, úgy éreztem, hogy hadseregünk és népünk e dicső győzelmében az én erőfeszítésem is benne van.
Az ellenségre mért rosztovi csapásunkra hamarosan moszkvai győzelmünk visszhangja válaszolt. A szovjet hadsereg Tyihvinnél indított támadása, az ellenséges hordák szétzúzása a Moszkva környéki földeken és más arcvonalszakaszokon, a népnek nyújtott nagyszerű újévi ajándék volt — későbbi végleges győzelmünk örvendetes előhírnöke. De a végső győzelem derűs napja egyelőre még messze volt, addig még át kellett élnünk a háborús évek szörnyű megpróbáltatásait.

A REMÉNYSÉGEK TELE

1.

A tél dermesztő fagyokkal, hóviharokkal és csontig hatoló szelekkel ostromolta a földet. Úgy tűnt, minden élőlényt fedezékbe kényszerít. De a szovjet hadsereg éppen 1941 zimankós telén példátlan hőstettet vitt véghez. A németek Moszkvánál elszenvedett veresége új erőt öntött belénk.

Nálunk, délen, az arcvonal a Miusz folyó mentén húzódott. Ezredünk egy külvárosi településen állomásozott.

Harctevékenységünk nem változott: felderítés, ellenséges csapatok és repülőterek támadása. Szinte mindig ugyanazokon az útvonalakon repültünk, ugyanazokra az objektumokra.

Az újév küszöbén több repülőt a hadosztálytörzsbe hivattak. Matvejev búcsúzáskor a fülembe súgta:

— Készíts helyet a zubbonyodon.

Megértettem a célzását. Már olvastuk a frontparancsnokság kitüntetésekről szóló parancsát. Figicsev, Krjukov, Szereda és én már vártunk erre.

A hadosztálytörzs Rovenyki faluban rendezkedett be. A törzsben sok régi ismerőssel találkoztam.

Amikor a hadosztályparancsnoktól átvettük az érdemrendet, önkéntelenül azokra gondoltunk, akik nem érték meg ezt a boldog napot. Mennyire szerettük volna magunk mellett látni Mironovot, Szokolovot, Gyacsenkót, Nazarovot, Atraskevicset!

A kitüntetések átadása után konferencia volt. A hadosztály mérnöke tartott előadást. A korszerű légierőről beszélt, a mieinkről és a fasisztákéról. Mindenáron be akarta bizonyítani a hazai gépek, a MiG-3, az I-16 és a „sirály" fölényét a német gépekkel szemben. Hogy miért, nem tudom. Hiszen a jelenlevők mind sokszor találkoztak már Messerschmittekkel és Junkersekkel a levegőben, harcoltak ellenük, tehát jól tudták, mire képesek.

Az előadás után megkértek bennünket, mondjuk el harci tapasztalatainkat és véleményünket a szovjet és az ellenséges vadászgépekről. Én is szót kaptam. A MiG-3-at a Me-109-cel összehasonlítva őszintén megmondtam, hogy a mi gépünk — sok erénye ellenére — nagyon nehéz, és kis magasságban a Messerschmitténél gyengébb a manőverezőképessége. A fegyverzete sem valami jó. Befejezésül azt kértem a szovjet repülőgép-tervezőktől, hogy minél hamarabb új, tökéletesebb gépeket alkossanak.

Máig sem tudom miért, felszólalásomat hazafiatlannak minősítették. Nem magasztalom, úgymond, a hazai haditechnikát, diszkreditálni próbálom. Aki egyszer ilyen pofont kap, annak aligha van kedve még egyszer nyíltan kifejteni véleményét. El is határoztam, hogy soha többé nem szólalok fel ilyen tanácskozásokon. Nyomott hangulatban tértem vissza az ezredhez. Csak a harci bevetések segítettek abban, hogy megszabaduljak ettől a nyomasztó érzéstől.

2.

1942 küszöbén arcvonalunkon szélcsend állt be. Még a légierő sem fejtette ki a szokásos aktivitást. Közeledett az újévi ünnep.

Az ezredben és a hadosztálynál mérleget, statisztikát készítettek: ki hány harci felszállást hajtott végre és hány ellenséges gépet lőtt le.

Újév előestéjén beszaladt a fedezékünkbe a század segédtisztje.

— Képzelje, mit művelnek — hívott félre.

— Nos, mit?

— Valaki nagyon igazságtalan. Magam állítottam össze az adatokat, így hát tudom: a harci bevetések és a lelőtt repülőgépek listáján ön vezet. Mégis Figicsev századost tették az első helyre.

— Jól tették.

— Már hogy tették volna jól? — kérdezte zavartan a segédtiszt. — Hiszen az ő mutatói az öné alatt maradnak...

— Az egyik rosszabb, a másik jobb. Ő több gépet lőtt le.

— Dehogy is — mérgelődött a segédtiszt. — Nálam minden pontos... — Kiteregette a papírjait. — Én maga miatt, a maga becsülete miatt nyugtalankodom.

— Köszönöm! — Nem bírtam visszafojtani az epés megjegyzést. — A magam becsületével majd magam törődöm, de nem itt, hanem a levegőben. Figicsev pedig megérdemli az elsőséget. Ma éppen kapóra jön neki. Vőlegény!

— Ez igaz — sóhajtott a segédtiszt, tisztelgett és kiment a fedezékből.

A segédtiszttel való beszélgetés mégis fájt. Úgy látszik, a hadosztálynál nem felejtik el a bírálókat. Bár a kitüntetést nem merték megtagadni tőlem, a verseny értékelésekor mégis igyekeztek valahogy kisebbíteni az eredményeimet. Száradjon a lelkiismeretükön. Én katona vagyok, felül kell emelkednem a sértéseken.

Annak viszont szívből örültem, hogy Figicsev ilyen pompás esküvői ajándékot kap. Valja és Valentyin valóban bejegyeztették házasságkötésüket a helybeli anyakönyvi hivatalban. Igen, az élet nem áll meg. A szerelem akkor is kivirágzik, amikor ágyúk dörögnek...

Este, a vacsoránál Ivanov őrnagy boldog újévet kívánt valamennyiünknek, sok harci sikert a következő évben, majd szívből jövő, szép köszöntőt mondott a fiatal pár, a fronton létrejött új család tiszteletére.

Vacsora után Figicsev meghívott bennünket a szállására egy kis családi összejövetelre. Igazi harctéri lakodalom volt. Ecetes szibériai húsos derelye volt a csemege. Vidámak voltunk, otthonosan, kellemesen éreztük magunkat. Ittunk az ifjú pár boldogságára, a harci sikerekre, s harmonikakísérettel énekeltünk...

Késő éjszaka széledtünk szét.

Másnap reggel a harcálláspontra hívatták rajomat.

Dermesztő a hideg, a földet ködfátyol borítja, de azonnal fel kell szállni. A lehűlt motorok nehezen indulnak be... Kigurulok MiG-emmel á felszállómezőre. A motor egyre „köhög", magas fordulatszámon akadozik, nem húz. Már mögöttem áll Lukasevics és Karpovics is. Telik az idő, ideje felszállnunk, de a motor makacskodik. Otthagyom a gépemet, Lukasevicshez megyek. Kilép a kabinból, átadja gépét.

Felszállok, emelkedek, rátérek az útvonalra. Hol van Karpovics? A levegőben nem látom. A repülőtéren a földön valamilyen gép gurul. Bizonyára Karpovics motorja is felmondta a szolgálatot, s kénytelen volt visszafordulni. Az én motorom is kihagy időnként. Mit tegyek? Visszaforduljak? Azt már nem. Egyedül indulok a feladat végrehajtására.

Lent, ameddig a szem ellát, fehér hómező. A látóhatárt ködfüggöny takarja. Csak az elcsendesedett Donyec-medence bányásztelepeit, vasútját és fekete gyárait látni. Nekem pedig ellenséges harckocsik és gépkocsik csoportosulásait, csapatoszlopokat kell keresnem.

Lejjebb ereszkedem, hogy jobban meg tudjam különböztetni a helységeket: a hideg minden eleven embert fedél alá kényszerített. Ahol viszont füst van, ott emberek is vannak.

A kabinom nyitott: még a nyáron leszereltettük a kabintetőket. De a radiátor elég meleget ad. Csak a motor aggaszt olykori kihagyásaival.

A földön nem látni semmi érdekeset. Talán a hitleristák inkább ünnepelnek, a kályhák mellett üldögélnek harc helyett? Ha így van, ezt is fontos tudni. Mik azok a sötét kupacok a havon? Lejjebb ereszkedek és látom: tüzek mellett emberek melegednek, távolabb pedig dérlepte harckocsik.

Tüzet nyitok. A hitleristák mint a nyulak szökkennek a harckocsikhoz, a páncél védelme alá.

Miután hazatértem, jelentettem a felderítés eredményét.

— Mi történt Karpovics gépével?

— Bemelegítette, aztán felszállt vele.

Felszállt... Karpovics éppen azokban a pillanatokban kétségbeesetten harcolt az életéért.

A fedezékbe erősödő motorzúgás hallatszott be. A repülőgép a lakótelep fölött közeledett, szinte súrolta a házak tetejét. Ráfordult a leszállóirányra és süllyedni kezdett. Rögtön tudtuk, hogy valami baj van: úgy tűnt, nem a pilóta vezeti a gépet, hanem a gép a pilótát. A repülőgép lehuppant a földre, a lendülettől még futott egy darabig, aztán megállt. A légcsavar rögtön megállt.

Odarohantunk. A MiG oldalát roncsolta szét a lövedék, a pilóta élettelenül dőlt a műszerfalnak. Az egész kabint vér borította. Hogy tudta egyáltalán hazahozni a gépet?

Karpovics Sztalino körzetébe repült felderítésre. Abban a körzetben mindig erős légvédelmi falba ütköztünk. Hogy pontosan mi történt, azt csak a pilóta mondhatta volna el. Őt viszont eszméletlen állapotban szállították a segélyhelyre. Ereje végső megfeszítésével vezette el a gépet a repülőtérig.

Hamarosan szomorú hírt kaptunk Karpovicsról. Valószínűleg nem tér vissza hozzánk. Meg kellett műteni szilánkok roncsolta karját.

Az ezred állományába fiatal pilóták újabb csoportja érkezett. Igen törékeny legénykéknek látszottak. Valakinek foglalkoznia kellett velük. Amikor Ivanov hívatott, rögtön sejtettem, miről lesz szó. Az ezredparancsnok kiképzési tervet dolgozott ki a különleges század számára. A különleges század parancsnokává Pavel Krjukov századost, helyettesévé pedig engem nevezett ki.

Krjukovot régóta ismertem. A tagbaszakadt, alacsony, kissé lomha járású repülőtisztet a háború első napjaitól példaképemnek tekintettem. Derekasan harcolt már Halhin-Golnál, bátorságáért Vörös Zászló-renddel tüntették ki. Nemcsak harci érdemeiért tiszteltem, hanem megfontoltságáért, tapintatos emberségéért is.

A kiképzés céljaira kaptunk tíz öregecske I-16-ot. Egy külön repülőtérre telepítettek bennünket. Ezredünk — bár elnyerte a „gárda" címet — még mindig elavult gépeken harcolt.

Az újoncok közül rögtön kitűnt Verbickij, Naumenko, Mocsalov és Berezsnoj harci rátermettsége. Kedvüket lelték a harctéri kiképzésben. A fedezékben — a falitáblánál és a repülőgépek makettjeivel — megtartott „tantermi" foglalkozások után, majd mindennap felszálltunk harci feltételek közt „vizsgázni". Teljes egészében századunkra bízták az ellenséges vasúti szerelvények és vasútállomások támadását. A rakétalövedékekkel felfegyverzett, jó öreg I-16 az ellenség vasutasainak rémévé vált.

Azokban a napokban alakítottuk ki a támadás új módszerét. A vadászok addig rendszerint nagy magasságból csaptak le a célra, és meredek zuhanásból tüzeltek. Mi viszont alacsonyan, a felhők alatt, gyakran hóesésben repültünk. Ilyen körülmények közt csak lapos zuhanásban lehet célozni és tüzelni. Megpróbáltuk, egészen jól ment. Nagy kiterjedésű célok — gépkocsik, mozdonyok — támadásakor az új módszer még eredményesebb is volt a réginél. Ez egészen természetes: a tüzelés időtartama növekedett, a célpont távolsága pedig csökkent. Csak arra kellett ügyelni, hogy meg ne sérüljön a gép és össze ne ütközzön a földdel.

Századunk valamennyi pilótája gyorsan elsajátította az új módszert. A fiúknak tetszett a dolog. Gyakran alkalmazták

olyankor is, amikor a megszokott magasságból csaptak le az objektumokra: meredek zuhanással kezdték a támadást, és mielőtt tüzelni kezdtek volna, csökkentették a zuhanás szögét. Miután végeztek a tüzeléssel, elszáguldottak az égő gépkocsik fölött, és újból magasba emelkedtek.

Egy alkalommal meglátogatta századunkat a hadosztályparancsnok és Szorokin, a szemlélő. Ezúttal jobban sikerült a leszállásuk mint Asztrahanykában, így aztán nem is úsztam meg kellemetlenségek nélkül.

Aznap éppen tantermi foglalkozás volt. A táblára felrajzoltuk a zuhanórepülés két vázlatát: a régit és az újat. A hadosztályparancsnok rosszallóan figyelt, meghallgatta a repülők magyarázatát, majd ordítozni kezdett:

— Helytelen! Kinek az agyszüleménye mindez? Hol van a harcászati utasítás?

— Nincs harcászati utasításunk, tábornok elvtárs — jelentette Krjukov, s rám sandított.

Nem volt akkor nekünk — de még az ezrednek sem — semmiféle tansegédletünk. A fiatalok kiképzésében főleg saját ismereteinkre és harctéri tapasztalatainkra támaszkodtunk.

— Szorokin, magyarázza el nekik a helyes módszert!

A szemlélő elismételte a rég ismert, de elavult igazságokat, s mondókáját a háborús tapasztalatok néhány példájával egészítette ki. Lényegében moldvai harci gyakorlatunk tapasztalatait idézte. De a foglalkozáson a földi célok támadásának merőben új, frissiben kialakított módszerét tanulmányoztuk. Miért nem akarta a hadosztályparancsnok megérteni ezt? És miért nem mert a szemlélő Krjukov is az én védelmemre kelni?

— A szabályzatok alapján kell tanítani! — dörögte a hadosztályparancsnok megfellebbezhetetlenül. Krjukovot is, engem is megrovásban részesített mondván, hogy nem ismerjük a harcászatot. Hamar elfelejtettük ezt az incidenst, mert biztosak voltunk a magunk igazában. Módszereink, amelyeket a fiataloknak tanítottunk, kiállták a harc próbáját, hatékonyságukat sok győzelmünk igazolta.

Gyakran repültünk. Vasútállomásokat és mozgó szerelvényeket támadtunk. A fiatalok nehezen tanulták meg, hogy minden körülmények közt tartsák a tér- és távközöket. Ha megjelentek a Messerschmittek, rendszerint egymás mellé bújtak, majd pedig valamennyien együtt szinte hozzám tapadtak.

Hazatéréskor mindig utolsónak szálltam le. Amíg a fiúk az utolsó köröket írták le a repülőtér fölött, én elvégeztem a műrepülés néhány figuráját. Többek közt egy olyan manővert gyakoroltam, amelyre a véletlen vezetett rá.

A repülőtér fölött egy ízben Jakovlev tervezte vadászgépek jelentek meg. Négyes kötelékben repültek, nagy sebességgel süllyedtek, majd párosával, ellentétes irányba váltak szét.

— Micsoda cirkusz! — kiáltott fel valaki.

Pedig semmi szokatlan nem történt: a fiúk új gépeket kaptak, s most el akarnak kápráztatni bennünket. Ahogy a „legyezőjüket" figyeltem, észrevettem, hogy az egyik géppár vezérgépe a felhúzás végén vezetett orsót hajtott végre. A repülőiskolában ezt a figurát „csöbörnek" becéztük. Az ilyen lassú, tengely körüli forgásban a gép orra megbillen, és a gép veszít a magasságából. Azt hiszem, a pilóta csak a csűrők segítségével hajtotta végre a vezetett orsót, és rosszul koordinálta mozdulatait. Mint támadásban, az őt követő kísérő rögtön elrepült a vezérgép fölött és elébe került. A vezérgép pedig a kísérő gépnél alacsonyabban, mögé került.

Amikor ezt láttam, felvillant bennem a gondolat: de hiszen így kitérhetek az ellenség támadása elől!

Másnap bevetésből visszatérve Nyikolaj Iszkrinnel — előzetes megbeszélésünk szerint — a repülőtér fölött a magasba húztunk. „Támadj!" — adtam meg a jelt a szárny billegtetésével. Iszkrin támadott. Már abban a távolságban van, ahonnan tüzet lehet nyitni. Végrehajtom a lassított, vezetett orsót, rögtön veszítek a magasságból és a sebességből. Kísérőm elszáguld fölöttem. Már alatta vagyok. Csak egy kicsit meg kell emelnem a gép orrát, és máris tüzelhetek rá.

Ettől kezdve mindennap csiszoltam ezt a fogást. Bizonyos voltam benne, hogy az elkövetkező légiharcokban hasznát veszem ennek a felfedezésnek. Csak alaposan végig kell gondolni és kidolgozni minden elemét.

4.

Tél van. Rövid, borús napok, csontig hatoló hideg. Éjjel éppen csak megmelegszik az ember, reggel azonban ismét majd megdermed. Az I-16 kabinjának nincs fűtése. A technikus és a szerelő a repülés előtti előkészítés során gondosan

kitakarítják a kabint. De alig emelkedünk a levegőbe, a kabinba szabadon örvénylik a hó.

Az egyik felszállás alkalmával nem vettem észre, hogy arcomat belepte a hó. Ezért a figyelmetlenségért meg kellett fizetnem. Véletlenül a műszerre pillantottam, akkor vettem észre, hogy az arcom teljesen fehér. Hiába dörzsöltem, már késő volt. Estére megdagadt, s akkora lett a fejem, hogy a barátaim Musztafának neveztek el. Néhány napig kénytelen voltam zsírral kenegetni a fagyásos helyeket.

Egyszer a szomszéd ezred egyik gépe szállt le a repülőterünkön. Egyenesen a fedezékünkhöz gurult. Valamennyien önkéntelenül a pilóta zúzmarás, fekete arcára, rozsdavörös szakállára lettünk figyelmesek. Amikor kiszállt a kabinból, kis híján felkiáltottunk az ámulattól. Jól megtermett, széles vállú fiatalember volt, igazi mesebeli óriás! Szinte csoda, hogy egyáltalán elfért az I-16 kabinjában — ráadásul szőrmebéléses repülőruhában!

Az ismeretlen körülnézett, elmosolyodott és üdvözlésre lendítette karját.

— Üdvözlet a hős hadfiaknak! — Közelebb lépett és felém nyújtotta széles tenyerét. — Fagyejev őrmester.

Én is bemutatkoztam.

— Á, á, Pokriskin!... Olvasunk újságot.

Fagyejev neve nekem sem volt új. Valóságos legendákat hallottunk róla.

Fagyejev rögtön elmondta, hogy került hozzánk.

— Verekedtünk. Elfogyott az üzemanyagom. Telefonálhatnék az ezredemnek? Minek menjen veszedőbe két vacsora, nem igaz?

— Miért kettő? — csodálkoztam.

Átmentünk a harcálláspontra. Amíg Fagyejev a készüléket gyötörte hatalmas kezével, nagy érdeklődéssel figyeltem. Eszembe jutottak a róla hallott történetek.

Vagyim Fagyejev a mi hadosztályunknál szolgált. A repülők közt olyan hír járta, hogy a háború első napjaiban, még Moldva területén, egy vadászrepülő-kötelékkel a frontra vonuló román lovasoszlopot semmisített meg. Fagyejev csapott le elsőnek rájuk, és olyan alacsonyan húzott el az oszlop fölött, hogy a lovak a motor dübörgésétől megbokrosodva szétugrottak. Az egész oszlop szétszóródott a földeken. Miután a lőszer elfogyott, Fagyejev a repülőgép légcsavarjával aprította a lovasokat...

Nem is olyan régen Taganrognál történt vele egy másik eset. Fagyejev bevetésből tért vissza sérült gépén, s kényszerleszállást hajtott végre saját állásaink és a német lövészárkok között — a senki földjén. Az ellenség rögtön tüzet nyitott a vadászgépre. De Fagyejevnek sikerült eljutnia lövészárkainkig. Amikor a pilóta látta, hogy a lövészárokban elég sok katona van, az egyiknek a kezéből kikapta a puskát, ledobta magáról a pilótabekecset, kiugrott a mellvédre, és hatalmas hangján felordított:

— Előre!

Fagyejev a puskát a feje fölé emelve rontott az ellenség állásaira. A környező lövészárkokból is kiugráltak a katonák és valóságos lavinaként hömpölyögtek utána. A németeket annyira meglepte ez a váratlan roham, hogy nem tudták szervezett tűzzel fogadni. Gyalogságunk betört az állásaikba. A fasiszták a kézitusában meginogtak és megfutamodtak. A szovjet harcosok az üldözésük során gyorsan elfoglalták a terepet uraló magaslatot. Azonnal friss erők vonultak oda, és beásták magukat.

Rövid idő múlva a hadosztályparancsnok kiment a magaslatra, de Fagyejev akkor már nem volt ott: a gépét vontatta. A hadosztályparancsnok azonban megkereste a hőst. Megölelte, s elmondta, hogy a hadosztály számára nagyon fontos volt a magaslat elfoglalása. Hozzátette, hogy haladéktalanul felterjeszti kitüntetésre. Azt beszélik, hogy Fagyejev a dicséretre tréfával válaszolt:

— Az lenne jó, ha akadna itt egy találékony ember, aki dupla adag ízletes ebédet kerítene nekem . . .

Hamarosan elhittem, hogy éppen így történhetett a dolog. Átmentünk az étkezdébe. Fagyejev ledobta magáról a bőrkabátot, s ingzubbonyán láttam a vadonatúj Vörös Zászló-rendjelet. A felszolgálónőnek azt mondta: „Nekem két adagot, legyen szíves." Zubbonya zsebéből elővett egy gyűrött papírlapot, és a felszolgálónő elé tette. Elvettem a papírt, és hangosan olvastam: „Vagyim Fagyejev őrmesternek valamennyi ellátási szolgálat két fejadag élelmet szolgáltasson ki. Sz. Kraszovszkij." Légi hadseregünk parancsnokát jól ismertük, és senki sem vonta kétségbe a Fagyejevnek adott igazolás valódiságát . . .

Vagyim Fagyejev később valamennyiünk jó barátja lett, s kettőnk közt különösen szoros barátság alakult ki. Amikor

elment tőlünk, szokása szerint karlendítéssel köszönt, és barátságosan odakiáltotta:

— Viszontlátásra, barátaim!

... Az ezred repülőterére századunk a korai, déli tavasz beköszöntével települt át. Olvadt a hó, sötétebbé kezdtek válni a dombok és az utak. Az ezredhez számos fiatal, a harcra jól felkészült pilóta érkezett. A kórházakból is visszatértek a veteránok: Komosza, Fjodorov, Recskalov.

... Ezekben a napokban nagyon fontos esemény történt életemben. A repülőtéren tartott taggyűlésen felvettek a pártba. Néhány nap múlva ugyanott, közvetlenül a repülőgép mellett, átvettem a tagkönyvemet. Mihail Pogrebnoj, az ezred komisszárja, és Pavel Krjukov, a pártszervezet titkára, kezet szorítottak velem és további harci sikereket kívántak.

Továbbra is régi, agyonfoltozott MiG-eken és „szamaracskákon" repültünk. A rakétalövedékekkel felfegyverzett I-16-okat még mindig megbízható, sőt félelmetes vadászgépeknek tartottuk. Az egyik légiharc különösen emlékezetes maradt számomra. Egy alkalommal MiG-ekkel szálltunk fel bevetésre a szomszéd ezred hat I-16-osával együtt. Amikor ledobtuk a bombákat és töltényeinket is ellőttük, egyszer csak tizenkét olasz Macchi vadászgép támadt ránk. Vonal alakzatban jöttek, szárny szárny mellett.

Elsőnek az I-16-os csoport lendült frontális támadásba ellenük. Mi egy kicsit távolabb voltunk, emelkedni kezdtünk, hogy rögtön a „szamaracskák" után megtámadjuk az ellenséget. A Macchik a veszély láttán még szorosabbra zárták a vonalat, csökkentették a térközt. Amikor az olasz vadászgépek lőtávolba értek, az egyik I-16 egyszerre sorozatban kilőtte rájuk hat rakétalövedékét. A lövedékek tüzes nyilakként suhantak az ellenséges kötelék felé, és miután felrobbantak, egyszerre öt gépet találtak el.

Ez valamennyiünk szeme láttára történt. Az öt Macchi kigyulladt és lezuhant. Az épen maradt gépek szétrebbentek és hanyatt-homlok menekültek. Ennél sikeresebb rakétalövedék-sorozatot nem láttam az egész háború alatt.

A német légierő azon a télen felfrissítette gépparkját. Arcvonalunkon, peremvonalunk fölött a Henschel-126 helyett most már a Focke-Wulf-189 repült. Földi csapataink nemsokára szabályosan meggyűlölték. Ez a gép sokáig képes

volt szinte lebegni a tüzérségi ütegállások és a lövészárkok fölött, helyesbítve tüzérségének tüzét. Gyalogosaink nem tudták, mit tegyenek a makacs tüzérségi rávezető ellen. Vele hoztak összefüggésbe minden kellemetlenséget: a váratlan tüzérségi tűzcsapásokat, a Junkersek bombázásait, a súlyos veszteségeket, a sikertelen támadásokat. És ha valamelyik vadászunk lelőtt egy FW-189-et, mindenki ünnepelte. A pilóták is nagy sikernek tekintették a tüzérségi helyesbítő lelövését.

1942 tavaszán egy FW-189 miatt vesztette életét Danyiil Nyikityin barátunk, a csodálatos repülő. Bevetésből visszatérve észrevette, hogy peremvonalunk fölött egy FW-189 van. Nyikityin rögtön megtámadta, de géppuskasorozata nem talált, mert a német pilóta ügyesen manőverezett. A pilóta dühös lett. Már felkészült a támadás megismétlésére, amikor a magasból lecsapott rá a helyesbítőt fedező két „messer". Ebben a helyzetben már nem lehetett a felderítőgéppel törődnie, üzemanyaga is fogytán volt. Nyikityin a „messerekkel" vívott rövid harc után visszatért a repülőtérre.

Nyikityinnel azokban a napokban egy gépen repültünk, egymást váltottuk. Ezért már vártam rá. Alighogy leugrott a szárnyról a felázott földre, nagyot káromkodott. Ilyesmi ritkán fordult elő vele. Mindjárt tudtam, hogy valami kellemetlenség érte.

— Miért vagy ilyen dühös?

— Képzeld el, ott vagyok mellette és nem találom el. Már bánom, hogy a légcsavarral nem aprítottam fel a törzsét. Nem lőttem le . . . Szégyen!

És elmondta, mi történt a levegőben. Rájöttem, hogy történt. Nyikityin, amikor meglátta a FW-189-et, indulatos lett — nagyon szerette volna elpusztítani az átkozott boszorkányt. Pedig, ha előbb felemelkedik, és felülről csap le rá, bizonyosan sikerült volna. Az ilyen váratlan roham szinte mindig kivédhetetlen. Rögtön elmondtam neki észrevételeimet.

Másnap reggel ismét Nyikityin szállt fel elsőnek felderítésre. Én pedig egy UT-2-n a szomszéd repülőtérre repültem, ahol a javítóműhelyeink voltak. Egy megjavított MiG-et kellett kipróbálnom és hazahoznom az ezredhez.

Úgy gondoltam, hogy mindezzel elkészülök Nyikityin visszatértéig. Nem akartam, hogy a repülőgépünk kihasználatlanul álljon a repülőtéren. Egy kicsit azonban kifutottam az

időből. Úton hazafelé szidtam is magam a késésért. Annál nagyobb volt a csodálkozásom, amikor megérkeztem, és láttam, hogy a gépállóhelyünk üres.

— Nyilván eltalálták — mondta a technikus komoran.

En is erre gondoltam: „Bizonyára kényszerleszállást hajtott végre valahol. Egy ilyen pilóta nem hagyja el a gépét."

Estig vártuk, telefonáltunk, kerestük. Vacsora után a pilóták összegyűltek a fedezékben. Valamennyien Nyikityinre gondoltunk. Andrej Trud, Nyikityin iskolatársa már vagy tizedszer forgatta gramofonon ugyanazt a kopott lemezt. És csak azért, mert a lemezen levő dal szövegében egy ilyen sor volt: „Nem vagy itt..."

Nem bírtam tovább, leállítottam a gramofont.

— Elég, Andrej, elég ebből a szentimentális nyavalygásból.

Megcsikordult az ajtó. Csak nem ő? Nem. A századparancsnok segédtisztje jött be.

— Telefonáltak a hadosztálytörzsből — mondta —, a repülőgép a peremvonalban zuhant le. A pilóta nem ugrott ki.

Másnap reggel néhányan kimentek a peremvonalba. A lövészszázlóalj parancsnoka a figyelőhely lőrésén át megmutatta nekik azt a helyet, ahol a gép lezuhant. Elmondta, hogyan vívta Nyikityin tragikusan végződött utolsó légiharcát négy Messerschmitt-tel.

Ezredünk egy csoportja az éj leple alatt kiment a becsapódás helyére. A felszínen csak a szárny és a vezérsíkok néhány darabját találták meg. Megpróbálták kiásni a gép maradványait és kiemelni Nyikityin holttestét. De a gödör rögtön megtelt vízzel, nem győzték kimerni. Embereink kénytelenek voltak beletörődni, hogy Nyikityin nagyszerű hőstette után örökre eltemette magát a Miusz folyó mocsaras árterében, a Mamajev Kurgan falu közelében.

Néhány nap múlva pedig Lukasevicset temettük el katonai díszpompával. Derék társam, aki annyiszor került ki győztesen a „messerekkel" vívott harcokból, és túlélte a légvédelmi gépágyuk tüzét, egy ostoba véletlen miatt vesztette életét.

A pilóta nem tudta kinyitni a kabintetőt és elhagyni a kabint. Ott halt meg a gép roncsai között, amelynek törzsében, a vezérlés vonórúdja alá szorulva, megtalálták a szerelő által ottfelejtett rézkalapácsot.

Lukaseviccsel sokat repültünk együtt. Értelmetlen halála és Nyikityin elvesztése nyomasztó hatással volt rám. Ingerlékennyé váltam.

Ennek a nyomott hangulatú tavasznak egyik borús napján berendeltek a hadosztálytörzsbe. A hadosztályparancsnok helyettese közölte, hogy területünkön nemrég leszállt egy horvát pilóta Messerschmitt-109-en.

— Be akarunk osztani a különleges csoportba — mondta. — Repülnöd kell a Messerschmitten, hogy tüzetesen kifürkészd titkait. Vállalod?

Habozás nélkül válaszoltam:

— Vállalom.

Az ellenség fegyvere... Amikor a földi csapatok zsákmányra tettek szert, a német géppisztolyokat, ágyúkat, puskákat a betolakodók ellen fordították. Mi, pilóták, a repülőtereinken eddig az ellenség gépeinek csak roncsait láttuk. Most azonban a levegőben próbálom ki a „gonoszt". Vajon hogyan fog engedelmeskedni nekem?

5.

Helyi ötlet volt, hogy a pilótákat átképezik „messerekre", és megpróbálják felhasználni őket a szabad „vadászatra" és az ellenség mögötti területek felderítésére. A repülőtéren Naumenko tábornok, a különleges csoport parancsnoka, rögtön azzal fogadott, hogy menjünk rögtön a géphez, ismerkedjünk meg a „messerekkel".

A technikus részt vett két „messer" javításában, s már ismerte a gép minden csínját-bínját. Elmagyarázta a vezérlés rendszerét, a nyomógombok és a műszerek rendeltetését. Sokáig ültem a gép kabinjában, megtapogattam benne mindent, aztán a tábornokhoz mentem, hogy engedélyt kérjek felszállásra.

— Menj! — mondta a tábornok, aki már türelmetlenül várta, mikor jelenik meg a repülőtér fölött a megszelídített Messerschmitt.

Beindítottam a motort, kigurultam, felszálltam. Leírtam két kört. A gépet könnyen lehetett vezérelni, viselkedésében semmi szokatlant nem vettem észre. Csak akkor hökkentem meg egy kicsit, amikor észrevettem, hogy a keresztekre mázolt halvány piros csillagok alig láthatók. Mi lenne, ha a mieinkkel kerülnék össze a levegőben? Nyilván nem lenne jó vége. Ezt az utat szerencsésen megúsztam.

Leszálltam. A csoport parancsnoka nem örült korai visszatérésemnek.

— Miért csak ilyen keveset voltál fent? — kérdezte. — Történt valami?

— Nem történt semmi — feleltem. — Szeretnék magassági repülést végrehajtani vele.

Másnap műrepülés közben próbáltam ki a Messerschmittet. A pilótának nem sok idő kell ahhoz, hogy felmérje egy gép értékét. Ha könnyen kivehető a zuhanásból, gyorsan növeli a sebességet zuhanórepülésben — ha légiharcban már utolérte forduló közben és ugyanakkor látta, milyen lyukakat hagynak saját gépe szárnyain a „messerre" rászerelt gépágyúk lövedékei. Újból összehasonlítottam a Messerschmittet új gépünkkel, a Jak-1-gyel, és ismét arra a következtetésre jutottam, hogy ez a két gép már vetekszik egymással.

Félórányi repülés után teljesen megfeledkeztem arról, hogy idegen gépben ülök, és amikor a távolban észrevettem egy SZB bombázónkat — amely nyilván bevetésből tért haza —, nyugodtan elindultam feléje. A pilóta csak akkor látott meg, amikor már egészen közel voltam hozzá. Így eredhetnek futásnak a megrémült juhok, amikor meglátják az akol tetején megjelenő farkas fejét. Szárnyam billegtetésével többször jeleztem ugyan, hogy „saját", de a bombázógép úgy eliramodott, hogy valósággal aggódni kezdtem miatta.

Azonnal hazaindultam. A repülőtér közelében elhúztam egy leszállásra készülő U-2 mellett. Ennek a pilótája sem figyelt fel a vörös csillagokra. Amint meglátott, kifordult, és rögtön a repülőtéren kívül, a szántóföldre tette le a gépet. Személyzete kiugrott a kabinból, s akkora sietséggel szaladt az erdősáv felé, hogy még a motort sem állította le.

A harcállásponton, ahová jelenteni mentem, kellemetlenségek vártak. Először is az U-2 pilótája, amint megtudta, hogy a „messer" a mienk, káromkodva szidta a gépet, s a szitkokból kijutott nekem is. Azután Millerovóból telefonáltak.

— Ki beszél?

— Az ügyeletes — feleltem, bár véletlenül vettem fel a kagylót.

— Micsoda ördöngösséget művelnek maguk ott? — dörgött rám egy hang.

— Miféle ördöngösségről beszél? — kérdeztem én is hasonló tónusban.

— Ki engedélyezte, hogy Messerschmitteken kergessék a gépeinket?

Elképedtem. Mit mondjak erre? Én senkit sem kergettem, de hogyan bizonyítsam ezt be, ha a bombázó személyzete annak minősíti ténykedésemet?

A hang követelte, hogy a tettest büntessék meg az SZB kényszerleszállása miatt. Átadtam a kagylót a különleges csoport parancsnokának.

Néhány napig csak repülőterünk légterében repültünk a Messeschmitten.

Egy alkalommal a repülőtéren megpillantottam Ivanov őrnagyot. Az egyik német vadászgépet tanulmányozta.

— Mit tanultál tőle? — kérdezte Ivanov.

Röviden beszámoltam megfigyeléseimről. A Messerschmitten végrehajtott repüléseim nem voltak haszontalanok. Most már jobban ismertem erényeit is, fogyatékosságait is. És ha az ember ismeri az ellenséget, könnyebb legyőzni a harcban.

— Jól van — mondta Ivanov. — Aztán ezen az „akadémián" nem felejted-e el, hogyan kell harcolni? Ezredünk más körzetbe települ.

Harkov környékén már súlyos harcok folytak a földön és a levegőben. Ott fognak harcolni a társaim is. Én sem tétlenkedhetek itt tovább. Eszem ágában sincs!

Egy darabig még sétálgattunk a „messerek" körül. Ivanov figyelmesen hallgatta magyarázataimat, valamit még jegyzett is. Azt mondta, azért jött, hogy sürgesse a gépeinket javító műhelyeket. De megértettem azt is, amit Ivanov nem mondott ki. Ezredünk, amely már kiérdemelte a „gárda" címet, nagy harci megpróbáltatások előtt állt. Védelmünk Harkovnál történt áttörése katasztrófává terebélyesedett. Ebbe a körzetbe vezényelték az ezredet. Ivanov azt akarta, hogy én is ott legyek a többiekkel: nagy szüksége van az ezrednek tapasztalataimra.

Néhány nap múlva végre felmentettek a speciális feladatok ellátása alól. Felkaptam kis táskámat, kabátomat, s az U-2-höz siettem. A csapatlégierő egyik pilótája vállalkozott rá, hogy útközben letesz az ezredemnél.

Felszálltunk. A tavaszi, smaragdzöld gyepszőnyeggel borított táj gyönyörködtette a szemet. A látóhatár alján, tőlünk balra azonban sötétszürke foltok tűntek fel. Baljós füst- és poroszlopok kíséretében a háború kúszott ki a lövészárkokból.

AZ ELLENSÉG ELRABOLTA NYÁR

I.

Az ezredben újabb megbízatás várt rám. Már hallottam, hogy századunk Jak-1 gépeket kapott. A század parancsnokává Anatolij Komosza századost nevezték ki. Matvejevet egy másik egységbe helyezték, s helyette új törzsfőnököt kaptunk.

A harcálláspontnál ácsorgó pilóták közt már messziről megismertem Krjukovot, Figicsevet, Fjodorovot, Trudot, Recskalovot, Iszkrint, Naumenkót, Verbickijt, Mocsalovot, Berezsnijt... Kemény kézszorítások után csakúgy záporoztak a kérdések.

— Hogy vannak a „messerek"? Jobbak a mi Jak-jainknál?

— Hány lövedéket visz magával?

— Majd megszámlálod a harcban, amikor rád ereszti őket!

— Sokáig bírja a tüzelést a sátán.

— De biztos annak is van Achilles-sarka, nem igaz?

— Persze!

— Eresszetek már, fiúk — fogtam könyörgésre a dolgot. — Jelentkeznem kell. Majd utána mindent elmondok.

— Menj hát, jelentkezz, de ne feledd el. hamarosan indulunk.

A fedezékben sötét van. A mécses fénye csak az asztalnál levőket világítja meg. Az ezredparancsnok egy zsámolyon ül, kezében a telefonkagyló, s egy papírlapról olvassa az aznapi harcjelentést. Egy hosszú mondat végére érve észrevett, tisztelegtem. Bólintott: „Várj!"

Bejött Valja. Meglepően sápadtnak találtam. Barátságosan elmosolyodott. Kezet nyújtottam neki.

A jelentés hallgatása közben elképzeltem, milyen napja lehetett az ezrednek. Moldva hősége, füstje és pora áradt belőle. Mintha a háború ezen a vidéken akarta volna kitombolni magából minden dühét. A németek átkelőhelyeket létesítettek az Északi-Donyecen — mint egy évvel előbb a Pruton.

A vadászgépek felderítették az átkelőhelyeket, támadták a hídfőket tartó csapatokat. Ezúttal a vadászgépeknek csaknem minden felszállása IL-ekkel együtt történik. Ezek a széles szárnyú, makacs, púpos hátú gépek foglalják el a repülőtér nagyobbik felét. Ilyen derék, erős útitársakkal érdekesebb bevetésre járni, mint egyedül.

— Végleg? — hallom hirtelen a parancsnok hozzám intézett kérdését.

— Igen. Végeztünk a kísérletekkel.

— Jól van! Hová osszalak be? — néz rám tűnődve Ivanov. — A századotok parancsnokát már kineveztem. Elmégy mellé helyettesnek?

— Nekem teljesen mindegy, csak harcolhassak.

— Ezen nem múlik. A századparancsnok gyakran beteg, gyakorlatilag úgyis te vezeted majd a századot.

— Kérek engedélyt távozni! — mondtam, mert eszembe jutott, hogy társaim odakint várnak.

— Menj! Holnap összehívjuk a fiúkat, beszámolsz nekik a Messerschmittről.

— Értettem!

Erős, baráti karok kaptak fel és beemeltek az ülésre. Már mentünk, amikor Komosza hozzám furakodott.

— Most aztán mindent behajtunk rajtad! — szólt nevetve.

Ahogy elhajtottunk a fehérre meszelt ukrán házak között, a hazafelé tartó tehéncsorda mellett, az járt az eszemben, hogy nekünk kell megőriznünk ennek a falunak a csendjét, megakadályoznunk, hogy lánctalpak csikorogjanak utcáin és bombák szaggassák szét. Legszívesebben rögtön harcba indultam volna.

Reggel az ezredparancsnok a harcálláspontnál összehívta a századokat. Átadta a szót nekem. Hallgatóim letelepedtek a gyepre. Magam előtt láttam az egész ezredet. Századparancsnokaik köré gyűlve, a pilóták három csoportot alkottak. Figicsev körül volt a legtöbb jó barátom: a század még mindig a mi régi MiG-jeinken repül.

Komosza századában olyan pilóták voltak, akiket azután képeztek át Jak-ra, miután Krjukovval jó ideig az elavult „szamaracskákon" tanítottuk őket Rovenykinál. Komosza fáradtnak, levertnek látszott. Ivanov őrnagy, a komisszár és a törzsfőnök elöl ült egy padon.

Ez hát az én ezredem. A 16. gárdaezred! Ahogy ott álltam a társaim előtt, s magamon éreztem figyelő, komoly tekinte-

tüket, világossá vált előttem, hogy hasznos volt a Messerschmitten végzett munkám. Most valami olyasmit tudtam, amit a többiek még nem tudtak, s erről most tájékoztatnom kell őket. Mindent elmondtam a Me-109-ről. A Messerschmitt számomra már nem olyan elvont ellenfél volt, akit csak messziről, vagy csak a célzókészülékben láttam. A kezemben forgattam a gép modelljét, hol lőttem rá, hol zuhanásba vittem, rávezettem a saját gépemre, üldöztem őt a fordulóban. Megpróbáltam elmagyarázni, mire képes a Messerschmitt légiharcban, milyen manőverekben könnyebb elkapni.

Még be sem fejeztem azonban a kérdésekre adandó választ, amikor a hadosztálytörzs parancsa mindenkit talpra ugrasztott. Régi ismerőseinket, a SZU-2-ket kell kísérnünk.

— Ki vezeti a csoportját? — kérdezi a törzsfőnök Komoszát. — Ön személyesen?

A mellettem álló Komosza felém intett. — Pokriskin, ő most „pertuban" van a „messerekkel".

— Én alig ismerem ezt a vidéket. Engedje meg, hogy ezúttal kísérőként repüljek.

Szótlanul megyünk a gépállóhelyekre.

— Ez a te géped — mutat Komosza egy Jak-ra, majd lassan, különösebb lelkesedés nélkül baktat tovább.

A gépnél Csuvaskin fogad. Idegesnek látszik.

— Százados elvtárs, ez nem az én gépem. Előfordult, hogy elégedetlen volt velem?

— Hallottál tőlem valaha ilyesmit?

— Nem. De akkor kérem, szóljon az ezredparancsnoknak.

— Ne izgulj. Együtt fogunk dolgozni.

— Köszönöm. Túlságosan sokat éltünk át együtt ahhoz, hogy mindent elfeledjünk. Ez a gép sem rossz, már szemügyre vettem.

Látom, két lány fut a repülőgéphez, hozzák az ejtőernyőt — a zsákjában.

— Milyen új módi ez, Csuvaskin?

— Ének- és táncegyüttes — mosolygott. — Ejtőernyő-hajtogatók.

Már megszoktuk a lányokat az étkezdében és a törzsben. De a repülőtéren, a gépek közelében a lány — nem jó jel. Ez már amolyan régi babona. A lányok vidáman, mosolyogva adják fel gépem szárnyára az ejtőernyőt. Rájuk sandítottam és mondtam valamit...

Felszállunk. Komosza nem tudja beindítani a gép motorját.

Nyilván üzemzavar. A bombázók pedig már fölöttünk vannak. Nem várunk tovább.

Hatan vagyunk a levegőben nyolc helyett.

A SZU-2-ket közvetlenül fedező négy vadászgép a géppáromnál magasabban repül. A csoportomból hiányzik Komosza géppárja. Az előre nem látott lemaradás mindent felborít, amiben a földön megállapodtunk. Rádiókapcsolat nincs, a kötelék vezetőjének kényszerből magamra vállalt szerepe mit sem ér.

Alattunk nyugat felé kacskaringózik az Északi-Donyec szalagja, és valahol messze előttünk eltűnik a reggeli párában. Az én géppárom nagy sebességgel az alattunk és előttünk haladó bombázókötelék egyik szárnyáról a másikra repül át, készen a Messerschmittek esetleges támadásának visszaverésére.

Afféle testőrök vagyunk. De ez a hasonlat nem fedi a lényeget. A valóságban minden egyes vadászrepülő, aki más repülőgépet kísér, nagy felelősségtudattal tölti be ezt a testőri szerepet. A vadászrepülőnek ilyenkor az a feladata, hogy a SZU-2-k bizonyosan célba juttassák bombaterhüket, és sértetlenül térjenek haza.

A kilenc SZU-2 szorosan zárt kötelékben repül a veszélyekkel szembe. A pilóták nyilván látják, hogy magasan felettük négy Jak repül, közvetlenül mellettük pedig csak kettő. Nem csodálkoznék, ha netán morognának: „Valahogy kevesen vagytok, pajtikáim", és igyekszem a kísérőmmel, Berezsnijjel együtt gyakori helyváltoztatással — „ollóval" — demonstrálni erőnket, tudtukra adni: legyetek nyugodtak, itt vagyunk! Egy kicsit izgatott vagyok, már régen nem vettem részt harcban, elszoktam a bevetés feszültségétől.

Füstfelhő borítja a Donyec partját. A SZU-2-k menetből leszórják bombáikat az átkelőhelyekre, a csapatokra. Munkájuk végeztével ráállnak a hazavezető irányra. Az első raj gyorsan elszakad. A második is. Már nem századalakzatban repülnek, teljesen széthúzódnak. Most aztán fedezze őket az ember! Mindegyik siet haza a maga repülőterére.

A magasban levő Messerschmittek éppen a könnyelműség e pillanataira vártak. Egymásután több géppár bújt elő a felhők mögül. Nyolc gép — a mi hat gépünkkel szemben. Egyelőre eszük ágában sincs, hogy velünk bocsátkozzanak harcba, fontosabb célokra vadásznak. Első mozdulataikból

megértettem szándékukat. Rögtön a lemaradt bombázók nyomába eredtek.

Berezsnij meg én a Messerschmittek elé vágtunk, s tűzzel fogadtuk őket. A „messerek", ahogy kikerültek a támadásból, felhúztak a felhők közé. Az egyik gép füstölögve nyugat felé vette az irányt, kísérőjének pedig levált a többiektől még egy gép.

Gúnyosan néztem utánuk: hatan maradtak, mi is annyian vagyunk. Hiszen ott fent, a felhők alatt, ugrásra készen áll négy Jak-unk: többet ide nem engedik a „messereket", rögtön a nyakukba akaszkodnak. De ahogy körülnéztem, sehol sem láttam a Jak-okat. Hová lettek?

Nemegyszer voltam már nehéz helyzetben, amikor aggódó tekintettel kerestem a társaimat. Másokkal is előfordult, hogy engem kerestek így a harcban. Most azonban teljesen kihozott a sodromból, hogy négy vadászgépünk eltűnt, a felhők mögé húzódott. A bombázók észrevették a veszélyt, és még jobban széthúzódtak. A Messerschmittek újra lecsapnak rájuk a magasból. Nem ránk, a két vadászgépre. Velünk bajlódni kell, ha le akarnak lőni, de a magányos bombázó szinte biztos zsákmány. Ezt mi is tudjuk. Ezért egyik bombázótól a másikhoz száguldunk, igyekszünk gépünkkel felfogni a csapást, tüzelünk, csak hogy meghiúsítsuk a németek rohamát. Az egyik német vadászt találat éri, zuhan a föld felé. A többi Messerschmitt erre rögtön odébbáll, nyugton hagy bennünket. Úgy látszik, a vezérgép esett áldozatul.

Berezsnijjel elhúzunk a bombázók fölött, megszámoljuk őket, s nem hiszünk a szemünknek. Ép valamennyi! Hogy sikerült megvédenünk őket? Szinte hihetetlen. A SZU-2-k hazatértek. Az átkelőhelyek már messze mögöttünk voltak. Csendes felhők úsznak az ég kék kárpitján. A földön az üde májusi zöld. Én viszont, minél közelebb érünk a repülőtérhez, egyre dühösebb vagyok.

Lám, háborúban is előfordul olyasmi, ami a mindennapi életben sem ritkaság. Mi Berezsnijjel hallatlan erőfeszítéssel megvédtük a bombázókat, de a jelentésben majd a hat gép szerepel, amely „biztosan fedezte" . . .

Ezt nem lehet megbocsátani! A bombázók védelme is megköveteli a szabályok és a törvények szigorú megtartását. Enélkül lelövöldözik őket, mint a vadlibákat.

A négy vadászgép már otthon van. A pilóták minket várnak.

— Miért mentetek a felhők mögé?

Én vezettem a csoportot, én feleltem a bombázókért. Így jogom van a számonkérésre is. A négyes kötelék parancsnoka társaira néz. Természetesen azt szeretné, ha mindenki beszélne. Egyedül bátortalan.

— „Messereket" kerestünk.

— És találtatok?

— Valahogy nem kerültek az utunkba.

— És hazafelé jövet láttátok-e a bombázóinkat?

— A százados elvtárs velük volt . . .

— Igen, mi velük voltunk. Csak tudnám, hogy hol voltatok ti?

Pilóták gyűrűje vesz körül. Komosza is odajön. Elhallgatok, várom, hogy nyilatkozzon. De nem szól egy szót sem.

— Mi Berezsnijjel nem engedtük meg az ellenségnek, hogy akár csak egy bombázónkat is lelője. De hogy lehet az, hogy közületek senki sem vett részt ebben a harcban? Persze, a felhők mögött sokkal kényelmesebb — kénytelen voltam figyelmeztetni mind a beosztott pilótákat, mind pedig a századparancsnokot. — A következő felszállástól én fogom vezetni a csoportot. Ha valaki elhagyja a helyét, lelövöm. Vállalom ezért a felelősséget, de agyonlövöm — mint árulót.

Csak ez a szó, ez a fenyegető figyelmeztetés fejezhette ki felháborodásomat. Nagyon nyugtalanított a században kialakult helyzet. Világos volt, hogy egy ehhez hasonló eset többé nem ismétlődhet meg. A földi csapatokra, a bombázókra és magamra gondoltam. Nem akarok idő előtt csak úgy véletlenül elpusztulni. Még sokat kell harcolnunk. Kilencszáznegyvenegy nyarán még mi sem szagoltunk lőporfüstöt, de sokkal elszántabban, sokkal összeforrottabban fogadtuk az ellenséget a határon mint egyesek most itt, amikor a németek már mélyen bent járnak területünkön.

A pilóták a gépeikhez mentek. Komosza ekkor így szólt:

— Igazad van. Tégy belátásod szerint. Én ma nagyon roszszul érzem magam. Kínoz a fekély.

Még ugyanazon a napon, a felszállások közti szünetekben, még egy megbeszélésre került sor a századnál.

A csatagépek és a bombázók kísérésének új fajta harcrendjét ezen a repülőtéren neveztük el, de a módszer lényegét tapasztalataink alapján már előbb kialakítottuk. A „lépcsőzés" név pontos képet ad erről a harcrendről. Lent repülnek a bombázók vagy a csatagépek — ez az első szint; utánuk kö-

vetkezik a közvetlen fedezet csoportja oly módon, hogy mindegyik géppár lépcsőzetesen magasabban repül az előzőnél — ez a második szint; majd feljebb az alakzat végén a harmadik, összekötő csoport. A „szintek" közötti együttműködés fő elve: semmilyen körülmények közt sem szabad növelni a megállapított magassági szintkülönbséget, mindenkinek lőtávolságon belül kell maradni — meghatározott manőverezési lehetőséggel.

Igaz, az új harcrend alkalmazása nem ment egyszerre, akadtak kudarcok is. Előfordult még, hogy nehéz pillanatokat éltem át, amikor a társaim magamra hagytak.

Ez alkalommal kétszer kilenc Iljusin csatagépet kísértünk. Az Iljusinek harckocsi-csoportosulást támadtak egy Izjum melletti erdőben. A célhoz közeledtünkkor a Jak-ok lekötő csoportja a felhők mögé húzódott. Naumenkóval maradtunk ketten.

A csatagépek eredményesen leszórták gyújtóbombáikat, és ráálltak a visszafelé vezető irányra. Megkönnyebbülten felsóhajtottam: a csatagépek a feladatot sikeresen végrehajtották, nem zavartak bennünket a Messerschmittek. De — ha az ördögöt a falra festik, megjelenik — hirtelen előkerültek a „messerek" is. Hatan voltak, s mint a darazsak, az IL-ek re vetették magukat. Elébük vágtam, azt latolgattam, melyik a vezérgép. Azt kell mindenáron lelőni. Csak ez mentheti meg az IL-eket — és bennünket is. A vezérgép azonban kitért támadásaim elől. Naumenkóval a kötelék egyik szárnyától a másikig száguldoztunk, hogy elűzzük a támadókat, s ugyanakkor védtük magunkat a nyomunkba eredt géppár támadásaitól. A hőségtől és az idegfeszültségtől csurgott rólam a veríték, a csuromvíz ingzubbony kellemetlenül tapadt a testemre. Úgy éreztem, sohasem lesz vége ennek az egyenlőtlen küzdelemnek. Hogy én akkor hány átkot szórtam az eltűnt négy Jak után! De aztán elérkezett egy alkalmas pillanat. A „messer" géppár támadásra indult két elmaradt IL ellen, és a vezérgép a célzókészülékembe került. Telibe kaptam a bal oldalát, és számításom bevált. A többi Messerschmitt rögtön abbahagyta a támadást, és odébbállt.

Ezúttal is szerencsénk volt: a gondjainkra bízott gép mind hazatért, még csak golyó ütötte lyuk sem volt rajtuk.

A repülőtéren a már régen leszállt „kollegákhoz" viharos beszédet intéztem — szerencsére ez volt az utolsó.

Az Izjum, Szvatovo, Sztarobelszk környékén végrehajtott

bevetésen ezredünk a bombázókkal és az IL-ekkel alaposan kidolgozta az új harcrendet, a „lépcsőzést". És bár a légtérben továbbra is feszült volt a helyzet, nem vesztettünk el egyetlen Ijusint vagy SZU-2-t sem. A szlavjanoszerszki repülőtéren K. A. Versinyin tábornok, a légi hadsereg parancsnoka, ezekben a napokban adta át ezredünknek a gárdazászlót. Térden állva tettük le a gárdisták szent esküjét: az utolsó leheletünkig harcolni fogunk a hazáért.

2.

Új harcrendünknek minden mozzanatát mérlegeltük, kipróbáltuk a gyakorlatban, közös erővel vertük vissza a gondjainkra bízott Iljusinokra támadó „messereket". Mindenki szigorúan tartotta a helyét, és a földön kidolgozott terv szerint tevékenykedett. Az egyik bevetés alkalmával azonban éppen én szakadtam el a csoportomtól. Tizennyolc Iljusint kísértünk. Géppárban repültünk Naumenkóval mint közvetlen fedezetek. Komosza megint nem szállt fel, ketten maradtunk négy helyett. A magasban Figicsev vezetésével négy MiG, szárnyuk alatt bombákkal. Miután az Iljusinek befejezték a támadást, Figicsev csoportjával süllyedni kezdett a felső „szintről", hogy ledobja a bombákat. A Messerschmittek ebben a pillanatban támadták meg csoportunkat, mégpedig a legelőnytelenebb helyzetben: nem volt megfelelő magasságunk.

Naumenko rávetette magát az egyik Messerschmitt géppárra, amely az éppen zuhanórepülésbe feledkezett MiG-jeinket támadta. Én a második géppárt szemeltem ki magamnak, amely az Iljusinek közelébe igyekezett férkőzni. Legalább egyet le kell lőnöm, hogy utána lerázhassuk magunkról az egész csoportot. No meg az az ambíció is sarkallt, hogy a nemrég lelőtt Ju-88 és Me-110 mellé leszedjek még egy Me-109-et is. Ez tett vakmerővé. Elhatároztam, hogy üldözőbe veszem és utolérem az előlem magasba húzó „messereket".

Kedvelt trükkjükkel éltek: a nap felé repültek. A vakító fénytől nem láttam a szürke sziluetteket, de néhány másodperc múlva észrevettem, hogy gyorsan növekszik a köztem és köztük levő távolság. Ezen módfelett csodálkoztam: a Jak—1 nem volt lassúbb a Me—109-nél. Hamarosan rájöttem,

hogy módosított „messerekkel", a Me-109f-ekkel van dolgom, amelyekről már tájékoztattak bennünket.

Lenéztem. A mieinket már nem láttam. Tehát egyedül maradtam két ellenséges géppel szemben, amelyek külön-külön is fölényben vannak.

Tisztában voltam nehéz helyzetemmel. Kifordultam, hogy a mieink után repüljek. De a fölöttem lebegő gépektől elszakadni nem volt egyszerű. Hamarosan utolértek.

Segítségre nem is gondolhattam, csak magamra számíthattam. Szembefordultam a felém közeledő „messerekkel". Úgy döntöttem, tudtukra adom, hogy nem akarok elmenekülni, kész vagyok megmérkőzni velük. A fasiszták azonban nem vállalták a frontális támadást, felhúztak a magasba, és megint felettem lebegtek, mint a lesújtani kész kard.

Mit tegyek? Előnyük van magasságban és sebességben. Alattam az ellenség által elfoglalt terület. Üzemanyagom fogytán: jó ha a repülőtérig elég. Ha a benzinem elfogy vagy elkövetek valamilyen számítási hibát, a fasiszták szitává lőnek, mint egy célzsákot. Egy megoldás marad: ravaszsághoz kell folyamodnom.

Még semmi okos ötlet nem jutott eszembe, de mindenesetre keletnek fordultam. Teljes gázt adtam, kiszorítottam a gépből mindent, amire képes volt. A Messerschmittek utánam vetik magukat. Repülnek, mint két nyílvessző. Már lőtávolukban vagyok. Hirtelen zuhanásba viszem a gépet. A gyors zuhanástól remeg a gép, fülemet fájdalom hasogatja.

A kissé elmaradt két Messerschmitt már újra a nyomomban van. A hátam mögött érzem őket, tudom, hogy a vezérgép rögtön tüzet nyit rám. És éppen ekkor jut eszembe az a manőver, amelyet a Messerschmitt-tel végzett repülések során gyakoroltam. Ha ez most nem segít, az életemmel fizetek érte.

Hirtelen emelkedésbe viszem a gépet és spirált hajtok végre. A szemem elsötétül a túlterheléstől. A felső ponton vízszintesbe kerül a gép. És ekkor következik be az, amire számítottam. A Messerschmitt elém kerül, alig ötven méterre van, és szinte magától kerül bele a célzókészülék keresztjébe. Hosszú sorozatot eresztek bele a gépágyúból és a géppuskából. A „messer" egy pillanatig mintegy mozdulatlanul lebeg a célzókészülékben, majd megbillen, átfordul és zuhan a föld felé. Mellettem — majdnem érintve gépemet — elszáguld a német kísérőgép.

Nyomába eredek, de úgy látszik, nincs kedve verekedni. Ám legyen, nekem is jobb így. Még lepillantok, hogy lássam a lelőtt Me-109f robbanását a földön, aztán felemelkedek a felhők mögé, és irány keletnek, hazafelé!

Aggaszt a rendkívül kevés üzemanyag. Ha Figicsev nem számolt le azzal a „messer" géppárral, amely az Iljusinek nyomába szegődött, nagy a valószínűsége annak, hogy hazafelé találkozom velük.

A győzelem öröme azonban tompítja aggodalmam. Liszicsanszk fehér dombjainak látványa pedig végleg megnyugtat. Hiszen innen már csak egy kőhajításnyira van a repülőterünk.

A gép borítását ért lövedékek kopogása egy pillanat töredéke alatt kijózanít. Gyors, szinte gépies mozdulattal „hordót" csinálok — magasságvesztéssel. Ezt a manővert is sokszor gyakoroltam, még a télen. Hogy miért éppen ekkor jut eszembe, nem tudom. Nyilván mindig megvolt bennem a készség, hogy végrehajtsam, csak éppen nem volt még szükségem rá. Ennek a manővernek az az előnye, hogy lefékezi a gépet, s így a támadók elé kerülnek.

Két Messerschmitt zúg el fölöttem. Megemelem a Jak orrát, és kilövök a kísérőre egy hosszú sorozatot. A Messerschmittek felhúznak a magasba. De most már aztán elég a sors kísértéséből. Az alaposan kilyuggatott Jak-ot a felhők közé irányítom, körülnézek, és gyorsan ráfordulok a repülőtérre.

Önkéntelenül a hibámat elemeztem. Miért történt így? Nyilván fehér felhőkkel a háta mögött a repülőgépem, mintegy a vetítővásznon látszott. De a legnagyobb baj, hogy elbíztam magam. A győzelem túlságosan megnyugtatott.

Végre itt van az én csendes gépállóhelyem. Leveszem a fejvédőt, és akkor látom: az egyik fülvédőn golyó marta horzsolás van. Ezúttal csak egy centiméterre került el a halál.

Az új törzsfőnök a fedezék tetején áll, és távcsövén a gépállóhelyet figyeli. Nyilván látja, hogy társaim a fejvédőmet vizsgálgatják, mások pedig a golyó ütötte lyukakat számolják a kabin falán és szárnyfelületeken.

A gépállóhelyen összegyűltek közt ott van Figicsev és a kísérőm is. Nem veszem tőlük rossz néven, hiszen teljesen igazuk volt, hogy kedvemért nem hagyták ott az IL-eket. A barátaim sem neheztelnek rám, hogy annyira elkapott a hév,

látják, hogy magam is elégedetlen vagyok meggondolatlanságom miatt.

Faggatás nélkül persze nem úszom meg. Mindenki kíváncsi, mi történt a másikkal.

— Nyilván abba a „messer" géppárba szaladtál bele, amelyet elijesztettem Figicsev rajától. Kis híján egészen a repülőtérig kísért bennünket — világosított fel Naumenko.

— Bizonyára az lehetett — bólintottam.

— Úgy látszik, mégsem volt hasztalan kidolgoznunk ezt a „hordó"-trükköt. Rovenykiban kezdtük, most aztán kapóra jött — emlékeztetett Iszkrin közös kísérleteinkre.

— Pontosan így van. Kapóra jött. Habozás nélkül alkalmaztam. Ennek köszönhető, hogy csak féltucat lyukat ütöttek gépemen a golyók.

Mennem kell a harcálláspontra jelentéstétel végett, és egyebek közt meg kell jelölnöm azt a helyet, ahol az általam lelőtt első Me-109f lezuhant.

Persze, fordítva is történhetett volna: a nagy erejű, módosított „messer" pilótája is mehetett volna hasonló jelentéssel a parancsnokához. Mehetett volna. De ott égett a sztyeppenken!

Az ezredparancsnok meghallgatta jelentésemet, majd megparancsolta, hogy sürgősen menjek a hadosztálytörzsbe.

A hadosztályparancsnok kérdéssel fogadott.

— Úgy tudom, repültél már Messerschmitten?

Nem hazudhattam, de bevallani sem volt kedvem: attól féltem, hogy megint kísérletezésre kárhoztatnak. Ezért határozatlanul így feleltem:

— Egészen keveset, tábornok elvtárs.

— Így hát menj a számodra ismert repülőtérre, s hozd ide a gépet.

Milyen naivitás volt azt hinnem, hogy örökre végeztem a Messerschmitt-kalanddal. Most újra felbukkan.

— Engedjen meg egy kérdést — fordultam tábornokhoz. — Hosszú időre a „messerhez" kötnek?

— Ameddig a filmoperatőröknek kellesz. Nekik van szükségük rád. Légiharcokat akarnak megörökíteni a történelem számára. A gépeinkkel folytatott légiharcot fogsz imitálni.

„Szép kis történelmi hűség — gondoltam —, ha erre a célra külön le kell játszani a harcokat. Hiszen alig két lépésnyire, a fronton, bőven látható megörökítésre méltó igazi harc." De a parancs — az parancs: kénytelen leszek az ope-

ratőröknek dolgozni. A művészet — úgy mondják — áldozatokat követel.

Visszamentem a repülőteremre, és onnan Iszkrinnel együtt UT-2-n N.-be repültünk.

Amikor rendeltetési helyünkre érkeztünk, Iszkrin átült a hátsó kabinból az elsőbe s észrevette, hogy a motorral valami baj van. Ott kellett maradnia a gépnél, hogy kijavíttassa a motort.

Én pedig egyenesen a hangárhoz mentem. Régi ismerősöm állt mellette. Rögtön megengedték, hogy elvigyem a Me-109-emet — senkinek sem kellett ott.

Álltunk a Messerschmittnél, a hangár árnyékában. A technikus futólag megvizsgálta a gépet.

— Vigye, százados elvtárs, ahová akarja — mondta a kezét törölgetve.

Beindítottam a motort, kipróbáltam, és kigurultam a startra. Felszálltam. A motor kezdett kihagyni, majd néhány másodperc múlva teljesen leállt. Alig tudtam vele visszatérni a repülőtérre. Erős oldalszélben szálltam le. Hogy ne ütközzek neki a gépeknek, kénytelen voltam elfordulni. Az egyik „futószár" eltörött, s a gép megperdülve a szárnyára dőlt.

Ebben a pillanatban nem is a pórul járt Messerschmitt járt az eszemben, hanem az UT-2. Amikor láttam, hogy Iszkrin még nem szállt fel, kiléptem a kabinból, és intettem neki. Odagurult hozzám. A „messernek" hátat fordítva felugrottam az UT-2-be, s elrepültünk.

Visszatértem hát az ezredhez. Egyáltalán nem fájt a szívem azért, hogy a kezünkbe került Messerschmitt fémhulladékká vált, és hogy az operatőrök nem örökíthették meg a történelem számára a repülőtér fölött lejátszott légiharcokat.

Másnap reggel egy csoport Jak-kal felszálltam, hogy az ellenséges csapatok bombázására induló SZU-2-ket kísérjük. Furcsán alakult a helyzet: mi nyugatnak repültünk, észak felől pedig a csapatainkat bekerítő német egységek támadtak.

A hat kísérő vadász közül egy gép megint a repülőtéren maradt: nekifutás közben mondta fel a szolgálatot a motor. Az utóbbi időben azért történt egyre gyakrabban ilyesmi, mert a gépek régiek, elhasználtak voltak.

A bevetésből rendkívül rossz hangulatban tértem vissza. Szemeim előtt még mindig ott lebegtek az alig néhány perccel ezelőtt látott vigasztalan képek. Millerovón túl a sztyeppi

utakat a szó szoros értelmében elözönlötték az ellenséges csapatok. Az ellenség feltételezhetően nagy erőket összpontosított ezen az arcvonalszakaszon. Harckocsijai már a hátunkban voltak. A hitleristák továbbra is uralták a légteret. A harchoz megint minden idegszálunkra és vérünkre szükség volt.

A repülőtérhez közeledve észrevettem, hogy az a gép, amelyik reggel nem szállt fel, még mindig ott áll a felszállómező szélén. Fölötte kellett leszállni. Golubjov őrmester, egy fiatal pilóta, a napfénytől elvakítva, számítási hiba következtében a sérült vadászgép légcsavarjába ütközött. Gépe darabokra hullott és kigyulladt. Elszorult a szívem egy társam értelmetlen halála láttán.

Amint leszálltam, rögtön azt kérdeztem, mi van Golubjovval.

— Él! — kiáltott fel boldogan a technikus.

— Igazán él? — kérdeztem, nem rejtve örömöm.

— A segélyhelyre vitték.

A harcálláspont felé néztem. A fedezék tetején a törzsfőnököt meg az ezredmegfigyelőt pillantottam meg. Nyugodtan nézték a távcsövön keresztül, hogyan égnek el a repülőgép maradványai. Ettől teljesen felbőszültem. Hiszen ők is hibásak, ők is felelősek a történtekért. Miért nem intézkedtek a lerobbant gép eltávolításáról?

— Miért nem tették szabaddá a fel- és leszállómezőt? — kérdeztem, mihelyt hozzájuk értem.

Krajev navigátor megengedhetetlennek találta ezt a stílust.

— Mi? — kérdezte komoran, felém fordulva. — Hogy merészelsz ilyen kérdéseket feltenni?

— Hogyne mernék! A nappal szembeni leszálláskor bárki elkövethet számítási hibát.

— A nap vakít, mondod? Szóval még véded is?! Sebaj, elüldögél egy kicsit a fogdában, utána majd jobban lát.

— Csak nem gondolja komolyan? — fortyantam fel. — Merő véletlen, hogy életben maradt, és még meg is fenyítik? Nem ártana valaki mást fogdába vinni az intézkedés elmulasztásáért!

Amikor megtudtam, hogy Golubjovot valóban fogdába tették, nem mentem a szállásomra, hanem a harcálláspont közelében vártam az ezredparancsnok visszatérését. Behívatták ugyanis a hadosztálytörzsbe. Elsőnek fogadtam Ivanovot. Ő

is felháborodott, amikor értesült Golubjov letartóztatásáról. Magához rendelte Krajevet, és szigorúan utasította:

— Menjen a fogdába, adjon parancsot Golubjov kiengedésére!

— Értettem — felelte a navigátor leverten, és sanda pillantást vetett felém.

Nem hallgattam végig a beszélgetést, elmentem a harcálláspontról. De az járt az eszemben: „Ezt a közbelépést nem úszom meg szárazon."

3.

A háború hullámai egyre messzebbre, kelet felé sodornak bennünket. A fasiszta hadsereg támadásának éppen egyik főirányába kerültünk. Harcolunk, embereink és gépeink egyre fogynak, s pótlásul nem kapunk egyetlenegy új repülőgépet sem.

Ilyenkor vannak a leghosszabb nappalok, s a legrövidebb éjszakák... Nappal nem szárad meg rajtunk a veríték tól csatakos ing, a fáradtság ledönt a lábunkról, éjszaka pedig nem tudunk aludni a fülledt levegőtől.

Gyakran megesik, hogy az egyik repülőtérről szállunk fel, s egy másikra térünk vissza.

Déli irányba vonulunk vissza. Az ellenséges csapatok, miután Harkovnál áttörték védelmünket, Sztálingrád és Kubán felé nyomulnak.

A németeknek itt ezernél több repülőgépük van, köztük sok új Me-109f és Me-110 típusú vadász.

Egyik repülőterünk nemrég még egy üzemben levő gyár tőszomszédságában volt. A kémények füstöt okádtak, s az a felszálló Jak-ok kavarta porral keveredett. Aztán ismét új helyre települtünk át. A gépállóhelyeken rengeteg gép gyűlt össze, de többségük üzemképtelen volt. A repülőtéren zsúfoltság, hőség, por. A levegőben szakadatlanul dübörögnek a Junkersek és a Messerschmittek. Nagy kötelékekben repülnek, főleg a folyami átkelőhelyeket bombázzák, ahol nem annyira csapatok, mint inkább menekülők verődtek össze.

A békés lakosok délre sietnek, Kubán falvaiba és városaiba. Mind azt remélik, hogy a mieink a Don mögött végre összeszedik erejüket, és csapást mérnek az ellenségre. Nemrég még ugyanígy bíztak a Dnyeszterben és a Dnyeperben.

Mi sem időzünk itt sokáig: a németek már megközelítették Rosztovot. Az ezrednek át kell települnie egy kozák faluba, azok a Jak-ok és MiG-ek pedig, amelyeknek a motorja túl van az üzemidején, még messzebbre repülnek, valahová Sztavropol közelébe. Javítóműhelybe kerülnek. Azok számára, akik a hátországba mennek a megviselt gépeken, már ma elkezdődik a pihenő. Azt azonban nem tudjuk, mikor térnek vissza az ezredhez új gépeken.

Elsőnek Figicsev százada emelkedett a levegőbe, utána pedig Komosza csoportja. Tekintetünkkel kísérjük őket, olykor-olykor összenézünk. Van min gondolkodnunk. Mindössze kétszer nyolc gépünk maradt: a miénk és Krjukové. Nehéz dolgunk lesz. Az egész Déli Front állományában száznál kevesebb gép van az ezer német géppel szemben.

Hamarosan felszálltunk az ellenséges csapatok támadására, amelyek Rosztovtól keletre, Szemikarakorovszkaja, kozák falunál átkeltek a Donon. A célig azonban nem sikerült eljutnunk. Az útvonalon találkoztunk egy „messerek"-től kísért Ju-88 bombázókötelékkel, Akszajszkaja falu felé tartott doni átkelőhelyeink bombázására. Miután légiharcban elhasználtuk a lőszert, a törzsfőnök nagy bosszúságára kénytelenek voltunk visszatérni. Meg kellett ismételnünk a bevetést.

A védelmünkben támadt rés napról napra mind fenyegetőbben tágult. Rosztov alól már keletebbre repültünk: bombázni és lőni a német harckocsikat, amelyek átkeltek a Donon és a Déli Front arcvonal mögötti területeit fenyegették.

A németek éjszakánként a repülőterünket bombázzák. Alig tudjuk lehunyni a szemünket.

Az egyik repülőtéren, ahová leszálltunk, már települt egy ezred, amely nemrég érkezett ide a hátországból. Elegendő gépe volt, de hiányzottak a tapasztalt pilóták. Parancsot kaptam, hogy ezen ezred fiatal pilótáinak egy csoportját vezessem bevetésre.

Manics fölé repülünk, amelyen Veszeloje körzetében kelnek át a németek. A fiatal repülők, utasításaim ellenére, hozzám szorosan felzárkóznak, a kötelékben egyenetlenül, bizonytalanul repülnek. Valamennyien azonos magasságon haladnak.

A támadás után, alighogy eltávolodtunk Manicstól, észrevettem, hogy négy Messerschmitt van a nyomunkban. Parancsot adtam a csoportnak, hogy vegye fel a harcot, s szembefordultam az ellenséggel. Körülnéztem, s látom, hogy az én

pilótáim még szorosabban egymás mellé zárkózva, teljes gázzal söpörnek hazafelé.

A Messerschmittek — ügyet sem vetve rám — az elhúzó öt gép után vetették magukat. Minden erőmmel lőttem az ellenséges gépeket, s az egyik támadásom során sikeresen eltaláltam az egyik „messert". A megmaradt három gép otthagyta a menekülő öt Jak-ot, mind rám vetette magát. Igen nehéz helyzetbe kerültem. Sokáig üldöztek, de végül beletörődtek, hogy a lelőtt gépért nem tudnak rajtam bosszút állni. Észak felé vették az irányt.

Csoportom már a repülőtéren téblábolt. A mi fiataljainknál egyetlenegyszer sem tapasztaltam ilyen szervezett megfutamodást. Mi lehetett az oka? Rosszul nevelték őket, vagy az „idegen" vezető zavarta őket? Jelentkeztem az ezredparancsnoknál, s közöltem, hogy a pilótáival többet nem megyek bevetésre. Sajnálkozva vette tudomásul elutasító magatartásomat. Ez az eset még inkább meggyőzött arról, hogy ezredünkben helyesen fordítunk oly nagy gondot a fiatal repülők nevelésére és a harcfeladatok végrehajtásának előkészítésére. Értékelnünk, becsülnünk kell fiatal pilótáinkat.

A napok egyre múltak, Figicsevtől és Komoszától azonban még semmi hír sem érkezett. Ivanov már nagyon nyugtalankodott, s elhatározta, hogy maga néz utána, hol lehetnek. Este szállt fel. Reggel rossz hírre ébredtünk: Ivanov kórházba került. Az egyik repülőtéren az UT-2 indításakor súlyosan megsérült a keze.

A repülőket nagyon elkeserítette az az eshetőség, hogy Ivanov esetleg egyáltalán nem tér vissza az ezredhez. Most értékeltük igazán, mit jelentett kollektívánk számára ez a nagyszerű ember.

Az ellenség számbeli fölénye egyre nyomasztóbbá vált. A szakadatlan visszavonulás — amely során nem is remélhettük az arcvonal gyors stabilizációját — nagyon lehangolt bennünket. De repülőink még az ilyen körülmények közt is kiváló harci tulajdonságokról tettek tanúságot. Az állandó erkölcsi támaszt mindenekelőtt a parancsnok és a komisszár jelentette számunkra.

Egy reggel, még a harcfeladatok ismertetése előtt, a törzsfőnök felolvasta a Krajev őrnagy gárda-vadászezredünk parancsnokává történő kinevezéséről szóló parancsot. Ez a hír módfelett meglepett. Krajevnek nem volt a pilóták körében tekintélye. Szakmai hozzáértését és személyiségét tekint-

ve egyáltalán nem volt alkalmas ilyen magas beosztásra. Ráadásul egy számunkra igen nehéz időpontban lett ezredparancsnokunk. Alighanem maga Krajev is tisztában volt vele, milyen nehéz helyzetbe került. Az ezred állományában mindössze tizenöt pilóta, és másfél tucat, harcokban megtépázott Jak maradt.

Őszintén megvallva, engem a kettőnk közt kialakult kapcsolat külön is aggasztott. Krajev mindjárt az első parancskihirdetéskor éreztette is rosszindulatát.

Egyenesen rám nézve, így szólt:

— Mától fogva tehát én vagyok a parancsnokuk. Én majd rendet teremtek. Kiverem magukból az Ivanov-féle szokásokat.

Ez a kijelentés felháborított.

— Hogy lehet így beszélni Ivanovról? — fakadtam ki. — Ivanov nagyszerű parancsnok volt, az ezred az ő parancsnoksága alatt érdemelte ki a gárdista címet.

Krajev eleresztette a füle mellett ezt a közbeszólást, de rájött, hogy melléfogott, s más hangnemben beszélt tovább.

Parancskihirdetés után a fiúk szemrehányást tettek.

— Minek bosszantod?

— Most aztán fékezd magad!

— Nem tűröm az igazságtalanságot!

— Új seprű . . . ismerjük.

— Nem erről van szó. Amikor Ivanovot támadja, valamennyiünket elítél. Milyen alapon?

4.

A Kubán lángokban állt. A kubáni földre, amelyen át Groznijba, Majkopba, Bakuba és Szocsiba vezettek az utak, a hitleristák nagy létszámú csapatokat és nagy tömegű hadianyagot vetettek be. Minden harckocsinkra kilenc, minden repülőgépünkre tíz ellenséges gép jutott.

A fasiszták a sarkunkban voltak. Egyre-másra cseréltük a repülőtereket.

Még délebbre települtünk. Innen már látni lehetett a Kaukázus hegyeit. A repülőtér üres. A biztosító zászlóalj, a technikusok valahol még úton vannak. Üzemanyag nincs. Mégsem jutottunk egy kis pihenéshez. Alighogy bevontattuk a gépeket a fedezékekbe, kilenc Junkers jelent meg a levegőben.

Valahol a közelben egy légvédelmi vadászezred állomásozott. Számítottunk a szomszédok segítségére, amire bizony nagyon rászorultunk: alig maradt üzemanyag, a lőszert is csaknem teljesen elhasználtuk. De hogy ülhettünk volna tétlenül, amikor ellenséges bombázók repültek a városra?

A németeket a levegőben való váratlan megjelenésünk meglepte. Megszokták, hogy büntetlenül garázdálkodhatnak erre. Merész rohamokkal szétszórtuk az ellenséges köteléket, s arra kényszerültek, hogy sietve, célzás nélkül szórják le bombáikat. Mi viszont lőszer nélkül, az utolsó csepp üzemanyaggal tértünk vissza a repülőtérre.

Az ezredparancsnok teherautón érkezett a törzzsel együtt. Jóváhagyta önálló akciónkat. Még a gépkocsik mellett beszélgettünk, amikor odamerészkedett hozzánk egy öreg birkapásztor, és kíváncsian nézegetett bennünket. Valaki katonás szigorral rászólt, hogy mit akar itt. Az öreg zavarba jött, eszébe jutott elhagyott nyája, de csak toporgott, nem ment el. Végül nekibátorodott, levette ősz fejéről a szalmakalapot, és így szólt:

— Fiacskáim, ugye, ti megvéditek az eget az idegenektől?

Most már kíváncsian néztük.

— Miért, bátyó, gyakran járnak erre? — kérdeztem.

— Hát persze. Nincs tőlük nyugtunk, az átkozottak. Minden reggel bombázzák, géppuskázzák a várost.

— Minden reggel?

— Sose hagyják ki, fiam.

Ha az öreg pásztor harcokban tapasztalt ember lett volna, csak egy pillantást kellett volna vetnie ránk és a repülőtéren álló néhány gépre, hogy rögtön lássa, mennyire elfáradtunk és milyen kevés erőnk maradt „megvédeni az eget". De a pásztor öreg volt ahhoz, hogy rájöjjön erre, nekünk pedig nem volt lelkünk megfosztani reményeitől.

— Jól van, nagypapa, majd leszoktatjuk őket! — mondta Fjodorov valamennyiünk nevében.

— Bár úgy lenne fiacskáim. Tanítsátok csak meg móresre őket. Mert hiszen már hova nem merészkedtek, a gazemberek.

Az öreg fejére tette kalapját, s apró léptekkel a nyája után igyekezett. Szótlanul néztünk utána.

A harcálláspont fedezékéből ekkor jött fel Krajev őrnagy.

— Miről tanakodtok? — kérdezte.

— Az öreg azt mondja, hogy a németek minden reggel tá-

madják a várost — feleltem. — Holnap reggel fel kellene szállnunk a fogadásukra.

— Nem a mi dolgunk. Erre itt vannak a légvédelem vadászgépei. Ők jobban tudják, hol és kit fogjanak el. Nekünk az arcvonalon is rengeteg a dolgunk.

A fiúk arcáról leolvastam, hogy nem értenek egyet önhitt parancsnokukkal. Ha a fasiszták napról napra támadni fogják a várost, nekünk sem lesz nyugtunk tőlük.

Este, amikor vacsorázni mentünk az étkezdébe, halkan odaszóltam századunk pilótáinak: „Ma a repülőtéren töltjük az éjszakát." Célszerűnek láttam, hogy éjszakára a repülőgépek mellett maradjunk. Először is így másnap reggel nem leszünk kötve a gépkocsihoz, amely bennünket a repülőtérre visz. Másodszor pedig, ha Krajevval együtt jövünk ki, az őrnagy nem engedi meg, hogy felszálljunk a Junkersek elfogására. A pilóták örömmel beleegyeztek. Nekik is tetszett a gondolat, hogy meglepetésszerűen csapjunk le az ellenséges bombázókra.

Az erdősávban töltöttük az éjszakát. Még virradat előtt felébresztettem társaimat. Két embert kiállítottunk figyelőnek, addig hárman még szundikálhattak gépeik szárnya alatt.

Pirkadt. A kabinban fárasztó volt ülni, sajgott a hátam. Kiléptem a kabinból, és ejtőernyővel együtt a szárnyra feküdtem.

— Jönnek! — kiáltott fel hirtelen Csuvaskin.

Beugrottam a kabinba, beindítottam a motort és rávezettem a gépet a felszállómezőre. Utánam startolt Berezsnoj és Naumenko, valamivel később pedig Fjodorov géppárja.

A levegőben láttam, hogy a Ju-88-as század, tíz Me-110 kíséretében a légvédelmi vadászok repülőtere és a város irányába repül. Az első csoportot követte a második: tizenöt Me-110. A német pilóták látva, hogy Jak-ok szálltak fel, a mi repülőterünkre fordultak. Rögtön megtámadtuk az első csoport gépeit, mert ezek voltak közelebb céljukhoz.

Pilótáink nem kímélték magukat a harcban, megfeledkeztek az ellenség fölényéről. A földön rendszertelenül leszórt bombák és lelőtt német repülőgépek robbantak. Váratlan támadásunk, vakmerő rohamaink sikerre vezettek. Nem engedtük a városhoz a Junkerseket, s üldöztük őket, amíg csak volt mivel tüzelnünk.

Fjodorov a kísérőjével repülőterünk légterének határán fogadta az ellenséges gépek második csoportját. Néhány

„messernek" sikerült eljutnia a cél fölé, de bombáik üres fedezékekbe hullottak.

Öt ellenséges gépet lőttünk le. Nekünk viszont csak egy gépünk sérült meg, amely a földön maradt: ezt a légnyomás „tépázta meg".

Alighogy visszatértünk a repülőtérre, s éppen csak fedezékeikbe vittük a gépeket, amikor két személygépkocsi gördült a harcálláspont elé. Az ezredparancsnok kocsiját rögtön megismertük. De ki jött a másikon? „Úgy látszik, nagy lármát csaptunk — gondoltam. — Most aztán kapok Krajevtől az önfejűségemért."

A harcálláspontnál Sevcsenko hadosztályparancsnok, Macsnyev komisszár és Krajev őrnagy fogadott bennünket. Mint kiderült, a hadosztályparancsnok azért jött nagy dérrel-durral, hogy valakit felelősségre vonjon, amiért az ezred nem szállt fel a Junkersek fogadására. A levegőben levő Jak-okat a légvédelmi vadászezred gépeinek vélte. A repülőtéren, a bombatölcsérek láttán a tábornok rögtön Krajevre támadt:

— Mi az, maguk talán üdülni jöttek ide?

Egész csoportunk felsorakozott az elöljárók előtt. Jelentést tettem az ezredparancsnoknak a harci bevetésről és a lelőtt gépekről.

— De hiszen az én embereim harcoltak ott, tábornok elvtárs! — örvendezett Krajev. — Az enyéim, nem a légvédelmiek. Azok fel sem szálltak.

Nem sokkal ezután Versinyin tábornok, a repülőhadsereg parancsnoka telefonált. Megparancsolta, hogy terjesszék fel kitüntetésre mindazokat, akik kitűntek a harcban.

A következő napokban az ellenséges gépek nem mutatkoztak repülőterünk légterében.

Körülbelül egy hétre viszonylagos nyugalmat biztosítottunk magunknak. Az arcvonal azonban egyre jobban kelet felé húzódott, és nekünk is új helyet kellett keresnünk. A pilóták most már az áttelepülés idejére sem mertek megválni technikusaiktól. Igaz, szegény technikusoknak csak az ülés páncéltámlája mögött jutott hely, ott kellett kuporogniok teljesen meggörnyedve.

Hamarosan újabb kozákfalu fogadott be bennünket visszavonulásunk útján. A repülőtér közvetlenül a vasúti pályatest mögött kezdődött. Rögtön az első leszálláskor emlékezetembe vésődött a váltóőr takaros, fehérre meszelt házikója.

Erősen nyugtalanított a kérdés: miért nem térnek már vissza az ezredhez azok az idősebb pilóták, akik javítóműhelyekbe vitték a gépeket? Ideje lenne felváltani a fiatalokat, akik nem is gondolhatnak addig pihenésre.

Elmondtam aggályaimat az ezredparancsnoknak. És bármennyire különös is, Krajev rögtön egyetértett velem, sőt megbízott, hogy kutassam fel Figicsev századát és Komosza csoportját. Nem ellenkeztem. A megbeszélt napon a bevetések után felkészültem a messzi útra. Amíg az U-2 felé haladtam, amelyet a hadosztálytörzs a rendelkezésemre bocsátott, tucatnyi megbízást kaptam a fiúktól.

Elsőnek Valja környékezett meg.

Néhány perc múlva az U-2-vel már Sztavropol felé repültem. Ezúttal nem az első, hanem a második kabinban ültem utasként.

5.

Földközelben repültünk, álcázásra a dombvonulatokat használtuk fel, hogy ne kerüljünk valamilyen őrjáratozó „messer" útjába. Közeledtünk útunk végpontjához. Letekintettem a földre, és a látványtól elképedtem: a lövészárkokban katonák nyüzsögtek, a városra ágyúcsövek szegeződtek.

A város égett. Délről kerültük meg a várost és leszálltunk a repülőtéren. Mindössze egy sárgára mázolt MiG állt ott árván, körülötte kiégett gépkocsik vázai feketéllettek. Veszélyes volt leszállni, de különben hogy tudjam meg, hová repült el Figicsev csoportja?

A pilóta idegesen tette le az U-2-t. A repülőgép recsegve huppant a földre, és jobb szárnyára dőlt. Kiderült, hogy a futómű merevítőrúdjának rögzítőcsavarja eltört.

— Most aztán itt rostokolhatunk? — kapott a fejéhez a pilóta.

— Nem kell kétségbeesni. Lehet hogy találunk technikusokat.

Persze nem találtunk senkit. Akkor támadt az az ötletem: mi lenne, ha beindítanám a gazdátlanul heverő vadászgépet, a sárga MiG-et? Alig helyezkedtem el a kabinjában, lélekszakadva rohant felém az U-2 pilótája. Már messziről integetett, izgatottan kiabált valamit. Kénytelen voltam kiszállni a gépből, s elébe mentem.

— Sürgősen odébb kell állnunk. A városban németek vannak.

Sürgősen szert tettünk valamilyen ládákra, vállunkkal felemeltük rájuk a gép szárnyát, és nekiláttunk a javításhoz. Találtunk egy darab vastag drótot, benyomtuk a furatba az eltört csavar helyett, és körültekertük. Már alkonyodott, mire végeztünk a munkával.

Lent álltam a gép mellett. A MiG azonban ott motoszkált a fejemben.

— Várj még egy percet, felgyújtom, aztán mehetünk.

Gondoltam, belelövök a benzintartályba, és égő gyufát dobok a kicsorgó benzin alá. A pilóta bólintott.

Odaszaladtam a MiG-hez, de hirtelen megsajnáltam. Nem vitt rá a lelkem, hogy „agyonlőjem". Hátha üzemképes és lehet repülni rajta? Megvizsgáltam, minden volt: víz, benzin, levegő a beindításhoz, akkumulátorok. Nem, ilyen repülőgépet vétek lenne megsemmisíteni.

Visszamentem a pilótához.

— Beindítom a MiG-et! Ha felszállás után megbillegtetem a szárnyakat, szállj fel te is.

Szénát, ponyvát tettem az ülésre, mert ejtőernyőm nem volt és beindítottam a motort. A motor kitűnően működött. Gázt adtam, egyszer-kétszer feltúráztattam, nekifutottam és felszálltam.

A levegőben vettem észre, hogy a futóművet nem tudom behúzni. Márpedig így kockázatos dolog repülni. A motor túlmelegedhet és beékelődhet, leszállásra pedig már nehéz helyet keresni: gyorsan sötétedett. Úgy döntöttem, hogy mégis leszállok és inkább felgyújtom a gépet.

Alighogy süllyedni kezdtem azonban, láttam: az U-2 már nekifut és felszáll. Nem maradt más választásom: repülnöm kellett, vállalva a kockázatot, de csak a saját, már jól ismert repülőtéren számíthatok szerencsés földet érésre.

A fényszóró fényében közvetlenül előttem egy vadászgépet látok. Fékezek. A gép a szó szoros értelmében az orrával érinti egy I-16 orrát és megáll. Nem értem. Ezen a repülőtéren nem volt egyetlen „szamaracska" sem.

Számomra ismeretlen, rémült technikusok rohannak hozzám. Tőlük tudom meg, hogy távollétemben Markelov ezrede települt át a repülőterünkre, mégpedig annak a városnak a közeléből, amelynek repülőterén aznap délután jártam. Ép-

pen ezek a repülők hozták a hírt, hogy a németek az előző napon betörtek a városba.

Elvtársaim nagyon elcsodálkoztak, amikor megjelentem az étkezdében. Már azt hitték, soha nem látnak viszont. Elhalmoztak kérdéseikkel.

— Mivel repültél?

— MiG-gel.

— A miénkkel?

— Nem.

— És hol vannak a mieink?

— Nem tudom. Örültem, hogy ép bőrrel megúsztam.

Nagy megelégedésemre szolgált, hogy a hitleristák orra elől elhoztam egy repülőgépet. Az U-2 egy óra múlva érkezett meg. A pilóta elmondta, hogy miközben az én jelzésemre várt, észrevette, hogy az erdőből egy csoport német motorkerékpáros fordul ki. Ezért szállt fel, így akart figyelmeztetni, hogy meg ne kíséreljem a leszállást.

Két nap múlva kénytelenek voltunk újra repülőteret változtatni. Egy vasúti szárnyvonal végpontján, az állomástól nem messze szálltunk le. Kelet felé innen már csak ritkán akadt lakott helység. A bakui út jóval délebbre húzódott.

Így hát egy év alatt a másik tengerünk partjáig vonultunk vissza. Gyötrő, keserű volt ez a tudat. De a legnyomasztóbb az volt, hogy sok minden még mindig érthetetlen volt számunkra. Miért folytatják a visszavonulást csapataink? Miért kell még mindig ütött-kopott gépeken harcolnunk? Mikor sietnek végre segítségünkre új gépekkel felszerelt friss ezredek?

Az áttelepüléskor nehéz helyzetbe kerültem. Két gépet kellett átvinnem az új repülőtérre: nem volt elegendő pilóta. Először a Jak-ot vittem át, majd egy másik pilótával U-2-n visszamentem a MiG-ért.

A HÁBORÚ PEREMÉN

I.

A nappalok még forrók voltak, perzselt a szél, de érezni lehetett, hogy a nyár már a végét járja. Bár az igazat megvallva, mi frontkatonák, miközben a kubáni földön visszavonultunk, nemigen figyeltük az évszakok váltakozását és a terep sajátosságait. Alighanem csak a hegyeket vettük észre. Az ezred most már közvetlenül a hegyek lábához húzódott. Ott, mögöttünk, a magas sziklák között nincs hely sem a fel-, sem a leszállásra.

— Merre tovább?

E kérdésünk válasz nélkül maradt. Igaz, nem is vártunk választ. Az utolsó, megmaradt gépeken napról napra bombázókat kísértünk. Nehéz repeszbombákat szórtunk le a Groznij felé előnyomuló ellenséges oszlopokra. Szépen, szervezetten dolgoztunk, jó volt az összhang, de azért akadtak konfliktusok is.

Egy ízben hat vadászgépünk egy Pe-2 köteléket kísért. A bombázókötelék vezérgépe, csak egy kis ellenséges gépkocsioszlopot vett észre, mégis leszórta a bombáit. Nyomában a többiek is megszabadultak bombaterhüktől. Érthetetlennek tartottam: hiszen ha az út fölött tovább repülünk, bizonyára találtunk volna fontosabb célt is. Mire való ilyen ésszerűtlenül pazarolni az időt és a lőszert? Tessék, ilyen az, ha a katona vakon teljesíti a parancsot, ha nincs benne kezdeményezés.

A bombázás után a Pe-2-k kötelékbe rendeződve visszafordultak. Az egész bombázókötelékből csak egy gép repült tovább — egyenesen. Rögtön megértettem a bombázógép parancsnokának szándékát, és a hat vadásszal utánaeredtem. Mi, vadászok, készek voltunk meghalni ezért a bátor legényért.

Hamarosan német harckocsik és gépkocsik valóságos lavináját pillantottuk meg. A Pe-2 a légvédelmi ágyútűz elle-

nére áttört a célhoz, zuhanórepülésbe ment át, s minden bombáját pontosan az oszlop sűrűjébe dobta le. Láng- és füstoszlopok csaptak fel az úton. Örömmel néztük ezt a gépet. Egyetlen bátor és kezdeményező személyzet nagyobb veszteséget okozott az ellenségnek, mint az egész kötelék. A visszaúton valóságos díszkíséretet adtunk a magányos bombázónak. Meg is érdemelte ezt a megtiszteltetést.

Másnap, amikor visszatértem a bevetésből, sok ismeretlen gépet vettem észre a repülőtéren. Két gép a leszállómező közepén hevert eltört futóművel.

— Kinek a gépei? — kérdeztem Csuvaskintól.

— Dzuszov ezrede szállt le.

— Vége minden gondnak, bajnak! — örvendezett Csuvaskin.

— Mit akarsz ezzel mondani?

— Pihenőbe megyünk. Máris átadják a gépeket Dzuszov ezredének.

A technikustól hallott hír meglepett. Különös érzés vett erőt rajtam. Örültem is, hogy egy időre lekerül vállamról a frontszolgálat nehéz terhe, de el is szomorított az a gondolat, hogy másnaptól kezdve nem lesz lehetőségem irtani a galád ellenséget, aki ideszorított bennünket az elhagyatott, fekete sztyeppbe. Tehát nem mi, mások állítják meg az ellenséges hordákat? És ki áll bosszút elesett társaink haláláért?

A harcálláspont fedezékénél már sokan nyüzsögtek. Az egybegyűlt pilóták és technikusok messziről kiáltoztak, siettettek. Kiderült, hogy a zaporozsjei kozákokéval felérő lakoma kezdődött. Lojenko technikus egy hordó mellett állt, és kancsókba töltögette a kaukázusi bort. Hol ez, hol az kiáltotta el magát:

— A győzelemért!

— A jövőért!

A harcállásponttól nem messze Dzuszov beosztottjai gyülekeztek. Feltételezhetően irigyeltek egy kicsit bennünket.

Elhangzott a vezényszó: „Sorakozó!" A felsorakozott két ezred elé kiáll Krajev és Dzuszov. Krajev felolvassa a parancsot a gépek átadásáról. Azután közli, hogy a pilóták egy részét beosztja azokra a gépekre, amelyekkel Dzuszov ezrede új települési helyére kell menni.

— Aztán nem fogják-e ott őket? — kérdezi valaki a mieink közül.

Dzuszov nem felel rögtön, mérlegeli, mi a legcélszerűbb válasz. Valami huncutságon töri a fejét nyilván; a gépekkel együtt szeretne néhány fiatal pilótát is megkaparintani a gárdaezredből.

— A repülőgépeket mi, gárdisták visszük át! — szólaltam meg. Feltételeztem, hogy a gárdista címmel rendelkező pilótákat Dzuszovnak nem lesz joga ezredében visszatartani.

— Századparancsnokokra nincs szükségünk — mondja Dzuszov. — Elég a sajátunk.

Várom, hogy mit szól ehhez a parancsnokunk, de ő hallgat. Hát nem látja Krajev, hogy mire megy a játék? Vagy neki teljesen mindegy? Lehetséges. Hiszen nem harcolt velünk együtt. Felháborított a közömbössége. Hát olyan nehéz megérteni, hogy Berezsnoj, Kozlov, Sztyepanov, Verbickij és a többi repülő már kijárta a háború iskoláját, hogy már képesek géppárban vezérként repülni? A fiatalok engem néznek. Lehet, hogy nem tud megvédeni bennünket? — kérdi a tekintetük.

— Krjukov, én és a rajparancsnokok átvisszük a gépeket — szólok közbe ismét, s érzem az elvtársak helyeslését.

Dzuszov persze, elégedetlen.

— Megleszünk a maguk segítsége nélkül is! — vet felém egy bosszús pillantást. — Magunk megyünk át a gépekkel.

A parancskihirdetés után, amikor Dzuszov már elment a pilótáival, Krajev őrnagy így szólt hozzám:

— Helytelenítem a viselkedését, százados.

— Hát nem érti, hogy nem engedték volna vissza a pilótáinkat?

— Nem vagyok köteles beszámolni magának arról, mit értek és mit nem! — torkolt le.

A repülőgépek átadása hamarosan végetért. A törzs ládáit már rakták a gépkocsikra.

— Baj van, százados elvtárs — szaladt hozzám lélekszakadva Csuvaskin.

— Mi a baj?

— A foltos MiG-jét nem veszik át. Nincs nyilvántartva. Az őrnagynak az a parancsa, hogy repüljünk vele tovább, amíg nem találunk valahol javítóműhelyt.

Így hát még nem ért véget a kálváriám ezzel a MiG-gel. Az ezred körletét egy Kaszpi-tenger-parti városban jelölték ki. Valahol arrafelé lehet Figicsev elkeveredett százada is. Meg kellene keresnem, akkor talán megszabadulhatnék a MiG-től

is. Térképemre nézek: mindenütt hegyek, egyedül a Tyerek völgyét látom köztük. Ilyen terep fölött kell repülnöm egy ócska, megbízhatatlan gépen. Ráadásul Csuvaskinnal a hátam mögött. De Csuvaskin hajlandó erre is, hogy segítségemre legyen, ha netán kényszerleszállást kell végrehajtanunk.

Estére Lojenko már megvendégelte a többi ezred pilótáit és technikusait is. A hordó kiürült, és általános derültség közepette legurították a dombról, amelynek tetején mint szilaj szittyák énekeltek és táncoltak a vidám technikusok és szerelők. Érthető, a háború kezdete óta először pihentek.

A törzsfőnök jelére az ezred gépkocsioszlopa elindult a hosszú útra — a Kaszpi-tenger felé. Csuvaskin meg én pedig a MiG-ünkön délkeletnek repültünk.

Már alkonyodott, amikor a völgyben egy kis települést vettem észre. Általában elég gyakran jutott nekem az alkonyokból. Hányszor alkonyodott rám a levegőben! De minél nehezebb volt a levegőből tájékozódni a terepen, minél nehezebb volt leszállni, annál inkább összpontosítottam figyelmem. Az esti szürkület miatt még egyszer sem voltam kénytelen idegen repülőtéren tölteni az éjszakát, amit nagyon nem szerettem.

A repülőtéren akadt egy kis hely a gépem számára. Alighogy kiszálltam a MiG kabinjából, a szomszédos Jak-on ismerős számot fedeztem fel. Micsoda ördög incselkedik velem? Csak nem az én Jak-om? Csuvaskin rögtön megerősítette: a mienk. Kiderült, hogy Dzuszov ezrede, miután átvette a gépeinket, szintén ide repült. Ejha, ezek szerint mégegyszer találkozunk a kötekedő ezredparancsnokkal. Nyitva kell tartanunk a szemünket, nehogy holnap pórul járjunk. Alig léptünk el gépünktől, szembejön velünk Dzuszov őrnagy. Néhány tiszt kíséretében éppen a gépállóhelyeket szemléli.

— Ahá, hát te vagy az? — kiáltotta. — Hogy kerülsz ide?

— Ide repültem.

— Valami magánrepülőgépen, vagy hogy?

— Igen. A kimutatásban nem szereplő MiG-en.

— Hát ezt nevezem!

Az étkezdében nagy a tolongás. A tülekedésben a lármában már érződik valami, ami eltér a harctéri élettől. Beállok a sorba, és arra gondolok, vajon mi vár ránk a mély hátországban? Rádöbben az ember: a kis hegyi falvakban annyi katona zsúfolódott össze, hogy nem lehet valamennyit rendesen elszállásolni, nem lehet megadni nekik azt, amit a fá-

radt, megviselt emberek várnak és megérdemelnek. Megérti, de a pattanásig feszült idegek ezt nehezen viselik el. Van, aki hangosan háborog . . .

Másnap reggel megérkeztek ezredünk teherautói. A poros, fáradt emberek rohannak a hegyi patakhoz.

Itt találkozom ismét Krajev őrnaggyal. Úgy tesz, mintha nem venne észre. Nem nehéz megérteni viselkedését: új parancsnokom nem felejt el semmit . . . Már volt dolgom néhány ilyen emberrel az életben. Ezek csak a rosszat látják az emberben. S elsősorban azokat tartják rosszaknak, akik valamiben nem értenek velük egyet, nem bólogatnak nekik, nem hízelegnek. Hamar felismertem az effajtákat.

— Hová repüljek tovább, őrnagy elvtárs? — kérdeztem, mikor Krajev feldobta a törülközőjét egy bokorra.

— Te már itt vagy?

— Repülőgépen jöttem. Vagy már elfelejtette?

— Téged nem lehet elfelejteni . . . Menj a városba. Alighanem ott van Figicsev is.

— Értettem!

Visszamentem a repülőtérre. Csuvaskin a MiG motorjában turkált.

— Tovább csurgunk — mondtam a technikusnak, de ő nem figyelt rám. Aztán szabaddá tette kezét, s felém fordult.

— Még egy ilyen utazás, százados elvtárs, és engem egyenesen a gépből vihet a sírba. Megfulladok ebben a kutyaólban.

— Teherautón, ládák tetején talán jobb? Rendben van, egyedül repülök tovább.

— Ha sokáig akar utazgatni ezen a „zebrán" a hegyek fölött, nem kezeskedem az ön életéért sem.

— A városban eladjuk.

— Minél előbb, annál jobb!

A hegyek errefelé valóban veszélyesek: sziklafalak közt kell repülni, a Tyerek völgye fölött. Amint feltűnik alattunk egy falu, rögtön eszembe jut Csuvaskin, aki összekuporodva szorong a hátam mögött. Tudom, hogy kínlódik: meleg van, szűk a hely, még a lábát sem tudja kinyújtani.

Feltűnt egy repülőtér. Leszálljak itt? Hadd pihenjen Csuvaskin egy kicsit. Aztán mégis meggondolom magam. Jobb, ha csak egyszer szenved. Hamarosan elérjük Tulatovot, és végeztünk. Nem gyötröm tovább sem őt, sem magamat.

... Végre odaértünk a repülőtér fölé. Leszállok. Kifutás közben nem messze egy MiG roncsait veszem észre. Ha Figicsev százada és Komosza csoportja van itt, akkor lezuhant a mieink közül valaki.

— Kié ez a gép? — kérdezem a technikust, aki a roncsokat csomóba hordja össze.

— Szupruné — válaszolja szomorúan.

— Meghalt?

A technikus a roncsok közül szótlanul előveszi a véres térképtáskát.

Új seb a lelkemen. Harkov körzetében együtt repültem Sztyepan Szuprunnal. Öt német repülőgépet lőtt le, érett vadászrepülővé vált. Nyilván a gép hagyta cserben. Micsoda értelmetlen halál: annyi sikeres harc után, minden veszélytől távol elpusztulni!

Megtudom, hogy Figicsev százada továbbrepült, ahol végre javítóműhelybe adják a gépeket. Komosza csoportjának is követnie kellett volna, de Szuprun halála miatt itt maradtak a társai.

Csuvaskinnal odamegyünk hozzájuk, némán kezet szorítunk velük.

— Hol van Szuprun sírja?

— Ma lesz a temetése.

— Meg kellene várnunk, amíg ideér az egész ezred — mondom.

— A századkomisszár úgy rendelkezett, hogy ma legyen a temetés.

— Mondjátok meg neki, hogy a gépkocsik éjszakára itt lesznek.

A repülők elmondják, hogyan halt meg Szuprun. Felszállás közben az ócska MiG motorja felmondta a szolgálatot. Kopilov mérnök, aki a háta mögött ült, véletlenül maradt életben. Megúszta néhány horzsolással.

— Pokriskin! Hol szerezted ezt a zebrát? — kérdezte Komosza, nyilván azért, hogy elterelje a pilóták figyelmét erről a szomorú esetről.

— Találtam ...

Este vacsora közben odamentem a pilóták asztalához. Igen rosszkedvűek voltak.

— Miért lógatjátok az orrotokat?

— Semmi okunk a vidámságra. Szuprunt nélkülünk temették el.

— Hogyhogy? Miért nem várták meg, amíg mindenki ideér?

— Kérdezd meg őt — intett Golubjov Voroncov százados felé, aki egy külön asztalnál ült. — Maga mellé vett néhány motorszerelőt, elvitte és elásta.

Összeszorítottam a fogamat, hogy el ne káromkodjam magam, és odamentem Voroncovhoz.

— Miért nem várta meg az ezredet? Ki jogosította fel magát arra, hogy így bánjon elesett harcostársainkkal?

— Nem a maga dolga! Azt tettem, amit jónak láttam.

— Nagy baj, hogy ilyen szívtelen embereknek, amilyen maga, hatalmuk van. Hát nem érdemelte meg Szuprun, hogy katonai tiszteletadással temessük el? Öt fasisztát lőtt le. Maga lelőtt akár csak egyet is?

— Hagyja abba! Megparancsolom, hogy hagyja abba, hallgasson! Én elöljáró vagyok!

— Elöljáró! Tudja maga egyáltalán, mi az, hogy elöljáró? Ez a legemberségesebb beosztás a hadseregben. Olvassa el az újságokat. Az igazi elöljárók apaként gondoskodnak az alárendeltjeikről, a harcban elöl járnak, legelöl. Maga pedig... maga gyáva. Emlékezzen csak rá, hogy hagyott engem faképnél Izjumnál, amikor az IL-eket kísértük. Egy gyáva nem lehet elöljáró!

Nem tudom, mi lett volna a vita vége, ha Voroncov százados le nem csapja a villát és nem megy ki az étkezdéből.

— Ne heveskedj, Szása! — mondta Komosza. — Teljesen fölösleges volt ennyire elragadtatnod magad. Az ilyennek úgy sem tudsz bebizonyítani semmit. Csak kellemetlenséget hozol a nyakadra. Ezt nem fogja megbocsátani neked.

Sajnos, Komoszának igaza lett.

2.

Néhány nap múlva Mahacskalába vezettem a századot.

A repülőtéren megtudtam, hogy a városban él egykori pilótánk, Vikentyij Karpovics. Címével a zsebemben elmentem meglátogatni.

Karpovics kis szobájában már egész szép társaság verődött össze. Figicsev, Recskalov és Trud megelőzött.

Karpovicsnál töltöttük az éjszakát. Másnap — a viszontlátás reményében — búcsút vettünk tőle, s továbbutaztunk.

A teherautó, amelynek platóján elhelyezkedtünk, lassan gördült végig a városon. Alacsony, lapos tetejű házikók vonultak el a szemünk előtt.

Derbentet elhagyva, a komisszár javaslatára néhány zsák almát vásároltunk. A vén öttonnás teherautó rugói most még jobban csikorogtak, különösen a kanyarokban.

Éppen egy lejtőn ereszkedtünk le, amikor furcsa csikorgást, recsegést hallottam a sofőrfülkéből. Odahajoltam a kis ablakhoz, és láttam, hogy a sofőr sehogy sem tud kisebb sebességre kapcsolni. Megpróbált fékezni, de hasztalan.

Előrenéztem: az út meredek fordulóval vezetett le a völgybe. A sofőr kapkodott, de nem tudott úrrá lenni a kocsin. Menekülnünk kellett.

— Ugorjatok le! — kiáltottam, és már ugrottam is át a kocsi oldalfalán.

A pilóták mind leugráltak utánam. A hágcsóról utolsónak a komisszár rugaszkodott el. Néhány pillanat múlva a gépkocsi szédítő iramban jobbra fordult és eltűnt a szakadékban.

A legtöbben megúsztuk néhány zúzódással, de Pogrebnoj, Fjodorov és Sulga komolyan megsérült. Megállítottuk az első tehergépkocsit, azzal mentünk el a közeli városba, ahol volt kórház. Három sebesült társunkat az orvosok rögtön kezelésbe vették és ottfogták, a többieket pedig bekötözték.

A kórházból távozóban az előcsarnokban hatalmas termetű, szakállas daliára lettem figyelmes. A csizmáját tisztogatta.

— Fagyejev!

— Ni csak, Pokriskin! — válaszolt vidáman, ahogy fölegyenesedett.

— Hát te mit keresel itt?

— Lábadozok, sebesülés után. Most meg éppen bálba készülök.

A társaim kint vártak rám, de sehogy sem akarózott ilyen gyorsan búcsút vennem Vagyimtól.

— Akkor már biztosan kutyabajod, ha lányok után futkosol... — évődtem vele.

— Egy-két nap múlva kiírnak, Bakuba megyek.

— Minek?

— Ott gyülekeznek most az összes „lovatlanok" — mondta nevetve Vagyim.

— Mi is oda igyekszünk. Gyere át, hallod-e, a mi ezredünkbe. Együtt képezzük át magunkat az új gépekre.

— A legnagyobb örömmel, pajtás. Hol keresselek benneteket?

— Amint ideér a törzsünk, megtudakoljuk. Majd bemutatlak az ezredparancsnoknak. Ha megtetszel neki . . .

— Nem vagyok én kisasszony, nem akarok én tetszeni senkinek! — vágott a szavamba Vagyim. — Ha szüksége van rám, megyek, és a gárda nem fog csalatkozni bennem.

Vagyim hangja máris úgy dörgött, mintha az ezredparancsnokkal beszélt volna.

Még be sem fejeztük beszélgetésünket, amikor gépkocsikon megérkezett az ezred.

— Lám, megjöttek — mondtam Fagyejevnek —, menjünk.

A parancsnok ott állt pórul járt útitársaim gyűrűjében, és Iszkrin beszámolóját hallgatta a szomorú eseményről.

— Gárdaőrnagy elvtárs — szólítottam meg Krajevet —, „beszerveztem" az ezredbe egy kiváló pilótát.

Fagyejev előrelépett, bemutatkozott. A parancsnok kezet nyújtott neki. Vagyim úgy megszorította, hogy Krajev kis híján felkiáltott.

— Erős, mint egy díjbirkózó!

— Mindig azt hittem, hogy a gárdisták lényegesen erősebbek nálunk — tréfálkozott Fagyejev.

— Hol nőttél ilyen nagyra?

— A Volgán.

— Vadász vagy?

— Természetesen.

Társaim kíváncsian nézegették az óriást, akinek mellén ott csillogott a Vörös Zászló-érdemrend.

— Minek növesztettél ekkora szakállt? — kérdezte Figicsev.

— Ezzel rémítgetem az ellenséget! — felelte vidáman Vagyim, a társaság nagy derültségére.

Az éjszakát a városban töltöttük, majd másnap reggel tovább mentünk délre.

3.

Az ezredet egy kis, tengerparti városban szállásolták el. Sok repülőegység verődött itt össze, valamennyien az új gépekre vártak. A sorban bizony nem mi voltunk az elsők.

A frontélethez szokott pilóták és technikusok gyötrődtek

a tétlenségtől. Ebéd és vacsora idején mindig rengetegen voltunk az étkezdében. Mindenki igyekezett elsőnek bejutni, hogy ne kelljen kint állnia a tűző napon, majd pedig sorba állnia — asztalra várva. Ebből gyakran viták kerekedtek, olykor meglehetősen viharosak, különösen, amikor valaki unalmában túlzásba vitte a helyi borok „kóstolgatását". Egyszer véletlenül én is belekeveredtem egy ilyen históriába.

Golubjovval és Truddal vacsoráztunk, amikor odajött hozzánk három főtiszt — módfelett jó hangulatban. Belénk kötöttek, mire én — goromba megjegyzéseikre, sértéseikre — igen élesen, mondhatnám, rendre utasítón válaszoltam. A függelemsértés miatt fogdába kerültem.

Ezt rögtön kihasználta az ezredparancsnokom és barátja, Voroncov százados, akik már amúgy is régóta ferde szemmel figyeltek. A fogdából való bevonulásom után értesültem arról, hogy századparancsnoki beosztásomból felmentettek, és állományon kívül helyeztek. A hír ellenőrzése végett felkerestem Pavlenko főhadnagyot — az ezred szolgálatvezetőjét. Egy papírhegyek alatt roskadozó asztal mögött ült.

— Nem az a legnagyobb baj, hogy elmozdítottak a beosztásodból — keserített el Pavlenko —, hanem az, százados elvtárs, hogy a pártból is kizártak!

— Hát még erre is képesek voltak?

— Tegnap a pártbizottság ülésén a parancsnok minden rosszat elmondott rólad: a vele való vitatkozásaidat, a harcászati önkényességet, vagyis, mint mondta, a „vadászrepülés harcászati szabályzatának megsértését". És hát persze a legutóbbi esetet, amikor összerúgtad a port a szomszéd ezred parancsnoki beosztású személyeivel.

Csak néztem, mint akit letaglóztak. Hát ilyesmi is lehetséges? Becsületesen harcoltam a háború kezdete óta, a kollektívában volt némi tekintélyem, több fasiszta gépét lelőttem, most meg, hátországi tartózkodásunk első napjaiban, méltatlannak tartanak a kommunista névre, a gárdistaparancsnok tisztére.

— De ez még nem minden! — folytatta Pavlenko. — Ügyedet áttették a bakui hadbírósághoz. Olvasd csak el, milyen minősítést küldött rólad Krajev. El is viheted a másolatot.

Elolvastam a minősítést, és a felháborodástól felforrt bennem a vér. A papírra rótt aljasság valósággal perzselt. Első gondolatom az volt, hogy rögtön Krajevhez megyek, és őszin-

tén megmondom neki a magamét. De rájöttem, hogy ilyen felindult állapotban ez nem lenne célszerű.

Fel-alá járkálva próbáltam rendezni gondolataimat, tisztázni: mi is történt velem. Csak azt fájlaltam, hogy a hátországban vagyok, nem pedig a fronton, s nincs lehetőségem beülni egy gépbe és harcolni. Csak a veszéllyel farkasszemet nézve, az ellenséggel való gyilkos összecsapásban tudtam volna megszabadulni nyomasztó gondolataimtól, elhallgattatni a lelkemben háborgó indulatot, bebizonyítani, hogy nem az az ember vagyok, akit ilyen könnyen sárba lehet tiporni.

Kirohantam az utcára, a tengerpartra. Magamra kellett maradnom, hogy higgadt fejjel átgondoljam, mit kell tennem, józanul értékeljem a váratlanul rám szakadt helyzetet.

Mindeddig meg voltam győződve róla, hogy helyesen élek és cselekszem. Úgy harcoltam, ahogy kommunistához illik, sohasem értékeltem túl érdemeimet, igényes voltam mind magam, mind mások iránt, nem békültem meg azzal, amit helytelennek tartottam frontéletünkben.

Ki segíthet? Viktor Petrovics Ivanov őrnagy nincs a közelben. Mihail Pogrebnoj, az ezredkomisszár kórházban fekszik.

Krajev őrnagy parancsa értelmében, a foglalkozásokon nem vehettem részt, azt pedig elviselhetetlennek tartottam, hogy a szálláson legyek, parancsnokaim szeme előtt. Ezért reggeltől estig a tengerparton kószáltam, rendeztem harci tapasztalataimat, gondolatban újabb harcászati módszereket dolgoztam ki. Füzetemben napról napra gyűltek a figyelemre méltó következtetések, albumomban pedig a vázlatok. Meg voltam győződve róla, hogy jegyzeteimnek előbb-utóbb hasznát látom, vagy ha nem én, hát a többiek. A munka elvonta figyelmemet a súlyos gondokról, s legalább egy időre feledtette, hogy sűrűsödnek fejem fölött a viharfellegek.

Barátaim szabad idejükben, esténként meglátogattak, tájékoztattak „ügyem" újabb fejleményeiről. Így értesültem arról, hogy az ezredparancsnokság már visszavonta korábbi felterjesztését is, amelyben a Szovjetunió hőse kitüntetésre javasolt.

A tengerparton egy ízben érdekes beszélgetést folytattam Fagyejevvel.

— Mondd csak, Szasa! Nem haragszol rám? — kérdezte Fagyejev.

— Ugyan miért haragudnék?

— Hát csak... Valahogy ostobán jött ki a lépés. Te ajánlottál be az ezredhez, most meg én vagyok a századod parancsnoka.

— Mi közöd van neked ehhez? — nevettem. — Te csodabogár! Inkább örülök, hogy te kaptad meg a századot. Remek gyerekek vannak ott. Csak arra legyen gondod, hogy minél jobban felkészítsd őket a harcokra. Neked adom a harcászati jegyzeteimet, ezek alapján tanítsd őket. Vésd jól az agyukba: ha győzni akarnak a harcban, fölényre kell szert tennünk magasságban, sebességben, manőverképességben és tűzerőben. Mindent leírtam itt, elolvashatod. Mennyire szerettem volna magam ellenőrizni a harcban a következtetéseimet!

— Hát majd ellenőrzöd. Fogunk mi még együtt verekedni a fasiszták ellen.

— Attól tartok, hogy nem.

— Elment az eszed, Szasa!?

— Magamnak kell tisztáznom az egész ügyet.

Később, miután lecsillapodtam, rájöttem, hogy akkor a gyengeség vett erőt rajtam. Még ha kizártak is a pártból, szívemben, lelkemben kommunista maradtam. Az öngyilkosság pedig a gyenge akaratú emberek „gyógyszere". Ha már meg kell halni, akkor a harcban haljak meg! Mindent el kell követnem, hogy minél előbb kijussak a frontra, akármelyik ezredbe, ha a saját ezredemben már nincsen számomra hely. El is határoztam, hogy haladéktalanul írok Markelovnak, akinek az ezrede valahol Groznij közelében állomásozott.

Néhány nap múlva biztató választ kaptam. De a frontra nem sikerült kijutnom. Az „ügyem" már sínre tették. És az „ügy" egyre duzzadt, s Damokles-kardként lebegett a fejem fölött. A nyomozók rám akaszkodtak, s nem akartak kiengedni a kezükből.

Egyetlen megoldás maradt: önkényesen a frontra szökni. De iratok nélkül ez igen nehéz, sőt veszélyes volt. Elfoghattak és szökéssel vádolhattak volna.

4.

Egyik este, ahogy beléptem a szállásra, a század pilótái szinte egyszerre rohantak hozzám.

— Itt van Pogrebnoj!

— Hol? — rezzentem össze, készen arra, hogy tüstént hozzárohanjak.

— Ma szállították ide, a városba. Még beteg, a szállásán fekszik.

Másnap reggel megkerestem a házat, amelyben a komisszár megszállt?

— Ni csak, te vagy az, Pokriskin? Gyere csak, gyere — ült fel az ágyán Pogrebnoj, hogy kezet nyújtson.

Sápadt arcán már volt némi szín, szeme élénken csillogott. „Felgyógyul tehát" — gondoltam örvendve. Mintha csak kitalálta volna gondolataimat, elmondta, hogy hamarosan felkel, nagyon húzza vissza a szíve az ezredbe, azért is íratta ki magát a kórházból.

— Nos, beszélj, mi történt veled — változtatott hirtelen a beszélgetés témáján.

Részletesen elmondtam neki mindent, odaadtam neki a hadbírósági felterjesztés másolatát, amelyet Krajev írt alá.

Pogrebnoj elolvasta a förmedvényt, aztán jó ideig szótlanul feküdt, feje alatt összekulcsolt kézzel. Én is hallgattam, vártam, hogy mit mond.

— Igen, Pokriskin, ez aztán cifra helyzet. Alaposan meg kell gondolnom, hogyan tudok segíteni rajtad.

Elismertem, amiben konkrétan vétkes voltam, de megjegyeztem, hogy elfogultan, embertelenül jártak el velem szemben. Az még rendjén van, ha büntetést kapok egy konkrét vétségért, de merőben más dolog a könyörtelen leszámolás. Megkértem a komisszárt, írjon rólam a valóságnak megfelelő minősítést és juttassa el a hadbíróságnak.

— Hát ami igaz, az igaz, ismerlek egy kicsit — mosolygott Pogrebnoj. — Igazad van: egy hiba elkövetése miatt nem lehet figyelmen kívül hagyni egy ember érdemeit. De egyes elöljáróink másként járnak el: ha valaki megbotlik, tapossuk a sárba, mert, ne adj isten, még fölkel, és magasabbra emelkedik... Hány harci bevetésed van?

— Több mint négyszáz.

— Hány gépet lőttél le?

— Hivatalosan tizenkettőt, de van olyan is, amely nem szerepel a nyilvántartásban.

— Értem. Hát ezt, pajtás, nem lehet letagadni.

A komisszár felkönyökölt. Hibáztatott túlságos hevességemért, aggódott, hogy túlságosan messzire ment a dolog, azután a társaim, a kiképzés felől érdeklődött. Úgy éreztem,

hogy megint a repülőgép szárnya alatt üldögélünk és beszélgetünk, ami nemegyszer előfordult a fronton.

— Menj, kapcsolódj be az ezred életébe. Még ma megírom a minősítést, és beküldöm a törzsnek. Még ma!

Lelkesen jöttem el a komisszártól, már biztos voltam abban, hogy minden jóra fordul. Csak várnom kell: helyettem már maga az igazság dolgozott.

Egy alkalommal futár jött értem.

— Az ezredparancsnok hívatja.

Nyugtalanság fogott el. „Hát igen — gondoltam —, úgy látszik, bekísérnek Bakuba." Krajev tettetett szívélyességgel fogadott.

— Hol kószálsz? — kérdezte. — Naumenko tábornok telefonált a hadseregtörzsből. Holnap menj ki a repülőtérre, előadást kell tartanod a Messerschmittről a szomszéd ezred repülőinek.

— Értettem! — feleltem.

A repülőtéren, nagy meglepetésemre, váratlanul azzal az emberrel találkoztam, akivel az étkezdében összerúgtam a port. Barátságosan kezet nyújtott.

— Taranyenko alezredes.

— Pokriskin százados.

Megbeszéltük a foglalkozás témáját, majd rögtön a tanterembe mentünk.

Két órán át harcokról, repülésekről beszéltem — elememben voltam. Elmondtam mindent, amit tudtam, amit tudni kell az ellenséges gépről, amely még mindig a légterünkben garázdálkodott. A hallgatók sok kérdést tettek fel, megválaszolásuk tovább tartott, mint maga az előadás.

Azután kimentünk a repülőtérre, megmutatták az új repülőgépeket. De szerettem volna beülni az egyikbe... Hogy aztán, persze, rögtön a frontra repüljek!...

A foglalkozás után az ezredparancsnok meghívott ebédre. A szállásán találkoztam az ismerős őrnaggyal, az ezred komisszárjával. Nagy elismeréssel dicsértek, s egyebek közt megkérdezték, hogy megy sorom. Úgy tűnt, mindketten úgy tesznek, mintha nem emlékeznének az étkezdében történt incidensre, én viszont minden keserűségemet elmondtam. Csodálkoztak az ügy ilyetén fordulatán, együttérzésükről biztosítottak, sőt az alezredes megígérte, hogy az üggyel kapcsolatban jóindulatú magyarázó jelentést ír a helyőrség parancsnokának.

Teltek, múltak a napok. Az ezred parancsot kapott, hogy településjön át más helyőrségbe, ott vegye át az új repülőgépeket és kezdje meg az átképzést. Amikor ez tudomásomra jutott, megkérdeztem Krajevet, hogy velem mi lesz? Azt mondta, maradnom kell, amíg a hadbíróság kivizsgálja az ügyemet.

— Parancsnok elvtárs, elküldték a komisszár minősítését a hadbíróságnak?

— Elküldtük, ne izgulj — felelte.

— Nem, nem küldték el — mondtam, mert tudtam, hogy ez az igazság.

— Kiderül, hogy te mindent jobban tudsz nálam — jegyezte meg Krajev rosszindulatúan.

— Ellenőrizzük, őrnagy elvtárs! — indítványoztam. — A minősítés ott van Pavlenko főhadnagynál. Meg kell értenie, hogy az a minősítés rendkívül fontos számomra.

— Menjünk, ellenőrizzük.

Átmentünk a szomszéd szobába a főhadnagyhoz.

— Mondd meg Pokriskinnek, elküldtük-e a minősítését? — Krajev a hanghordozásával igyekezett Pavlenko értésére adni, hogy mit kell válaszolnia.

Pavlenko az előző nap közölte velem, hogy a minősítést visszatartották a törzsben. „Vajon mit válaszol? Csak nem hagy cserben?" — fogott el az izgalom.

— Nem, nem küldtük el, őrnagy elvtárs.

— Hogy lehet az? Micsoda ostobaságot fecsegsz?

— Az igazat mondom, őrnagy elvtárs. Ön személyesen parancsolta, hogy ne küldjük el.

Figyelmesen Krajevre néztem és szó nélkül kimentem.

Kintről hallottam, hogy az őrnagy „lehordta" a főhadnagyot, azzal fenyegetőzött, hogy fogdába csukatja.

Az ezred éjszaka kelt útra. A gépkocsikat nyitott vagonokra rakták, a pilóták és a technikusok személykocsikban kaptak helyet. Gyerekkori emlékeim nyomán, potyautasként, egy teherautó sofőrfülkéjébe ültem. Nem maradhattam egy tartalék ezrednél. A saját ezredemben mindenki ismer, és védelmükbe vesznek, ha sor kerül a tárgyalásra. A tartalék ezredben idegen vagyok. És egész egyszerűen nem is tudtam elszakadni a társaimtól, a kollektívától! Egyébként, amikor a helyőrség parancsnokától engedélyt kértem a távozásra, ő is azt mondta:

— Menj az ezreddel. Magam sem értem, mi történik ott nálatok...

Amikor meghallottam a mozdony füttyét, aztán a kerekek kattogását, jóleső érzéssel gondoltam, hogy itt hagyom ezt a kisvárost, s mindazt a bajt, amely itt ért.

5.

Az új helyőrségben, a kirakodás során nagyon vigyáztam, hogy ne kerüljek a parancsnokaim szeme elé. Később is nagy ívben kerültem azt a házat, amelyben az ezred törzse berendezkedett. Amikor azonban szükség volt rám, hamar megtaláltak. Naumenko, egykori kísérőm jött értem.

— Gárdaszázados elvtárs, parancsot hoztam: haladéktalanul jelentkezzék a hadosztályparancsnoknál — közölte mosolyogva.

Gondoltam, azért hívatnak, mert vissza akarnak küldeni. De Naumenko eloszlatta aggályaimat. Útközben elmesélte a következőket.

Amikor Krajev bemutatta Volkov ezredesnek, az új hadosztályparancsnoknak az ezredet, az ezredes megkérdezte:

— Volt maguknak egy pilótájuk, Pokriskin. Hol van?

— Volt, ezredes elvtárs — felelte Krajev —, Bakuban hagytuk. Hadbíróság elé kell állnia.

— Miért?

— Garázda viselkedéséért, meg egyáltalán...

— Folytassa. Mit akart még mondani?

Krajev hallgatott.

— Kiváló vadászrepülőként ismerem a frontról.

— Eltúlozzák, ezredes elvtárs.

— Ön helytelenül értékeli Pokriskint, őrnagy elvtárs! — szólt közbe a komisszár, majd az ezredparancsnok felé fordulva így folytatta: — Rendezni kell ezt az ügyet.

— Pokriskin velünk jött, ide lehet hívatni — jelentette az egyik repülő.

— Haladéktalanul keressék meg és hívják hozzám — rendelkezett a hadosztályparancsnok.

Naumenko, miután elmesélte a fenti beszélgetést, vidáman vállon veregetett.

— Ne aggódj, tégy jelentést mindenről... hűen a történtekhez!

A hadosztály parancsnoka és komisszárja jelentésem után összenézett. Azután röviden leírtam, amit szóban elmondtam, és a szállásomra mentem.

Este pártbizottsági ülésre hívattak. Ott volt a hadosztály komisszárja is. Bizony szánalmas látványt nyújtottak azok az elvtársak, akik két hónappal azelőtt az ügy lényegének ismerete és meghallgatásom nélkül — megszavazták a pártból való kizárásomat. Most viszont, mintha mi sem történt volna, védelmemre keltek. Gyűlöltem elvtelenségüket. Annak örültem viszont, hogy ez az egész história ilyen szerencsésen a végéhez közeledik.

Visszakaptam a párttagságomat. Másnap az ezredparancsnok hívatott, hogy megbeszélje velem, milyen beosztást adjon.

— Arra gondolok, hogy megteszlek helyettesemmé.

— Nem, gárdaőrnagy elvtárs — mondtam —, erre a beosztásra keressen más valakit, arra érdemesebbet. Nekem pedig, ha lehet, adjon egy századot.

Persze, mást szerettem volna mondani: hát hogy lehetnék én egy olyan ember helyettese, aki több sebet ejtett a lelkemen, mint a háború a testemen?...

Így hát visszakerültem az ezredembe. Figicsev századát vettem át. Valentyint nevezték ki az ezredparancsnok helyettesévé. Társaim örömmel fogadtak. Különösen Fagyejev örült, akihez igazi jó barátság fűzött.

Minden nap repülésekkel kezdődik. Fagyejevvel az új módszer szerint tanítjuk a pilótákat. Különösen nagy figyelmet fordítunk a manőverek gyakorlására, a hegyszorosok között és a tenger fölött való repülésre. Ebéd után harcászattal foglalkozunk.

Pilótáink nagyon ritkán jutnak el a helyi klubba és táncparkettjére. Szemrehányásokkal illetnek, hogy nemigen adok nekik időt a kikapcsolódásra.

Sietnünk kell a felkészüléssel. A német csapatok Sztálingrád égő romjai között szívósan törnek a Volgához, a Kaukázus hegyein át pedig a Fekete-tengerhez. Meg kell törni az ellenséget. Ebben senki sem fog segíteni hadseregünknek.

Az egyik feszültséggel terhes kiképzési nap után hallottuk a rádióból, hogy a szövetséges hadseregek partra szálltak az afrikai homoksivatagban. Ez nem csökkentette az ellenséges hadosztályok számát a mi frontunkon. Afrika messze volt, nagyon messze a fasizmus barlangjától.

Nemsokára elkészült az ezredünk számára épülő repülőtér. A törzs egy Kaszpi-tenger-parti halászfaluba költözött. Később mi is odatelepültünk. Esteledett, amikor a hat gyakorló Jak-unk alacsonyrepülésben elhúzott a halászkunyhók fölött és leszállt egy hegyi patak mögött.

Gépkocsira ültünk és ellátogattunk a faluba, Manaszba, amely a gépkocsiról egy kis játékszernek tűnt. Házikók, barakkok sorakoztak egymás mellett, csak a dombtetőn, fáktól körülvéve állt egy magányos ház. Egy fehér köpenyes leány suhant el.

A nagy ház most kórház, ott kezelik Komoszát. Még aznap este meglátogattam. Trud és Berezsnoj is velem tartott.

Az ablakokból halvány fény derengett. Nyugalom, csend honolt a házban. Végigmegyünk a sötét kis folyosón, kinyitom az ajtót, és hirtelen . . .

Amikor tehetséges festő vásznán megkapó képet lát az ember, csak akkor érez ilyen hirtelen ütést a szívén. A tiszta kis szobában asztalka áll, rajta petróleumlámpa, és a lámpa fénye egy fehér köpenyes leányra hull. A lány keze könyvön nyugszik, szeme kérdőn szegeződik rám.

— Jó estét!

— Jó estét — felelt a lány.

— Itt fekszik Komosza százados?

— Igen.

— Megengedi, hogy meglátogassuk?

— Miért ilyen későn?

Olyan érzéssel néztem ezt a lányt, amelyről a költők azt mondhatnák: meglátni és megszeretni első látásra. Nem tudom, meddig tudtam volna állni a karcsú, nyílt tekintetű, szőke tündér mellett.

— A százados a barátunk, szeretnénk találkozni vele — hangsúlyoztam.

— Tessék, menjenek végig a folyosón, második kórterem. Csak ne időzzenek sokáig.

Trud és Berezsnoj elindult a folyosón. Én meg csak álltam. Már alighanem nevetségesnek látszott tétovaságom.

— Mit olvas?

A lány már becsukta a könyvet, elolvashattam a címét.

— Ha nem csalódom, beteglátogatóba jött?

— Meggondoltam magam.

A lány elnevette magát. Mosolya még jobban elbűvölt. Kérdeztem tőle még valamit, hogy beszédbe elegyedhessek

vele. Már rég Komoszához kellett volna mennem, de gyökeret vert a lábam. Voltaképpen az az igazság, hogy már rég nem hallottam hozzám szóló leányhangot, rég nem éreztem magamon gyengéd tekintetet. Amúgy is ritkán volt részem az ilyenben egész életemben. Most pedig úgy éreztem, hogy nagy szükségem van erre.

— Látom, el kell kísérnem a beteghez, egyedül nem talál oda. Jöjjön!

Távozásunk előtt újból elidőztem a nővér asztalánál, s arra gondoltam, jó lenne, ha ott tudná hagyni azt a petróleumlámpás szobát... Szívesen elkószáltam volna vele egész éjjel a tenger partján, a holdfényben. Hogy menjek el innen egyedül? Legalább meg kellene állapodnom vele, hogy másnap találkozunk, elmegyünk együtt táncolni. Vagy várjak, egy újabb véletlen találkozásban bízva? Nem! Inkább elkérem a könyvet, akkor biztosan találkozunk legalább még egyszer.

— „Kitaszítottak." De régen olvastam. Nemrég még magam is kitaszított voltam. Adja kölcsön, szeretném elolvasni.

— Nem adhatom, nem az enyém.

— Mondja meg, mikorra hozzam vissza — emeltem fel a könyvet az asztalról.

— Adja vissza a tulajdonosának, Vera nővérnek.

— De én magának akarom visszahozni.

Így hát mostantól már nem voltam egyedül. Velem volt a lány neve, meg a könyve. Ez másnap reggel jutott az eszembe, ébredéskor. A lányra gondoltam akkor is, amikor gépkocsin végighajtottunk a falun. És magamon éreztem Marija tekintetét akkor is, amikor a levegőbe emelkedtem.

Gyorsabban futottak a napok, az élet új tartalmat kapott. Visszakerültem az ezredhez, magamon éreztem egy lány tekintetét, amint engem keres a tömegben a táncparketten, engem kísér minden egyes felszálláskor... hát nem boldogság ez?

A gyakorlatok után hazatérőben mindennap elrepültem a kórház fölött. Azt akartam, hogy Marija feltétlenül lássa a gépemet. És hogy ne tévedjen, mindig három „hordót" csináltam egymás után. Ez azt jelentette: „látlak téged".

Az egyik ilyen boldog napomon az ezredtörzsbe hívattak. Krajev, aki változatlanul hangsúlyozottan hivatalos hangon beszélt velem, közölte, hogy Naumenko tábornok, a repülőhadsereg parancsnoka magához rendelt. Sejtettem, miért, és

elszomorodtam. Igen, nemrég még szívesen elhagytam volna az ezredemet is, csak hogy kijussak a frontra, de most nem volt kedvem elmenni.

Elmentem Krajevtől, és azon gondolkoztam: lehet, hogy rögtön elvisznek az ezredből? Bizonyára így lesz. A hadseregtörzshöz repülök, és vissza sem térek többé ebbe a faluba, nem látom többé sem a barátaimat, sem Mariját...

Este, szokásunk szerint, találkoztunk. Búcsúzáskor megmondtam:

— Holnap elmegyek.

— Hosszú időre?

— Lehet, hogy örökre...

Marija várta, hogy folytatom. De nem találtam szavakat. Akkor ő szólalt meg halk, elcsukló hangon:

— Talán soha többé nem látjuk viszont egymást. Vigye el emlékül azt a könyvet, amelynek a barátságunkat köszönhetjük. Legyen mindig magánál, ha a háborús idő nem ajándékozott meg bennünket azzal a boldogsággal, hogy együtt maradhassunk.

Megszorította a kezemet. Átöleltem, és láttam, hogy gyönyörű nagy szemét könnyek borítják.

Másnap jelentkeztem N. F. Naumenko tábornok hadseregparancsnoknál. A tábornok először részletesen kikérdezett „ügyemről", s csak aztán mondta meg, hogy miért hívatott. Ezredparancsnok-helyettesi beosztást kínált fel. Arra kértem, hagyjon meg az ezrednél.

— Az ezredébe nem mehet vissza. Gondolkodjon. Estére várom a választ — mondta a tábornok, és intézkedett, hogy vigyenek ki a repülőtérre.

Vadonatúj La-5 repülőgépek sorakoztak a repülőtéren. Ezekkel a gépekkel szerelték fel azt az ezredet, ahová parancsnokhelyettesnek szántak.

A tábornok számítása helyesnek bizonyult. A vadonatúj gépek láttán mindenről megfeledkeztem. Estig kószáltam a repülőtéren, gyönyörködtem a vadászgépekben, beültem az egyik kabinjába, bekapcsoltam a rádiót.

Kószáltam és gondolkoztam: mint mondjak a hadseregparancsnoknak? Gondolatban Vagyimmal, Valentyinnal, tanítványaimmal tanácskoztam. Eszembe jutott Osztrovszkij, a „fogadott fiam". A fiú nemrég választ kapott a falujából. Amikor a síró fiút láttam, kivettem kezéből a levelet, és fájdalma rám is átragadt. A falubeliek azt írták, hogy anyját,

apját, bátyjait, minden rokonát — a partizánokkal való kapcsolatuk miatt — agyonlőtték a hitleristák. Nem tudom, honnan vettem a bátorságot az annyira „felnőtt" elhatározásra, de akkor azt mondtam neki: „Tekints a »nagybátyádnak«, soha senkinek nem fogom megengedni, hogy bántson..."

Nem, nem szabad elszakadnom ezektől az emberektől. Túlságosan nehéz harci utat tettünk meg együtt. Túlságosan sok szál köt hozzájuk. A hadseregparancsnoknak jelentettem, mit döntöttem, és késő este visszarepültem az ezredemhez. És újból belemerültem a kiképzés megfeszített munkájába.

Beköszöntött az ősz. A nyáron oly barátságos tenger komor és zord lett. Az eső, a sár barakkokba kényszerítette az embereket. A pilóták már nem nagyon lelkesedtek a foglalkozásokért.

Kis ünnepséget rendeztünk abból az alkalomból, hogy Valentyin Figicsevet kitüntették a Szovjetunió hőse címmel. Kettőnket terjesztettek fel erre a magas kitüntetésre. De én „nem mentem át". Mégis szívből örültem kitüntetésének. Nemsokára elváltunk egymástól: a barátomat repülőakadémiára vezényelték.

Egy ízben sürgősen a törzsbe rendeltek valamennyiünket. Már messziről hallottuk a moszkvai rádió ismerős szünetjeleit. Lassan, ünnepélyesen álltuk körül a hangszórót. Mindenki érezte, hogy valami nagyon fontos hírt fogunk hallani.

— Úgy látszik, a szövetségesek Európában megnyitották a második frontot — szellemeskedett valaki.

— Tréfás kedvedben vagy! — intették le.

— A második frontot már régen megnyitották. A második front a hátországunk.

E beszélgetésnek Levitan hangja vetett véget, amely ünnepélyesen áradt szét a falu fölött. Visszafojtott lélegzettel hallgattuk a hírt, hogy a németek súlyos vereséget szenvedtek Sztálingrádnál, bekerítettük Paulus 6. hadseregét.

Sírni és nevetni lett volna kedvünk. Elkezdődött hát végre az, amit oly türelmetlenül vártunk egész nyáron és egész ősszel...

A kis falu, csakúgy mint az egész ország, az egész világ, a nagy volgai győzelem örömmámorában élt ezekben a napokban. Egyszerre minden gyorsabban ment, mintha megrövidültek volna a percek, az órák.

Egy decemberi napon Marija „szigorú titoktartás mellett" megsúgta nekem, hogy repülőtéri kiszolgáló zászlóaljukat a frontra vezényelték. Másnap reggel roskadásig rakott gépkocsik oszlopa vonult végig a falun. A dombról kísértem tekintetemmel a gépkocsisort, amíg el nem tűnt a messzeségben . . .

Végeszakadt rövid boldogságomnak. Hol és mikor látom viszont Mariját? Csak annyit tudok, csak azt érzem, hogy Marijától engem már semmi sem szakít el — sem a távolság, sem az idő, sem a háború.

Visszamentem a számomra üressé vált faluba. Kiballagtam a tengerhez. A viharos szél tarajos hullámokat kergetett. Nagy, súlyos gondolatok jártak a fejemben.

Néhány nap múlva a mi ezredünk is örökre búcsút vett a számomra felejthetetlen Kaszpi-tenger menti kis falutól. Utunk Bakun át nyugatra, a frontra vezetett.

A VIHAR KÉPLETE

1.

Az új, idegen festék szagát árasztó „aerokobra" engedelmesen növeli a magasságot. A tavaszi zöldbe öltözött föld elmerül a kék ködben.

Előttünk az utolsó hegyek. Utánuk már a kubáni síkság következik.

A frontra repülünk. Baku mellett magunk mögött hagytuk a repülőterünket és vele együtt a hátországi élet nehéz fél esztendejét.

„A frontra!" — e szavak felizgatták képzeletemet, s arra késztettek, hogy újra meg újra ellenőrizzem: készen állok-e az újabb harci megpróbáltatásokra.

Ha a rossz idő nem akadályozott volna bennünket, már ma megverekedtünk volna a Messerschmittekkel. De közvetlenül a frontnál még két napig unatkoznunk kellett — felszállásra várakozva. Amikor harci fegyver van az ember kezében, hazája földjét pedig ellenség lába tiporja, csak a harcra tud gondolni, gondolatai és érzelmei leszámolásra ösztökélik.

A szárnyak alatt havas hegycsúcsok úsznak el. Láttukra egészen más, nemrég megtett repülőutak elevenednek meg az emlékezetemben.

... Ezredünk az átképzés végeztével egy ideig az új gépekre várt. A gépeket Teheránból kellett volna áthozniuk az erre a célra külön kiképzett pilótáknak. De teltek a napok, a gépek csak nem érkeztek meg. Végre valaki úgy döntött, hogy magunk is átvehetjük őket külföldön.

Li—2 szállítógéppel repültünk Iránba. Nagy magasságban repültünk át a hegylánc fölött, amely elválasztja a Kur folyó völgyét és a perzsa pusztákat, s rögtön utána elénk tárult az óriási város képe fehér palotáival és mecseteivel: Teherán.

Az „aerokobrák" sűrű sorokban álltak a felszállómező mellett, felszállásra készen. Ejtőernyővel felszerelve, a repülő-

téren tartózkodtunk, parancsra várva, hogy ki, melyik gépbe üljön. De itt nem nagyon takarékoskodtak az időnkkel. Senki sem gondoskodott előre olyan vezető pilótáról, aki hazafelé, a hegyek fölött átvezetett volna bennünket.

Estére járt az idő. Vendéglátóink azt indítványozták, hogy aludjunk az egyik teheráni szállodában.

Először találkoztunk szemtől szembe egy idegen világgal. A fényűző paloták szomszédságában nyomorult viskók lapultak. Megcsodáltuk a lefátyolozott arcú nőket. Az elvesztegetett időért valamelyest kárpótolt bennünket az, hogy megismerkedtünk Teheránnal, s őszintén, barátian elbeszélgettünk vacsora közben az amerikai pilótákkal. Egy ostoba eset azonban ismét elrontotta jó hangulatunkat: egy angol tiszt a szemünk láttára felpofozott egy néger katonát.

Reggel újból kint voltunk a repülőtéren. Amikor csoportosan megindultunk a repülőgépekhez, Vagyim Fagyejev egyszer csak megállt, és tekintetét a messzeségbe fúrva, harsány hangon szavalni kezdte:

„Most orosz hazámba visszatérek.
Perzsia, tőled búcsút veszek!
Elhagylak vajon örökre téged
mert szeretem szülőföldemet?
Most orosz hazámba visszatérek."

Jeszenyin híres sorai igen pontosan tükrözték hangulatunkat.

Két nap múlva visszatértünk, újabb gépeket vittünk haza Teheránból. És a repülőtéren megint nem akadt kalauz. Akárcsak az első alkalommal, most is szállodában helyeztek el éjszakára vendéglátóink.

A fiúk mind beültek az autóbuszba, én viszont a kísérőmmel visszamaradtam.

Meglehetősen nyomós okom volt rá, hogy azonnal hazatérjek. A Li—2-ből létra nélkül szálltunk ki. Valahogy szerencsétlenül ugrottam, és nem két lábra, csak a jobb lábamra estem. A jobb lábam pedig már a háború előtt kétszer megsérült vitorlázórepülő koromban, majd még egyszer a fronton, amikor kényszerleszállást hajtottam végre Moldvában. Éreztem, hogy dagad a lábam, és attól féltem, hogy másnap egyáltalán nem engednek repülőgépbe ülni, s az idegen országban kell maradnom kezelésre.

Amint az autóbusz elhajtott, elindultam képviselőink keresésére. Nagy nehezen beleegyeztek, hogy önállóan vágjak neki az útnak a hegylánc fölött.

Egész életemre emlékezetembe vésődött a gép szárnyai alatt elterülő fenséges látvány; a szurdokok mély, sötét árnyai, a hatalmas, tömör fellegek, amelyek között látni lehetett az Elbrusz napfényben csillogó csúcsait. Még távolabb halványkék ködben rajzolódtak ki a Kazbek körvonalai?

... Nem véletlenül idézte fel emlékezetem ezt az utat, hiszen ezzel szereztem meg a jogot arra, hogy most egy nagy köteléket vezessek át a Kaukázus bércei fölött.

Az egyre alacsonyabbá váló hegyeket nemsokára dombok váltották fel. Rögtön utánuk a kiáradt Kubán hatalmas tengere terpeszkedett. Nemegyszer láttam a levegőből a kiáradt Kubánt, de ilyen képre nem emlékeztem. A folyó elöntötte a lapos részeket, egybeolvadt a tengeröblökkel és a kisebb folyókkal, olybá tűnt, mintha az Azovi-tenger egészen Krasznodarig nyomult volna.

A hatalmas víztükrön túl ismerős füstoszlopok nyúltak az égig. Igen, a frontra repültünk. Csak most már nem ott húzódott az arcvonal, ahol a múlt év őszén hagytuk. A hat hónap alatt a honvédő háború valamennyi frontján nagy változások történtek. A szovjet hadsereg már egyre több győzelmet aratott a hitlerista betolakodók fölött. A Kubán ezt a tavaszt már felszabadultan fogadta. A fasiszta csapatoknak a kubáni földnek csak egy kis darabján sikerült még megvetniük a lábukat — a Tamany-félszigeten.

A Kubán fölötti légiharcokról — amelyekben mindkét részről repülőgépek százai vettek részt egyidejűleg — már olvastunk az újságokban. Az ellenség megpróbálta teljesen elzárni bombázóink elől a tengerhez szorított csapatai fölötti légteret. A szovjet hadvezetőség pontosan értékelte az itteni arcvonalszakaszon kialakult helyzetet, felismerte az ellenséges törzsek terveit. Éppen ezért repülünk most mi is Krasznodarba.

Szárnyaink alatt kiégett házak fekete négyzetei, egyenes, hosszú utcák, fehér, virágzó kertek. Ez a számomra oly kedves Krasznodar. Azt mondják, az ember élete spirálszerűen halad fölfelé. Kénytelen vagyok hinni ebben: Krasznodarban kezdődött repülő pályafutásom, tulajdonképpeni szolgálatom.

Itt készítettem elő első ízben felszállásra harci repülőgépet, itt álltam először a pilóta elé, hogy jelentsem: a repülőgép felszállásra kész. Most ismét az egyszer már végigjárt ösvényre léptem, de merőben más időben, más emberként.

A repülőtéren megtudtuk, miért zsúfolták össze a repülőgépeket a betonozott keskeny pályán: a fekete földet felázztatta a víz.

Századaink külön-külön repültek, kis időközzel szálltak fel egymás után. Két század — az enyém és Tyetyerin századosé — már megérkezett, a harmadik pedig, amelyet Krjukov, az ezred megfigyelője vezetett, csak nem mutatkozott.

A harcálláspontnál toporogtunk, elfogott bennünket a nyugtalanság. Hol lehetnek? Már rég meg kellett volna érkezniük. Csak nem történt velük valami? Igen, most már akár ne is várjuk őket: letelt az idejük.

Pogrebnoj a pilótákkal együtt elindult a szálláshelyünkül kijelölt barakk felé. A tágas, hosszú helyiségben a fal mellett emeletes priccsek sorakoztak. A korábban érkezett ezredek elfoglalták az alsó fekhelyeket, nekünk a felsők jutottak.

Iszkrin megveregette a keményre tömött szürke szalmazsákot, s tréfásan azt mondta:

— Ilyen magas paripára aztán nem könnyű felpattanni.

— Az még a kisebbik baj — szólalt meg Andrej Trud, próbálgatva, hogy mit bírnak el a vékony tartóoszlopok —, Vagyim Fagyejevet biztosan nem bírják el ezek a priccsek. Erre megesküszöm!

A hosszú folyosón fel s alá sétált a kiszolgáló-zászlóalj parancsnoka és komisszárunk. Valamiről beszélgettek. Odamentem Pogrebnojhoz és engedélyt kértem, hogy bemehessek a városba: hajtott a türelmetlenség, hogy viszontlássam, hogy járjak egyet ismerős utcáin. Persze, más okra hivatkoztam: „Meg kell nyiratkoznom, borotválkoznom." A komisszár engedélyezte, a zászlóaljparancsnok pedig egy kis GAZ-t bocsátott rendelkezésemre. A pilóták megneszelték tervemet, s egyszerre sok útitársam akadt.

Egy romokban heverő ismerős város viszontlátása — szomorú élmény. Romok, törmelékkel eltorlaszolt utcák, megperzselt, megfeketedett fák, amelyek már sohasem borulnak lombba — sehogy sem férnek össze az emlékezetembe vésődött csodálatosan szép, háború előtti évek képével. Hol vannak a napfényben fürdő, csillogó, takaros utcák? Az emberek tarka áradata... Az élet lüktetése... Hol van mindez?

Megvan a nagy, „százlakásos" ház, amelyben csaknem három évig laktam. Már a levegőből észrevettem négyzetét. Most úgy állok meg előtte, mint egy jó barát sírja előtt. A megszenesedett ablakkereteken át az eget látni. Csupaszon lógnak a lépcsők. Látom egykori szobám megmaradt fél falát...

Tovább mentünk az utcán. Megmutattam a fiúknak, hol volt a háború előtt a mozi, a tiszti ház. A fiúk megértették, részvéttel sóhajtoztak a romok láttán.

Sok minden felelevenedett emlékezetemben. Különösen akkor szorult el a szívem, amikor a repülőklub félig romos épületéhez értünk, a főbejárat fekete, megszenesedett tölgyfa ajtaja elé...

Azon a télen jelentkeztem a krasznodari repülőklubba, hogy folytassam a vitorlázórepülést. Azt reméltem, hogy oktatók, pilóták érdekes előadásait fogom hallgatni — ehelyett engem neveztek ki „oktatónak". Majd minden este siettem a nagy, kivilágított házba, a fiúkat és lányokat aerodinamikára tanítottam, segítettem nekik a repülőgépmotor tanulmányozásában. Rengeteg időmet elrabolta ez a foglalkozás.

A klub szakkörének nem volt vitorlázó repülőgépe. Elhatároztuk, hogy magunk építünk egyet. Úgy éreztük, mindent meg tudunk oldani, hogy számunkra nincs lehetetlen, és lelkesen munkához láttunk. „Tervezőkké" és „mérnökökké" váltunk. Esténként az asztalosműhelyben dolgoztunk, meg a klub egyik szobájában, és törtük a fejünket, hogyan építsük meg a vitorlázógépet. Ilyen gondok és izgalmak közepette szinte észrevétlenül telt el a tél. Tavasszal következett a legérdekesebb élmény: ki kellett próbálnunk a gépet. A berepülés napján Rosztovba küldtek, javítóműhelybe kellett adnom néhány repülőgépet. Amikor visszatértem Krasznodarba, nem láttam viszont a vitorlázógépet és az egyik

vitorlázórepülőt sem: lezuhant, a gép összetört, a pilóta meghalt. A pilóta tapasztalatlansága volt a szerencsétlenség oka. Leszálláskor elfelejtette ledobni a vontatókötelet, és beleakadt vele egy nagyfeszültségű vezetékbe.

Krasznodarból több kérvénnyel ostromoltam a honvédelmi népbiztost, a légierők főparancsnokát, hogy küldjenek pilótaképző iskolába. Kérvényeimre azonban nem is válaszoltak. Vagy azért, mert már megelégelték makacsságom, vagy mert nem volt mód kérésem teljesítésére. Aztán egyszer, teljesen váratlanul, parancs érkezett az egységhez: utasították a parancsnokot, hogy küldjön felvételi vizsgára a Zsukovszkij Katonai Repülő Akadémiára. Az én álmom a repülőképző iskola volt, mert vadászrepülő akartam lenni. Az akadémiára való felvétel esetén viszont még messzebbre kerültem volna célomtól.

Őszintén megvallva minden különösebb lelkesedés nélkül mentem el a felvételi vizsgára. De a lelkiismeret meg a büszkeség megmentett a rossz jegyektől. Minden jel arra vallott, hogy nem kerülök vissza egységemhez. Kénytelen voltam ismét kézbe venni sorsom alakulását.

Bementem a légierők személyügyi osztályára, s előadtam kérésemet: küldjenek pilótaképző iskolára? Rendkívüli örömet okozott a válasz, hogy a honvédelmi népbiztos külön parancsban engedélyezte a legjobb technikusok pilótává való átképzését — de ha engem már behívtak az akadémiára, akkor csak tanuljak ott.

A felvételi vizsgák véget értek. Azzal a feltétellel vettek fel az akadémiára, hogy az első szemeszterben vizsgáznom kell németből és fizikából. Ez éppen kapóra jött: a felvételi bizottság tagjainak legnagyobb csodálkozására lemondtam az „engedményről". A bizottság némi tanácskozás után úgy döntött, hogy visszavezényelnek egységemhez.

Krasznodarba való visszatérésem után első utam a repülőklubba vezetett. Már nyár óta folyt a sportrepülők kiképzése. Azt reméltem, hogy sikerül bejutnom közéjük, elvégzem a tanfolyamot, így már nem lesz oly messze hőn áhított célom.

A klub vezetője — akinek kérésemet előadtam — azt válaszolta, hogy ebben az évben nem tudnak felvenni: a foglalkozások már jó ideje tartanak, két hónap múlva lesz az első avatás. Bármennyire kérleltem, nem állt kötélnek. Erre

kijelentettem, hogy ha nem vesznek fel a tanfolyamra azonnal, nem vezetem tovább a foglalkozásokat. Ez hatott.

Még aznap szabadságot vettem ki, és elhatároztam, hogy egy hónap alatt mindent pótolok, felzárkózom a többiekhez. Ismét a klub lett otthonom. Szinte pihenés nélkül tanultam és gyakoroltam. A megfeszített tanulásnak ezek az izgalmakban bővelkedő napjai örökre emlékezetembe vésődtek.

Végre elérkezett a várva várt nap. 1938. szeptember 3-án már nem technikusként, hanem pilótaként ültem a gép kabinjába — bár a hátam mögött még ott ült az oktató. Ellenőriztem a motor működését, aztán kigurultam a startra. Hátranéztem: az oktató intett. Felszálltam a géppel.

A levegőben igyekeztem mindent Pesztov kitűnő könyve, a „Repülés U—2-n" tanácsai szerint végrehajtani. E könyv alapján készültem fel. Persze, nem ment minden hibátlanul. Az oktató néhány megjegyzést tett, olykor még a gép kormányzásába is beavatkozott.

A harmadik leszállás után megkérdezte:

— Repült már korábban is?

— Csak vitorlázógépen.

— Jól van. Magát el lehet engedni egyedül. Megpróbálom kieszközölni az engedélyt.

De a repülésvezető nem engedélyezte.

A kilencedik ellenőrző repülés után — még el sem hagytam az U-2 kabinját — odajött hozzám a repülőklub repülésvezetője.

— Csináljon egy kört a repülőtér fölött — utasított.

Beindítottam a motort, majd feléje fordultam. A repülésvezető intett a fejével.

Ezt is megértem hát: az első önálló repülés, a csúcs, amelyre oly régóta áhítoztam.

Azon a napon pilótává avattak.

Szeptember végén a szóbeli és írásbeli vizsgák végeztével megkaptam a sportrepülő-igazolványt. Két hónap múlva a krasznodari repülőklub igazolásával a kacsinszki repülőiskolába mentem. És most itt merednek előttem a klub épületének romjai.

Addig jártuk a várost, hogy útitársaim közben alaposan elfáradtak.

— Azért mégiscsak meg kellene nyiratkozni — emlékeztetett valaki.

Éppen egy fodrászüzlethez értünk. Az épület, amelyben az üzlet volt, valami csoda folytán épen maradt. Megláttam az ismerős mestert, akinél a háború előtt gyakorta megfordultam. Most egyedül dolgozott, várnunk kellett. De hát, hogy mehettem volna tovább anélkül, hogy beszélgettem volna egy régi jó ismerőssel?

Végre én is sorra kerültem.

— Parancsoljon — mutatott udvariasan a székre.

„Nem ismert meg" — gondoltam. Leültem, aztán megkérdeztem, hogy a megszállás idején is a városban volt-e, vagy evakuált. Miután figyelmesen megnézett, megismerte bennem a háború előtti vendégét.

Kibuggyantak a könnyei. A mester mindig szerette a repülőket, és mostani találkozásunkat valóságos eseménynek érezte. Azt már mondanom sem kell, hogy barátaimmal együtt olyan pompásan megnyírt, megborotvált, mint a vőlegényt szokás esküvő előtt. Munka közben elmondta, hogy a hitleristák váratlanul foglalták el a várost, és kegyetlenül bántak el a lakosokkal.

Aztán kikísért az utcára, és búcsúzóul azt mondta:

— Remélem és szívből kívánom, hogy a győzelem után valamennyiüket viszontlássam a székemben!

Nem volt ebben a kívánságban semmi banalitás: megható melegség áradt belőle.

Kint, a repülőtéren, változatlanul bizonytalan helyzet fogadott. Fagyejev századáról még mindig nem érkezett semmi hír. Mindenki csak találgatta, hogy mi történhetett velük. Hiszen a századot Krjukov, az ezred megfigyelője, egy tapasztalt pilóta vezette.

Krajev összegyűjtött bennünket a harcálláspontnál, szótlanul ellépett a sor előtt, majd elmondta, hogyan fogjuk tanulmányozni másnap a küszöbönálló harctevékenység körzetét. A századok reggel berepülik a peremvonalat. A csoportot a szomszéd ezred valamelyik parancsnoka, talán maga Dzuszov fogja vezetni.

Krajevet hallgatva elképzeltem a sok összeverődött repülőgépet, amint éppen kíváncsi kirándulóként repül az arcvonal fölött. A nyelvem hegyén volt már az ellenvetés: jobb

lenne négyes vagy hatos kötelékben repülnünk, mert hát ellenséggel való találkozás esetén, az ilyen csoportok mozgékonyabbak, harcképesebbek. De türtőztettem magamat — okulva a keserű tapasztalatokból.

Este a hadosztálytörzsből közölték, hogy a Krjukov vezette század T.-falunál szállt le. Krjukov ugyanis a Kubán árterét tengernek vélte, azt hitte, eltért az útvonaltól, és annyira jobbra „helyesbített", hogy elkerülte Krasznodart.

Hát igen, ilyesmi is megtörténik. Valahogy segítenünk kell az eltévedteken. Ott, ahol leszálltak, senki sem tölti fel benzinnel a gépeket. A tartálykocsik haladéktalanul útnak indultak a távoli faluba.

A vacsora utáni beszélgetésből még jobban kirajzolódott az arcvonalunkon kialakult helyzet képe. Dzuszov ezredének egyik pilótája néhány napja lelőtt egy híres német „ászt". A fasiszta ejtőernyővel kiugrott, s miután elfogták, elmondta, hogy a hitleri hadvezetőség több egységet dobott át ide Harkov alól, sőt még a leningrádi irányból is. Több, „földre szállt" hitlerista nemrég érkezett Afrikából.

Az ellenség a többi arcvonalon kialakult szélcsendet kihasználva legjobb repülőezredeit összpontosította a Tamany-félszigeten. Sok ellenséges repülőegység állomásozott a Krímben és Ukrajna déli részén is. A német bombázók tömeges, összpontosított támadásokat hajtottak végre erős vadászfedezettel.

Repülőink a „Kék vonal" fölötti harcokban az ellenség legújabb típusú — Me-109, G-2 és Me-107G-4 — vadászgépeivel találkoztak. Elmondták, hogy erős fegyverzettel és nagy teljesítményű motorral rendelkeznek. Nehéz utolérni őket, különösen zuhanórepülésben. Megjelent egy új típusú, a mienkhez hasonló csatagép, a kétmotoros Henschel-129 is. Az ezredeket Udet és Mölders, ismert német pilótákról nevezték el, abban a reményben, hogy példájuk hősi helytállásra lelkesíti majd az ifjú árjákat.

Így mi „újoncok", már a harci bevetések előtt meglehetősen világos képet alkothatunk magunknak arról, milyen erőket összpontosított az ellenség kubáni hídfőként, s mi vár ránk már másnap. Másnap azonban a harchelyzet egészen más harcfeladatokat diktált.

Már megbeszéltük, hogy a csoportban ki, ki után repül, és Dzuszov ezredének pilótája csak arra várt, hogy vele együtt a repülőgépekhez menjünk, amikor a hadosztálytörzsből parancs érkezett: hat vadászgép azonnal repüljön Krimszkaja falu körzetébe, ahol légiharc folyt.

Krajev magához hivatott és megparancsolta:

— Repüljön Krimszkaja fedezésére. A faluhoz Junkersek és Messerschmittek közelednek.

— Értettem!

— Megbirkózik a feladattal?

A parancsnok elsősorban természetesen arra gondolt, hogy tudok-e majd tájékozódni az ismeretlen terep fölött.

Kérdése mégis meghökkentett egy pillanatra. Azt feleltem, hogy parancsát végre fogom hajtani, de gondolatban már a rám váró, átfogóbb feladatokkal foglalkoztam.

Kerek fél esztendeje nem voltam a levegőben harci körülmények között. E fél év alatt szüntelenül tanultam, a vadászrepülő-harcászat tökéletesítésén elmélkedtem. Következtetéseim alapján teljesen elvetettem a páros és a csoportos repülés sok elavult harcászati módszerét, a vadászrepülők egész harctevékenységét az e háborúban kialakult, meghatározott formára osztottam fel és mindegyik forma számára megkerestem a harci tapasztalatokon alapuló, legkorszerűbb harcászatot.

A még Majakiban vásárolt füzetbe rajzolt vázlatok, a fedezékekben végzett „tantermi" foglalkozások, a repülőterek fölötti gyakorló repülések, ezredünk kollektív harci tapasztalatai és nem utolsósorban győzni akarásunk — mindez végső fokon abban az új harcászatban kristályosodott ki, amelynek lelke az az olthatatlan vágy volt, hogy pontos célzással szedjem le az ellenséges gépeket.

Magam és egész századom elé most már kitűzhettem ezt a feladatot: mert tökéletes, korszerű, gyors vadászgépeket kaptunk — „kobrákat", La-5-öket, Jak-1-eket, Jak-9-eket —, mert csaknem valamennyi pilóta már tekintélyes harci tapasztalattal felvértezve került vissza a frontra; mert az ország már annyi hadianyaggal látott el bennünket, hogy az ellenség technikai fölénye sok arcvonalszakaszon megszűnt. Népünk győzni akarása bátor tettekre lelkesített minket is.

... Hatodmagammal szálltam fel. Rögtön kapcsolatot létesítettem Borman tábornok hadosztályparancsnokkal, a „Tigrissel", aki közvetlenül a peremvonalban berendezett figyelőjében volt. Ő rendelt ide minket a csapatok fedezésére.

A szomszéd ezred vadászkötelékének nyomában repültünk. A hadosztályparancsnok ismertette a helyzetet.

— A légtér nyugodt. Figyeljenek! Hamarosan meg kell jelenniük a Junkerseknek.

A körzetet — amelyet csoportomnak fedeznie kellett — szigorúan körülhatárolták: a peremvonal Krimszkaja falunál. Régebben hasonló helyzetben, amikor megérkeztünk az adott körzetbe, kört alkottunk, és kis sebességgel köröztünk, saját gépeink farokrészét nézegetve. A Messerschmittek rendszerint felülről rontottak ránk, szorongattak bennünket, mert az ő oldalukon volt a döntő előny — a sebesség.

Miközben a légiharcok tucatjait elemeztem, s tanulmányoztam a harc elemeinek egymásutánját és összefüggését a függőleges síkban, gondolatban mintegy „részekre bontottam" a sebesség fogalmát. Ha a győzelem szempontjából a sebesség döntő tényező a légiharcban, akkor hogyan érhető el a vadászrepülőgépnek az az összpontosított teljesítménye, amely átalakítható bármilyen váratlan manőverré, meglepő támadássá, gyilkos tűzzé?

Ezekre a kérdésekre még a „kobrán" folytatott gyakorló repülések napjaiban megtaláltam a választ. Következtetéseimet — amelyeket valamennyien alaposan megvitattunk — az egész ezred magáévá tette.

Le kellett mondanunk a Kahovkában és később alkalmazott „ollóról". Hiszen most már nem az volt a feladat, hogy a körzet fölött őrjáratozzunk, fedezzük az eget a Junkersekkel szemben, „testünket" vessük a Messerschmittek sorozatai elé. Feladatunk sokkal inkább az ellenséges gépek váratlan támadása és pontos tűzzel való megsemmisítése volt. Ennek a feladatnak rendeltük alá a repülés minden elemét.

A Krimszkaja fölötti repülésünk során alkalmaztam mindazt, ami a töprengés hosszú napjain és éjszakáin megérlelődött bennem. Kötelékünk nem hasonlított egyik korábban alkalmazott kötelékünkre sem. A géppárok lépcsőzetesen helyezkedtek el egymás felett — a nappal ellentétes irányba —, néhány száz méteres szintkülönbséggel.

Négyezer méteren repültünk, és nem pontosan Krimszkajára tartottunk, szándékosan dél felé tértünk el. Jó mélyen

behatoltunk az ellenség által ellenőrzött terület fölé, de közben a peremvonalhoz igazodtunk. Olyan magasan repültünk, s olyan jól láttuk a terepet és a légteret, hogy semmiféle meglepetéstől sem kellett tartanunk. Mindenekelőtt igen jól láttuk egymást, mindegyikünk szemmel tartotta a társát, s nem magával törődött — ez megállapodásunk döntő fontosságú pontja volt. Másrészt a „Tigristől" kapott tájékoztatás révén tudtuk, hogy ellenséges gépeket csak Krimszkaja fölött találunk. Ezért éppen az adott körzetben való találkozásra összpontosítottuk minden figyelmünket.

Hogy készültünk fel erre? Egyáltalán nem úgy, mint régebben. Novorosszijszk fölötti repülésünkkor felbecsültem a Krimszkajától való távolságot és megállapítottam: éppen most kell kezdenünk a meredek süllyedést ahhoz, hogy néhány perc múlva Krimszkaja fölött legyünk a megadott magasságon, a lehető legnagyobb sebességgel. A magasságot sebességgé alakítottuk át, s ez biztosította számunkra a váratlan megjelenést, a manőverképességet, a megsemmisítő tűzcsapást és ismét a magasságot a támadást követő felhúzáskor.

Magasság — sebesség — manőver — tűz! Íme, a vihar, a győzelem képlete.

A Krimszkaja fölötti bevetés alkalmával természetesen még nem tudtam volna ilyen pontosan megfogalmazni ezt a harcászati képletet, de gondolataimban és tetteimben már tökéletesen kialakult.

Minden pontosan megfelelt várakozásunknak: villámgyorsan a megadott körzetbe értünk, pontosan Krimszkaja fölött megláttuk az előttünk repülő csoport LaGG-jait. Ahogy elhúztunk fölöttük — amint szorgalmasan csinálták az elavult köröket — arra gondoltam, ha itt most megjelenne egy Messerschmitt géppár úgy, ahogy mi, játszi könnyedséggel elbánhatnának a LaGG-okkal.

Amikor már jelentős magasságra tettünk szert, rádión kiadtam a parancsot: „Száznyolcvan fokos forduló!" Megint meredeken süllyedünk Krimszkajára. Mindössze öt percig voltunk távol a megadott körzettől. De most egészen más kép fogad bennünket: Krimszkaja fölött több mint egy tucat Messerschmitt jelent meg. Lecsaptak a négy LaGG-ra, amely továbbra is kis sebességgel körözött. Most miénk volt a döntő szó. Megtámadtam az ellenséges kötelék vezérgépét.

Nem hiába görnyedtünk hát a vázlatok és a számítások

fölött, nem volt felesleges kidolgoznunk az új harcászati módszereket. Az ellenséges vadászt az első sorozattal lelőttem. Láng csapott ki belőle, mintha villám sújtotta volna. Kis híján összeütköztem vele: a füstje elborította a gépemet. Néhány száz métert még függőlegesen emelkedtem, amíg magamhoz tértem a zuhanásból való kivétel túlterhelése után.

Grigorij Recskalov, a legfelső géppár vezérgépese is lecsapott egy Messerschmittre és ágyúja meg géppuskái első sorozataival lelőtte.

Amikor ismét elértük a kívánt magasságot, váratlan kép tárult elénk: a fasiszták, akik egy pillanat alatt két gépet vesztettek, megfutamodtak. Nyilván azzal a feladattal érkeztek, hogy megtisztítsák a légteret vadászainktól a Junkersek megjelenése előtt. LaGG-jaink, amelyekre alighanem meleg helyzet várt volna, minden bizonnyal védekeztek volna. De nem jelentettek megbízható védelmet földi csapataink számára. A mi hatos kötelékünk ellenben uralta a légteret, várta a német „bombázókat".

Támadásunk és a nap irányába történő távozásunk alighanem annyira meglepte az ellenség rávezető szolgálatát, hogy visszafordította bombázóit, amelyek addig mindig feltétlenül megjelentek a Messerschmittek után. Az ég ezúttal tiszta maradt.

A megadott időpontig őrjáratoztunk: hol süllyedtünk, hol eltűntünk a magasban. Nem győztük kivárni a Junkerseket. Visszatértünk repülőterünkre. Elégedett voltam csoportom munkájával, külön-külön minden egyes pilótával, s különösen annak örültem, hogy tartották a távolságot, pontosan végrehajtották a manővereket kötelékben, s mindegyikük jól alkalmazta az új munkastílust.

Alighogy földet értünk, siettek hozzánk szomszédaink, akik elsőnek repültek Krimszkaja fedezésére. Köszönetet mondtak a segítségért, elragadtatott hangon beszéltek támadásainkról.

— Jól odapörköltetek nekik! — mondta az egyik. — Úgy elpárologtak, mintha a szél fújta volna el őket. Ha nem ti vagytok, alighanem szitává lőtték volna a gépemet, a rohadtak.

— Hát ne úgy repüljetek, mint csibék a kotlóstyúk körül! — törölgette vidáman Recskalov izzadó homlokát.

— Így van, fiúk — jegyeztem meg —, el kell gondolkodnotok nektek is: elavult már a harcászatotok.

Kedvem lett volna alaposabban elbeszélgetni erről a szomszéd fiúkkal, de megpillantottam az öles léptekkel felénk tartó Vagyim Fagyejevet. Annyire megörültem visszatérésének, hogy mindenről megfeledkeztem.

— Hát hogy képzeled, ördögfióka? — harsogta, karját szélesre tárva. — Amíg mi tengeren, mocsarakon hánykódunk, te a fritzeket aprítod? Hallom, derekas munkát végeztél. Az új módszert, a mi módszerünket alkalmaztad?

— Így van, Vagyim.

— Gratulálok! Aki a régi módon harcol, lyukakkal jön majd haza.

Fagyejev nevetve vállon veregette a szomszéd ezred pilótáját.

— Jól kezdtetek! — jött oda hozzánk Krjukov is, s mindegyikünkkel kezet szorított. — A hadosztályparancsnok üzeni, hogy elégedett a munkátokkal.

Igen, ez csak a kezdet volt.

Csoportom sikeres bevetése megszabadította századunkat a Krajevtől ránk erőszakolt „akadémikus" terepszemlétől. Az ezred két másik százada viszont távollétünkben — egy csoportba összeverődve — ünnepélyesen repült a peremvonal felé. Azt mondják, egy magasságban repült az egész csoport a felhők alatt. Most már a visszatérésüket vártuk.

Végre megjelentek a levegőben a mi „kobráink" is.

— Nos, mi újság? — kérdeztük a földet érő pilótákat.

— Egy gépünket lelőtték — felelte egyikük kelletlenül.

Hamarosan megtudtuk a részleteket. A köteléket mindössze két „messer" támadta meg: váratlanul bukkantak elő a felhők mögül. Lelőttek egy „kobrát", majd rögtön újra eltűntek. A pilótának sikerült ejtőernyővel kiugrania. De egy új gépet, teljesen értelmetlenül, elvesztettünk. Ez az eset újból azt bizonyította, hogy kíméletlenül szakítani kell az elavult harcászati módszerekkel. Nyilván jobb lett volna, ha az egész ezred nem egyszerre száll fel az új körzet szemrevételezésére, hanem kis, manőverképes csoportokat vezényelnek ki ugyanezzel a céllal.

De a harctéri élet feszült körülményei között nemigen volt arrra idő, hogy sokat meditáljunk a sikerekről és a kudarcokról.

A felszállómezőre percenként érkeznek vagy felszállnak

a gépek. Köröket írnak le a repülőtér fölött, kötelékbe rendeződnek és nyugat felé repülnek a vadászgépek. Gépkocsik érkeznek a gépállóhelyhez, a raktárakhoz. Az arcvonalszakasz keskeny, viszont nagy a légtér, amelyet védenünk kell. Az elöljárók parancsai és a rakéták színes csóvái siettetnek a harcba. Ismét hatodmagammal repülök a földi csapatok fedezésére.

A Krimszkaja fölött tapasztaltak arra ösztönöznek (az első Messerschmittek nagy magasságban jelentek meg kis csoportban, és „vadászva" a felhők mögül csaptak le), hogy új alakzatba rendezzem csoportomat. Golubjov és én géppárt alkotva a Paszkejev vezette négy gép fölött repülünk. A négyes csoport vegye fel a harcot, mi pedig majd leszámolunk azokkal az ellenséges gépekkel, amelyek újabb rohamra készülődve a magasba emelkednek.

Abból a meggondolásból bíztam Paszkejevre a négyes csoportot, hogy lássam, hogyan harcol hosszú szünet után. Tavaly nyáron az utolsó bevetés sikertelenül végződött, bár akkor is keményen és bátran viselkedett.

Láttam már határozatlanságát, de bátorságát is. Vajon hogy reagál most, a Messerschmittekkel vagy a Fockerekkel való találkozáskor?

... A magasság ötezer méter. A felhősávokon át jól látni a földet. Körülnézek. A légtér nyugodt. Tudom, ez nem tart sokáig. Bármely pillanatban feltűnhetnek az ellenséges gépek.

Feltételezésem beigazolódott. Messze előttünk, nálunk alacsonyabban, sötét csordaként bukkan fel a fasiszta bombázók nagy köteléke. Zárt kötelékben jönnek, de különös módon — kísérők nélkül. Talán késnek a vadászok? Ez nem jellemző a németekre. Nem, az anapai repülőtérről porfelhőt kavarva, éppen most szállnak fel a „messerek". Pontosan számítanak: egyszerre érkeznek a peremvonalhoz.

Miután jelentettem „Tigrisnek" a bombázók közeledtét, megparancsoltam Paszkejevnek, hogy készüljön fel a támadásra. Körülnéztem. Láttam: egy „messer" géppár közeledik felénk — velünk egy magasságban. Meg kell mérkőznünk velük.

— Golubjov, támadok, fedezz!

Ez a parancs mintegy meghúzza azt a láthatatlan vonalat, amelyen túl már a légiharc kezdődik.

A Messerschmittek magasabbra emelkednek. Nekünk is

növelnünk kell a magasságot. A felhők közötti réseken át időnként egy-egy pillantást vetek Paszkejev csoportjára. Hiszen most az a támaszunk.

A „messerek" — a „fejvadászok", ahogy gondolatban elnevezem őket — nem veszik fel a harcot. Céljuk nyilvánvaló: el akarnak szakítani négy gépünktől.

Nem tévedtem: Paszkejev csoportját tíz Messerschmitt támadja meg — ezek a gépek szálltak fel az anapai repülőtérről. Szembe kell fordulnunk velük, szét kell szórnunk őket frontális rohammal, és át kell törnünk, hogy hozzáférjünk a bombázókhoz. A legelöl repülő Paszkejev így is cselekszik. Az ellenséges gépek közelednek. Még néhány pillanat, és megjelennek a nyomjelzős lövedékek színes csíkjai.

— Paszkejev, támadj! — kiáltom a mikrofonba. Már nem bírom tűrtőztetni magam.

De a négyes kötelék vezérgépe hirtelen éles kanyarral kifordul és süllyedve Krasznodar felé repül. Gépe után sűrű füstcsík húzódik. Nem, nem gyulladt ki. Csak a pilóta bekapcsolta a teljesítménynövelőt.

„Mit művel? Miért megy el? — fog el az aggodalom és a bosszúság egyszerre. — Talán inába szállt a bátorsága, és sorsára bízza a három fiatal pilótát?"

Abbahagytam a „fejvadász messerek" üldözését, és villámgyorsan lesüllyedtem, hogy a szétszóródott három gépnek segítsek. De már késő. Kozlov gépe — Paszkejev kísérője — már irányítás nélkül zuhan a föld felé.

A másik két fiatal pilóta felzárkózik hozzám, és most már együtt verjük vissza a Messerschmittek rohamait. És ezekben a pillanatokban jut ismét eszembe Golubjov. Hol lehet? Mikor maradt el? . . .

Az ellenséges bombázók hatalmas köteléke egyre közelebb ér peremvonalunkhoz. Már képtelenek vagyunk útjukat állni. Az egyetlen, amit tehetünk, hogy beékelődünk a kilences bombázókötelék sűrűjébe, szétugrasztjuk és arra kényszerítjük a Junkerseket, hogy most rögtön, még a cél elérése előtt, leszórják bombaterhüket.

Támadásba vezetem a két fiatal pilótát. Bátran követnek. Rögtön a bombázókötelék mögé, magasabbra kerülünk, ágyú- és géppuskatüzet zúdítunk rájuk. Az ellenséges lövészek viszonttüzére rá sem hederítünk. A hitleristák idegei felmondják a szolgálatot. A bombázókötelék felbomlik, a gépek össze-

vissza szórják le repeszbombáikat. Miután az első Junkers-kötelékét szétszórtuk, támadjuk a másodikat, majd a harmadikat. A bombázók sűrűjében vagyunk. A Messerschmittek ilyen körülmények között nehezen tudnak támadni. De amint a bombázógépek visszafordulnak, egyszerre a vadászokkal találjuk magunkat szemben. Hárman vagyunk — az ellenség tíz vadászgépével szemben. Lehetetlen elszakadni tőlük. Tehát meg kell verekedni. A lőszerünk viszont fogytán van.

De mi történt? A „messerek" elfordulnak és nyugat felé veszik az irányt. Körülnézek, és örömmel látom: nagy vadászkötelék siet a segítségünkre.

... A feladatról visszatérve első dolgom az volt, hogy megtudakoljam, otthon van-e Golubjov és Paszkejev. Azt válaszolták, hogy Golubjov nem érkezett meg, Paszkejev viszont szerencsésen földet ért.

— Mi történt a gépével?

— A motor beékelődött — mondta a technikus.

Minden világossá vált: ha a gép sokáig repül bekapcsolt teljesítménynövelővel, a motor tönkremehet. Csak nem szándékosan járt el így Paszkejev, hogy leplezze gyávaságát? Nem, ilyen vádhoz egyetlen tény nem elegendő. De ezt a tényt is gondosan ellenőrizni kell. Az is tény azonban, hogy teljesen fölöslegesen vesztettünk két pilótát és két új gépet. És ezért elsősorban Paszkejev a felelős.

Paszkejev egyedül állt, távolabb a pilóták csoportjától és ránk várt. Amikor odaértünk hozzá, sápadtan, zavartan motyogott valamit. Nem hallgattam rá, fojtogatott a düh, alig bírtam tűrtőztetni magam, hogy ne vágjam a képébe a rettenetes vádat: aljas módon, gyáván viselkedett!

Az ezredparancsnok meghallgatta a jelentésemet a bevetés eredményéről és Paszkejev magatartásáról, majd azt mondta:

— Rendben van, kivizsgáljuk. Készítsd fel a csoportot felszállásra.

A nyomasztó érzés elhomályosította a század első sikerének örömét. De a rohanó élet nem teszi lehetővé, hogy sokáig emésszük magunkat a kudarcok miatt; bátorságot, harci aktivitást követel tőlünk. Ismét a gép kabinjában ülök. Vételre kapcsolok, Fagyejev izgatott hangját hallom. Valahol magasan, tőlünk messze, súlyos légiharc folyik. Aggódom barátaimért, akik ezekben a percekben élethalálharcot vívnak.

Ezen a napon ezredünk még néhány felszállást hajtott végre csapataink fedezésére, este pedig parancsot kapott, hogy települjön át Popovicseszkaja falu körzetébe. Senki sem csodálkozott: a krasznodari repülőtér zsúfolt volt, a tavasz melege pedig közben már fölszárította a felázott kubáni földet.

A költözködéssel járó sürgés-forgás a régi költözködéseket juttatta eszembe — negyvenegyben, negyvenkettőben. Semmi hasonlatosság nem volt köztük. Most már nem azért települtünk át egyik repülőtérről a másikra, mert kénytelenek voltunk átengedni az ellenségnek. Már támadásban voltunk, s ezért változtattunk települési helyet.

Csomagolás közben kezembe akadt egy női ruhára való anyag, amelyet még újév előtt Bakuban vásároltam. Egy ízben, még mielőtt búcsút vettem Marijától, Manaszból Bakuba mentem. Reggel érkeztem, egész nap az üzleteket jártam, nézelődtem, nadrágot, fehérneműt vettem magamnak, és — egy női ruhára valót. Mivel Bakuból későn indult a vonat, a csomagokkal együtt mentem a színházba, ahol a Carment játszották.

Csomagolás közben megelevenedett bennem a Bakuban töltött nap, s eszembe jutott az is, akinek a ruhaanyagot vettem.

Minél messzebbre kerültem Marijával való találkozásunk színhelyétől — ahol elmondtuk egymásnak azokat a szavakat, amelyeket csak egyszer mond ki az ember életében —, egyre gyakrabban gondoltam rá.

S most, az újabb költözködésnél, különös szomorúság fogott el. Csaknem négy hónapja nem láttuk egymást. Ez a négy hónap megváltoztatta az életemet. Ismét a fronton vagyok, az első harci győzelmek, az első keserű élmények után. Hol lehet ő? Mi van vele? Miért nem ír? Talán annyi rosszat hallott rólam, hogy a bizalmatlanság felülkerekedett az akkori szép érzéseken? Persze, minden lehetséges! Hiszen a jelenlegi szolgálati helyén is vannak fiatalok, azok is meglátogatják beteg bajtársaikat az esti órákban, ahogy mi Komoszát megismerkedésünk estéjén.

Marijára gondoltam a Popovicsenszkaja felé vezető úton is.

A falu a gyümölcsösök virágtengerében fürdött. A fehérre meszelt házak az ukrán falvak százait idézték emlékezetembe, amelyeken át negyvenegy nyarán visszavonultunk.

Az első napon borús, esős napra ébredtünk. Amint oszladozni kezdtek a felhők, parancs érkezett, hogy szálljunk fel őrjáratozásra.

Amikor összeállítottam a csoportot, nemcsak arra ügyeltem, hogy kiket vegyek magam mellé, hanem arra is, hogy hogyan osszam el társaimat a kötelékben. Jelentős mértékben ettől függ, sikerül-e teljesítenünk feladatunkat.

Hatos kötelékben repülünk. A biztosító géppárt Recskalov vezeti. Azzal tűnik ki, hogy gyorsan megérti mindegyik harc elgondolását. És bármilyen nehéz helyzet alakul ki a levegőben, majd mindig végigharcolja az elkezdett ütközetet, kicsikarja a győzelmet.

Már a levegőben, az útvonalon, hallom a rádióból:

— Itt „Tigris", itt „Tigris"! Krasznodar felé három század Junkers repül. Fedezzék a várost.

Nyugtáztam a hadosztályparancsnoknak a parancs vételét és azonnal irányt változtattam.

Még jóval Krasznodar előtt nyolc Messerschmittet vettem észre alattunk. A bombázók tehát még csak ezután jönnek. Azonnal zuhanásba vittem a gépet a felhők alól és megtámadtam az egyik gépet. Magasságelőnyöm volt, támadásom meglepte az ellenséget. A Messerschmitt lángot vetett és lezuhant. Recskalov lelőtte a kísérőt.

Az ellenség köteléke szétszóródott, és földhöz lapulva próbált menekülni. A pánik, mint ismeretes, nem gyarapítja az erőt. Üldözőbe vettük az ellenséget. Még a kísérőm, egy egészen fiatal fiú is kinézett magának egy Messerschmittet.

— Támadok, támadok, fedezzen, fedezzen! — kiáltotta a rádióba.

Megértettem lelkiállapotát, hiszen most esett át a tűzkeresztségen. Azon fiúk egyike volt, akiket csaknem fél esztendőn át tanítottunk. Sokszor elmondtuk nekik, hogyan kell helytállni, amikor ellenséggel találkoznak. Most tűzbe jött, és siet. Le akarja lőni az ellenséges gépet, jól akar bemutatkozni parancsnoka és társai előtt.

— Fedezlek, fedezlek, támadj! — feleltem nyugodtan és a nyomába szegődtem.

Kísérőmet hatalmába kerítette a türelmetlenség, s nagy távolságból nyitott tüzet a Messerschmittre.

— Nyugodtabban, ne siess tüzelni — intettem nyugalomra —, menj közelebb...

Megnyugtató szavaimat a legnagyobb idegfeszültség pillanatában hallotta, amikor az ellenség megsemmisítésének vágya és a közeli győzelem érzése még egy tapasztalt repülő tudatát is elhomályosítja. Figyelmeztetésem kijózanítóan hatott rá. Nyugodtabban, magabiztosabban közelítette meg a gépet, s újabb géppuskasorozata már pontosan talált: a Messerschmitt kigyulladt.

Ekkor eszméltem rá fő feladatunkra: fedeznünk kell Krasznodart, ahová ellenséges bombázók közelednek. Rádión parancsot adok, s a kötelék ráfordul a városra. Kísérőm pontosan tartja helyét a kötelékben, magabiztosan vezeti a gépet. — Derék fiú vagy! — mondom neki a rádióba.

Az egyik Junkers-század már nyilván célba ért. A város szélén füstfelhő terjeng. A levegőben társaink köröznek, annak az egységnek a vadászai, amely a krasznodari repülőtéren állomásozott.

„Hol lehet a másik Junkers-század?" — töprengtem. Hatos kötelékünkhöz felzárkózott egy ismeretlen repülőgép. Jobban megnéztem, s Dzuszov ezredének egyik gépét ismertem fel benne. Nyilván kemény ütközetbe keveredhetett, ha annyira elszakadt övéitől, hogy nem tudta megtalálni őket. De a pilóta nem sietett haza; amíg a motor működött és volt lőszere, harcolni akart. Ez jóleső érzéssel töltött el.

A „szomszédról" a felhőkre pillantottam és egy Messerschmitt-kötelékét vettem észre. A fasiszták bekapcsolt teljesítménynövelőkkel gyorsan közeledtek felénk. Éles fordulót hajtottunk végre és szembekerültünk velük. Alulról támadtam és lelőttem a vezérgépüket. Széles füstcsíkot húzva maga után, sebesen zuhant a föld felé. A többiek sürgősen eltűntek a felhőkben.

Krimszkaja felé vettük az irányt. Szemben velünk újabb Messerschmitt-kötelék repült. Megint felvettük a harcot. Kétszer annyian voltak, mint mi. De nem térhettünk ki előlük. Legalább még egy kicsit a peremvonal fölött kell tartózkodnunk. Gyalogságunk magabiztosabb, ha a levegőben a saját vadászait látja.

A Messerschmittek viszont egyre pimaszabbak. Az egyik a „szomszédot" támadja. Ráfordulok, megközelítem. Már látom a célzókészülékben, de mögötte van a mi gépünk is. Ha

leadok rá egy gépágyúsorozatot, az ellenséggel együtt a mienket is lelőhetem. Ezért csak géppuskával tüzelek. A Messerschmitt kissé kelletlenül megbillen és lezuhan. Ha csak egy másodpercet kések, a mi vadászunk sem úszta volna meg néhány lyuk nélkül.

Nem ecsetelem a harc valamelyest ismétlődő részleteit. A harc végül ugyanolyan hirtelen véget ért, mint ahogy elkezdődött. Ezen a bevetésen négy „messert" sikerült lelőnöm.

A repülőtéren meglepetten hallottam, hogy légiharcunkat a peremvonalból K. A. Versinyin tábornok, a front légierőinek parancsnoka figyelte. Az ezred rádiótáviratot kapott, amelyben kötelékem valamennyi tagjának köszönetet mondott bátor magatartásáért és a lelőtt ellenséges gépekért.

Nemsokára visszatért a repülőtérre a Krjukov vezette négyes kötelék is. Ők is köszönő táviratot kaptak. Versinyin szeme láttára Krjukov három német vadászgépet lőtt le. A front légierőinek parancsnoka utasította Krajevet, hogy kettőnket terjesszen fel kitüntetésre.

Örömömbe azonban nyugtalanság vegyült: mit szól majd Krajev a távirathoz? Elolvassa, és bizonyára azt mondja: alig néhány napja vagyunk a fronton, és máris terjesszem fel kitüntetésre? Korai még! És főleg: kit? Azt, akit bíróság elé akart állítani?

De tüstént elhessegettem ezeket a gondolatokat, A legfontosabb és a legörvendetesebb az volt, hogy sikerült a számbeli fölényben levő ellenség fölé kerekednem. És ha ezredünk harcba veti az összes fiatal pilótát, amikor erőteljes századok emelkednek a levegőbe? Reszkessetek akkor, „messerek" és „fokkerek"!

5.

Amíg a levegőben voltunk, lent, a repülőtéren is történt egy s más. Vagyim Fagyejevhez megérkezett fiatal felesége. Amikor a frontra indultunk, az asszony egy Baku melletti kisvárosban maradt, úgy látszik azonban, nem bírta a hosszú távollétet.

Fagyejev leugrott a mozgó gépkocsiról, amint odaértünk ahhoz a házhoz, amelyben Ludmilla megszállt. Integettem neki, elgondolkoztam. Jóindulatú irigységet éreztem iránta. Tamany környékén rögtön az első harcokban ismét kitűnt,

öregbítette bátor, ügyes vadászrepülő hírnevét. Az ezredben mindenki szereti szelíd, vidám természetéért, rettenthetetlen bátorságáért. Örültem barátom sikereinek, jólesett, hogy nem csalatkoztam benne.

Igaz, nincs mindig ínyemre Fagyejev vakmerősége, olykor korholom önfejűségéért és könnyelmű vitézkedéséért, ami szomorú következményekkel járhat. Lám, ma is alaposan próbára tette az idegeinket.

Bevetésből tértünk haza. A gépek egymás után szálltak le. Vagyim ekkor elkezdte aznapi bűvészmutatványát. Közvetlenül a fák fölött száguldott, aztán hirtelen fölhúzott, és vezetett orsókat csinált. A mutatvány kétségtelenül hatásos volt. Persze tudtuk, kinek a kedvéért törte magát, hogy rajtunk kívül ki figyelte még a földről a cirkuszi számokat.

Váratlanul azonban német „fejvadászok" bukkantak fel a levegőben. A négy „messer" mint derült égből a villám csapott le magányos repülőnkre. Vagyim pedig annyira élvezte a figuráit, hogy se nem látott, se nem hallott.

A repülőtéren levő pilótákat nyugtalanság kerítette hatalmába. Fjodorov repülőgépéhez rohant, hogy rádión figyelmeztesse Vagyimot a veszélyre. De sikerül-e időben figyelmeztetnie? Szerencsére, Vagyim közben maga is körülnézett. S amikor a levegőben megvillant az ellenséges géppuskasorozat, hirtelen félrerántotta a gépét, majd meredek zuhanórepüléssel szinte a földig jött. Mint mondani szokás: csodával határos módon menekült meg. A „messerek" a sikertelen rajtaütés után visszafordultak és eltűntek a felhők mögött.

Amikor Vagyimmal kettesben maradtunk, barátian megmostam a fejét, azt tanácsoltam, hogy a jövőben mondjon le gyerekes trükkjeiről. Megpróbálta tréfával elütni a dolgot. Beszélgetésünket azonban véletlenül meghallotta a betoppanó Pogrebnoj, az ezredparancsnok politikai helyettese.

— Igaza van Pokriskinnek, Fagyejev! — támogatott Pogrebnoj. — Gondolkodjál azon, hogyan viselkedj ezután a levegőben.

Fagyejev a repülőtéren maradt, Pogrebnoj és én a harcálláspontra mentünk. Útközben a politikai helyettes nyomatékosan megkért:

— Beszélj vele mégegyszer. Rád hallgat. Reméljük, hamarosan túljut a gyerekességén. Nagyszerű pilóta egyébként.

— Én is féltem — vallottam be őszintén Pogrebnojnak. — A legénykedés mindig rosszul végződik.

Ebből az esetből más következtetéseket is levontunk. Az ellenséges „fejvadászok" lesben álltak, hogy elfogják leszálló gépeinket, ezért az ezredparancsnokság elővigyázatossági intézkedéseket foganatosított. Ettől kezdve bevetésből visszatéréskor egy géppár feltétlenül a levegőben maradt, hogy fedezze a repülőteret. Ez a géppár utolsóként szállt le. Az a pilóta pedig, aki elsőnek szállt le, a kabinban maradt, míg le nem szállt a biztosító géppár is, hogy szükség esetén rádión jelezze a veszélyt.

Néhány sikeres légiharc végérvényesen meggyőzött mindenkit arról, hogy az új, közösen kialakított harcászati eljárások helyesek. De egyelőre egyszerűen nem volt erőnk ahhoz, hogy ezeket a módszereket még nagyobb hatásfokkal alkalmazzuk: minden egyes bevetésünk alkalmával az ellenség volt számbeli fölényben. S egyelőre ezredparancsnokságunknak is az volt a véleménye, hogy védelmünk peremvonalának fedezésére célszerűbb kis csoportokat, s nem nagy kötelékeket küldeni.

Mit tehettünk: a parancs — az parancs. Amikor gyalogságunk harcrendje fölött repültünk, láttuk, hogy friss tartalékok menetelnek a front felé. Tehát támadásra készülünk. Csak minél előbb!

A „KÉK VONAL" FELETT

1.

A Barents-tengertől az Azovi-tengerig húzódó óriási arcvonalon viszonylagos szélcsend alakult ki. A tavasz járhatatlanná áztatta az utakat, leküzdhetetlenné szélesítette a folyókat.

Április közepére azonban a Tamany-félszigeten javult a helyzet: a „Kék vonal" szűkült, az utak felszáradtak. A németek számára véget ért a fellélegzés ideje. Csapataink támadásba mentek át. Ezt akkor érzékeltük, amikor a repülőtérig hangzott az ágyúzás.

Aztán hamarosan tájékoztattak bennünket a csapás céljáról is: el kell foglalni Krimszkaját, az ellenség védelmének fontos támpontját.

Ezredünknek az volt a feladata, hogy a levegőből fedezze szárazföldi csapatainkat az áttörés körzetében. Tisztában voltunk azzal, hogy nem lesz könnyű dolgunk, mert az ellenség itt nagy bombázó- és vadászrepülő-erőket összpontosított.

A repülőteret elárasztotta a motorok egy pillanatra sem szűnő dörgése. Egymásután szálltak fel Krimszkaja felé ezredünk és a szomszéd ezred négyes és hatos vadászrepülőkötelékei. Miközben elnéztem őket, szerettem volna kiállni a felszállómezőre, megállítani őket, megakadályozni, hogy ilyen kis kötelékben repüljenek. Jobb lenne együtt, zárt ököllel — nem szétterpesztett ujjakkal — verni az ellenséget.

Krajev nyitott térképtáskával a pilóták körének közepén áll, és jegyez valamit a noteszébe.

— Naumenko! Négyes köteléket kell vezetnie — mondja csöndesen.

— Értettem! — válaszolja Naumenko.

Alekszandr Naumenkót nézem, a tekintetemmel szinte szuggerálom, hogy nagyobb köteléket kérjen. Már negyvenkettőben sokszor repültünk együtt. Ő aztán igazán jól tudhatja, mit jelent a bonyolult helyzet a levegőben.

Naumenko várakozóan néz a parancsnokra: nem jelöl-e ki még egy parancsnokot, aki vele tart majd?

— Pokriskin! Négyes köteléket vezet. A második géppár vezetője Krjukov.

Naumenko elégedetten néz rám.

— Értettem! — válaszolom.

— Fél órával Naumenko után kell felszállnia! — teszi hozzá Krajev szárazon — Az erő növelése végett.

— Hogyhogy az erő növelése végett? — szalad ki a számon a kérdés. — Mire megjelenek a harcmező fölött, a németek felfalják Naumenko kötelékét. Rögtön nyolc géppel kellene mennünk.

— Értette a parancsomat? — kérdi Krajev metsző hangon, és farkasszemet néz velem. Szemében áthatolhatatlan feketeség, ajkait úgy szorítja össze, mintha szitkot igyekezne visszatartani. — Hajtsa végre!

— Értettem, parancsnok elvtárs!

A pilóták szétszélednek. Krajev észre sem veszi, hogy egyedül maradt. Rosszkedvűen megyek a gépemhez. Egyetlen kívánságom, hogy az ezredparancsnok minél előbb menjen le a törzs fedezékébe. Ha nem tudja, mikor szállt fel pontosan az első csoport, korábban a levegőbe emelkedhetek és segíthetek Naumenkónak.

Naumenko négyes köteléke felszállt és hamarosan el is tűnt a szemünk elől. A repülőgép kabinjában számoltam a perceket. Minél előbb fel kell szállnunk. Szinte látom, mi történik most Krimszkaja fölött. A légiharcokról csak annak lehet pontos elképzelése, aki maga is naponta részt vesz bennük, és nemegyszer átélte már a győzelmek örömét, a kudarcok fájdalmát. De mit tudhat a háborúról Krajev, ha egyszer sem volt pilótákkal bevetésen? Csak küldözi őket a tűzbe, csak parancsokat osztogat... a haza és a nép nevében.

Nem néztem az órámra, karommal jelt adtam az indulásra. Határozottan az volt az érzésem, hogy elkésünk. Már a levegőben pontosítottam: a megadott időnél tizenöt perccel előbb szálltunk fel.

A fejhallgatómban Naumenko tompa hangját hallom:

— Támadok... Ne szakadjunk szét! Nyolc „messer" van fölöttünk!

Rádión jelentettem a harcálláspontnak, hogy útbaindultam.

A Junkerseket csak egészen közelről vettem észre. Csak-

nem teljesen egybeolvadtak a földdel, alig voltak világosabbak a föld zöldjénél. Már szórták a bombákat.

Csoportomat rávezetem a kilenc Junkersre. A kötelék éppen a célra vezető irányra fordult. A lövészek kabinjaiból tüzes sávok szikráznak felénk. Hátulról és alulról támadok, majd tüzet nyitok. Az egyik bombázóból füst csap ki.

— Hátul „messerek" — hallom kísérőm, Fjodorov riadt hangját. Hátranézek: valóban négy Messerschmitt repül fölöttünk. Nem akarok leválni a Junkersről, amelyből minden pillanatban lángnyelvek csaphatnak ki. Sorozatok süvítenek el mellettem. Egyetlen rántással kiveszem a gépet a támadásból, és a Fjodorovot üldöző négy Messerschmitt után vetem magam.

Körözünk, egymást üldözzük. Visszaverjük az ellenséges vadászok támadásait, s közben igyekszünk áttörni a bombázók közelébe. De ilyen kis csoporttal ez lehetetlen. Csak saját védelmünkre gondolhatunk. A Junkersek többsége így le tudja dobni bombaterhét a célra. Mi pedig nem tudtuk megbízhatóan fedezni csapatainkat.

Visszatérünk a repülőtérre. Odajönnek hozzám a többiek. Valamennyien élnek, épek, egészségesek. Úgy örülök ennek, mint egy győzelemnek. És mégis nyomaszt az érzés, mert nem teljesítettük a feladatot.

Elindulunk a harcálláspontra, Naumenko rajának gépállásai mellett vezet az útunk. Négy gép helyett csak hármat látok.

— Hol van Naumenko?

— Lelőtték . . .

Azon gondolkozom, mit mondjak Krajevnek. Már nincs erőm hallgatni. Így nem lehet tovább harcolni!

A harcálláspontón Krajev mellett N. F. Naumenko tábornokot (elesett bajtársunk névrokonát) látom, a hadseregparancsnok helyettesét. Jelentem a bevetés eredményét, majd félreállok. Csak a rajom tevékenységéről jelentettem, minden egyébről hallgattam. Nem félszből! De mit mondjak én, ha a tábornok maga is tudja, hogy az ellenség tömeges légicsapásait elhárító csoportjaink kicsinyek? Nyilván lehetőségeink határozzák meg ezt a taktikát. Kevesebb gépünk van, mint a németeknek, de legalább a szakadatlan „járőrözéssel" olyan nyomást kell keltenünk gyalogságunkban, hogy nem védtelen.

— Pokriskin, miért vagy olyan bosszús? — kérdezi a tá-

bornok. A figyelmesség mindig meghat, kiváltképp ha magas rangú elöljáró méltat rá. Otthagyja Krajevet, hozzám jön, és kíváncsian várja véleményemet.

— Nem szabad így harcolni, tábornok elvtárs!

— Mi nyomja a lelked, beszélj!

Elmondok mindent, ami oly régóta foglalkoztat, kínoz és nyomaszt.

— Az a baj, hogy még mindig szétterpesztett ujjakkal próbáljuk halálra sújtani az ellenséget. Holott már nem negyvenegyet írunk, tábornok elvtárs, hanem negyvenhármat. Mögöttünk van már Sztálingrád!

— Szerinted hogy kellene harcolnunk?

— Ököllel! Csakis ököllel, és mint mondani szokás, egyenesen az állukra. Nem tudunk a Junkersek elfogására nagy köteléket kiküldeni, és nem vagyunk képesek az arcvonal túlsó oldalán fogadni őket? Miért döngicsélünk, mint a darazsak, mindig csak a harcmező fölött? Mire képes egy négyes kötelék?

— Ne heveskedj, mondd el részletesen, mi történt — mondja Naumenko higgadtan, és sétára invitál.

Mindent elmondtam neki, ami a lelkemet nyomta. Beszéltem a Naumenko elvesztése miatt érzett fájdalomról, a harcászatról, a józan számításról. A tények engem igazoltak: a németek mintegy húsz vadászgépből álló kötelékkel jönnek a peremvonalra, hogy a bombázók érkezése előtt megtisztítsák a légteret. Azután vadászrepülő-csoportok kísérik a Junkers-köteléket. És a mi erőnk? Egy négyes kötelék erejét egy újabb négyessel növeljük. Nevetséges összehasonlítás! Vagy inkább szomorú. Ha látjuk, milyen tömegű légierőt vetett erre az arcvonalszakaszra az ellenség, nem szabad megengednünk, hogy egyetlen bevetés alkalmával is a számbeli fölény illúziójában ringassa magát. Egyetlen bevetés alkalmával sem! Csak nagy kötelékeket szabad harcba vetnünk.

Nem tudom, mit gondolt rólam akkor a tábornok. Csak azt tudom, milyen nagyszerű érzést keltett bennem ez a baráti beszélgetés vele. Az erdei ösvényen elmondott gondolataim szemlátomást nem voltak újak számára, de talán kiegészítették töprengéseit és véleményét. A tábornok egész idő alatt hallgatott. Nem derült ki, milyen benyomást vitt magával.

Másnap reggel Krajev elsőnek az én csoportomat küldte be-

vetésre. S ismét mindössze négy gépet. A harcállásponton jelenlevők hallatára nyomatékosan hangsúlyozta:

— Legyenek állandóan Krimszkaja fölött! Hogy egyetlen bomba se hulljon a mieinkre. Érthető?

Egyszerre válaszoltuk: „Értettük". Amikor azonban a gépeink felé tartottunk, így szóltam Recskalovhoz, a második géppár parancsnokához:

— A bombázókat pedig nem Krimszkaja, hanem a tenger fölött fogadjuk!

Recskalov csodálkozva nézett rám, de nem szólt semmit. Jól tudta, mit jelent mélyen az ellenséges terület fölött harcolni, de azzal is tisztában volt, hogy így sokkal nagyobb sikert érhetünk el.

2.

A felhők adta háttérben pillantottuk meg a gépeket. Sziluettjeik alapján megállapítottam, hogy Ju—87 bombázók. Természetesen Krimszkajának tartottak, ahol csapataink beékelődtek az ellenség védelmébe.

Szerencsénk volt: a Junkersek fedezet nélkül repültek. A német vadászok nyilván korábban szálltak fel, és most az arcvonal fölött keresnek minket. Már megszokták, hogy pontosan ott találkoznak velünk. Annál jobb, kihasználjuk a fasiszták tévedését és mindent megteszünk, hogy méltó boszszút álljunk Naumenko haláláért.

A kilencgépes bombázókötelékek úgy repültek egymás után, mint valami légiparádén. A hitleristák valószínűleg még a légteret sem figyelték, annyira magabiztosak voltak abban, hogy a céltól távol senki sem háborgatja őket.

„Várjatok csak!" Parancsot adtam a támadásra, és zuhanásba vittem a gépet. Olyan szögben közelítettem meg a Junkerseket, hogy elhúzva fölöttük egyszerre több gépet érhessen találat. Arra számítottam, hogy gépágyúm sorozata afféle tüzes kard lesz, amelynek éle kettéhasítja az ellenséges gépeket. Ezt a harcokban többször kipróbált támadási módot tartottam most a legalkalmasabbnak.

Megnyomom az elsütőbillentyűt, és látom, hogy a Junkers, amely nem képes a repülés irányának gyors megváltozására, a szó szoros értelmében belerepül a géppuskasorozatomba. Az ellenséges gép megbillen, és zuhan a föld felé. Már a má-

sodik bombázó is füsttel rajzolja ki utolsó útját. Ezt a gépágyúmmal lőttem le. Mindössze néhány lövedék érte a törzsét, de ez az adag is elegendőnek bizonyult.

A célzókészülékemben megjelenik a következő gép. Úgy kell neki! Mögötte újabb gépek jönnek. Minden porcikámat düh feszíti, az a vágy, hogy valamennyit megsemmisítsem. Szakadatlanul támadok és tüzelek. Már a harmadik gép ég... Egy pillantást vetek hátra, meggyőződöm arról, hogy csakugyan zuhan, és repülök tovább az ellenséges gépek lánca fölött, amely azért rendeződött kötelékbe, hogy néhány perc múlva módszeresen, szabályosan, egyenletes adagokban szórja le gyilkos bombáit a kubáni földre.

De a Junkersek köteléke felbomlik. Miután látták, hogyan gyulladnak ki és zuhannak le az első kötelék gépei, a hitleristák még a cél előtt leszórják bombáikat... a saját csapataikra! Aztán a bombázók visszafordulnak, földközelbe süllyednek, hogy a terep álcázási lehetőségeit felhasználva minél előbb eltűnjenek! Inukba szállt a bátorságuk! Pedig vagy ötven gép volt — négy vadásszal szemben!

Gépemet egyenesbe hozva azt látom, hogy Recskalov az alattam szökni igyekvő Junkerseket lövi. A földön már öt Junkers füstölög. Nem valami kecsegtető perspektíva a még úton levő bombázók számára, ezért inkább visszafordulnak. Üldözőbe vesszük őket, de egyidejűleg a légteret is figyeljük. Nem feledkezhetünk meg a Messerschmittekről. Meg is jelennek kelet felől.

Számuk a mienk többszöröse. Két csoportra válva balról és jobbról akarnak közrefogni. De Recskalov a kísérőjével már magasságelőnyt szerzett. Villámgyors támadással meghiúsítja az ellenség tervét. Recskalovval nagyszerűen lehet együttműködni, vele nem okoz problémát a hitleristák számbeli fölénye. Bátran kezdeményezünk frontális támadásokat, meredek felhúzásokat hajtunk végre, és saját területünk fölé húzódunk. Ott, a peremvonal fölött, bizonyára a levegőben vannak a LaGG-jaink, ők majd segítenek...

A repülőtérre való visszatérésünk után nyomban repülőgépemhez hívtam Zsmugy századost, a fegyvermérnököt. A heves harc során érdekes ötletem támadt, erről akartam tanácskozni vele.

Az történt ugyanis, hogy sok lövedéket visszahoztam. A támadások közben ugyanis előbb a géppuskák billentyűjét kellett lenyomnom, s csak azután tüzelhettem a gépágyúval.

Ezt a sorrendet korántsem valamilyen harcászati megfontolások, vagy valamiféle számítások diktálták. Pusztán arról volt szó, hogy a két billentyűt más-más ujjal tudtam működtetni, s a géppuska billentyűje jobban a kezem ügyében volt. Ha viszont a géppuska- és a gépágyúsorozatokat egyidejűleg ereszthettem volna az ellenség gépeire, jóval nagyobb lett volna a tűz hatásfoka, és a Junkersek sokkal „szívesebben hulltak volna el".

A mérnök, miután meghallgatta elképzeléseimet, így szólt:

— Egyesíthetjük, nem okoz gondot.

A következő alkalommal egyesített sorozatomtól az ellenség egy bombázója szinte rögtön darabokra hullott még a levegőben. Ezredtársaim, akik látták ezt, később vallatóra fogtak, milyen távolságból lőttem, s hová céloztam. Elárultam nekik titkomat. Másnap viszont Zsmugy százados keresett fel és szemrehányást tett.

— Mit tett velem! A pilóták mind azzal gyötornek, hogy egyesítsem az ő elsütőbillentyűiket is.

— A kérésüknek eleget kell tenni! Jelentette a parancsnoknak?

— Még nem. Az ilyen kérdésekben a mérnök maga is dönthet.

— Nagyszerű! — helyeseltem, mert biztos voltam abban, hogy Krajev semmi szín alatt sem hagyta volna jóvá ezt az ésszerűsítést.

Az idő váratlanul elromlott, beborult az ég, esett az eső. Nyilván ennek következtében torpant meg csapataink támadása is. Krimszkaja az ellenség kezén maradt.

A feszes harctevékenység mérlegét megvonva, a pilóták egybehangzóan úgy értékelték, hogy a kis kötelékekben történő bevetések nem vezetnek eredményre. Nagy erőkkel, az arcvonaltól távolabb, ellenséges terület fölött kell harcolnunk, elfognunk és megsemmisítenünk az ellenség bombázóit.

Hamarosan rendkívüli örömben volt részünk. A főparancsnokság két nagy vadászrepülő-magasabbegységet dobott át a mi arcvonalszakaszunkra. Vadonatúj, gyors Jak-ok érkeztek.

Az erősítés érkezésének napjaiban a Tamany-félsziget fölött csend honolt. Ezredünk pilótái elsősorban a naszádokat fedezték, amikor azok reggelenként felderítésről visszatér-

tek. Tengerészeink az Azovi-tenger északi partjai mentén végrehajtott éjszakai portyáikkal nagy riadalmat keltettek az ellenség hátában. Bár őszintén örültünk a naszádosok sikereinek, de elég unalmas dolog volt fedezni ezeket a kis hajókat.

A rövid szélcsend időszakából — szokatlansága révén — csupán egyetlen bevetés maradt emlékezetes számomra. Krajev félrehívott, kiteregette a térképét, és azt mondta:

— Nyolcadmagával repül. Ezen a repülőtéren kell állnia egy Jak-unknak. Mindenáron fel kell gyújtani. Az egyik négyes kötelék elnyomja a légvédelmi ágyúkat, a másik végrehajtja a feladatot.

— Értettem! Megsemmisítjük a Jak-ot — feleltem, bár nagyon csodálkoztam ezen a feladaton. Hogy kerülhetett az ellenség repülőterére egy vadonatúj szovjet vadászgép? A parancsnok erről, sajnos, egy szót sem szólt.

A felhőzet segítségével kötelékünk zavartalanul megközelítette a kijelölt pontot és rárepült a repülőtérre. De nagy meglepetésemre semmiféle gép nem volt ott.

Visszatérésünk után jelentést tettem Krajevnek, mire keserűen megjegyezte:

— Időben elrejtették, a nyomorultak. Most aztán jól nyissátok ki a szemeteket, a németek majd felhasználják a gépünket.

Figyelmeztetését komolyan vettem. Hiszen valamikor magam is repültem Messerschmitten. A fasiszták, persze, nem fogják átfesteni a csillagokat.

Vajon megjelenik-e ez a Jak az arcvonalunkon?

Egy alkalommal a harcálláspont mellett ismeretlen repülőt láttam, magas, karcsú férfit, fejvédővel, bőrzekében. Láthatóan, vár valakit. Külsejét tekintve magas rangú elöljárónak véltem, és igyekeztem észrevétlenül elmenni mellette. De amikor újból előjöttem a fedezékből megszólított:

— Pokriskin?

— Parancs! — válaszoltam és tisztelegtem. Ekkor vettem észre nadrágján a tábornoki csíkot.

— Nos, hogy harcolnak? — kérdezte, miközben kezet nyújtott.

Alig érzékelhető jelek alapján arra következtettem, hogy a tábornok bevetésből érkezett, olyanról, amelyet nem lehet egészen sikeresnek minősíteni.

— Szavickij — mondta bemutatkozásul.

No lám, a most érkezett vadászrepülő-magasabbegység parancsnoka! Alig érkezett meg a frontra, máris bevetésen vett részt. A tábornok nagy érdeklődést tanúsított az ellenség módszerei, taktikáink és századom ügye iránt. Hamarosan a pilóták egész csoportja tömörült körénk: ott voltak a mieink is, s azok is, akik Szavickijjal együtt érkeztek. Élénk beszélgetés alakult ki, gesztikuláló kezek mutatták a repülőgép különböző helyzetét. A tábornok figyelmesen hallgatta a frontharcosok tapasztalatait, majd így szólt:

— Mindez nagyon fontos. Konferenciát hívunk majd össze, s megbeszéljük a korszerű légiharc harcászati kérdéseit és meghívjuk a gárdistákat, hogy osszák meg velünk tapasztalataikat. Egyetértenek?

A tábornok rögtön megnyerte valamennyiünk rokonszenvét. Önkéntelenül felötlött bennem: ilyennek kell lennie egy parancsnoknak — egyszerűnek, barátságosnak, okosnak. Az ilyen parancsnok értékeli az embereket, s becsüli mindazt, ami az ellenség feletti győzelmet elősegíti.

3.

Térképeinken a Kis Földet piros ceruzával satíroztuk. C. L. Kunyikov százados tengerészdeszantja drága árat fizetett e sáv visszahódításáért, és hősies erőfeszítéssel tartotta. Ennek a hídfőnek, tulajdonképpen nem hadászati, inkább morális jelentősége volt. Az ellenség állandóan a hátában érezte szuronyainkat.

Amikor a németek támadásba lendültek, nehéz és felelősségteljes feladatok hárultak ránk. Egyrészt a levegőből megbízhatóan fedeznünk kellett a Kis Földet védő matrózokat, másrészt biztosítanunk kellett bombázóink és csatagépeink sikeres akcióit, amelyek csapásokat mértek a támadó ellenséges csapatokra.

Korán reggel nyolc vadászgép szállt fel az zuhanóbombázók kísérésére, amelyek két kötelékben repültek. Céljuk: az ellenségnek a miszhakói völgyben levő gyalogos- és harckocsitömörüléseinek bombázása volt.

Az egyik köteléket én fedeztem rajommal, a másikat pedig Dmitrij Glinka raja.

Úton a Cemesszkajai-öböl felé Messerschmittek fogadtak bennünket. Glinka rögtön harcba bocsátkozott velük. Arra

gondoltam, hogy ez még korai. Elég lett volna egyszerűen elriasztani a „messereket", nem pedig fedezet nélkül ott hagyni a gondjaira bízott Pe-2 bombázókat. Hiszen a légtér megtisztítása más vadászrepülő-kötelékek feladata.

A Pe-2-k akadálytalanul leszórták bombáikat, a tenger fölött fordulót hajtottak végre és ráálltak a haza vezető irányra. Fokozott figyelemmel kísértem útjukat: az ellenséges „fejvadászok" éppen a fordulóban csapnak le a leggyakrabban. Ilyenkor széthúzódik a kötelék, egyes bombázók még le is maradnak.

Anapa felé néztem — a magasból igen jól láttam —, és észrevettem, hogy a repülőtér fölött porfelhő kavarog. Világos: most szállnak fel a német vadászok.

Egyszerre több ellenséges bombázókötelék tűnt fel a levegőben. Velünk szemben repültek, pontosan velünk egy magasságon. Elszorult a szívem a fájdalomtól. Milyen repülőgép-armada ez? Hány bomba lapul e ragadozók szárnyai alatt! És ezt mind le fogják szórni a Kis Föld védőire. Nem, ezt nem szabad megengedni! Habozás nélkül támadásra vezettem rajomat. Fergetegként az ellenséges bombázók vezérkötelékére vetjük magunkat és tüzet nyitunk.

Pe-bombázóink — megközelítve a Junkerseket — szintén harcba lépnek. Egy szempillantás alatt minden összekeveredik. A tűz és a fém valami gomolyt képez. A hitleristák idegei végül felmondják a szolgálatot, rendszertelenül szórják bombáikat, majd visszafordulnak.

Bombázóink beszüntetik a tüzelést, kötelékbe rendeződnek, hogy hazarepüljenek. Megszámolom őket. Valamennyi ép! Csak sikerüljön így eljutniuk a repülőtérig! De nem messze tőlünk már repülnek a Fockerek, az igazi erőpróba még csak most kezdődik.

A fordulóban két bombázónk lemaradt. Nem hagyhatjuk őket magukra. Nehezebben tudnak védekezni az ellenséges vadászgépekkel szemben, mint azok a bombázók, amelyek zárt kötelékben repülnek.

Figyelem a légteret. A lemaradt Pe-2-k felé alulról már két Focke-Wulf lopakodik. Nyilván ezt a kedvező alkalmat várták.

Egy éles fordulóval zuhanásba viszem gépemet és a Focker mögé zárkózom fel, a másikat kísérőm támadja. A hitleristák nem vesznek észre minket, annyira elfoglalja őket bombá-

zóink üldözése. Most már a sebesség és a tudás dönti el a „ki kit győz le?" kérdését.

Végre a célzókészülékemben van a Focke-Wulf. De már tüzel. Felforr bennem a düh. Te gazember, megkapod a magadét! Lőttem, egyszerre a géppuskából és a gépágyúból.

Az én csapásom alighanem erősebb és pontosabb az övénél. Bombázónk nyugodtan tovább repül, mintha mi sem történt volna, a Focker viszont szinte megáll egy pillanatra, majd hirtelen átfordul és zuhanni kezd. Nem tudom levenni róla a szemem. Vajon kiugrik a pilóta? Nem, már késő. A repülőgép a tengerbe fúródik. Csak egy kis füstfelhő marad belőle, meg buborékok a vizen.

Utolérem bombázóinkat. Már a szárazföld fölött repülnek, egész otthonosan, noha közvetlen közelükben ellenséges és saját vadászok tucatjai harcolnak egymás ellen.

Nem alhat el éberségünk. Igaz, a hitleristáknak most nincs idejük velünk törődni. Már teljesen lekötik őket a Jak-ok. Néhány másodperc múlva pedig még rosszabbra fordul a sorsuk. Vadászgépeink újabb nagy köteléke tűnik fel a közelben.

A repülőtérre visszatérve kemény vitám volt Glinkával. Már nem újonc, jól tudhatná, hogy a bombázókat nem szabad fedezet nélkül hagyni. Az sem nyugtatott meg, hogy nem történt semmi tragédia, sőt Dmitrij is lelőtt egy Fockert.

Krajev este összehívott bennünket és a hadosztálytörzstől kapott információ alapján megszabta az új harcfeladatot. Ismét Pe-2-ket kell kísérnünk, amelyek azzal a feladattal szállnak fel, hogy csapást mérjenek az ellenséges tömörülésekre Miszhakónál.

Jóleső érzéssel töltött el ez az operatív ügyintézés, a pontos együttműködés. Amint a felderítők tisztázták, hogy az ellenség mely körzetekben összpontosítja élőerejét és technikáját, a parancsnokság haladéktalanul odavezényelte a légierőt.

Az a Pe-2 bombázókötelék, amelyet mi négyen kísértünk, kétszer kilenc gépből állt.

Röviddel felszállásunk után, Osztrovszkij, a kísérőm lemaradt. Jól ismertem a „kobra" motorjának szeszélyeit. Meglehetősen gyakran makrancoskodik, és ha a pilóta nem szakítja meg a repülést, beékelődhet, sőt kigyulladhat. Osztrovszkij még kezdő pilóta. Rögtön azt kérdezem, nem volna-e

okosabb visszatérnie. Elutasító választ ad, s biztosít, hogy minden rendben van. A fiatalos hév felülkerekedett a józan ítélőképességen. Ritkán jutott ilyen feladathoz, ezért nem akart visszatérni. Ráadásul tisztában volt azzal, hogy sokkal nehezebb lenne a dolgunk, ha hárman maradnánk.

Már közel jártunk az arcvonalhoz, amikor Osztrovszkij gépéből füst csapott ki. Határozottan megparancsoltam neki, hogy hagyja abba a feladat végrehajtását. Nem titkolom, emberileg sajnáltam: annyira vágyott harcolni, annyira szeretett volna bosszút állni a hitleristákon övéi haláláért!

A Cemesszkajai-öböl fölötti légtérben hemzsegtek a repülőgépek. Fölöttünk Jak-ok és „kobrák", velünk párhuzamosan, egy magasságon bombázóink és csatagépeink nagy kötelékei repültek. Először láttam egyszerre ennyi repülőgépet a levegőben.

A Pe-2-k alakzatukat szorosabbra zárták, úgy repültek a cél felé. Már nem gondoltam Osztrovszkijra. Számításaim szerint azóta már a repülőtéren kellett lennie.

Amikor bombázóink megérkeztek a cél körzetébe, a Messerschmittek igyekeztek megakadályozni a célzott bombázást, de visszavertük támadásaikat.

A bombázás után a Pe-k kimentek a tenger fölé, hogy visszaforduljanak. A magasból megint lecsaptak rájuk az ellenséges vadászok. Krjukov és kísérője visszaverte támadásukat, én pedig elfogtam azt a „messer" géppárt, amely az egyik lemaradt bombázónk felé száguldott. Nem volt könnyű két tapasztalt fasiszta pilóta ellen harcolnom. Az ellenség vadászainak sorozatai olykor szinte a kabinomat súrolták. És mégis én voltam szerencsésebb.

Az egyik összpontosított géppuska—gépágyú sorozatom célba talált. Egy új Me-109G-2 kigyulladt és a tengerbe zuhant.

Hazafelé azon gondolkoztam, hogy mennyire hiányzott Osztrovszkij a harcban; okvetlenül magammal kell vinnem még néhányszor. Hadd álljon bosszút.

A repülőtéren azonban nem láttam Osztrovszkij gépét. A technikusok azt mondták, hogy nem tért vissza. Hol lehet a „fogadott fiam"? Mi történt vele? Mindenüvé telefonáltam — hasztalan. Senki nem tudott semmit.

Egész éjjel nem aludtam. Ilyen aggodalom még soha nem szorította össze a szívemet. Újra meg újra felidéztem a tegnapi beszélgetés szavait, amelyek megingatták azt a

döntésemet, hogy nem viszem magammal a nehéz bevetésre. — A velem történtek nem teszik lehetővé, hogy a repülőtéren lógassam a lábam! — mondta Nyikolaj keserűen, amikor látta, hogy más érv nem hat rám. És akkor engedtem.

Másnap reggel a sok más telefonüzenet között hírt kaptunk róla is. Valaki tompa, alig hallható hangon közölte, hogy Osztrovszkijt, a 16. gárdaezred pilótáját Kubanszkaja faluban eltemették. Ellenséges „fejvadászok" lőtték le, amikor útban volt hazafelé. Osztrovszkij ejtőernyővel ugrott ki az égő gépből és a „messerek" pilótái a levegőben lőtték agyon.

Nem találtam a helyem a hallottak után. Egyszerűen nem bírtam felfogni, hogy lehet ilyesmit tenni egy fegyvertelen emberrel. Hány lelőtt „messer" pilótáját láttam már ejtőernyőn leereszkedni. De soha fel sem ötlött bennem, hogy a levegőben megsemmisítsem.

Lám, ők még erre is képesek! Hát akkor ők se várjanak tőlünk irgalmat. Nem irgalmazunk!

És ugyanezen a napon, amikor az idegeim a pattanásig feszültek, tudomásunkra jutott Paszkejev újabb gyalázatos tette. A Kis Föld fölötti légiharcban cserben hagyta kísérőjét, Verbickijt, és társunk életét vesztette. Annyira hatalmába kerített az indulat, hogy a saját kezemmel lőttem volna agyon a gyávát, ha a fiúk nem tartanak vissza. Az egész század felkereste Krajevet, és követelte, hogy távolítsa el ezt az embert. Az ezredparancsnok végül is kénytelen volt elfogadni a kollektíva véleményét.

Parancsot adott, hogy tartóztassák le Paszkejevet és adják át a hadbíróságnak.

4.

Bár az arcvonalon csend volt, gondjaink nem csökkentek. Továbbra is háborús életet éltünk, kitartóan tanultunk, újabb harcokra készültünk. Az emberek hangulatában azonban valami új, szokatlan vonás tűnt fel. Érzékenyebben reagáltunk társaink elvesztésére, gyakrabban jutottak eszünkbe hozzátartozóink, ismerőseink. Még a mezőkről hazatérő lányok éneke is szomorúbb benyomást tett ránk.

Körülöttünk pedig tobzódott a tavasz. A falu, amelyben állomásoztunk, virágtengerben fürdött, illatárban úszott. Ta-

lán ezért is lopakodott szívünkbe a sajgó szomorúság. Körülnéz az ember, és összerezzen a gondolatra, hogy már nincs köztünk Verbickij, Mocsalov, Osztrovszkij és sok más társunk...

Április második felében Krjukovot, Dmitrij Glinkát, Szeminyisint és engem váratlanul a légi hadsereg törzsébe rendeltek, amely Krasznodar egyik külvárosában rendezkedett be. Saját harci gépeinken repültünk oda. Csak így tehettünk eleget a sürgős parancsnak.

Ismeretlen, kis méretű téren kellett leszállnunk. Ráadásul a talaj igen egyenetlen volt. Kifutás közben a gépen rázást éreztem, fékeztem, és a kerék ekkor egy mély, kiszáradt keréknyomba zöttyent. Az egyik futószár eltört, a gép pördült, aztán a szárnyára dőlt. Sokan siettek a segítségemre, köztük volt Olefirenko főhadnagy, a híradó század parancsnoka is. Megkértem, lépjen kapcsolatba ezredem törzsével, és adja át üzenetemet: estére küldjenek értem egy Pe-2-t.

— Ne aggódjon, százados elvtárs. Majd hazavisszük. Hiszen vannak gépeink.

Egymás mellett mentünk, beszélgettünk. Olefirenko elégedetlen volt helyzetével, és ezt nem is titkolta. Amikor a repülőklub oktatója volt, sok fiú útját egyengette a pilótapálya felé, ő viszont megrekedt a kis futárgépeken. Már a gépkocsinál voltunk, amikor a főhadnagy hirtelen megtorpant, és zavartan így szólt:

— Volna egy kérésem, százados elvtárs... Szóljon az érdekemben a hadseregparancsnoknál. Engedjen el az ön ezredébe.

— De hiszen nálunk vadászgépek vannak.

— Majd átképezem magam. A gépeket ismerem. Nem fog csalatkozni bennem, százados elvtárs!

A dzsip nem messze a folyó partjától hajtott velünk, ahol a háború előtt sok szép, nyári napot töltöttem el barátaimmal...

Útitársaim tréfálkozva találgatták, hogy miért rendeltek minket a parancsnokságra. Szórakozottan hallgattam őket, és egyre Olefirenko körül jártak gondolataim. Igen, a főhadnagy szívvel-lélekkel vadászrepülő akar lenni. És bizonyára többször kérte is már, hogy vezényeljék át, de kérését nem teljesítették. Volt idő, amikor én is őszintén elmondtam problémámat mindenkinek, akiről azt gondoltam, hogy se-

gíthet rajtam. Évek teltek el, míg sikerült elérnem célomat. Úgy látszik, más számára is göröngyös az élet útja.

... A hadseregtörzsben mindenekelőtt megvendégeltek bennünket — finom és kiadós reggelivel. Még egy nagy korsó vörös bor is került az asztalra.

Valóságos ünnep kerekedett: jó bor, finom falatok az asztalon. Ma már nem kerül sor harci bevetésre. Üldögéltünk, tanakodtunk, hogy milyen kérdésekre kell majd válaszolnunk. A háború kezdete óta ez volt az első alkalom, hogy ilyen magas szintű érdemi beszélgetésre rendeltek be. Pedig hát, régóta ideje, hogy megkérdezzenek bennünket, hogyan élünk, miféle gondjaink, tapasztalataink vannak. Mindig is csodálkoztam és aggódtam is amiatt, hogy valahogy elszigetelten élünk: senki sem tud felfedezéseinkről, újításainkról, s nekünk sem mondják el, milyen figyelemreméltó tapasztalatra tettek szert más egységek.

Versinyin tábornok fogadott bennünket. Meglehetősen fáradtnak látszott. Mindegyikünkkel kezet fogott, aztán helyet kínált. Egyszer már láttam a hadseregparancsnokot. Negyvenkettőben ő adta át ezredünknek a gárdazászlót. Azóta még deresebb lett a halántéka.

— Tanácskozzunk, elvtársak — kezdte Versinyin egyszerűen —, hogy tudnánk jobban pusztítani az ellenséget a levegőben.

A tábornok részletesen ismertette az arcvonalunkon kialakult helyzetet, jellemezte a saját és a német légierőt, majd kitért a bombázók, a csatagépek és a vadászrepülők harci alkalmazásának légfontosabb problémáira. Legsürgősebb feladatunk, hogy itt, a Kubánban, döntő légi fölényt vívjunk ki. A légtér egyedüli gazdáivá kell válnunk.

A tábornok szavai nyomán jobban megértettem azokat a törvényszerűségeket, amelyek azokban a napokban meghatározták légierőnk harctevékenységét; a feladatok jellegét, a csoportok mennyiségi összetételét, az őrjáratozásra meghatározott időt, a harcászatot. Be kellett látnom, hogy mindezt nem olyan emberek szeszélye határozza meg, mint a mi ezredparancsnokunk — noha sok függ tőlük is —, hanem az arcvonalon kialakult konkrét helyzet és a felsőbb parancsnokság terve.

Itt, a törzsben tudtam meg például, hogy a bombázók és a csatagépek ezentúl tömegesen, összpontosítva fognak tevékenykedni. Ez lehetővé teszi, hogy jobban megszervezzék

önvédelmüket, és nem kell majd úgy gyámkodni fölöttük, mint régebben. A parancsnokság már elegendő vadászgéppel rendelkezik, s ez lehetővé teszi, hogy nagy vadászerőket küldjön a bombázók kísérésére; s emellett állandóan meghatározott számú repülőgépet tartson a peremvonal fölött, megszervezze az ellenséges bombázók elfogását — még az arcvonal előtt.

— A múltban az ellenség kényszerítette ránk az akaratát — hangsúlyozta a tábornok —, most pedig a mi taktikánkhoz kell alkalmazkodnia. A Junkersek nyilván nem jó dolgukban szórják le bombáikat még a cél előtt. Számbeli fölénye elvesztésével egyidejűleg, az ellenség elveszti önbizalmát is. Most tehát az a feladatunk, hogy teljesen a kezünkbe ragadjuk a kezdeményezést.

Amikor a tábornok arra is kitért, mennyire fontos a győzelem szempontjából a tudás, a felkészültség, úgy éreztem, fel kell szólalnom a bennünket foglalkoztató kérdésekről.

Szót kaptam. Felszólalásomban többek közt elmondtam, hogy nem értek egyet azzal a paranccsal, amely szigorúan megszabja, milyen sebességgel kell őrjáratozniuk a vadászgépeknek csapataink fölött. Ez olyan kis sebesség, hogy valósággal gúzsba kötött minket, nem tette lehetővé, hogy felhúzzunk a magasba, amikor légiharc kezdődött az ellenséggel. Az őrjáratozás feltételei nem felelnek meg a korszerű követelményeknek. Megfontolásaimat gyakorlati példákkal támasztottam alá.

Azután szóltam egy másik kérdésről is, amely szintén nagyon foglalkoztatott minket: miért nem számítják be a vadászrepülőknek azokat a lelőtt német repülőgépeket, amelyek az arcvonalon túl, az ellenség által megszállt területen zuhantak le?

Utánam mások is felszólaltak. Versinyin tábornok figyelmesen meghallgatott mindenkit, a füzetében jegyzeteket készített.

A tanácskozás délután ért véget. Valamennyien azzal az érzéssel mentünk el, hogy arcvonalunkon a közeli jövőben nagy események tanúi — és részvevői — leszünk. S abban is biztosak voltunk, hogy ezután nagyobb becsülete lesz a pilóták harci tapasztalatának, hogy a parancsnokság felülbírál egyes, a mi munkánkat szabályozó parancsokat.

Amikor a tábornok elbúcsúzott tőlünk, szerét ejtettem, hogy tolmácsoljam Olefirenko kérését.

— Ugyan miféle vadászrepülő lenne belőle? — csodálkozott Versinyin.

— Engedje meg, hogy bevegyem a századomba! Segítek neki az átképzésben. Ha az ember ennyire akar valamit, bizonyosan célba ér.

— Ám legyen, nincs kifogásom ellene! — mondta a tábornok. — De legyen rá gondja, százados, hogy addig ne vegyen részt a harcban, amíg nem készült fel annak rendje-módja szerint.

A repülőtéren Olefirenko izgatottan várt, egyik cigarettáról a másikra gyújtott.

— Miért nyugtalankodik? — kérdeztem. — Készüljön fel a százada átadására.

— Csakugyan? — kérdezte örömmel.

— A hadseregparancsnok elengedi.

— Köszönöm, nagyon-nagyon köszönöm... — nyögte ki Olefirenko a boldogságtól zavartan.

Ő vitt vissza U-2-n az ezredemhez. Repülés közben figyeltem, és arra gondoltam, milyen szép tulajdonság a célratörés. És a hadseregünkben kialakult, igazán testvéri kapcsolatok tavaszias derűt fakasztottak bennem.

5.

A hadseregtörzsben rendezett tanácskozás után ezredünknél gyakoribb vendégek lettek az újságírók. Amikor korábban nálunk jártak, főleg a hőstettekről írtak, most viszont jobban érdeklődtek a vadászrepülők harci tapasztalatai és különösen a harcászati újítások iránt.

Az egyik tudósítónak részletesen elmondtam a modern légiharc taktikájával kapcsolatos nézeteimet. Beszámoltam neki a Kubán légterében vívott néhány légiharcról. A Krasznaja Zvezdában nemsokára nagy cikk jelent meg, amelyben a szerző pontosan megfogalmazta támadási képletünket: magasság — gyorsaság — manőver — tűz. Ez a meghatározás később szállóigévé vált.

Az ezredet mind rendszeresebben ellátták a légiharc mestereinek tapasztalatait ismertető brosúrákkal, röplapokkal és plakátokkal. Figyelmesen tanulmányoztuk és felhasználtuk a többi front legjobbjainak tapasztalatait.

Közeledett május elseje. Az ezred politikai helyettese és

párttitkára már tervezte, milyen rendezvények lesznek az ünnep alkalmával. Én azonban április 28-án parancsot kaptam, hogy a századommal haladéktalanul repüljek át a bombázók repülőterére.

— Együtt fognak tevékenykedni — mondták a törzsben.

Pilótáimhoz siettem. Hű barátom, egy kis pulikutya, szaporán loholt utánam. Kobriknak hívtuk. Nagyon ragaszkodott hozzám. Most azonban el kell válnom tőle. Kobrik a nyomomban volt, de sietős lépteimből megérezhette, hogy most nem érek rá vele foglalkozni. A repülőgépig követett, és csak amikor felugrottam a szárnyra, akkor húzódott félre a fölébe emelkedő gép mellől. A startvonalra gurultam. Kobrik pontosan ott ült, ahol az előbb még a gépem állt.

A Pe-2-k támaszpontjára napnyugta előtt érkeztünk meg. A repülőtéren teljes nyugalom uralkodott. A bombázók egyenes sorokban álltak a kifutópálya mellett.

A nagy támadás ünnepélyes reggele számomra kissé roszszul kezdődött, mivel előző nap megsérült a gépem: harmadmagammal voltam kénytelen kísérni két bombázószázadot. Kísérőm gépén egyedül hajtottam végre a tizennyolc Pe-2 közvetlen fedezését. Recskalovnak és kísérőjének az volt a feladata, hogy lekösse az út közben megjelenő Messerschmitteket.

A bombázók a cél fölé értek, és felkészültek a támadásra. Amikor felnéztem, láttam, hogy Recskalov már négy „messerrel" harcol. Csak erősítést ne kapjon az ellenség — nyugtalankodtam. De aznap annyi szovjet gép volt a levegőben, hogy a németeknek nem volt erejük kellő figyelemre méltatni bennünket.

A Pe-2-k leszórták bombáikat az ellenség parancsnokságára, és hazaindultak. Egyenesen a nap felé repültek. A levegőben egy magányos repülőgép jelent meg. Gyorsan közeledett a Pe-2-khöz. Nem volt nehéz felismernem, Jak volt. Először sajnáltam: „Szegény fiú, elszakadt az övéitől vagy elvesztette társát." De a következő pillanatban már szöget ütött a fejemben: a Jak nem csatlakozott hozzám, elszáguldott a bombázók felé. Lejjebb süllyedve kereszteztem az útját. Nem változtatott irányt. Amikor azonos távolságra voltunk az utolsó bombázónktól, a Jak egy sorozatot eresztett rá és felhúzott a magasba . . .

Az ellenséges Jak! — hasított belém a felismerés. — Az a bizonyos, a taganrogi . . .

Már nem tudtam elfogni.

— Recskalov, lődd le a Jak-ot! Lődd le! — ordítottam a mikrofonba.

Recskalovot annyira meglepték szavaim, hogy nem reagált a kérésemre. A Jak eltűnt. A bombázó, amelyre az ellenséges Jak ráeresztett egy sorozatot, köteléke után repült. Fölötte repültem és a Jak-ra gondoltam. Néhány nappal azelőtt már feltűnt a levegőben. Messerschmittekkel harcoltunk, amelyek egy Junkers-köteléket fedeztek. Közvetlenül a felhőzet alatt köröztünk. Éppen akkor csatlakozott hozzám Trud, aki elmaradt Fagyejev négyesétől. És akkor megjelent egy magányos gép. De az már Jak volt. Egyenesen nekem repült.

— Jak, saját vagyok, saját vagyok — siettem „bemutatkozni" neki.

Az csak jött egyre felém. Úgy fordítottam a gépemet, hogy lássa a csillagokat. Ez sem hatott rá. Akkor hirtelen kifordultam — a Jak elhúzott mellettem, hüvelyek hullottak belőle. Hiszen ez tüzelt rám! Nem messze Messerschmittek repültek, a Jak egyenesen feléjük tartott.

Nem kételkedtem abban, hogy az a Jak támadt ránk, amelyet a taganrogi repülőtéren kellett volna megsemmisítenünk. És most ez a második találkozás . . .

Ki és hogyan fogja elpusztítani ezt a légi kalózt?

Hazatértünk az ezredünkhöz. Valamennyi „kobránk" levegőben volt. Szakadatlan harctevékenység folyt. Jelentettem Krajevnek, hogy gépem javításra szorul és ezért a bombázók repülőterén hagytam. Elmondtam a „kísértet-Jakkal" való találkozásomat. Végül engedélyt kértem, hogy a következő bevetésre az ő gépével szállhassak fel.

Kubánba való érkezésünk óta a 13. számú gépen repültem. Mint már említettem, a mostani hadművelet első napján üzemképtelenné vált. Másnap este viszont már ismét a saját gépemen szálltam fel. Az egyik összecsapásban, amikor a levegőben nagyon sok vadászgép keringett, kis csoportom valahogy szem elől tévesztett, vagy én keveredtem el, és a repülőtérre külön-külön tértünk vissza.

— Miért szakadtatok el? — kérdeztem.

— Nem lehetett felismerni a nagy kavarodásban.

— Talán nem lehet elég jól látni a számot?

— Hát nem nagyon.

Megkértem Csuvaskint, hogy a „13"-at jó nagy számokkal mázolja rá az egész törzsre. „Kobrámon" — oldalán ezzel a

„végzetes" számmal — a Krimszkaja felszabadításáért folytatott harcokban még jó néhány ellenséges vadászgépet lőttem le.

... A támadás első napjától szilárdan magunkhoz ragadtuk a légi fölényt a Tamany-félsziget légterében. A hitleristák ekkor kezdték alkalmazni a légi csapdát. Nagy magasságban repülve figyelték a kötelektől lemaradó gépeinket, és váratlan támadással lelőtték őket. Így lőtték le Osztrovszkijt, Verbeckijt és kis híján Fagyejevet is — a repülőtér fölött. Kénytelenek voltunk ellenintézkedéseket tenni. Oxigénberendezéssel felszerelt külön vadászokat küldtünk fel a magasba a német „fejvadászok" ellen. Mesterlövészeink hamarosan elvették a fasiszták kedvét az orvvadászattól.

Ezekben a napokban a légi fölényért vívott harc azonban nem az egyes gépek összecsapásaiban, hanem a nagy, elkeseredett légiütközetekben nyilvánult meg elsősorban. Az ütközetek reggel kezdődtek és este értek véget, s hevességük úgy fokozódott, ahogy a tenger háborgása a viharban. Fokozatosan, de magabiztosan meghódítottuk a légteret.

Egy ízben nyolcadmagammal repültem földi csapataink fedezésére. Novorosszijszktól nyugatra három ellenséges repülőkötelékkel találkoztunk. Nyolcvanegy bombázót tíz „messer" kísért. Megparancsoltam Fjodorovnak, hogy negyedmagával kösse le az ellenség vadászait, én pedig a Recskalov vezette géppárral együtt támadásra indultam a Junkersek ellen.

Felülről támadtunk rájuk. Rögtön lelőttem az első kötelék vezérgépét. A bombázók alakzata felbomlott. Újabb támadás — újabb Junkers zuhan lángolva a földre. Sikeresen támadja az ellenséget Recskalov géppárja is.

Az ellenség pánikba esve rendszertelenül szórja a bombákat. A Junkersek földközelbe süllyednek, és menekülnek, ahogy tudnak. Rácsapunk a második kötelékre. A kép megismétlődik. A látványtól eláll a lélegzetem.

Egyszer csak hallom a fejhallgatóból:

— Pokriskin! Pokriskin! Itt „Tigris". Fölöttünk németek. Támadjanak.

A rávezető állomás hívott. Sietnünk kellett a peremvonalra. Összegyűjtöttem vadászainkat és keletnek fordultam. Mögöttünk, mint jeltüzek égtek a lelőtt Junkersek.

Krimszkaja fölött tizenkét Messerschmittet találtunk. Persze, azért jöttek ide, hogy megtisztítsák az eget bombázóik

érkezése előtt. Mi viszont néhány perce ugrasztottuk szét azt a hatalmas bombázóköteléket, amelyet ide vártak.

Felhúztunk a magasba és onnan csaptunk le a Messerschmittekre. A fasiszták azonban kitérték a harc elől, és tüstént Anapa felé repültek. Nem üldöztük őket. Már fogytán volt a lőszerünk és az üzemanyagunk.

Ekkor azonban jobbról két Junkers-kötelék tűnt fel. Nyolc vadászgép kísérte őket. Mit tegyek? Támadásra vezettem csoportomat.

Pontos sorozattal sikerült lelőnöm az első csoport vezérgépét. De töltényeim és lövedékeim elfogytak. A többiek sem álltak jobban. Az ellenséges bombázók viszont folytatták útjukat az arcvonal felé.

— Összezárkózni! Nekirepülést imitálunk!...

Megértették elgondolásomat. Igaz, korábban egyszer sem hajtottunk végre „pszichológiai" támadást egész kötelékkel, de most nem volt más megoldás.

A hitleristák nem bírták idegekkel összpontosított támadásunkat. Bombáikat rendszertelenül leszórva, földközelbe süllyedtek és visszafordultak. És éppen ekkor megjelentek vadászgépeink. Most már mi is hazaindulhattunk. Megtettük a magunkét — és nem vesztettünk egyetlen gépet sem.

Május 5-én csapataink elfoglalták Krimszkaját. Ezen a napon Vagyim Fagyejev nem tért vissza.

6.

Az ellenség légiereje végleg elvesztette légi fölényét Kubán egén. Bombázóink és csatagépeink összpontosított, tömeges légicsapásokat mértek a németek úgynevezett „Kék vonal"-ára. A vadászok is nagy kötelékekben tevékenykedtek, az arcvonal előtt fogadták az ellenség gépeit.

Az ellenség szakadatlanul erősítette védelmét, egyre újabb erősítéseket dobott át Kubánba. Úgy tűnt, hogy éppen itt bontakozik ki a döntő ütközet. De május 8-án elhallgattak nálunk az ágyúk, elcsendesedtek a repülőterek.

Másnap reggel a harcálláspontnál összegyűlt az egész század. Pogrebnoj politikai helyettes beszédet tartott a front csapatainak győzelméről, repülőink sikereiről. Lélegzetünket visszafojtva vártuk, mit mond Vagyim Fagyejevről. Előző nap késő este tértek vissza a keresésére kiküldött embe-

rek. A töredékes elbeszélésekből már kirajzolódott a harc képe, összeálltak repülése utolsó perceinek részletei. A nádas, a mocsár, amely fölött Fagyejev sérült gépét vezette, örökre elnyelte a hős repülőt.

Pogrebnoj felsorolta a Krimszkaja felszabadításáért vívott harc hőseinek nevét. Hangja tisztán, erőteljesen csengett, aztán hirtelen elcsuklott. Elhallgatott és lehajtotta fejét. Tudtuk, kinek a nevét ilyen nehéz kimondania. A név élt, ott csengett a friss levegőben, a nap sugaraiban. De ez az ember már meghalt. Pogrebnoj arcán könny pergett. Szótlanul lehajtottuk a fejünket. A némaság e percével vettünk búcsút barátunktól, társunktól, a kommunistától.

Ezután Pogrebnoj ismét beszélni kezdett: méltatta hőstetteinket, elismerően szólt derekas harcunkról, a Kubán légterében kivívott légi fölényről. Mindez összefonódott Vagyim Fagyejev alakjával. Fagyejev nagylelkű, optimista ember volt, rendíthetetlenül hitt a győzelemben. Hallgattam Pogrebnojt, de egyre csak Vagyim járt az eszemben.

Előttem állt hatalmas termetével, végtelen szelídségével, őszinteségével, lelki tisztaságával, pusztíthatatlan, gyermekes vidámságával, leleményességével, energiájával. Nem sok időt töltött az ezred állományában, de az is elég volt ahhoz, hogy kitörölhetetlen, mély nyomot hagyjon mindegyikünkben. Engem nemcsak az fűzött Vagyimhoz, hogy egy repülőtérről szálltam fel vele, hogy egy szálláson laktunk, egy asztalnál étkeztünk, s együtt beszéltük meg a közösen vívott légiharcokat. Vagyim a barátom volt.

Még ott, Manaszban, sokat segített nekem, ha olykor összezördültem Marijával. Ő tréfával, nyílt színvallásra késztetve elrendezte dolgainkat. Egyszer elcipelt bennünket a fényképészhez, leültetett egymás mellé, és azt mondta:

— Fényképezze le őket, legyen szíves. Nos... ugye érti... Az a lényeg, hogy örökre együtt kell maradniuk. Kapja le őket gyorsan!...

Kitűnő érzéke volt felismerni az emberek hangulatát, lelkiállapotát, és mindig mindenkihez megtalálta a megfelelő hangot.

Amikor megtudtam, hogy Fagyejevet nem találták meg, repülőgépével a mocsárba zuhant — akárcsak Nyikityin —, egyszerre még drágább lett számomra mindaz, amit együtt éltem át vele. Sokszor elgondolkoztam azon, hogyan viselkedett Fagyejev a levegőben és a földön, s fáradhatatlanul ku-

tattam halála okát. Hiszen minden valamivel kezdődik és valamire vezet.

Fagyejev századparancsnok volt, akárcsak én, az ezredben egyforma volt a helyzetünk, de én idősebb voltam nála, többet repültem, több gépet lőttem le — s a kemény háborút komolyabban néztem. Erre tanított az élettapasztalatom. Barátjaként olykor jó tanáccsal szolgáltam Vagyimnak. Ez történt a repülőtér fölötti „trükkjei" után és más esetekben is. Vagyim ilyenkor meghallgatott, megígérte, hogy többé ilyen hibát nem követ el. Nagyon fontos dolgokról volt szó: a taktikáról, a túlzott magabiztosságról, az ellenség lebecsüléséről, az életformáról. Vagyim azonban fiatalsága miatt nem mindig követte tanácsaimat, néha inkább ősi volgai természetében bízott.

A csoportot, amelyben Fagyejev utoljára repült, én vezettem. Hatodmagammal repültem az arcvonalra: az alacsony felhőzet miatt jól összeszokott rajomhoz csatlakozott Fagyejev géppárja. Mint mindig, azúttal is a németek területe felé tartottam, hogy ott fogjam el a bombázóikat. A Kubán folyóhoz közeledve Vagyim kezdett kelet felé eltérni. Azon kérésemre, hogy zárkózzon fel, beleegyezően válaszolt, mégis egyre inkább eltávolodott tőlünk. Mint tapasztalt pilóta, természetesen tisztában volt azzal, hogy a géppárnak nem szabad elszakadnia a csoporttól. Varenyikovszkaja falu fölött beleütköztünk egy Junkers-kötelékbe, amely a felhők leple alatt az arcvonal felé lopakodott. A rajom harcba bocsátkozott a német bombázókkal. Vagyim viszont már messze járt. Krimszkaja fölé került, ahol akkor nagy csoport Messerschmitt körözött a levegőben. Vagyim és Andrej Trud igen nehéz helyzetbe került: tizenkét ellenséges vadászgéppel kerültek szembe. Vagyim gépe találatot kapott. Andrej Trudot lekötötte a harc, nem tudott a segítségére sietni. Mi pedig, messze nyugatra harcoltunk bombázók és vadászok ellen, és nem is tudtuk, milyen helyzetbe került Vagyim. Sérült gépét a fasiszta vadászok végül is lelőtték. Egy idő múlva Vagyim kísérője, Andrej Trud felzárkózott hozzánk.

Vagyim az utolsó harcban is a rá jellemző bátorsággal, mesteri tudással vett részt, de megint lebecsülte az ellenség erejét, nem vette komolyan a veszélyt.

Nem beszéltem ezen gondolataimról senkinek. Nem akartam, hogy akármilyen kicsiny árnyék vetődjön Vagyim Fagyejev nagyszerű alakjára. De ezek a felismerések még job-

ban megszilárdították bennem a pilóta földi és levegőbeli viselkedésének bizonyos normáit...

Ezekben a számomra fájdalommal terhes napokban nem más, mint Olefirenko állt elém.

— Elengedték? — kérdeztem.

— Elengedtek, százados elvtárs.

— Tehát kezdjük a legelején?

— Igen, a legelején — mosolygott Olefirenko zavartan. Már nem volt fiatal, mégis az ábécétől kellett elindulnia.

— A szállása rendben van?

— Igen. Köszönöm.

— Mikor kezdjük?

— Akár rögtön, százados elvtárs.

— Gyerünk a géphez!

Az energikus, célratörő Olefirenko hangulata rám is átragadt.

SZÁRNYPRÓBÁLGATÁS

1.

A fronton töltött egy hónap alatt, jó néhány társunkat és tíz repülőgépet veszítettünk. Május közepén az ezredparancsnok utasított, hogy repüljek Sztavropolba, ahol a tartalékezred állomásozott és válogassam ki az utánpótlást. Örömmel vállalkoztam erre a feladatra.

— Holnap reggel foglalkozunk ezzel — mondta a tartalékezred törzsfőnöke, s visszaadta a vezénylési parancsom. — Összehívom a tartalékot, és bemutatom önnek a pilótákat. Sokan vannak...

„Sokan vannak..." Hiszen ez nagyszerű! Módom lesz hát a legjobbakat kiválogatni.

Amikor másnap reggel kimentem az ezred körletébe, az emberek már felsorakozva álltak. Egészen fiatalok és idősebbek is voltak, egyesek repülő-egyenruhában, mások egyszerű katonaruhában; néhányuk mellén rendjelek és érmek csillogtak. A pilóták kíváncsian nézegettek engem, a frontról érkezett társukat. Már tudták, mi járatban vagyok. Mindegyik szerette volna felhívni magára a figyelmet, hogy a kiválasztottak közé kerüljön. Elhaladtam a sor előtt, és igyekeztem azokat kiválasztani, akik legalább valamivel — tekintetükkel, testtartásukkal, feszességgel — Atraskevicsre, Gyacsenkóra, Mironovra, Nyikityinre, Naumenkóra, Ovszjankinra, Fagyejevre, Osztrovszkijra emlékeztettek... Nagyon szerettem volna, ha az elesettek helyére a gárdista címre méltó, derék harcosok kerülnének.

A sor végén, vadonatúj egyenruhában egy hadnagy lépett elém. Rögtön feltűnt forradásoktól eltorzított arca. Vörös, lepörkölődött szemöldökén friss seb nyomai.

— Százados elvtárs, vigyen magával — mondta halkan a hadnagy. — Nekem harcolnom kell! És itt tétlenkedem.

— Milyen gépen repült? — kérdeztem abban a reményben, hogy nem vadászrepülő.

— „Púposokon". Csatagépen. Felgyújtottak — felelte.

— Csakhát nekünk vadászrepülők kellenek — mondtam, ebben látva ürügyet az elutasításra, noha a lelkem mélyén őszintén sajnáltam.

— Gyorsan átképzem magam — biztosított a hadnagy. — Nem tudja elképzelni, százados elvtárs, milyen gyűlölet és bosszúvágy ég bennem. Vadászrepülő akarok lenni. Meg kell fizetnem a fasiszta gazembereknek azért, amit velem tettek.

A hadnagy szemében könny csillogott.

— Jól van, felírom a nevét — nyögtem ki kényszeredetten.

Azután a többiekkel beszélgettem, kérdeztem, hol harcoltak, hogy kerültek tartalékezredbe. Hallgattam a válaszaikat, de közben egyre a hadnagyon járt az eszem. Nem, gondoltam, ilyen embert nem vihetek az ezredbe. Hiszen a puszta látása is nyomasztóan fog hatni a fiatal pilótákra. És nemcsak a fiatalokra. A harcban pedig, amikor a géppuskatűzbe kell belerepülni, vagy éppen nekirepülésre szánja el magát az ember, megingathatja a tudat, hogy úgy járhat, mint ő. Döntöttem: inkább nem viszek senkit innen, nem bánthatom meg a sebhelyes arcú hadnagyot.

Odahaza jelentettem, miért nem tudtam pilótákat hozni magammal. Krajev és Pogrebnoj egyetértett az érveimmel. Két nap múlva nagy csoport pilóta érkezett hozzánk a szomszéd egységtől, amelyet kivontak a hátországban történő átszervezésre.

Az aznapi bevetésből hazatérve Dzuszovba ütköztem a harcállásponton. Nemrég őt nevezték ki hadosztályunk parancsnokává, s egyidejűleg elő is léptették. A magas, vállas Dzuszov, jól szabott egyenruhában új beosztása óta először járt ezredünknél. Jó hangulatban volt.

— Pokriskin, feltöltés érkezett! — mondta és a kissé távolabb álló pilóták felé intett a fejével. — A magad rendszere alapján fogod tanítani őket. A ti pilótáitok, nektek kell foglalkoznotok velük.

— De nekem más elfoglaltságom van, hadosztályparancsnok elvtárs. Nekem repülnöm és harcolnom kell.

— A kettő nem zárja ki egymást. Repülsz is, és tanítod is a fiatalokat.

— Értettem!

— Gyere, összeismertetlek a fiúkkal.

Amikor odamentünk a pilóták csoportjához, akárcsak a tartalékezredben, elsőnek egy sebhelyes arcú hadnagyra lettem figyelmes. Igaz, neki csak az arcán látszott égési sebtől származó heg, olyan helyen, amelyet rendszerint nem véd a bőrsapka.

A pilóta nemcsak arcával, hanem atlétatermetével is kivált társai közül.

— Klubov hadnagy — mutatkozott be.

— Hol sebesültél meg? — kérdezte Dzuszov.

— Mozdoknál, ezredes elvtárs.

— Ismerős vidék — élénkült fel a hadosztályparancsnok, s rám hunyorított fekete, oszét szemével. — Milyen gépen repültél?

— „Sirályon".

— Nekünk „kobráink" vannak. Láttad már őket?

— Láttam. Megbirkózunk velük, ezredes elvtárs.

Tovább mentünk.

— Trofimov hadnagy — tisztelgett katonásan egy sovány, alacsony, kék szemű repülő.

— Harcoltál már?

— Három gépet lőttem le, ezredes elvtárs.

— Szuhov harcos — mutatkozott be a következő.

— Hogyhogy harcos? Mit kezdjek sorkatonákkal?

— Repülő vagyok, ezredes elvtárs. Csakhogy az iskola elvégzése után a lovasságnál szolgáltam.

— Nem értem. Ellenőrizze, miről van szó — fordult hozzám a hadosztályparancsnok.

— Értettem! Ellenőrzöm.

Gyors pillantást vetettem a karcsú, feszes tartású Kosztya Szuhovra. Csupa ócska, kifakult holmi volt rajta: a nadrág, az ingzubbony, még a lábszártekercs is. Csak a fekete szem csillogott fiatalosan, vidáman, sőt — hetykén. Mintha azt mondta volna a tekintetével: „Tessék, csak ellenőrizzen. Minden rendben van velem."

Rámosolyogtam.

— Szóval harcos? Akkor jó! Mi is azok vagyunk.

Aztán bemutatkoztak a többiek is: Golubjov, Zsergyev, Csisztov, Karpov, Ketov, Berjozkin... Ez utóbbi valamiért az elesett Osztrovszkijra emlékeztetett.

— Miért ilyen sovány? — érdeklődtem.

— Az iskolán gyenge volt az ellátás, s ahhoz képest sokat repültünk — felelte az alhadnagy zavartan. Úgy éreztem, hogy a fiú gátlásos és határozatlan.

Egy alkalommal bevetésből visszatérve arra lettem figyelmes, hogy Pogrebnoj a fiatalokkal beszélget. Lelkesen beszélt ezredünk harci útjáról, embereiről. Neveket sorolt fel — amelyek persze semmit sem mondtak a fiataloknak —, aztán megemlékezett a pilóták hőstetteiről, a nevezetesebb harcokról, ismertette néhány harcászati újításunkat. Ez viszont módfelett érdekelte a fiatalokat. A politikai helyettes nagyszerűen értett ahhoz, hogyan kapcsolja össze ezredünk történetét azzal a kimondatlan felhívással: nektek, fiataloknak az a dolgotok, hogy méltóképpen folytassátok, ha lehet, még jobban azoknál, akik már oly sok erőfeszítést tettek, vagy éppen az életüket áldozták ezredünk, a haza dicsőségéért.

Szerettem volna minél előbb közelről megismerni új társainkat, átadni nekik mindent, amit tudtam. Már nyilvánvaló volt, hogy nem maradunk sokáig Kubánban, a nyár folyamán ezredünk bizonyára nagy ütközetekben vesz részt Ukrajnában.

Még aznap, csaknem valamennyi fiatallal felszálltam a gyakorlógépen. A levegőben meggyőződtem arról, hogy Klubovot, Trofimovot, Golubjovot, Szuhovot, Zsergyevet, Ketovot hamar ki lehet képezni és harci feladattal megbízni. Ám Vjacseszlav Berjozkint szemmel láthatólag vissza kell küldeni a tartalékezredbe, hogy pótolja ismereteinek hiányait. Akinél még nem idegződött be a mozdulatok koordinálása, a gép irányításának pontossága, azt igen nehéz harctéri feltételek közt kiképezni.

Elkezdődtek a foglalkozások. A fiatalok szorgalmasan gyakorolták a kötelékrepülést, elsajátították a repülés művészetének azon titkait, amelyek ezredünkben felhalmozódtak.

Az egyik foglalkozás szünetében meghallottam Szuhov elbeszélését, hogyan maradt repülő létére rendfokozat nélkül.

— Halljuk, Kosztya, mesélj, de ne hagyj ki semmit! — nevetett rá Klubov. — Meséld csak el a tevéket, a fényképeket.

Szuhov mosolyogva várta, hogy mindenki elcsendesedjen.

— Egyszerű háborús história, semmi más. Civilben fényképész voltam, és amellett a repülőklubban tanultam. Itt, Kubánban beiratkoztam a repülőiskolába. Miután letettem

a vizsgákat, az iskola előléptetésre terjesztett fel, eközben azonban a német elfoglalta Rosztovot, átkelt a Donon és a kubáni sztyeppekre tört. Minket tiszti iskolás zászlóaljként kivezényeltek a frontra. Ott aztán beosztottak géppuskásnak a lovassághoz. Valakinek az az ötlete támadt, hogy fel kellene használni a helybeli tevéket. Átnyergeltünk hát a tevékre, a géppuskákat is a hátukra szereltük, és így verekedtünk a kalmük sztyeppeken. Ott sebesültem meg. Azután parancs érkezett, hogy minden repülőt repülőegységhez vezényeljenek. Hát tessék, itt a sorkatona-repülő! Amíg megszoktak, jó néhány elöljárónak elmondtam a históriámat. „Szóval, fegyvernemenként a lovasságot vagy a tevéket írjuk be? — kérdezgettek. — Hiszen pilótaként még nem harcoltál." Én nem engedtem a huszonegyből. Mindenáron repülő akartam lenni — már gyermekkoromban is ez volt az álmom.

Viktor Zsergyev, Alekszandr Klubov és Nyikolaj Trofimov elsőként sajátították el a „kobra" kezelését. Velük kezdtem el a légiharcok gyakorlását. A szibériai Georgij Golubjovot kísérőmnek osztottam be.

A fiatalok számára rendszeresen tartottunk elméleti foglalkozásokat is. Tanulmányozták az ellenséges repülőgépek szerkezeti sajátosságait és fegyverzetét, a német légierő harcászatát. Makettek felhasználásával a légiharcok különböző változatait játszottuk le, a legelőnyösebb manővereket és támadási formákat gyakoroltuk.

— ... Kilenc gépből álló Junkers-kötelék repül felénk. Ön egy hat gépből álló vadászkötelék parancsnoka. Mi a döntése?

A pilóta elmondja, hogyan szervezi meg a támadást.

— Az összecsapás már elkezdődött. De a felhők mögül lecsap hat Messerschmitt. Döntése?

A fiatalokkal legtöbbször azokat a tanulságos légiharcokat elemeztük, amelyeket ezredünk vadászpilótái vívtak. Konkrét bevezetőkkel fejlesztettem harcászati gondolkodásukat, igyekeztem megtanítani őket arra, hogy önállóan elemezzék hibáikat.

Popovicseszkajában földfedezékünket tanteremnek, repülőiskolának, sőt akadémiának nevezték. A falakat teletüzdeltük vázlatokkal, plakátokkal, kiraktuk az asztalra az ellenséges bombázók és vadászok makettjeit.

Klubov, Trofimov, Szuhov, Zsergyev és Ketov befejezte a felkészülést a harci bevetésekre. Csak Berjozkinnak nem ment a tanulás. A fiú elszontyolodott; érezte, nem kerüli el

a tartalékezredbe való vezénylést. Egyszer sírással küszködve jött hozzám.

— Százados elvtárs, engedje meg, hogy repülhessek.

Tanácstalan voltam, mit feleljek. Nem vitt rá a lélek, hogy egy rossz minősítéssel „megöljem" a fiút. Megígértem neki, hogy foglalkozom majd vele, de megint lefoglalták időmet a harci bevetések. Egy alkalommal azonban Viktor Korotkov, az ezred Komszomol-titkára is megkérdezte: mikor engedélyezem Berjozkin önálló repülését? A Komszomol-szervezet megbízásából beszélt.

Ettől kezdve jobban szemmel tartottam Berjozkint. Nem állt szándékomban kellő felkészítés nélkül harcba engedni a fiút. Attól tartottam, hogy rögtön az első harcban életveszélybe kerülhet.

— Holnap elkezdjük a gyakorlást — mondtam a Komszomol-titkárnak és Berjozkinnak.

De másnap, és utána csaknem egy egész hétig nem tudtam repülni Berjozkinnal. A fiatalok első harci bevetésén, a Messerschmittekkel vívott nehéz harcban Klubov, a legjobb növendékem, a reménységem, kísérőjével, Zsergyevvel együtt elszakadt a csoporttól, elkeveredett a repülőgépek között és nem tért vissza a repülőtérre. Csak este tudtuk meg, hogy lelőttek egy németet, és Krasznodarban szálltak le. Nagyon elkeserített a géppár elszakadása, és a további gyakorlatok során még jobban ügyeltem az együttműködés kidolgozására. Meg kellett tanítanom a fiúkat arra, hogy vaskövetkezetességgel kell tiszteletben tartaniuk a repülés fő törvényét: nem szabad elszakadni a többiektől! E törvény megszegése már sok ember életébe került.

3.

Május végén megérkezett a régen várt levélke Marijától. Azt írta, él és egészséges, sokat gondol rám és nagyon aggódik, amikor az újságokban a kubáni föld felett folyó légiharcokról olvas. Levele annyira felizgatott, hogy elhatároztam: amíg a fronton kialakult viszonylagos szélcsend megengedi, meglátogatom. Azonnal Krajevhez indultam.

— Parancsnok elvtárs — fordultam hozzá —, engedje meg, hogy egy napra elrepüljek Marijához. Millerovo közelében tartózkodik.

— Ugyanaz a szőke leány?

— Igen, az — feleltem, miközben igyekeztem megőrizni nyugalmamat.

— Micsoda nagy szerelem! — szavalta Krajev, fel-alá járkálva a szobában. Aztán megállt. — Rendben van. Menj.

— Elvihetem az UT-2-t? — kockáztattam meg még egy kérést.

— Vidd csak, vidd... Látom, Pokriskin, téged is elkapott a gépszíj! — nevetett Krajev, s nagyot ütött a vállamra. — De ne feledd: holnapután jelentkezned kell az ezredben.

— Értettem! — tisztelegtem boldogan, s már futottam is a repülőtérre.

Marija a levelében nem írhatta meg pontosan, hol állomásozik az egysége. De egy sora mindenre fényt derített: „Taiszija Millerovo közelében lakik." Taiszija pedig — Marija barátnője volt...

Amint földet értem, az egyik gépállóhely mellett egy teherautót vettem észre. Gondoltam, megtudakolom a sofőrtől, hol állomásozik a keresett egység. Kiderült, hogy a bajuszos sofőr jó ismerősöm Manaszból.

— Pokriskin százados! Erőt, egészséget! — üdvözölt már messziről.

Én is köszöntöttem, örültem, hogy éppen vele találkoztam először. Mit tud Marijáról, nem felejtett-e el egészen? Hiszen nagyon rég váltunk el... és háború van. Gondoltam, ha azt hallom, megváltozott, azon nyomban repülök is vissza.

A sofőr buzgón érdeklődött, mi a helyzet nálunk, milyen sikereket értem el. Szórakozottan válaszolgattam, folyton azon töprengtem, hogyan térjek rá az engem érdeklő témára. De a sofőr kisegített. Ahogy sorra vettük a manaszi ismerősöket, megemlítette a kedves kórházi lányokat is.

— Hát Marijára, a nővérre, emlékszik-e?

— Már hogyne emlékeznék! — felelte a sofőr élénken. — Nemrég éppen ő kötözte be a karom. Derék kislány. Mindenki tiszteli nálunk. No nézd csak! — kiáltott fel aztán ravaszkás mosollyal. — A százados elvtárs alighanem hozzá jött látogatóba! Hát persze! Hiszen a zászlóaljban mindenki a feleségének tartja.

Elszégyeltem magam, hogy mertem egy pillanatig is gyanakodni.

— Pontosan hozzá — feleltem vidáman. — Nem vinnél el a kocsidon?

— Örömmel — válaszolta a sofőr. A fülkében még hozzátette: — Hogy fog örülni.

— Tessék, itt van a gyengélkedő, százados elvtárs — állt meg a sofőr egy fehérre meszelt házikó előtt.

Megköszöntem szívességét, kiugrottam a fülkéből, s a házikó ablakában rögtön észrevettem néhány kíváncsi arcot. Aztán egy kiáltás, és már szaladt is elém Marija, nyomában pedig a nővérek vidám serege.

A leányok csapatostul kísértek a szálláshelyünkre. Nagy sürgés-forgás kezdődött. Marijának ezúttal először volt alkalma háziasszonyként kitenni magáért.

— Mivel is vendégeljelek meg? — kérdezte Marija bizonytalanul. — Hiszen a repülők szeszélyesek.

— Bármit készítesz, az jó.

Egy napot töltöttünk együtt. Azalatt bejártunk minden kis ösvényt Sztaraja falu körül. Beszélgettünk csaknem mindenről, nagyokat nevettünk, és szomorkodtunk is egy sort. Elsőnek persze Vagyimról emlékeztünk meg. Amikor megmondtam, hogy Vagyim elesett, Marija sírva fakadt. Felidéztük a hármasban töltött estéket Manaszban, Vagyim mókáit. Egyszer a kötözésre várók hosszú sora előtt, az asztalhoz tolakodott, és harsány hangon megkérdezte:

— Azt jöttem megtudakolni, hogy szereted-e Szasát vagy sem?

Marijával csaknem mindig egyetértettünk a saját és mások tetteinek megítélésében. Bizonyára ez vonzott egymáshoz. Egyformán érzékeltük az őszinteséget és a képmutatást mások viselkedésében, szerettük a nyílt, becsületes szókimondást. Marija nagyot nőtt a szememben még ott Manaszban, amikor mindent megtudott szolgálati viszontagságaimról, de ezekről ugyanúgy vélekedett, mint én. Marija megértett engem, bízott bennem, bár szóvá tette bizonyos legényes szokásaimat. Megjegyzéseire különbözőképpen reagáltam: olykor engedtem, máskor berzenkedtem.

Eltelt a nap, búcsúznunk kellett. Marija mindenáron ki akart kísérni a repülőtérre. Ezt azonban nem engedtem meg. Marija csodálkozott. Nem magyarázhattam meg, miért ellenkezem: a pilóták a fronton mind azt vallották, hogy az aszszony a gép mellett rossz jel. Marija ezt persze nem tudta, mégsem erősködött. A faluban elbúcsúztam tőle, és kimentem a repülőtérre.

A Kubánba vezető úton úgy éreztem: az életem, az egész

jövőm újjászületett. Minden barátságosabb lett körülöttem. A jövő álma konkréttá vált. Hej, csak érjen véget minél előbb ez a háború!...

Repülőterünkön odagurultam a gépállóhelyre. Csuvaskin, a technikus szaladt hozzám a gépem mellől. Miért siet ennyire? Csodálkoztam, s elfogott az aggodalom. A lihegéstől megállt, kiáltott valamit. Az égre néztem, ott nem láttam semmit.

— Hallotta?... Ma reggel...

Majdnem elnevettem magam a mindig nyugodt, szinte lomha járású Csuvaskin igyekezetén.

— Gratulálok, százados elvtárs!... A rádió bemondta... A százados elvtárs a Szovjetunió hőse!

Igyekeztem leplezni a szívemben egy pillanat alatt eláradó örömet, s megkérdeztem:

— És még ki?

Csuvaskin két kézzel megragadta kezemet, átöleltem.

— Gratulálok! Ez csodálatos! És éppen Kubánban! Ki még? Krjukov, Borisz Glinka, Recskalov, Fagyejev. És más ezredekből valók.

Társaim neve, a technikus keze... Éveket, harcokat, a háború útjait idézte fel... Ó, Vagyim! Miért nem érted meg!...

A puha, zsenge fűben lépkedtünk. A levegőben erősödött a motorzúgás. Szokatlanul erős volt. Pontosan a mi repülőterünk fölött keletről nyugatnak szálltak egymás után a kilences Pe-2-kötelékek. Érces bőgésük betöltötte az egész égboltot.

— Támadnak — mondta Csuvaskin egyszerűen.

— Igen.

— Mennyi minden történt két nap alatt. Ma a mieink támadnak. Tegnap viszont ők, a gazemberek... Szomorú eset történt az ezredben is.

— Mi történt?

— Fockerek csaptak le a repülőtérre, és végig géppuskázták a gépállóhelyeket. Egy pilóta megsebesült, a mérnök meghalt. Mintha csak tudták volna, hogy a százados elvtárs nincs itthon.

— Hogy mondhatsz ilyet!

— Talán elment volna a bátorságuk. Azt beszélik, amikor a százados elvtárs fent van, az éter attól visszhangzik: „Achtung! Achtung! Pokriskin a levegőben!"

— Ki halt meg?

— Urvancev. Egyetlen golyó találta a bódéját, és pontosan a halántékát érte. A pilóták közül egy fiatal sebesült meg. Amputálni kellett a lábát, s hamarosan ő is meghalt.

Hát így kell fogadni a katonának mindent — úgy, ahogy van: a saját örömét a közös bánattal. Meg kell osztania saját örömét a többiekkel, s magára kell vennie a fájdalmas veszteségek nyomasztó szomorúságának egy részét.

A „fiatal" pilóta nevét Csuvaskin nem tudta. Ebből arra következtettem, hogy nem azok közül való, akik már gépet kaptak. Csak nem Berjozkin?

Odaértünk a harcállásponthoz. Többen elénk jöttek. Barátságos mosollyal fogadtak. Elsőnek Pogrebnojt ismertem meg. A politikai helyettes megsimogatta a szakállát, és feje fölé emelte két karját. Mellette állt Berjozkin, Korotkov, Pizsikov — a földim, novoszibirszki gyerek, barátom az ipariskolából, akit nemrég vezényeltek ezredünkbe propagandistának. Valahol mögöttük feltűnt Krajev őrnagy feje. „Igen, a pilóták mind feladatot teljesítenek" — gondoltam. Elsőnek Pogrebnoj lépett hozzám, és én közeli hozzátartozómként öleltem át.

I.

Viszontlátásra, Kubán!

Ezt dübörögték motorjaink a már kalászba szökkent búzatáblák, a fűzfák árnyékában hömpölygő folyó, a csodálatos vidék falvai és városai fölött, amelyek átélték a rövid, de súlyos, pusztító német megszállást...

Kubán... Már a front számára, a győzelem érdekében dolgozott. Ezredünk más egységekkel együtt elvonul innen. A Tamany-félszigeten a németeknek még van egy kis hídfőjük, de ezt szoros gyűrű fogja körül.

Ezredünk a Donyec-medence körzetébe települt. Az augusztusi hőség, a zivatarok, a hamuszürke égbolt, a poros utak, a déli éjszakák fülledt levegője, a jól ismert útvonal, amely Tyihoreckaján, Rosztovon, Novocserkasszkon keresztül vezetett — minden a múlt évi nyárra emlékeztette ezredünk veteránjait. Most más arcvonalszakaszra repülünk, hogy verjük, űzzük az ellenséget. Erősnek, magabiztosnak érezzük magunkat, várjuk a döntő harcokat, hadseregünk győzelmes támadásait...

Sűrűn emlegettük negyvenegy és negyvenkettő nyarát. Az ellenséget messze visszavetettük, de még erős, óriási tartalékai vannak. Ki tudja, nem törnek-e át valahol páncélos-hadseregei és nem kényszerítenek-e ismét meghátrálásra, városaink feladására?

Mit rejteget a több ezer kilométeres arcvonal csöndje?

Igen, valósággal éreztük ezt a csendet. Amikor Kubán fölött harcoltunk, tudtuk, hogy „helyi jelentőségű" harcokról van szó, még ha igen súlyosak is. Vártuk a nagy eseményeket, csapataink támadását. Minden idegszálunkkal vártuk, hogy nagy, támadó hadműveletekben vehessünk részt.

Egyelőre homály fedte mindazt, ami ránk várt, mégis derűlátók, bizakodók voltunk, mert Kubánban győztünk.

Kubán ege... Itt, a támadás körzetében több száz gép

gyűlt össze mind a mi, mind az ellenség részéről. A foglyul ejtett német pilóták elmondták, hogy május végén friss, elit csapatokat dobtak át ebbe a körzetbe Harkov alól. Kubánban alaposan megtépáztuk őket. Az egyik, nagy kiterjedésű, egy óra hosszat tartó légicsatában negyvenkét ellenséges gépet lőttünk le. Egyébként ott pusztult az ellenséges Jak is: az egyik napon parancsnokságunk visszatartotta Jakjaink felszállását, és amikor az ellenséges gép megjelent a levegőben, a szomszéd ezred pilótái lelőtték.

A Tamany-félsziget fölötti harcokban estek át a tűzkeresztségen fiatal pilótáink, s megmutatták, hogy a gárdista stílus nem idegen számukra. A bevetésbe küldésükkel kapcsolatos kellemetlenségeken és aggodalmakon már túl voltunk. Májusban súlyos harcot vívtunk a Messerschmittekkel, s Trofimov ekkor nyitotta meg légi győzelmei sorozatát. Trofimov, Ketov, Klubov, Szuhov, Zsergyev, Golubjov itt tette le az érettségi vizsgát. Szuhov az egyik légiharcban a motor magassági helyesbítőjét kapcsolta be a gyorsító helyett. A motor pokoli füstöt okádott. Rádión kérdeztem tőle, mi történt, de nem tudott válaszolni. A földön tisztáztuk tévedését.

— Nugodtabban kell dolgozni — mondtam neki.

— Értem, százados elvtárs — felelte Szuhov. — De nem tanultam meg még ezt.

Klubov jött oda hozzánk.

— Remekül csinálta — mondta.

— Mit? — kérdeztem csodálkozva.

— Amikor háthelyzetben támadta meg a „messert".

— Észre sem vettem.

— Pedig így igaz, háthelyzetben. Mind láttuk. Pompás találat volt — rögtön lángot vetett.

Ezekben a napokban történt, hogy kedvenc mókamesterünk, a harmonikás Iszkrin, ejtőernyővel kiugrott az égő gépből, nekiütődött a vezérsíknak és eltörte a lábát. Nem repülhet többé. Ezredünk ismét egy veteránt veszített.

Kubáni föld... Bár már messze mögöttünk volt a kék látóhatár mögött, de gondolataim még mindig az örökre ott maradt barátaim körül jártak... Nem hiába áldozták életüket. Ahogy végignéztem a csoport harcrendjén, örültem, hogy az elesettek helyébe lépők pontosan tartják helyüket az alakzatban. Kubán fölött vívott harcaink segítik azokat, akik a

többi fronton küzdenek. Szilárdan hittük, hogy az ellenség most már sehol sem tör át.

Kubánban szinte állandóan a 13-as számú gépen harcoltam. Több mint két tucat ellenséges gépet lőttem le vele. Amikor megkaptuk az új „aerokobrákat", elhatároztam, hogy kicserélem gépemet egy erősebb fegyverzetűre. Az enyémet átadtuk Sztyepanovnak. Ő azonban nem kívánt „tizenhármason" repülni és kérésére egy nullát festettek. Sajnos, rögtön az első légiharcban lelőtték. A gépemen most háromjegyű szám van, és mivel megparancsolták, hogy a rádióban ne nevezzem meg magamat, mert a német pilóták már vadásznak rám, majd beletört a nyelvem az új szám kiejtésébe. A fiúk jót nevettek furcsa hadarásomon. „Mázoljatok nekem egy százast — mondtam. — Itt a százas, a százas. Rövid és velős, nem igaz?" Azóta a 100-as számú gépen repülök.

... Július elején Pogrebnoj magához hivatott.

— Volna számodra egy társadalmi munka, Alekszandr.

— Gyakoroljak talán a fiatalokkal? — tréfálkoztam.

— Nem, kedvesem. Holnap jelentkezz Krasznodarban. A hazaárulók pere kezdődik. Meghallgatod, aztán elmondod nekünk, mi történt.

— Jobb lenne, ha más menne el, aki jobban el tudná mondani.

— Nem hiszem, hogy egy „Hősnél" lenne alkalmasabb! Moszkvából is lesznek ott. Azt mondják, már Alekszej Tolsztoj is megérkezett.

— Az író? — kérdeztem.

— Persze.

Nem utasíthattam vissza ezt a megbízást! Másnap egy Pe-2-n Krasznodarba repültem.

Óriási tömeg vette körül azt az épületet, amelyben a per folyt. Az udvaron keresztül vezettek a helyiségbe. Egy szobába kerültem, amelyben már együtt volt a kollégium és a társadalmi szervezetek képviselői. A tárgyalás még nem kezdődött meg. Tekintetemmel Alekszej Tolsztojt kerestem. A regényeit olvastam. Az Első Péter különösen megragadott.

A civilek szoros körében egy magas, csapott vállú, kissé görnyedt, szürke ruhás, deresedő hajú férfira lettem figyelmes.

— Ismerkedjenek meg — mondta valaki Tolsztojhoz fordulva.

Az író felém fordult. Komoly, sőt egy kissé mogorva arc-

kifejezése nem enyhült meg. Kezet nyújtott. Bemutatkoztam. Tolsztoj biccentett a fejével, és folytatta a félbeszakított beszélgetést. Aztán hamarosan beszólítottak bennünket a terembe.

Több órán át hallgattuk a vádiratot a hazaáruló háborús bűnösök ügyében, akik a német megszállás napjaiban garázdálkodtak Krasznodarban. Itt döbbentem rá először azoknak az eseményeknek egész bonyolultságára, amelyek megszállt városainkban lejátszódtak. Itt értettem meg, hogy milyen mélyre süllyedtek egyesek, akik árulóként az ellenség szolgálatába szegődtek. Megrendülten hallgattam, milyen borzalmas gaztetteket követtek el a hitlerista tisztek és katonák. Koncentrációs táborok, elgázosító autók, agyonlőtt öregekkel, asszonyokkal, gyerekekkel zsúfolt gödrök... A rémségek hallatán a hideg futkosott a hátamon. Kezem ökölbe szorult, s égett bennem a vágy, hogy mielőbb újra harcolhassak.

A vádlottak padján felismertem a tánctanárt, aki a tiszti házban tanította a fiatal katonákat, köztük engem is. Az áldozatok között pedig volt egy orvos, akinek ismertem a lányát. A tények, amelyeket a gaztettek kivizsgálására alakított bizottság a bíróság elé tárt, megdöbbentettek hihetetlen bestialitásukkal. S amikor kihirdették az ítéletet, a krasznodariak, mind a teremben levők, mind pedig az utcán várakozók, viharos ovációval fejezték ki egyetértésüket.

A tárgyalás után a meghívottaknak ebédet adtak, ugyanabban az épületben. A szűk kis szobában, amelyben asztalt terítettek, Alekszej Tolsztoj komoran, nyomott hangulatban állt. Aztán rám esett a pillantása.

— Ülj ide mellém — mondta.

Beszélgetni kezdtünk. Feltettem neki a kissé sablonos, de jogos kérdést: miért írnak olyan keveset a repülőkről? Akkoriban valóban semmi jelentős mű nem született még a fronton harcoló pilótákról.

— Igazad van — mondta Tolsztoj. — De ennek nyilván nem az az oka, hogy a repülők nem érdemelték ki a jó riportokat, regényeket. Pusztán arról van szó, hogy íróink alig ismerik a repülést. Szerintem a vadászrepülők minden légiharca a hadművészet páratlan alkotása. Ugyan melyik író ismeri ki magát ebben? Egyik sem. Olvasom például az újságban, hogy a pilóta harc közben váratlanul valamilyen manővert hajtott végre, és ez rögtön megváltoztatta az egész helyzetet. De ugyan mi annak a manővernek a lényege? Min-

den ilyen szakmai kifejezésben rengeteg tapasztalat, gondolat, energia sűrűsödik össze, én azonban nem értem. Tanulmányoznom kell a szakmátokat, mielőtt írnék rólatok.

Javasolta a jelenlevőknek, hogy igyanak a repülők egészségére. Mindenki fenékig ürítette poharát.

A repülőgépen azon gondolkodtam, mit mondok majd elvtársaimnak a tárgyalásról, valamint azon, amit Tolsztoj mondott. Igen, ha az író a számára ismeretlen témát előbb gondosan tanulmányozza, ez lelkiismeretességére vall, azt mutatja, hogy komolyan veszi a maga és a mások munkáját is.

Kubán... Egész életemben emlékezni fogok rád — most már azért is, mert itt találkoztam egy nagy orosz íróval.

Viszontlátásra, Kubán!

A látóhatár alján már feltűntek a bányavidéket jellemző ismertetőjelek. Meddőhányók, palahegyek...

2.

N. városban szálltunk le. A gépállóhelyről egyenesen a harcálláspontra siettem: Krajev egy időre még Popovicseszkajában maradt, s az új állomáshelyen, utasítására nekem kellett törődnöm az ezred ügyeivel.

Új állomáshelyünkön egyelőre nem kaptunk igazi, jelentős harci feladatokat. A német védelem áttörése Matvejev Kurgánnál elakadt. Az ellenség páncélosai és repülői makacs ellenállást fejtettek ki. Csapataink támadása itt megállt. A fronton egy időre minden elcsendesedett.

Peremvonalunk fedezésére most leggyakrabban Alekszandr Klubov száll fel rajával. Kísérői Olefirenko és Berjozkin. Visszatérésük után minden alkalommal megkérdem Klubovot, hogy viselkedtek a fiatalok. „Kitűnően — mondja Klubov —, de nem harcoltunk. Az ellenség kerüli a találkozást."

Végre kibontakozott a hatalmas arányú kurszki csata. Akkor értesültünk róla, amikor csapataink ellentámadásba lendültek. A térképen nyilak mutatták, hol ékelődtek be csapataink az ellenség védelmébe. Minden gondolatunk Kurszkra összpontosult, ott voltunk minden idegszálunkkal. Szerettünk volna Orjol és Harkov légterében harcolni, ahol a laptudósítások szerint hatalmas légiütközetek folytak. Az ott harcoló repülők azonban sikeresen teljesítették feladatukat nél-

külünk is. A támadás villámgyorsan fejlődött. Kiderült az ég, megkönnyebbültünk, az öröm szerteáradt az egész szovjet földön. Most már mindenki tudta, hogy ez a nyár a miénk lesz, hogy az ellenség egyszer és mindenkorra elvesztette előnyét.

A kurszki ív kiegyenesedett: a szovjet hadsereg egymásután szabadította fel a városokat. Az ellenség a Donyec-medencéből mind több egységet dobott át Harkov körzetébe. Azt vártuk, hogy a Déli Front — amelyet F. I. Tolbuhin vezérezredes vezetett — is hamarosan megkezdi az aktív harctevékenységet.

A front légiereje Harcizszk, Jaszinovataja, Makejevka vasúti csomópontokat támadta. A harckocsikkal és teherautókkal megrakott szerelvények kitűnő célpontnak bizonyultak. A német vadászgépek makacs ellenállást fejtettek ki csatagépeinkkel és bombázóinkkal szemben. Az volt a feladatunk, hogy blokád alá vegyük az ellenség repülőtereit. A bombázókkal együtt indultunk bevetésre; a bombázók a vasúti csomópontok felé vettek irányt, mi pedig azon repülőterek felé, amelyeken német vadászgépek állomásoztak. Kötelékben, sorozatokat leadva repültünk el a gépállóhelyek felett. A Messerschmittek nem merészkedtek kijönni a földhányásokkal körülvett fedezékekből. Addig köröztünk a mozdulatlanságba dermedt repülőtér s a levegő fedezékbe búvó „királyai" fölött, amíg IL-jeink és Pe-ink zavartalanul el nem végezték dolgukat.

Nemsokára a mi frontunk is támadásba ment át. Csapataink áttörték az ellenség védelmét, s Taganrogot átkarolva lendültek előre. Újból nyögött, füstölgött a nap perzselte ukrán föld. A hitleristák makacsul ellenálltak, görcsösen ragaszkodtak minden előnyös terepszakaszhoz. A levegőben mind gyakoribbá váltak az elkeseredett légiharcok.

Ezredünknek az volt a feladata, hogy fedezze J. I. Kiricsenko tábornok lovashadtestének hadműveleteit. A hadtestet harckocsikkal és tüzérséggel megerősítve, az áttörés helyén vetették be.

... Hatos kötelékben szálltunk fel. Alig pirkadt még. Rávezető állomásunk még hallgatott. Magunk választottuk ezt az időpontot, mert tudtuk, hogy a hitleristák újabban többnyire hajnalban bombázzák peremvonalunkat.

Négyezer méteren repültünk. A hajnali ködfátyol ellenére, a szárnyakon megcsillanó fény elég volt ahhoz, hogy észre-

vegyem az alattunk elhúzódó Junkers-köteléket. Valahol a közelben kell tehát megjelenniük a „messereknek" is. Visszahagytam Andrej Trudot a kísérőjével, hogy szükség esetén lekösse a „messereket", magam pedig támadásba vezettem a négyes köteléket. Nyilván a bombázók is észrevettek minket, mert védekező körbe rendeződtek.

Felgyorsítottam, de nem tudtam a szükséges mértékben elfordítani a gépet és elrepültem az egyik Junkers mellett. Hirtelen kellett kivennem a gépet a zuhanásból és meredek felhúzással csökkentenem a sebességet. Kísérőm, Golubjov, kénytelen volt követni példámat. Amikor láttam, hogy ő is magasba emelkedik, megismétli a manőverem, támadtam. A Junkers benne volt a célzókészülékben. Az első sorozat után a német bombázó megbillent, a törzs alsó részét mutatta. Abban a pillanatban újabb sorozatot adtam le rá a gépágyúból és a géppuskákból. A Junkers rögtön kigyulladt, kivált a körből és lezuhant.

— Százas, aprítsd a bombázókat, megy az erősítés! — közölte a rávezető állomás.

A támadás után egyenesbe hoztam a gépet, s magam fölött gépeket vettem észre. Először azt hittem, hogy az erősítés máris megérkezett, de mikor közelebb értek, láttam: négy Messerschmitt repül felénk.

A frontális támadás nem járt sikerrel. Fordulót hajtottam végre, s igyekeztem a „messerek" mögé kerülni. Lenéztem: a Junkersek rendszertelenül leszórták bombáikat, s nyugatnak fordultak. Szuhov és Zsergyev közöttük forgolódott.

Ekkor érkezett meg az ígért erősítés. Nyolc Jak sietett a segítségünkre. Átadtuk nekik a „stafétabotot". Üldözzék most már ők a Junkerseket.

Kötelékünk teljesítette feladatát. Négy ellenséges gép égett a földön.

Ötödmagammal tértem haza, a kísérőm elmaradt. Nem vettem észre, mikor és hogyan találták el. De Szuhov mindent látott. Tőle tudtam meg, hogy Golubjov fölém került, amikor a sikertelen roham után meredek felhúzást csináltam. Golubjov vett észre két felém száguldó „messert", erre elébük vágott, hogy meghiúsítsa támadásukat. Golubjov tudatosan állta útját az ellenséges vadászoknak: a szó szoros értelmében a testével fedezte parancsnokát.

Ezt jelentette Szuhov. Hogy valójában mi történt Golubjovval, csak ő maga mondhatta volna el. Nagyon bíztam, hogy életben maradt.

Nemsokára visszatért Recskalov köteléke is. Olefirenko komoran búját ki a gép fülkéjéből.

— Hát mi újság, kubáni kozák? — kérdeztem tőle.

Olefirenko csak ekkor vette észre, hogy ott áll előtte az egész csoport, és én, az ezredparancsnok helyettese. Arról is megfeledkezett, hogy jelentést tegyen, csak lekapta a fejvédőt és a földhöz vágta.

— Pocsékul, gárdaőrnagy elvtárs! Nagyon gyatra vadászpilóta lett belőlem.

— Mi történt? Beszélj értelmesen.

— Éppen az a baj, hogy semmi értelem sincs bennem. Szinte teljesen rámásztam egy Flockerre, lőttem, lőttem, az meg oda se neki, repült tovább.

— Még csak köszönömöt sem mondott! — toldotta meg Recskalov.

A fiúk nevettek.

— És tudod, miért nem lőtted le?

— Mert nem találtam el.

— És miért nem találtad el? Milyen távolságból nyitottál tüzet?

— Kétszám méterről, előírás szerint.

Kerestem egy sima helyet a földön, fogtam egy botot, és felrajzoltam az ábrát. Valamikor én is követtem el hasonló hibákat: a régi légi lövészszabályzat szerint megszabott távolságból nyitottam tüzet.

— Nézd, hogyan nyílik szét a géppuskából kilőtt golyók legyezője. Háromszáz méteren a golyók úgy szétszóródnak, hogy jó ha egy-kettő célba talál. De már ezeknek sincs átütő erejük. Menj közelebb az ellenséges géphez, nyiss rá tüzet, mondjuk száz méterről, akkor majd sikerül. Igaz, ahhoz, hogy vadászpilóta ennyire megközelítse az ellenséges gépet, erős akarattal, szinte emberfeletti kitartással kell rendelkeznie. Világos.?

— Világos, gárdaőrnagy elvtárs!

— Ne keseregj! — bátorítottam. — Még sok harc vár ránk. Nem egy fasisztát fogsz még a földre kényszeríteni.

Délután Cvetkov hadnagy, rajparancsnok, a felderítésből kísérője, Szlava Berjozkin nélkül tért vissza. A géppár a baljós emlékezetű Focke-Wulf-189-cel találkozott, amely miatt Danya Nyikityin is életét vesztette. A német felderítőgépet négy Me—109 fedezte. Cvetkov harccal lekötötte a va-

dászgépeket, Berjozkinnak pedig azt parancsolta, hogy semmisítse meg a tüzérségi helyesbítőt. A fiatal pilóta többször megtámadta a Focke-Wulfot, de eredménytelenül. Éles fordulókkal kivonta magát a tűz alól. Berjozkin ekkor nekirepülésre szánta el magát. Teljes sebességgel nekirohant a Focke-Wulfnak, s az rögtön darabokra hullott. Szlava Berjozkinnak még volt annyi ideje, hogy kiugorjon a gépből. De az eset a peremvonal fölött történt. És Cvetkovot annyira lekötötte a harc, hogy nem látta, merre sodorta a fiút a szél.

Az ezred fájó szívvel vette tudomásul a fiatal pilóta elvesztését. Tudtuk, miért szánta rá magát Berjozkin a nekirepülésre. Még egy gépet sem lőtt le, és a bátor, becsületes fiú ezt nem bírta elviselni. Elhatároztam, hogy ha mégis visszatér, elbeszélgetek vele erről. Megmagyarázom neki, hogy acélidegekre van szükség, s óvakodni kell az indokolatlanul kockázatos akcióktól.

Estefelé értesítést kaptunk a földi csapatok törzséből, hogy Berjozkin hadnagy él. Sebesülten szedték fel a gyalogosok a peremvonalban, és a kötözőhelyre szállították. Tehát szerencsére jó szelet kapott.

Ugyanezen a nyugtalanságban, izgalmakban bővelkedő napon egy kicsit megvigasztalódtunk, amikor értesültünk földi csapataink sikereiről. Kiricsenko tábornok lovasai már az ellenség hátába kerültek, s balszárnyukkal megközelítették Bugyennovkát és Mariupolt. A hadosztálytörzs közölte, hogy ezredünk következő állomáshelye Bugyennovka lesz. Leontyij Pavlenko ennek hallatára piros ceruzával karikát rajzolt a térképen a város köré. Megkérdeztem, miért teszi ezt, s erre lelkesen így válaszolt:

— Hiszen ez az első ukrán falu, ahová holnap vagy holnapután megérkezünk. Letérdelek, és megcsókolom az anyaföldet. Onnan már Kijevet is látni. Szavamra mondom!

Sötétedés előtt felszálltunk még néhányszor a földi csapatok fedezésére. A magasból gyönyörködtünk a csodálatos képben: harckocsik és rohamlövegek, a gyalogság és a lovasság lavinaként hömpölyögtek az Azovi-tenger melléki utakon és földeken. A szovjet csapatok támadási sávja annyira kiszélesedett, hogy a hitleristák már képtelenek voltak betömni ezt a tátongó rést. Csapataink kijutottak a hadműveleti térségbe.

Az aznapi utolsó bevetésből hazatérőben még a levegőből csoportosulást láttam a harcálláspontnál. Megdobbant a szívem: bizonyára visszatért valamelyik elveszett társunk. Vajon a saját lábán jött, vagy úgy hozták?

Leszálltam, a géppel az állóhelyre gurultam, aztán a fedezékhez mentem. Golubjov mosolyogva sietett elém. Aztán előkerült az alaposan bepólyált Berjozkin is.

Megkerültetek hát, kedves sólymaim! Keményen megszorítottam Georgij Golubjov kezét, megöleltem Szlava Berjozkint: egyik karja fel volt kötve, a másikkal mankóra támaszkodott. Szuhov is hozzánk sietett, s csillogó fekete szemmel lelkesen újságolta:

— Minden úgy történt, ahogy elmondtam, gárdaőrnagy elvtárs. Pontosan úgy történt!

A magas, sasorrú Golubjov mosolyogva nézte Szuhovot. Legszívesebben ő mondta volna el, mi is történt, de a szerénysége megakadályozta. Igen, Golubjov valóban odavitte gépét a Messerschmitt golyói elé, amelyeket nekem szántak.

— Ez volt az egyetlen megoldás — csupán ennyit tett hozzá Szuhov szavaihoz.

Az ilyen hőstettekért kitüntették a katonákat, írtak róluk az újságok. De most, a viharos erővel kibontakozó támadás lázában, amikor ezredünk pilótái napról napra bátorságról, leleményességről tettek tanúságot, s jelesre vizsgáztak kötelességtudatból, legtöbbször csak a vacsoránál elmondott rövid köszöntővel ünnepeltük meg az ilyen nagyszerű tetteket. Noha Krajev nem gyűjtött össze bennünket az asztal körül — mint annak idején Ivanov tette —, magunktól is összeverődtünk: ezt parancsolta a szívünk, a bajtársiasság törvénye.

Most este is együtt volt az egész család: Recskalov, Klubov, Trud, Tabacsenko, Szuhov, Zsergyev, Olefirenko, Trofimov, Golubjov, Berjozkin . . . A szívemhez nőtt valamennyi. Legtöbbjük a tanítványom. Tartottuk magunkat a hagyományhoz, s nem váltunk el egymástól sem a levegőben, sem az asztalnál.

Ezen az estén különösen emelkedett hangulatban voltunk. A sok örvendetes esemény egyetlen ünnepi akkordba olvadt össze: csapataink sikeres támadása, az ellenséges védelem

áttörése a Miusznál, Golubjov és Berjozkin hőstette, az ezred közeli áttelepülése Bugyennovkába, az Azovi-tenger partjára.

Berjozkin sápadtan, beesett arccal ült az asztal legszélén. Amikor valaki elment mellette, ijedten pillantott rá fáradt szemével: féltette a sebesült lábát. Berjozkin elmondta, hogy saját katonáink tüzeltek rá, mert pontosan a peremvonalban ért földet, szinte közvetlenül a Focke-Wulf pilótái mellett.

Elnéztem Berjozkint, hallgattam és arra gondoltam: igen, a nekirepülés kétségtelenül olyan hőstett, amire csak erős akaratú, igazi repülő képes. De most már, mint mondani szokás, a nekirepülés kiment a divatból, már nem tekintették döntő fegyvernek. Csak rendkívüli esetekben lehetett alkalmazni, amikor olyan reménytelen helyzet alakult ki, hogy nem maradt más lehetőség az ellenség megsemmisítésére. Berjozkinnak viszont nyilvánvalóan volt még lehetősége a támadás megismétlésére.

— Mondd, miért szántad rá magad a nekirepülésre? — kérdeztem.

— Tulajdonképpen nem is akartam nekirepülni, egyszerűen összeütköztünk — felelte pirulva.

Az asztalnál mindenki nevetett ezen.

— Hát az hogy lehet? — csodálkoztam.

— Így jött ki a lépés, parancsnok elvtárs. Kár, hogy elvesztettem a repülőgépet.

— Repülőgép majd kerül. Az a lényeg, hogy élve megúsztad.

Berjozkin felsóhajtott.

— Mondd el hát, hogy történt.

— Felülről rohamoztam a Focke-Wulfot. Gondoltam, rögtön elfordul, és akkor beleeresztek egy sorozatot. De a fasiszta lövész előbb nyitott rám tüzet a géppuskából. Bizonyára egy pillanatra elvesztettem a fejemet, mert éreztem, hogy egy golyó eltalálta a lábam, és nem tudtam időben elfordítani a gépet. Aztán már csak az ütődésre, a reccsenésre emlékszem, alig tudtam kiugrani... A sebem jelentéktelen. Elleszek itt az ezred gyengélkedőjén, amíg összeforr a csont.

— Szó sincs róla! — vetettem ellen. — A sebesülést komolyan kell venni, alapos kezelésre van szükséged. Ha újból repülőgépre akarsz ülni, kórházba kell menned. Holnap elvitetlek repülőgéppel.

— De aztán visszavesz? Csakis ide akarok visszajönni.

— Minek előre beszélni erről? Meggyógyulsz, akkor majd döntünk. Menjünk pihenni.

Másnap reggel Berjozkint kórházba szállították. Az ezred pedig a Bugyennovkába való áttelepülésre készülődött.

4.

Éppen az új tanév küszöbén értünk ebbe a faluba. Az iskolaépületben helyeztek el bennünket. Kinek támadhatott ilyen zseniális gondolata!

— Nem kellene itt maradnunk — mondta valaki mindjárt az első este. — A gyerekeknek tanulniuk kell.

— A repülőtereket nem mi szabadítjuk fel — hallatszott az ellenvetés.

— A lovasság és a gyalogság folytatja az előrenyomulást, légy nyugodt! Csak biztosítsd a fedezést a levegőből.

A repülők erejét megsokszorozta az a tudat, hogy minden, a győzelem is, az emberek boldogsága is, sőt most már a kisiskolások tanulása is tőlük függ. A fiúk sokat repültek, bátran és okosan harcoltak. Klubov, Trofimov, Szuhov, Lukjanov és Zsergyev, akiket még nem is olyan régen fiatal vadászoknak tartottunk, most már maguk is nagy kötelékeket vezettek, és sikeresen hajtottak végre harcfeladatokat — bármilyen körülmények között. Bátorságával és ügyességével különösen Alekszandr Klubov tűnt ki. A földön rendszerint nyugodt, kissé talán flegmatikus volt, de a levegőben egyszerre átalakult: vakmerő, határozott és kezdeményező lett. Klubov nem várta, hanem kereste az ellenséget. Igazi vadászrepülő volt!

Ilyen társsal öröm együtt harcolni: magabiztosnak érzi magát az ember, s nemcsak tiszteli, hanem szereti is mint kedves, drága harcostársát.

Harc közben gyakran vannak kritikus pillanatok, amikor a pilóta élete a szó szoros értelmében hajszálon függ. Éppen az ilyen pillanatokban nyilvánulnak meg a repülő legjobb tulajdonságai. Klubov bátor volt, de nem féktelen. A nyugodt, hidegvérű fiú képes volt bármely pillanatban a vakmerő kockázatra.

Éppen így viselkedett egy este is felderítésből visszatérőben. Nagyon nyugtalankodtunk akkor miatta.

Már letelt az az idő, amikor fel kellett volna tűnnie a látóhatáron. Rádión megkérdeztem, mi a helyzet. Klubov röviden válaszolt: „harcolok". Aztán elhallgatott. A pilóták a levegőben nem szeretik a bőbeszédűséget, nincs is rá szükség. Nyilván történt vele valami. Aggodalmunk percről percre nőtt. De lelkem mélyén bíztam abban, hogy Klubov visszatér.

És egyszer csak feltűnt... A gépe különösen imbolygott a levegőben. Hirtelen megbillent az orra, s azt hittük, már-már lezuhan. Azután ugyanolyan váratlanul egyenesbe került a gép, sőt egy kicsit még emelkedett is. Ez többször megismétlődött. Azt már tudtuk, hogy Klubov gépén átlőtték a vezérlést, s Klubov csak a motorral tartja a gépet. Bármely pillanatban lezuhanhatott.

Rádión utasítottam Klubovot, hogy hagyja el a gépet. De a rádiója nem működött, nem is hallotta a parancsomat. Klubov elkezdte a leszállást. Nézni is rettenetes volt, amikor már siklás közben a repülőgép orra újból megbillent. Lezuhan, belefúródik a földbe! Klubov gázt adott, s a gép egy kicsit megemelkedett. Abban a pillanatban levette a gázt és mesterien „hasra" tette a gépet.

Odarohantunk hozzá. A gépet szinte szitává lőtték. Klubov kikászálódott a kabinból, tarkójára lökte a fejvédőt, aztán körüljárta a gépet. Megcsóválta a fejét, s halkan csak ennyit mondott:

— Derekasan verekedett szegény!

Leguggolt, s a homokba rajzolta a harc vázlatát. Géppárban harcolt hat Messerschmitt ellen. Két gépet lelőtt, de a saját gépének a vezérlése is megsérült. Ekkor kezdett „bukdácsolni" a gép orra. Már arra gondolt, hogy kiugrik ejtőernyővel, amikor a gép a véletlen különös játéka folytán kijött a zuhanásból. És Klubov elhozta a „félholt" gépet a repülőtérre. Miután elmondta a történteket, felállt, kinyitotta a térképtáskáját és szokott nyugodt modorában jelentést tett a felderítés eredményeiről.

Klubov egyike volt annak az öt fiatalnak, akik egységünk büszkeségei lettek. Ezek a fiúk nemcsak átvették a veteránok harci stílusát, hanem maguk is sok új elemmel gyarapították azt.

Amikor Zsdanovtól nyugatra az útvonalakat támadjuk, látjuk, hogy az ellenség harci technikájának és katonáinak áradata nem a front felé, hanem ellenkező irányba özönlik.

Örömmel tölt el minket e látvány: a pánik, a fasiszták rettegése erőnktől; s mindent elkövetünk, hogy minél több gépkocsit, tartálykocsit, vontatót, löveget semmisítsünk meg, hiszen valahol még ellenünk akarják fordítani.

A menetoszlopok támadása most igazi elégedettséggel tölt el. Messze a tenger fölé repülünk és hátulról, nyugat felől jelenünk meg az oszlopok fölött. Az ellenséges katonák azt hiszik, hogy saját gépeik közelednek. S akkor elkezdődik a haddelhadd. A felgyújtott tartálykocsi rögtön elzárja az utat, a zűrzavarba, a tumultusba pedig belevágódnak a sorozatok. Füst, láng, porfelhő. A katonák rohannak, ki merre lát. Ismerős képek ezek, csak most más a tartalmuk. A gyermekek, nők, öregek gyilkosai, akik barbár módon öldököltek az átkelőhelyeken, az ukrajnai horhosokban, most megtudják, mi a bosszú.

Egymás után elsűvítünk az oszlop felett, és elárasztjuk ólomesővel.

Miután a bevetésből visszatérünk, újabb felszállásra kapunk parancsot, s azután már egy másik repülőtéren kell leszállnunk. A csapatok feltartóztathatatlanul nyomulnak előre, mi pedig követjük őket egyik repülőtérről a másikra települve.

Kiürítettük a falusi iskolát — hadd vegyék birtokba a gyerekek! —, otthagytuk a falut, s M. városánál szálltunk le.

Ezredünk személyi állománya az épen maradt házakban szállásolt el, a tengerparti városka szélén. A helybeliektől sok vérlázító történetet hallottunk a megszállók bestialitásáról. De hallottunk olyasmit is, aminek örültünk.

Valóságos legenda született arról az esetről, amely közvetlenül a németek kivonulása előtt történt a pályaudvaron. A fasiszták el akarták hurcolni a munkaképes lakosokat, főleg a lányokat. De nem sikerült nekik. Amikor a szerelvény kifutott az állomásról, egyszer csak vörös csillagos repülőgépek jelentek meg a levegőben. A szovjet pilóták mintha csak érezték volna, miféle vonat ez. Nem a vagonokat lőtték, hanem a mozdonyt, s a szerelvény megállt. A német őrök szétszaladtak. Hamarosan odaértek a csapataink. A repülők így mentették meg a város több száz lakosát.

Kétszeresen büszkék voltunk ennek az igaz legendának a hőseire. Hiszen a mi ezredünk pilótái voltak. A mozdonyt, amelynek a fasiszta rabszolgamunkára kellett volna vinnie honfitársainkat, Ivan Babak semmisítette meg.

Ezekben a napokban vonult be a kórházból Krajev. Átadtam neki az ügyeket, jelentést tettem az ezred harci munkájáról, és rögtön utána felderítésre repültem.

5.

A szovjet csapatok elérték a Molocsnaja folyó vonalát. Az ellenség lázas sietséggel védelemre rendezkedett be a folyó mentén. A légi felderítésnek kellett megállapítania, hogy az ellenség von-e ide csapatokat a Krímből, és hol vannak ebben a térségben a repülőterei.

A feladat világos volt, az útvonal ismerős. Két évvel ezelőtt nemcsak repültem e vidék fölött, hanem a földet is bejártam: vontatva a sérült MiG-et.

A levegőben vagyunk. Alattunk a déli sztyeppek végeláthatatlan rónáját felváltja az Azovi-tenger fenséges tükre.

Elrepültünk a Krím fölött, aztán ráfordultunk Melitopolra — ez a város volt az ellenséges védelem fő támpontja. Ezen a szakaszon láttuk, hogy a város közelében erőltetett menetben a német csapatok északi irányba, a Molocsnaja folyó felé vonulnak.

Ezredünkben csak két gépen, az enyémen és Golubjovén maradtak meg a póttartályok, s most elegendő üzemanyagunk volt ahhoz, hogy szemügyre vegyük a Melitopoltól nyugatra levő térséget is. Itt több tábori repülőteret fedeztünk fel, gépek álltak rajtuk. Az adatokat azonnal jelentettük a hadosztálytörzsnek. A törzsben nagy elismeréssel fogadták repülésünk eredményeit, és parancsot adtak egy újabb géppár kiküldésére, hogy állandó megfigyelés alatt tartsuk a Krímből kivezető utakat.

Krajev magához hivatta Recskalovot.

— Vannak a gépeden póttartályok?

— Nincsenek.

— Hát hol vannak?

— Ledobtam őket még Popovicseszkajában, mint a többiek.

— Akkor vedd át Pokriskin gépét. Kíséröddel felderítésre mégy a Krím fölé.

Amikor ez a beszélgetés lezajlott, én éppen a harcálláspont egyik sarkában ültem, jelentést írtam.

— Pokriskin vacak tartályai miatt most repüljek a pokol

közepébe. Mi a fenének cipeli őket? — mondta Recskalov olyan leplezetlen bosszússággal, hogy ennél őszintébben nem is lehet beszélni.

Nem tudtam megállni szó nélkül, odamentem a parancsnok asztalához.

— Rendben van! Golubjovval együtt mégegyszer kimegyünk felderítésre. Te meg, Recskalov, jegyezz meg valamit! Amikor a mieink majd elvágják a Krímet, én ezekkel a póttartályokkal messze kint a tenger fölött fogom elfogni a Junkerseket. Akkor se kérd kölcsön tőlem!

Recskalov elsápadt. Valamit motyogott mentségére.

Miután pontosan meghatároztuk a feladatot, Golubjovval kimentünk a még meleg gépeinkhez. Közvetlenül a felszállás előtt értesültünk arról, hogy nyomban utánunk bombázóink is felszállnak: bombázni fogják az általunk felderített ellenséges repülőtereket. Jóleső érzéssel töltött el ez az operatív intézkedés.

Este visszatérésünkkor arra lettem figyelmes, hogy Jakov Zsmugy, az ezred fegyvermérnöke, az elvtársak gyűrűjében áll. Eltávozást kapott, hogy ellátogasson a nemrég felszabadult Nogajszkba, ahol a családja maradt. Megtört, halk hangon beszél, szeme vörös. Úgy tűnt, egyetlen nap alatt éveket öregedett.

— A gyerekeket is agyonlőtték? — hallottam egy felháborodott hangot.

Csend lett.

— Egy gödörben fekszenek valamennyien: a nővérem, az öregek, a gyerekek... Mindannyian...

— Gyilkosok!

Zsmugy felzokogott. A nyomasztó csend úgy nehezedett rám, hogy majd összeroskadtam. Kővé dermedten álltunk, mintha láttuk volna a sírt, amelybe a véres tetemeket hányták.

Zsmugy mérnök szavai feleleventették azt a rettenetes élményt, amelyben néhány nappal előbb volt részünk. Új repülőtérre települtünk. Az egyik gép gurulás közben kerekeivel egy gödörbe süppedt az erdősáv mellett. Amikor kiemelték, a vékony földréteg alatt hullákat találtak. Odahívtak néhány helybeli lakost, hogy megtudják, mi történt. Hamarosan odarohant az egész szomszéd falu. Elkezdődött az exhumálás. A mély gödörben több száz tetemet találtak. Voltak ott oroszok, ukránok, zsidók, tatárok, mindenféle nem-

zetiségűek. A helybeliek elmondták, hogy nem sokkal csapataink megérkezése előtt a németek nagyobb hadifogolycsoportot kísértek el a falu mellett. Mindenki azt hitte, hogy a repülőtérre viszik őket dolgozni. A lövéseket is hallották. De hát a repülőtéren folyton lövöldöztek. Csak most tudták meg, hogy a hadifoglyokat mind agyonlőtték a fasiszták.

Katonai tiszteletadással temettük el elesett bajtársainkat, a tömegsírra vörös csillagos obeliszket állítottunk, megfogadtuk, hogy bosszút állunk a halálukért. Zsmugy szavai hallatán újult erővel izzott fel szívünkben a gyűlölet.

A mérnökhöz léptem és így szóltam hozzá:

— Ne sírj. Könnyekkel nem segítesz a fájdalmadon. Egyet tehetünk: még elszántabban, még dühösebben kell irtanunk őket. Megígérem neked, hogy már holnap megsemmisítek néhány német gépet bosszúból a családod haláláért.

A mérnök felemelte kisírt arcát, rám nézett, és szótlanul kezet nyújtott. Keményen megszorítottam munkás kezét, amely olyan ügyesen tudta beállítani géppuskáinkat, ágyúinkat és navigációs műszereinket.

Másnap meghatározták ezredünk bevetéseinek új útvonalait. J. A. Kiricsenko hadtestének lovasai Bolsoj Tokmaktól északra az ellenség jól kiépített védelmi rendszerébe ütköztek, s a támadás elakadt. A hitleristák rögtön nagy bombázóerőket vetettek be ellenük. A hadtestörzsnél működő képviselőink egymás után hívták vadászkötelékeinket a földi csapatok fedezésére. A földön és a levegőben lezajlott első elkeseredett ütközetek azt bizonyították, hogy az ellenség minden rendelkezésre álló erővel és eszközzel tartani akarja ezt a terepszakaszt.

Golubjovval reggel „szabad vadászatra" szálltunk fel. Visszafelé már könnyebb volt a gép: csaknem az utolsó töltényig elhasználtuk lőszerünket az ellenséges gépkocsioszlopok elleni támadások során. És akkor parancsot kaptunk rádión a hadosztály-parancsnokságról: „Bolsoj Tokmaktól északra bombázók. Támadjanak!"

Odasiettünk. Rögtön az első támadásnál felgyújtottam egy Junkerst. A másodikra nem volt időm: hat Messerschmitt rontott ránk. Lekötött bennünket a harc, így nem tudtuk megakadályozni, hogy az ellenséges bombázók ne szórják le terhüket csapatainkra. Dühösen tértünk haza.

Csak az vigasztalt, hogy észrevettem: a Junkersek észak-

kelet felől repültek Bolsoj Tokmak felé. A repülőtereik tehát valahol Kirovográd közelében vannak. Ha pedig ez a helyzet, távolabb, nyugatabbra kell fogadnunk őket, közelebb a Dnyeperhez, a céltól messze kell elfogni őket.

Dél tájban szálltam Bolsoj Tokmak felé a kipróbált négyes kötelékkel. Engem most is Golubjov fedezett, a második géppár Zsergyev és Szuhov.

Nagy magasságban átrepültünk az arcvonal fölött, majd süllyedve Nyikopol felé vettük az irányt. Ezt a tervet a saját kockázatomra akartam megvalósítani.

A Junkersek, számításaimnak megfelelően, Nyikopol felől tűntek fel. Nagyon magasan repültek, de fedezet nélkül. Bíztak a tisztogató csoportban, amely már nyilván valahol a peremvonalunk fölött volt. Amíg Bolsoj Tokmak fölé értünk, sikerült magasabbra emelkednünk, a Junkersek fölé kerülnünk. Teljes sebességgel közeledtünk hozzájuk, s beleszóltam a mikrofonba:

— Szorosan felzárkózni! A vezérgépet támadom.

Velünk szembe hömpölygött a bombázókötelék hatalmas tömege. Az utolsó pillanatban, amikor már majdnem megnyomtam az elsütőbillentyűt, hogy tüzet nyissak, nem tudom miért, úgy tűnt, hogy a gépek szárnyain nem keresztek, hanem csillagok vannak. Felkiáltottam:

— A mieink! Ne lőjetek!

A sárga keresztes Junkersek elhúztak alattunk. Hallatlanul dühös lettem magamra, hogy túlzott óvatosságból ilyen ostoba hibát követtem el.

Éles fordulóval rögtön a bombázók sűrűjébe vetettem magam. Megcéloztam a vezérgépet, s rövid sorozatot adtam le rá valamennyi géppuskából és az ágyúból.

Abban a szempillantásban óriási tűzgömb lobbant fel előttem. A robbanás ereje szétvetette a Junkerst. A tűzfal felém tartott. A bombázó egy óriási darabja közvetlenül mellettem zúgott el.

A tehetetlenségi erő gépemet a lángba vitte. Erősen megremegett, valami nekiütődött a borításnak, de végre kikerültem a lángok közül. Hátranéztem: balról is, jobbról is bombázók. Az egyik égett: nyilván a felrobbant géptől sérült meg.

Célzókészülékembe fogtam a jobb oldali szélső bombázót és leadtam rá egy sorozatot. A Junkers szárnyából lángnyelvek csaptak ki. A gép rögtön kifordult, zuhanásba ment át, hogy elmeneküljön. A nyomába eredtem, és a bal oldali mo-

torjára eresztett második sorozattal megadtam neki a kegyelemdöfést.

Aztán felhúztam gépemet. Tőlem jobbra egy Junkers zuhant; a Zsergyev géppár lőtte le. Valamivel fölöttünk, néhány ejtőernyős lebegett a levegőben: a lelőtt gép legénysége.

„Emlékezz Osztrovszkijra!" — villant az agyamba. Igen, ő, akit fiamként szerettem, ugyanígy ereszkedett le akkor az ejtőernyővel. És a fasiszták bestiális módon, irgalmatlanul lelőtték a levegőben. Nem tudtam megfékezni indulataimat, megnyomtam az elsütőbillentyűt.

Az utolsó csepp üzemanyaggal kerültünk ki a harcból. A legközelebbi repülőtéren leszálltunk.

Estefelé tértünk haza. A gépállóhelyen Zsmugy mérnökszázados fogadott.

— Ha tudná, mennyire féltettem, gárdaőrnagy elvtárs! — mondta, s közben lesegítette rólam az ejtőernyőt. — A mindenki füle hallatára tett ígérete, és ne adj isten . . .

— Nem történt semmi baj, kedves századosom. Persze, olykor nehéz teljesíteni a bajtársi esküt. De a géppuskákért és a gépágyúért szívből jövő köszönet jár: kitűnően működtek. Lelőttem az ígért három Junkerst.

Megvizsgáltam a gépet, a szárnyakon és a borításon olajfoltokat, kormot és rengeteg golyó ütötte lyukat találtam. Neki is kijutott az ellenséges tűzből.

6.

Beköszöntött az ukrajnai ősz. Amikor levegőbe emelkedtünk, alattunk végeláthatatlan sárga mezők terültek el. A gabonát már betakarították. Ezen a földön már újra a munka válik uralkodóvá. De messzebb, a Dnyeper fölött, még füstfelhő takarja el a látóhatárt: Zaporozsje ég.

Ezredünk Rozovkába települt, rövid pihenőre. De miféle pihenés az, amikor egymást érik a légiriadók, dübörögnek a motorok, s újra meg újra légiharcok zajlanak fölöttünk.

Különösen az ellenséges felderítőgépek dühítettek bennünket. Napról napra, majd mindig pontosan ugyanabban az időben, szinte menetrendszerűen érkeztek, nagy magasságban — undorító dübörgésük betöltötte az eget.

Az egyik reggel, pontosan amikorra a felderítő érkezését

vártuk, Golubjovval felszálltunk. Magasan az arcvonal fölött repültünk, hogy ellenőrizzük a légteret, amelyen át a felderítőgépek repülni szoktak.

Nem sokáig kellett várnunk. Hamarosan megjelent a már ismerős kétmotoros német repülőgép. Körülbelül hétezer méteren repült. Amikor átrepült az arcvonalon, mi abban a biztos tudatban, hogy nem lát bennünket, gyorsan keletnek fordultunk, és magasságot gyűjtve a nyomába eredtünk. Rozovka fölött értük utol.

Amint a németek észrevettek bennünket, rögtön megértették, hogy kelepcébe kerültek, s süllyedve megpróbáltak elszakadni tőlünk. De már késő volt. A felderítőgép rögtön, első támadásunk után kigyulladt, a második után pedig darabokra hullott. Attól kezdve nem hallottuk a rozovkai repülőtér fölött az ellenséges felderítőgépek motorjainak dübörgését.

1943 októberében Melitopol körzetében újult erővel lángoltak fel a harcok. Különösen heves harcok dúltak a front jobbszárnyán, Bolsoj Tokmaknál. Ezredünk ez idő alatt többször is áttelepült: hol a Melitopolt ostromló csapatokkal működött együtt, hol régi barátainkat, a lovasokat fedezte, akik Prisib vasútállomás irányában támadtak, Golubjov meg én pedig többnyire „szabad vadászatra" jártunk.

A soron következő áttelepülés alkalmával az ezredparancsnok, aki az UT-2-n Kopilov mérnökkel repült, leszálláskor megsérült. Mire odaértem, Krajev már nem volt ott: kórházba szállították. Kopilov pedig megint megúszta néhány karcolással. Azért mondom, hogy „megint", mert egyszer már kiszedtük egy MiG roncsai közül. Akkor halt meg Szuprun, a kiváló repülőnk.

— Látom, megint szerencséd volt — mosolyogtam barátságosan Kopilovra.

— Alighanem utoljára — mondta a mérnök komoran. — Nem ülök többször repülőgépre.

Hamarosan a helyszínre érkezett Dzuszov, a hadosztályparancsnok is. Meghallgatta jelentésemet a történtekről, s láthatólag megnyugodott, hogy Krajev sebesülése nem súlyos.

— Aztán tudod-e — kérdezte mosolyogva —, hogy a lovasság külön köszönetet küld a legutóbbi tevékenységetekért? Jól elbántatok a Junkersekkel.

Elgondolkozott, hallgatott egy ideig, aztán így szólt:

— Krajev tehát kórházban van. És minden jel szerint nem

kerül vissza egyhamar. Vedd át az ezredet, mától te vagy a parancsnok.

Amikor társaim értesültek a hadosztályparancsnok döntéséről, a parancsnoki fedezéknél kezdtek gyülekezni. Mindegyikük kemény kézszorítással vagy egyszerű szóval igyekezett kifejezni érzését. Megértettem ebből, hogy mindenben számíthatok támogatásukra. S ezekben a percekben döbbentem rá, milyen nagy kötelezettségeket ró rám — ha csak átmenetileg is — az új beosztás.

De nem volt idő a tűnődésre. Haladéktalanul ki kellett küldenem egy csoportot Melitopol körzetébe bevetésre. Csapatainknak végre sikerült leküzdeniük az ellenség védelmi vonalát. A támadás újult erővel folytatódott.

VELÜNK AZ ÉLET

I.

Repülés, harc, foglalkozás, ügyintézés a törzsben... A megszokott harctéri élet. S valahol messze mögöttünk Novoszibirszk. Ott él a családom, ott van ifjúságom világa. Minden hazulról érkezett pársoros hír a Kamenka partján álló kis házat juttatta eszembe. Levelet csak nagy ritkán kaptam, s ezek alapján próbáltam elképzelni, milyen is lehet az élet a mély hátországban. Ott is nehéz volt. Látástól vakulásig dolgoztak, hogy mindennel ellássák a frontot: gondokkal küszködtek, és közben állandóan aggódtak szeretteikért — értünk, akik folyton a tűzben voltunk.

Tudtam, hogy anyám is sokat szenved. Egyedül maradt legkisebb öcsémmel. Leveleimben már nem érdeklődtem Pjotr öcsémről. Akkor már biztos forrásból tudtam, hogy öcsém hősi halált halt.

Amikor elképzeltem hazaérkezésem Novoszibirszkbe, önkéntelenül eszembe jutott a két Arany Csillag is. Mi tagadás: bár mi, katonák, egymás közt ritkán beszéltünk kitüntetéseinkről, nagyon is tisztában voltunk jelentőségükkel. És ki nem kívánta azt, hogy érdemeit méltóképpen értékeljék?

A két Arany Csillag, amellyel kormányunk kitüntetett — a másodikat 1943. augusztus végén kaptam —, gyakran eszembe juttatta a múltat, az indulásomat és az azóta megtett utat. Amikor például átvettem a második Arany Csillagot, Sztyepan Szuprun jutott eszembe, az, amit Hosztában mondott néhány évvel a háború előtt. Szuprun hitt abban, hogy elérem célomat; már akkor felismerte bennem a vadászrepülőt jellemző tulajdonságokat.

Sokat ábrándoztam arról, hogy egyszer, ha csak néhány napra is, hazalátogatok. Gyakran gondoltam Marijára is. Másik fronton harcolt, s leveleiben különböző furfanggal tudat-

ta, hol tartózkodik a csapatteste. Ezért időnként alkalmam volt találkozni vele.

Úgy éreztem, hogy ezek a rövid látogatások nem hozhatják „rossz hírbe". De különböző emberek voltak a környezetében, és egyik-másik a maga módján ítélte meg találkozásainkat. A sok olcsó célozgatás beárnyékolta kapcsolatunkat. Az otromba megjegyzéseket különösen Marija vette a szívére. Hamarosan meg is állapodtunk, hogy az első nagyobb városban okvetlenül anyakönyvvezető elé állunk. De ugyan hol van az a város, amelyben találkoznak a háború miatt különvált útjaink?

Marija egyre jobban aggódott értem. Nem, azt nem kívánta, hogy vegyem magam mellé, bár érzelmeink már régen ezt a megoldást sugallták. Arra törekedtünk, hogy együtt legyünk. Szerelmünkről már a szüleink is tudtak. De nem akartuk, hogy a kívülállók mély emberi kapcsolatunkat sekélyes, háborús kalandnak véljék.

A kötelesség azt parancsolta, hogy minden erőnket a harcfeladatok végrehajtására összpontosítsuk. A kettőnk egyéni boldogsága a második helyre szorult.

Október végére csapataink megtisztították az ellenségtől Tavriját, s elkezdődött a Krím felszabadítása. November elején Kiricsenko lovashadteste, amelyet támogattunk, más egységekkel együttműködve elérte Perekopot. A németeknek néhány ellentámadással sikerült egy időre feltartóztatniuk az előnyomulást. De J. G. Krajzer tábornok egységei felmorzsolták a hitleristák ellenállását, átkeltek a Szivason, és nagy hídfőt foglaltak el a Krím északi részében.

A lovasok és a gyalogosok a polgárháború hőseinek nehéz, de dicső útján jártak. Ugyanolyan bátran és keményen harcoltak, mint egykor apáik és nagyapáik: mellig a Szivas jéghideg, sós vizébe gázolva, a vállukon cipelték a lőszeresládákat, bátran, mindennel dacolva rohamozták az ellenséges erődítményeket. A fasiszták tüzérsége lőtte őket. A borús égen Junkersek lopakodtak föléjük, hogy rájuk szórják repeszbombáikat.

Ezredünk a Donyec-medencéből közelebb települt a döntő harcok színhelyéhez, Aszkanyija-Novába. Áttelepülésünk után meglátogatott bennünket T. T. Hrjukin, a Szovjetunió hőse, a légi hadsereg parancsnoka. A híres repülő fogadása után bemutattam neki a személyi állományt. A hadseregpa-

rancsnok ezután ismertette a front helyzetét, és meghatározta feladatunkat: fedezzük a Szivast a levegőből.

— Egyetlen bomba se hulljon gyalogosainkra! — mondta. — Képzeljétek el helyzetüket. Most minden ellenük dolgozik: a golyókon, a gránátokon kívül még a hideg víz is. Legalább a bombáktól szabadítsuk meg őket. Ehhez most már van elég erőnk, lehetőségünk, csak meg kell mutatnunk, hogy tudunk harcolni.

Mint parancsnok és pilóta, elsősorban azt akartam tisztázni, milyen úton-módon teljesítsük a feladatot. Azzal tisztában voltam, hogy a járőrözés módszere nem alkalmas erre. Ehhez nem egy, hanem több vadászrepülő-ezred kellett volna. Fejemben más terv született. Azt kértem a parancsnoktól, bocsásson a rendelkezésemre egy lokátort és egy nagy teljesítményű rádió adó-vevőt. A tábornok megígérte, hogy mindez másnap a repülőtéren lesz.

... Fedezzük a Szivast, hogy egyetlen bomba se hulljon a gyalogosokra — ez volt ezredünk első különleges harcfeladata. Ezen alaposan el kellett gondolkodnom, hogy kidolgozzuk földi csapataink tökéletes fedezésének legjobb módszereit, az adott körülmények között.

Úgy döntöttem, hogy egy századot közvetlenül a Szivashoz telepítek, Druzseljubovkába, és ott megszervezem a készültségi szolgálatot.. Amint megjelennek a látóhatáron a német bombázók, az ügyeletes század felszáll fogadásukra.

A bázisrepülőtérről pedig lokátor segítségével figyeltük a légteret. Ily módon jóval az arcvonal elérése előtt észlelhettük az ellenséges gépeket.

Amint az indikátoros megfigyelő jelentette az ellenség feltűnését, jelzőrakétákat lőttem fel, és az ügyeletes század azonnal a levegőbe emelkedett. A kitűzött időben a Szivas fölött volt. A Druzseljubovkába telepített századot — annak a rajnak a kivételével, amelyik a „szabad szemmel" észlelt gépek ellen állt készültségben — távbeszélőn adott parancsokkal irányítottam. Ha magam nem szálltam fel, rádión irányítottam a harcot, s a lokátor segítségével tájékozódtam a légihelyzetről.

A Szivashoz telepített századnak Arkagyij Fjodorov, az ezred egyik veteránja volt a parancsnoka. A bázisrepülőtérről Recskalov, Klubov és Jeremin vezették harcba a csoportokat; valamennyien ugyancsak kipróbált parancsnokok és edzett harcosok.

Lemondtunk tehát arról, hogy hajnaltól sötétedésig szakadatlanul járőrözzünk a levegőben. Szükség esetén viszont, nagy erőink jelentek meg a Szivas fölött, és sikeresen meghiúsították az ellenség támadásait. Fjodorov századának repülői még az esti szürkületet is kihasználták, hogy felszálljanak és elfogják a német bombázókat.

Csapataink átkelőhelyeire nem is hullott több bomba. Inkább a Szivasba hullottak az égő Junkersek.

Rossz időjárási viszonyok között, amikor a Szivas fölött nyugalom honolt, Golubjovval a tenger fölé mentünk „vadászni".

Bár az alacsony felhőzet miatt a repülőgépek nem tevékenykedhettek az arcvonal fölött, a német repülőgépeket ez nem akadályozta abban, hogy ilyenkor is kapcsolatot tartsanak a Krím és Ogyessza között; bennünket pedig abban, hogy „vadásszunk" rájuk. Külön örültem a leszálló őszi ködnek: csakis ilyenkor hagyhattam el — rövid időre — az ezredet. Ilyen időben, gondoltam, a tenger fölött szabadon garázdálkodnak a német repülőgépek. Mivel kettőnk gépén volt függesztett póttartály, megtehettük, hogy a parttól távolabb keressük az ellenséget.

Alacsonyrepülésben, közvetlenül a víz színe fölött repültünk sokáig, szinte teljesen megfeledkezve a földről. Csakis valahol messze, kint a tenger fölött akadhatunk ellenséges gépre. Ehhez pedig idő kell, s bizalom gépünk, önmagunk iránt. Csak egyetlen ellenséges gépet találjunk. Ahol egy repül, ott tucatnyi másik gép is végzi ingajáratát. Szaki és Ogyessza között bizonyosan van egy útvonaluk! A szárazföldön már nincs összeköttetésük.

... A part már messze mögöttünk. A tenger fölött — gyakran irányt változtatva — repültünk, hogy felderítsük az ellenséges gépek feltételezett útvonalát.

És hirtelen feltűnt tőlünk balra, kicsit magasabban egy nagy, hárommotoros Ju-52.

Közvetlenül a víz felett repülve egészen közel lopakodtam hozzá, de egyáltalán nem reagált erre. A bombázó személyzete nyilván nem is feltételezte, hogy ilyen időben megjelenhetnek a tenger fölött vadászaink.

Az első sorozat a víz fölé kényszerítette a Junkerst. A má-

sodik sorozat után a gép kigyulladt és a vízbe zuhant. Robbanás, majd a víz fölött láng csapott fel.

Néhány perc múlva egy újabb Junkers. Alig határoztam el, hogy ráfordulok és támadok, távolabb, a látóhatáron, egy egész köteléket vettem észre.

Mit tegyünk?

Az üzemanyagunk már fogytán volt, csak egyes gépekkel „foglalkozhattunk". Nem lett volna célszerű most rögtön riadalmat okozni. Hiszen ekkora kötelékkel úgy sem tudunk megbirkózni, viszont eláruljuk, hogy felderítettük az ellenség útvonalát. A tengerbe zuhant repülők már nem adnak hírt rólunk, viszont azok, akik eljutnak a partig, riadóztatják a többieket.

A Junkers „hasába" eresztek egy sorozatot. A szárnyából vékony füstcsík csap ki. Elszáguldok a zuhanó gép alatt, megfordulok, és látom: újabb máglya lángjai lobognak a hullámok fölött.

Amikor a repülőtéren előhívtuk a fotógéppuskák felvételeit, a repülők kíváncsian nézegették a filmkockákat, amelyek megörökítették a repülő és zuhanó Junkerseket. Haladéktalanul jelentettem a hadosztálytörzsnek, hogy milyen eredménnyel járt a Krím—Ogyessza útvonalon rendezett „vadászatunk".

Amikor Recskalov tudomást szerzett sikerünkről, elém állt.

— Repülni akarok! Add kölcsön a tartályokat!

— S hol vannak a tieid?

— Hagyd már a régi nótát! — mondta sértődötten. — Magad is tudod, ledobtam őket.

— Hadd frissítsem fel az emlékezetedet: mit mondtál egyszer a parancsnoki fedezékben?

— De gonosz a memóriád!

— Nem, nem gonosz, Grisa, hanem szigorú! Tudtam, hogy a póttartályokra szükségünk lesz. Várj egy kicsit. Kimegyek még néhányszor a tenger fölé, pontosan megállapítom az útvonalat, azután mások is mehetnek.

Recskalov elment.

... Mi pedig Golubjovval hamarosan újra felszálltunk. Ezúttal is megsemmisítettünk egy német gépet, ugyanazon a helyen. Most már véglegesen megállapítottuk, hogy éppen itt húzódik az ellenséges gépek útvonala.

Hazafelé nagy terveket szövögettem: keresünk a tenger-

parton egy megfelelő helyet, odatelepítünk egy rajt, és „lepufogtatjuk" a Ju-52-ket.

A repülőtéren a távbeszélő-ügyeletes jelentette: keresett a hadosztályparancsnok, és meghagyta, hogy azonnal hívjam vissza.

— Miért szálltál fel engedély nélkül? — kérdezte számonkérően Dzuszov.

— Senkinek sincs megtiltva, hogy harcoljon, hadosztályparancsnok elvtárs.

— De én megtiltom, hogy a tenger fölé repülj.

— Hogyhogy megtiltja?

— Hát csak úgy! Repüljenek mások.

— Ott, a tenger fölött, csordaszám röpködnek a német gépek.

— Akkor sem engedem! Egy golyó még beléd talál... Nem sok kétszeres hősünk van.

— Abba az egy golyóba akárhol beleszaladhat az ember.

— Elég a vitából! Vedd tudomásul: a hadseregparancsnok maga tiltotta meg, hogy engedély nélkül felszállj... Holnap tízre várlak!

— Értettem!

2.

Egy alkalommal sokáig elidőztem a repülőtéren, s késő este volt, mire eljutottam a szálláshelyre. Nagy örömömre viszontláttam Szlava Berjozkint, s bár ugyanolyan sovány és sápadt volt, mint amikor elkerült, lelkesen jelentette, hogy bevonult az ezredhez szolgálattételre.

Aztán leplezetlen büszkeséggel elmondta, hogy az orvosi bizottság előtt hogyan forgatta a karját, noha a fájdalomtól szikrázott a szeme.

Észrevettem, hogy Szlava Berjozkin irigykedve pillant Zsergyevre, Trofimovra és Szuhovra. Valamikor együtt kerültek az ezredhez, s a többiek mellén már egy-egy rendjel csillog.

Berjozkin arról is beszámolt, hogy felajánlottak neki egy hónap betegszabadságot, de ő lemondott róla, s rögtön visszatért az ezredhez.

— Akarsz repülni? — kérdeztem.

— Feltétlenül! — mondta határozottan.

Másnap reggel csapnivalóan rossz idő volt. Golubjovval kirepültünk a tenger fölé, de nem találtunk egyetlen gépet sem. A németek nyilván megváltoztatták az útvonalat. Miután kidolgoztam az újabb akciók tervét, a hadosztálytörzsbe mentem, ahol valami különös, ünnepi hangulat uralkodott.

— Vendégeink vannak — súgta meg az ügyeletes.

A hadosztályparancsnok szobájában néhány ismeretlen férfi és nő ült — megterített asztalnál. Kiderült, hogy Mariupol város küldöttsége látogatta meg a hadosztály-parancsnokságot abból az alkalomból, hogy hadosztályunk nemrég jogot kapott a város nevének viselésére.

Leültem a vendégek közé azzal a szilárd elhatározással, hogy nem iszom egy kortyot sem, mert hamarosan újra repülni akarok. De amikor a köszöntőkre került sor, nekem is töltöttek egy pohár vodkát.

— Nem tehetem. Nekem ma még repülnöm kell.

A vendégek azonban unszoltak.

— A parancsnok mára felmenti . . .

— Igyon a találkozás örömére!

— Jobb véleménnyel voltunk a repülőkről!

A hadosztályparancsnok kacsintott: „Igyál."

Felhajtottam a vodkát, ettem néhány falatot, aztán elbúcsúztam a vendégektől. meghívtam őket az ezredünkhöz, és visszamentem a repülőtérre. Recskalov már nagyon várt.

Felszálltunk. Szürke felhők takarták el az eget.

A tenger fölött nem találkoztunk ellenséges gépekkel. Ogyessza irányába repültünk. Visszafelé viszont úgy döntöttünk, hogy a part mentén húzódó jól ismert utat pásztázzuk végig. Ott már akadt munka bőven. Hosszú gépkocsisor vonult Nyikolajev felé.

Az első támadás sikerült: kigyulladt egy benzinszállító tartálykocsi. Lecsapok másodszor, megcélozok egy személygépkocsit, megnyomom az elsütőbillentyűt. Mi ez? A sorozat nem talált.

Soha nem fordult még elő velem, hogy felszállás előtt ittam. Ma is csak kényszerűségből tértem el ettől a szabálytól, de most nagyon sajnáltam. Még az a kevés ital is a fejembe szállt, így nem tudtam pontosan meghatározni a cél távolságát és kiszámítani az előretartást.

Összeszedtem magam, és újra lecsaptam a célra. Lángra

lobbant a második tartálykocsi. Végre rendbe jöttem! Nem, soha többé nem nyelek le egy korty italt sem felszállás előtt.

Másnap Recskalov géppárban kiment „vadászni" a tenger fölé. Közvetlenül Ogyesszánál elcsíptek egy Savoya típusú hidroplánt és lelőtték.

Én azon a napon a földi csapatok fedezésére szálltam fel Berjozkin kíséretében. Berjozkin azonban kénytelen volt üres kézzel visszatérni: rakoncátlankodott a motorja. A második felszállás során lelőtt egy Junkerst. Este részletesen elmondta a fiúknak, hogyan támadott. A hangja magabiztosan csengett. Örültem ennek: nem csüggesztette el a sebesülés, balul sikerült kalandja a Focke-Wulf-189-cel.

A rossz időjárás miatt a repülőgépek harctevékenységének szinte egyetlen formája a „szabad vadászat" lett. A hadseregtörzs konferenciát hívott össze, hogy a legjobb légi „vadászok" ismertessék tapasztalataikat.

Golubjovval együtt érkeztem a faluba, ahová a konferenciát összehívták. Bemutatkoztam a konferenciát vezető Szavickij tábornoknak. Kubánban találkoztunk utoljára. Ugyanolyan energikus és feszes tartású volt, mint akkor.

Szavickij megkért, hogy segítsek neki a konferencia munkatervének kidolgozásában. Végül úgy döntöttünk, hogy két szekciót alakítunk: az egyiket azok számára, akik légi célpontokra „vadásznak", a másikat a földi objektumok megsemmisítésében kitűntek részére. Az előbbi szekció vezetését a tábornok vállalta, a másikat rám bízta.

A konferencia részvevői sok érdekes és tanulságos tapasztalatot mondtak el. Mután összefoglaltuk a legjobb „vadászok" tapasztalatait, az egész anyagot Moszkvába, a légierők törzsébe küldtük.

Az új év küszöbén ezredünket kivonták pihenőre és feltöltésre. Csernyigovkába települtünk.

Csernyigovka... Ez a horhosoktól szabdalt, dombháton elterülő falu nagyon az emlékeztembe véződött: az itteni horhosok fedezetében törtünk ki a bekerítő gyűrűből.

Rögtön Marija jutott eszembe. Itt most már mindenképpen találkoznunk kell. Hogy soha többé ne váljunk el egymástól.

Szedelőzködni kezdtünk. Amikor parancsot kaptunk a felszállásra és az egyik századunk már a levegőben volt, telefonon értesítettek a hadosztálytörzsből: sürgősen jelentkeznem kell a hadseregparancsnoknál. A sürgősség izgalommal töltött el annál is inkább, mert fogalmam sem volt róla, miért hivat a hadseregparancsnok.

„Biztosan megmossa a fejemet az átkelőhely miatt" — gondoltam, szokás szerint a legrosszabbra készülve. Néhány nappal előbb ugyanis a német bombázók tönkretették az egyik átkelőhelyünket. Este történt a dolog. Elfogásukra két rajt küldtem: az egyiket Aszkanyija-Nováből, a másikat Druzseljubovkából. De Krajev, aki éppen akkor tért vissza a kórházból, megváltoztatta parancsomat.

— Később jár az idő. Leszálláskor baj történhet.

Ragaszkodtam döntésemhez, de nem sikerült meggyőznöm. Az eredmény nem maradt el: tönkretették az átkelőhelyet. A hadseregparancsnok most nyilván ezt akarja számonkérni...

Hrjukin tábornok azonban olyan barátságosan fogadott, hogy rögtön megfeledkeztem aggályaimról. A tenger fölötti „vadászportyákra" terelte a beszélgetést.

— Más ezredek pilótái egyelőre eredménytelenül portyáznak. Mi lehet az oka?

— Szerintem az, hogy folyton azt lesik, nincsenek-e túlságosan messze a parttól. Valahol a parton kell kijelölni a repülőteret, hogy a pilóták még nálunknál is messzebbre repülhessenek. A németek nyilván messzebb helyezték az útvonalat a tenger fölé.

— Valószínű — bólintott a tábornok. — Ide figyelj: menj el Morozov ezredébe, és segíts neki megszervezni az ellenséges gépek elfogását.

— Én pedig azt reméltem, tábornok elvtárs, hogy ezzel az egyik századunkat bízza meg. Repülőteret kerítenénk magunknak valahol a parton, és...

— Nem, nem, Pokriskin, a maguk ezredét kivonjuk pihenőbe.

— Akkor legalább azt engedélyezze, hogy magammal vigyem a kísérőmet. Hátha szükség lesz néhány bemutató repülésre.

— Ejnye, már megint a magad nótáját fújod! — figyelt fel a parancsnok. — Egyszer már megtiltottam, hogy a tenger fölött portyázz, és ne ravaszkodj, kérlek. Menj egyedül Morozov ezredébe U-2-n!

Igen, a parancsnok átlátott a szitán: valóban azt terveztem, hogy amíg az ezred pihen, én majd a tenger fölött „vadászgatok". De most már úgy éreztem, nem volna helyes makacskodni. Csak egy kérést engedtem meg még magamnak.

— Engedje meg, tábornok elvtárs, hogy Pavlográdba repüljek, és a pihenés idejére magam mellé vegyem a feleségemet. Ápolónőként szolgál a hadsereg hadtápjánál.

— A feleségedet? — csodálkozott a tábornok.

— A leendő feleségemet, tábornok elvtárs.

— Rendben van, engedélyezem — mondta a tábornok. — Odaadom a gépemet. Elvégre nem kis útról van szó. Még megfagyasztod a szerelmed!

Boldog voltam, hogy a tábornok ilyen megértő hozzám.

Morozov ezrede valahol Csaplinka körzetében állomásozott. Elnéztem a vékony, decemberi hólepel alatt szunyadó tájat, és a motor egyenletes zúgását hallgatva azon tűnődtem, milyen is lesz Morozovval való találkozásom.

Még Kisinyovból jól emlékeztem rá. A háború első napján Morozov Kisinyov fölött lelőtt egy német gépet, egy másikat nekirepüléssel semmisített meg, ő pedig ejtőernyővel szerencsésen földet ért. Az azóta eltelt nehéz évek alatt Tyiraszpolban, Grigoriopolban találkoztam vele . . .

Ezredének pilótái harcos, tapasztalt vadászrepülők voltak. De Alleljuhin százada, amely a „vadászatra" kiszemelt repülőtéren állomásozott, nem jeleskedett különösebben. Éppen akkor váltotta fel Lavrinyenkov százada.

Morozovval a parancsnoki fedezékben találkoztunk. Jó volt hallgatni a kályha kellemes duruzsolását, miközben odakünn tombolva sűvített a dühös szélvihar. Felidéztük a napfényben fürdő, zöld lombok közé merült Kisinyovot, a grigoriopoli sátortábort, közös barátainkat. Morozov nagy utat tett meg velük, elmondta, ki hol szolgál, ki hol esett el.

— Kevesen maradtak életben . . . Hiszen a sztálingrádi harcokban is részt vettünk — mondta Morozov, majd hirtelen témát váltott: — Repültél már Hurricanon?

— Nem . . . Hála istennek — tettem hozzá.

— Hát csakugyan hálát adhatsz istennek — nevetett az őrnagy —, mi alaposan megjártuk vele. Az angolok ezt az

elavult géptípust kiselejtezték az Afrikában harcoló csapataiknál és nekünk adták át. Sárgásszürkére voltak festve, mint a sivatag homokja. Sebességük kicsi, a fegyverzetük gyenge . . .

— Volt nálatok egy fiatal, de teljesen ősz hadnagy — érdeklődtem az egyik ismerős iránt, akivel az utolsó békés estén találkoztam.

— Igen, volt. Ott esett el a Volgánál — felelte Morozov anélkül, hogy a repülő nevét említette volna.

Elfogott a szomorúság. Már csak volt az az ember, aki olyan sokat élt át, aki okosan és bátran tudott harcolni és már fiatalon megőszült a sok megpróbáltatástól. Belevésődött emlékezetembe és még sokáig élni fog bennem alakja. „Az ősz hadnagy" — milyen szokatlanul hangzik. Ősz fejjel, huszonöt évesen . . .

Bajtársaimnak mindent elmondtam, amit tudtam, amit átadhattam szerény „szabad vadász" tapasztalataimból, és másnap visszarepültem ezredemhez.

Aszkanyija-Novában a repülőtéren már csak az én repülőgépem árválkodott. Néhány perc múlva felszálltam. Elrepültem a karámok fölött, amelyekben békésen legelésztek a természetvédelmi körzet épségben maradt lakói, és Csernyigovka felé vettem az irányt.

4.

A kakasok harsány kukorékolással köszöntik a hajnalt . . .

Tegnap még repültünk, harcoltunk, a viharos tenger tombolt gépeink szárnyai alatt. Ma pedig körülölel bennünket a sztyeppi falu csöndje, a hétköznapi, munkás élet nyugalma.

A megérkezésünk utáni reggelen kimentünk a falu nyugati szélére, a repülőtérre. Mindjárt az első napon berendeztük a termeket, amelyekben majd a foglalkozások lesznek. Rendbe hoztuk magunkat, felkészülve az új esztendő köszöntésére.

A falu központjában szálltam meg, két házzal odébb a kis templomtól, amelynek ódon épülete szomorúságra hangolt. Barátaim este nálam gyűltek ösze, hogy együtt búcsúztassuk az óévet.

Őszintén megvallva nem volt éppen mulatni való kedvünk. A hangulat inkább egy búcsúestére vallott. Hiszen már tud-

tuk, hogy sokan közülünk a következő napokban búcsút vesznek Csernyigovkától. Pogrebnoj politikai helyettest Moszkvába vezényelték továbbképzésre, Klubov, Szuhov, Zsergyev és Olefirenko Bakuba készült új gépekért, engem pedig a „magánügyem" szólított el. Dnyepropetrovszk közelébe, Marijáért.

De azért mégis ünnep volt ez a nap. A nyugodt, csillagos égbolt a falu fölött, a házak kivilágított ablakai, az utcán felhangzó énekszó egy időre mégis feledtette a háborút. Az élet, nem a halál uralkodott most körülöttünk.

... Másnap megérkezett a gép, amelyet a hadseregparancsnok ígért. A kabinba betettem egy szőrmével bélelt kezeslábast leendő utasomnak, majd visszamentem a fedezékbe, ahol összegyűltek a társaim, hogy a szokatlan repülés előtt elbúcsúzzunk. Kedvesen tréfálkoztak a fiúk.

— Aztán egyedül vissza se gyere ám!

— Kiváltképpen néhány üveg jó „Moszkovszkaja" vodka nélkül!

— Nagy luxus az!

— Kukkants be Dnyepropetrovszkba. Üres kézzel nem engedünk be a faluba.

— Repülés közben azért tartsd nyitva a szemed, a Dnyeper túlsó partján még németek vannak. A te lomha parancsnoki géped valóságos csemege ám a vadászoknak.

— No, elég a károgásból!...

Amikor vagy két óra múlva egy csaknem olyan faluban, mint Csernyigovka, megtaláltam a házat, amelyben a gyengélkedő berendezkedett, Marija csupa dér ábrázatom láttán felkiáltott:

— Csakugyan te vagy?... Ilyen hidegben!

— Érted jöttem — mondtam.

Jogom volt kimondani ezeket a szavakat, neki pedig joga volt hallania őket. Marija arcán, szemében tanácstalanság. Valami új kezdődött az életünkben. A háború napjaiban ez valahogy nagyobb dolog volt, mint egyszerű szerelem és házasság. A zord idők, a háború, a harcok megkegyelmeztek nekünk, mi pedig, noha más-más front állományába tartoztunk, megőriztük érzelmeinket. Most már jogunk volt hozzá, hogy boldogok legyünk, ha csak rövid időre is: hiszen tisztában voltunk vele, hogy Marija nem lehet folyton mellettem.

Egy egész napom ment rá, amíg elkészültek a szükséges iratok. Reggelre már minden készen volt a felszállás-

hoz, de irgalmatlan hóvihar kerekedett. A repülőtéren a szél ereje felkapta a gépet és felborította, úgyhogy javításra szorult. Ott kellett töltenünk még egy napot.

Este elmentünk táncolni a klubba. Marija barátnői őszinte meghatottsággal, kedvesen gratuláltak neki.

Vacsorára meghívott bennünket az ott állomásozó repülőezred parancsnoka. Az őrnagy már nem volt fiatal, a családja a mély hátországban élt. Amikor bekopogtattunk hozzá, csinos, egyenruhás fiatal lány fogadott bennünket, s rögtön elkezdett teríteni.

— A feleségem — mutatta be félig tréfás hangon az őrnagy.

A hangjából, az alig észrevehető jelekből megértettük, hogy ez a fiatal lány nem nevezné férjének az őrnagyot. Ez rögtön elrontotta hangulatunkat. Elfogyasztottuk a vacsorát, semmitmondó szavakat váltottunk, nem volt miről beszélnünk. Az itt látott kapcsolat az őrnagy és a lány között, amely imitt-amott előfordult a fronton — nem hasonlított a miénkre. Összenéztünk Marijával. Már elmenőben, a konyhában, megkérdeztem az őrnagyot:

— Ki ez a lány?

— Tetszik? — kérdezte mosolyogva.

Bólintottam.

Nem tudta megállni, hogy ne dicsekedjen.

— Valahol az úton szedtem föl, bevettem az egységbe, beosztottam a hadtáphoz.

Nem laktunk messze, de még rövid út is elég volt hozzá, hogy összevitatkozzunk Marijával és mindenféle butaságot mondjunk egymásnak. Fogalmunk sem volt róla, mi történt velünk. Úgy éreztük, hogy érzéseinket, tiszta szándékainkat meggyalázta, megalázta, értéktelenné tette ennek a léha kapcsolatnak a látványa.

A csernyigovkai repülőtéren alighogy földet értünk, körülvettek bajtársaim.

— Már messziről láttuk, hogy ez a lakodalmas gép.

A repülőtérről az egész társasággal együtt a lakásomra mentünk. A háziasszony — akit barátaim előre figyelmeztettek — megterítette a lakodalmas asztalt.

Mivel semmi remény nem volt rá, hogy egyhamar elkerülünk valamilyen nagyobb városba, a csernyigovkai faluszovjet épületében álltunk Marijával az anyakönyvvezető elé ...

Aztán hamarosan elkezdődött a megfeszített kiképzés.

Minden percet kihasználva rendszeresen megtartottuk a foglalkozásokat a tantermekben és a repülőtéren, a behavazott sztyepp fölött. Újra meg újra tanulmányoztuk harci tapasztalatainkat, elemeztük légiharcainkat, készültünk az újabb harcfeladatokra.

Egy felszállás alkalmával az az ötletem támadt, hogy megpróbálok háthelyzetből tüzelni földi célpontra. Alacsony repülésben száguldottam a mező fölött, majd felhúztam a gépet a magasba, és hátára fordítva tüzeltem a hóborította szalmakupacokra.

Közvetlenül a föld fölött hoztam ismét egyenesbe a gépet. Alighogy földet értem, Dzuszov sürgősen hivatott.

— Te meg miféle bűvészkedést produkálsz itt? — kérdezte baljósan, miután jelentkeztem.

— Ez nem bűvészkedés, hanem harcászati módszer — vetettem ellen.

— Ezt nem vonom kétségbe. De rád figyelnek a fiatalok. Az hiányzik, hogy meg is próbálják azt, amit tőled látnak. Ez egyelőre meghaladja az erejüket. Azt akarod, hogy összetörjék magukat?

— Erre nem gondoltam — vallottam meg kelletlenül.

— Ha megértetted, elmehetsz.

— Többet nem fog előfordulni ilyesmi — fogadkoztam, mert beláttam, hogy a hadosztályparancsnoknak igaza van.

Este Dzuszov újból hivatott. „Csak nem amiatt akar velem megint beszélni?" — töprengtem, amíg felmentem a ház tornácára. De barátságos arca láttán rögtön tudtam; másról lehet szó.

— Egyelőre vége a harcnak, Alekszandr Ivanovics — mondta Dzuszov. — Moszkvába rendeltek. Vedd fel az illetményedet, a személyi irataidat, állíttasd ki az úti okmányokat, és jelentkezz a légierők törzsében. Magasabb beosztásba helyeznek. Gratulálok!

Annyira megzavarodtam, hogy azt sem tudtam, mit válaszoljak erre. Összekuszálódtak a gondolataim. Hiszen folyton abban a reményben éltem, hogy hamarosan visszamegyünk a frontra.

— Még ma indulsz — mondta Dzuszov, búcsúzóul megszorítva a kezemet. — Külön telefonáltak, hogy siettesselek.

Kitámolyogtam az utcára.

Hagyjam itt az ezredet, a frontot?...

Melegem volt, noha a kemény fagyban csikorgott a lábam alatt a hó.

MOSZKVA KÖZEL VAN

I.

Közvetlenül a Vörös Hadsereg napja alkalmával rendezett ünnepség után Marijával együtt Moszkvába indultam. Abban az évben különösen nagyszabású ünnepségeket rendeztek az egész országban. A katonák tízezreit tüntették ki érdemrendekkel és érmekkel. Ünnepi esteken és gyűléseken emlékeztek meg a haza becsületének és szabadságának védelmében elesett hősökről.

A legfelsőbb főparancsnok parancsa felsorolta a felszabadított szojvet városokat és területeket. A számok és a nevek meggyőzően tanúskodtak népünk és hadserege nagy hőstettéről. A szovjet csapatok sikeresen folytatták a támadást a Dnyeper jobb partján, mind messzebbre űzték az ellenséget a blokád gyötörte Leningrád falai alól, elkezdték Belorusszija felszabadítását. Baljós figyelmeztetésként hangzottak ezen a napon az ünnepi parancs szavai: „Közeledik az óra, amikor végleg megfizetünk mindazokért a gaztettekért, amelyeket a hitleristák szovjet földön és Európa megszállt országaiban elkövettek."

A Vörös Hadseregre az egész világ úgy tekintett, mint olyan erőre, amely megmenti az emberiséget a véres hitlerizmustól. F. D. Roosevelt üdvözlő táviratában elragadtatott hangon emlékezett meg hadseregünk „nagy, sokat érő győzelmeiről". A Vörös Hadsereg megalakulásának 26. évfordulója alkalmával tömeggyűlést tartottak Londonban, Melbourne-ban, Wellingtonban, Algírban pedig a francia, az amerikai és az angol csapatok díszszemlét rendeztek.

Az ország déli részén szeszélyes volt a tél, időnként enyhülés állt be. A személyvonat — amilyenen Marija meg én már oly rég nem utaztunk — észak felé robogott velünk. Alig hagytuk el Donyecket, már havas volt odakint a táj, a vagon ablakára jégvirágokat rajzolt a hideg.

Állomások, falvak, városok. Rettenetes romjaikat hó borí-

totta. Elnevezésüket sok helyen csak kézzel mázolták rá az épen maradt falakra. De e városok felett mégis ott lebegett a dicsőség! Harkov, Belgorod, Obojany, Kurszk... Micsoda csaták zajlottak le itt!

Az ünnepi jelszavak, a megfeszített munkás élet képei megdobogtatták a szívünket, arra engedtek következtetni, hogy mindaz, amit a háború lerombolt, nemsokára újjáépül.

Ahogy a vonat Moszkvához közeledett, eszembe jutott a múlt évi moszkvai utam. A két testvért, Dmitrij és Borisz Glinkát, meg engem sürgősen Moszkvába rendeltek, a légierők parancsnokságára. Néhány óra múlva már ott sodródtunk Moszkva utcáin az emberáradattal — úgy, ahogy voltunk: megviselt, agyonizzadt, portól megkeményedett ingzubbonyban, ócska csizmában, megfakult, nemegyszer a gépek ülésén megyűrődött sapkában. A hirtelen változás — a falusi repülőtér után rögtön a fővárosi zsivaj, a sokaság — egészen megszédített bennünket.

Mentünk a tömegben, kapkodtuk a fejünket, hogy mindent lássunk. Örültünk a békés, megszokott életnek. De örömünk nem tartott sokáig: nem vettünk észre egy őrnagyot és nem tisztelegtünk neki. Megállított bennünket.

— Ez függelemsértés! Unom már figyelmeztetni a magukfajtákat — okított az őrnagy, noha bocsánatot kértünk tőle.

Elmeséltem mindezt Marijának és katonaköpenyére néztem.

— Azért neked többet kell majd tisztelegned, mint nekem.

— Moszkván én hajlandó vagyok végigmenni akár díszlépésben is, állandóan a sapkám szegélyén tartva a kezemet. Csak ott lehessek — tréfálkozott Marija —. még sohasem voltam Moszkvában!

Akkor azért hívtak Moszkvába, hogy átadják a „Harci érdemekért" amerikai érmet. A kitüntetés átvétele után másnap már mentünk is vissza a Kubánba, Popovicseszkajába.

Ugyan miért hivatnak most? Csak találgathattam.

A légierők törzsének káderosztályán aztán minden kiderült: felajánlották a légierők vadászrepülő fegyverneme harckiképzési osztályának osztályvezetői beosztását. Erre nem számítottam! Ilyen meglepetés, ilyen magas beosztás! Nem tudtam, mi feleljek. Orehov, a személyügyi osztály tapasztalt vezetője — aki valamikor, mint fiatal repülőszerelő technikust az akadémiára irányított — megértette lelkiállapotomat és nem siettetett a válasszal.

— Gondolkodjon. Holnapra kérek magának belépőt.

A szállodába mentem. Volt min gondolkodnom, és Marijával is tanácskozni akartam. Őszintén megvallva, a válaszom már készen volt. Nem volt kedvem ehhez a beosztáshoz. Igaz, a törzsmunka nyugodtabb is, biztonságosabb is, de erre nem is gondoltam. És mit szólnának a társaim? Azt mondanák: kedve támadt a nyugodt életre, vagy talán még ennél is rosszabbat. Egyetlen és megmásíthatatlan törekvésem az volt, hogy harcoljak a győzelemig, eljussak egészen Berlinig.

Elmondtam gondolataimat Marijának, mindenben egyetértett velem. Őt is a frontra húzta a szíve.

Másnap reggel jelentkeztem a személyügyi osztály vezetőjénél. Elutasító válaszom meglepte, és láthatóan nem is esett jól neki.

— Hogyhogy „nem akarok"? — nézett rám Orehov. — A maga tapasztalataira szükségük van másoknak is... Soron kívül előléptetik tábornokká.

Új érvet kellett keresnem.

— Tapasztalataim valóban vannak, de úgy érzem, hogy ilyen magas beosztással nem tudok megbirkózni.

— Segítünk.

Erre kénytelen voltam kereken megmondani:

— A háború végéig nem jövök el a frontról!

A személyügyi osztály vezetője szótlanul félretolta a dossziémat.

Másnap bemutatott A. A. Novikovnak, a légierők főmarsalljának. A vele való beszélgetés során is ugyanazokkal az érvekkel indokoltam elutasító válaszomat. A főmarsall végül beleegyezett: menjek vissza az ezredhez. Nem tudtam leplezni örömömet, és gondolatban már Csernyigovkában voltam. De a főmarsall még egy megbízatást adott.

— Előbb menjen ki a repülőgépgyárakba, ismerkedjék meg az új vadászgépekkel. Az új gépeink jobbak, mint az „aerokobrák"! Adunk maguknak Jak-3-at vagy La-5-öt. Kitűnő gépek!

Ez már nekem való feladat volt. Ezredünk pilótáinak régi vágya volt: hazai gyártmányú vadászgépeken repülni. Ráadásul még sohasem jártam repülőgépgyárban, nem láttam, hogyan készül a repülőgép, az emberi gondolatnak és kéznek azon alkotása, amely a legkedvesebb a szívemnek.

Este Marijával elmentünk a Nagy Színházba. Az elegáns közönség, a színházi hangulat, a színpompás látvány feledtet-

te velünk a háborút, a frontot. Láttuk magunkat a békeéletben, amely nagyon közelinek látszott, annyira, hogy szinte csak a kezünket kellett kinyújtani érte.

Másnap reggel, mielőtt kimentem volna a központi repülőtérre, ahol az általam kipróbálandó gépek vártak, Marijával elmentünk az áruházba. Az elárusítónők szívesen vállalkoztak rá, hogy segítenek Marijának a szükséges holmi kiválasztásában, és én a gondjaikra bíztam őt.

A repülőtéren P. F. Fedrovi tábornok, az országszerte ismert híres berepülő pilóta fogadott. Megmutatta a vadonatúj, berepülés alatt álló Jak-3 vadászgépet. Szemügyre vettem a gépet, beültem a kabinba, beindítottam a motort és felszálltam. A repülőgép gyorsan emelkedett. Végrehajtottam a műrepülés néhány figuráját, s rögtön érzékeltem a gép előnyeit azokéval szemben, amelyeken addig alkalmam volt repülni. De feltűnt nekem néhány konstrukciós hibája is.

Benyomásaimat elmondtam Fedrovinak.

— Egyetértek magával. Maguk, gyakorló repülők, jobban látják a gépek előnyeit és hibáit. Repüljön rajta holnap még egyet, azután bemutatom magát a tervezőnek.

— Jakovlevnek?

— Igen.

A szállodába menet azon gondolkoztam, mit fogok majd mondani a szovjet vadászgépek híres alkotójának. Ellenőriznem kell következtetéseimet, bár egy részüket már most vitathatatlannak tartottam. A Jak—3-on három ágyú számára volt hely, de konstrukciós nehézségek miatt azt tervezték, hogy a sorozatgépeket csak egy ágyúval szerelik fel. Ez csökkentette a repülőgép harci lehetőségeit. Ezen kívül a műszerek elhelyezése is bizonyos kényelmetlenségeket okozott.

A szállodában nem várt meglepetésben volt részem: Marija olyan elegánsan állt előttem, olyan szép volt, amilyennek még sohasem láttam. Valósággal ragyogott szépségében, ahogy ott állt a szoba közepén, hogy demonstrálja metamorfózisát. Színházba siettünk. Mohók voltunk, minden elmulasztottat pótolni akartunk.

Késő este, az előadás után lassan sétáltunk az utcákon, élveztük a csendet. Tiszta boldogsággal töltött el bennünket a nyugalom és egymás közelsége, bár tudtuk, hogy néhány nap múlva ismét a fronton leszünk.

Néhány újabb repülés után Fedrovi elvitt a repülőgép-tervezőhöz. Alekszandr Jakovlev az égő kandalló előtt ült,

piszkavassal igazgatta a parazsat. Fedrovi bemutatott, elmondta a repülés során szerzett tapasztalataimat. Jakovlev hallgatta, de közben egyre a parazsat piszkálta a kandallóban. Úgy tűnt, hogy a gépről alkotott véleményem teljesen érdektelen számára.

A beszélgetés nem sikerült.

... Feleségemmel egész nap az utazásra készülődtünk. Este valaki kopogtatott az ajtón. Egy tábornok lépett a szobába. Kezet nyújtott és bemutatkozott: Lavocskin.

— Kénytelen vagyok zavarni — mentegetőzött. — Egy gépen dolgozom, amely erősebb lesz a La-5-nél. Hálás lennék, ha megnézné a gyakorló pilóta szemével.

Szemjon Alekszejevics sokáig kérdezgetett a légiharcokról, az újságokból ismert pilótákról, vázolta terveit. Végül meghívott a gyárba, ahol a La-7-et készítették elő berepülésre.

Másnap reggel a gyárban már tudtak a látogatásomról. A munkások és a művezetők szeretettel fogadtak. Néztem fáradt, de energikus arcukat, erős kezüket, és arra gondoltam, milyen jó volna sokáig közöttük maradni. Minden arra vallott, hogy ezek az emberek megfeszített erővel dolgoznak, olyan gépeket akarnak adni nekünk, amelyek biztosítják a végső győzelmet.

— Mit szerelnek az új gépre: ágyúkat vagy géppuskákat? — kérdeztem, amikor odaértünk, ahol a fegyverzetet szerelték.

— Géppuskákat? Még csak az kellene! A fasiszta gránátokat ereget, maguk meg golyókkal válaszolgassanak neki! Ez nem járja. Méltó fizetség jár az ellenségnek! Jól mondom? — kérdezte egy öreg művezető, ősz haját simogatva.

— Nagyon jól, papa! — feleltem.

— Nézd csak meg magad, mit csinálunk! — javasolta.

Igen, ez pompás vadászgép volt! Hozzá hasonló gépek, igaz, már voltak a fronton, de korántsem ilyenek. Csodálatos technika! Önkéntelenül eszembe jutottak azok a „sirályok", MiG-ek, IL-ek, amelyeken a háború első napjaiban harcoltunk, és azok a derék, bátor emberek, akik még azokon a gépeken is bátran belerepültek a páncélozott Messerschmittek ágyúinak tüzébe. Hej, ha most látná Mironov, Szokolov, Oszjankin, Gyacsenko, milyen vadászgépeink vannak!...

Megköszöntem a munkásoknak önfeláldozó munkájukat, mindent, amit a győzelem érdekében tesznek. Lavocskin gyárának és tervezőirodájának meglátogatása végleg meggyőzött arról, hogy helyesen tettem, amikor nem vállaltam a moszkvai beosztást. Haladéktalanul vissza akartam menni a frontra. Repülőinknek most már mindenük megvolt, ami szükséges Göring agyondicsért repülőinek mielőbbi szétzúzásához.

Lavocskin, sajnos, nem tudott rendelkezésemre bocsátani kész, véglegesen berepült új gépet, hogy kipróbálhassam a levegőben. De megígérte, hogy rögtön értesítést küld utánam a frontra, amint elkészülnek az első La-7 gépek. Célszerűnek tartotta, hogy átvegyünk majd néhányat és kipróbáljuk a harcban.

A szállodában jó hír várt: a légierők törzséből értesítettek, hogy előléptettek alezredessé, és hogy a légierők főmarsallja mégegyszer beszélni kíván velem. Haladéktalanul jelentkeztem nála. Érdeklődött, mit tapasztaltam a gyárakban, eredményes volt-e találkozásom a tervezőkkel, majd feltette a kérdést:

— Tehát mégsem akarsz itt maradni, inkább visszamégy a frontra?

— Igen, marsall elvtárs.

— Rendben van. Most visszaengedtünk, hogy ott még gondolkodj javaslatunkon.

A mosolyán láttam, hogy ezt csak úgy, egyebek közt jegyezte meg. A marsall jól tudja, hogy a fronton csak a harcokra fogok gondolni.

... A délnek robogó vonat kocsijában sokáig nem jött álom a szememre. Ahogy távolodtunk Moszkvától, pezsgő, sokrétű életére gondoltam, arra a nagy, valóban történelmi szerepre, amelyet ebben a háborúban betölt — s a moszkvai emberekre. A gyárak, intézetek, törzsek, színházak — minden a frontért élt, minden a győzelemért dolgozott. Bár a háború már távol volt tőle.

Mikor leszek ismét Moszkvában? Ebben az időben nem sok fronton harcoló katona mondhatta el magáról, hogy járt a fővárosban. Moszkva mély hátországnak számított ...

Délen engem kedves ezredem várt, a barátaim, s az új ütközetek.

2.

A tauriszi sztyeppeken tombolt a tavasz. Csernyigovka sártengerben fuldokolt. A köd és az alacsony felhőzet földhöz szögezte a repülőgépeket. De ezredtársaim még ilyen körülmények között is naponta felszálltak gyakorló repülésre. Klubov, Recskalov, Babak, Trud, Lukjanov, Zsergyev „magukkal vitték" az ifjúságot. Az újak között volt kettő, aki segített nekünk áthozni az új gépeket a Kaukázusból Csernyigovkába.

— Miért vannak még itt? — kérdeztem Recskalovtól.

— Nem hajlandók visszamenni a hátországba.

— Hogyhogy?

— Repülni akarnak.

— De ezredük parancsnoksága úgyis visszaköveteli őket.

— Már megtörtént.

— És mit válaszoltatok?

— Egyelőre hallgatunk. Derék fiúk, kitűnően repülnek, égnek a vágytól, hogy harcolhassanak.

„Ha így van — gondoltam —, itt tartjuk őket. Aki maga kéredzkedik a frontra, biztosan nem ijed meg a saját árnyékától a harcban sem."

A hadműveleti repülőterekre való előretelepülésre készülődtünk, tanulmányoztuk a frontunkon kialakult helyzetet. Amíg mi Csernyigovkában „süttettük a hasunkat", támadó csapataink délen csaknem elérték azokat a terepszakaszokat, amelyeken a háború elkezdődött. A Tájékoztató Iroda hadijelentései most már a Dnyeper jobb partján létesített hídfőket emlegették, kirajzolódott a tyiraszpoli irány. Ezredünk veteránjai égtek a vágytól, hogy minél előbb az ismerős repülőtereken szállhassanak le — amelyeken három évvel ezelőtt álltunk —, és hogy a Dnyeszter fölötti harcokban megfizethessünk az ellenségnek a feledhetetlen június tragikus napjaiért.

Már tudtuk, hogy április első felében települünk át és valamennyien a ránk váró ütközetekre gondoltunk. Az a remény éltetett bennünket, hogy barlangjáig üldözzük az ellenséget. Váratlanul sürgősen a légierők főmarsalljának főhadiszállására hivattak.

Harci repülőgépen repültem oda Golubjovval együtt. Alekszandr Utyin tábornok, hadtestparancsnok, és Anatolij Ko-

zsevnyikov ezredparancsnok segített elszállásolni bennünket, hogy pihenhessünk, amíg el nem múlik a rossz idő. Alkalmat adtak arra is, hogy bemenjek az ismerős városba.

Amikor a parancsnokságon jelentkeztünk, nem értek rá velünk foglalkozni. Éppen aznap súlyosan megsebesült N. V. Vatutyin hadseregtábornok, frontparancsnok. Bárkihez fordultam a törzsben, rövid választ kaptam:

— Kérítsenek éjszakai szállást, holnap majd megbeszéljük.

— Miért hivattak?

— Nem tudom.

Nyugtalanítottak az ilyen válaszok.

Másnap fogadott a főmarsall.

— Tudod, miért hivattalak? — kérdezte.

— Nem tudom.

— Kinevezünk annak az ezrednek a parancsnokává, amely a törzs tartalékában van.

„Most hogy vágom ki magam?" — gondoltam.

— Nem szívesen jönnék el ezredemtől, főmarsall elvtárs.

— Ezt én is tudom.

— Akkor engedélyezze, hogy áthelyeztessem ebbe az ezredbe néhány olyan társamat, akikkel sokat harcoltam együtt.

— Erre, sajnos, nincs módom.

— Olyan fiúkról van szó, akiket én neveltem. Új beosztásomban támaszkodhatnék rájuk.

— Csak a kísérőjét viheti magával, ezt engedélyezem.

— Nélkülük nem mondhatok igent. Kérem, engedjen vissza az ezredemhez.

A marsall lemondóan legyintett. Attól tartottam, hogy még meggondolja magát, sürgősen a sapkámhoz emeltem a kezemet és eltávoztam. Ezt is sikerült megúsznom!

A repülőtéren várakozó Golubjov elém rohant.

— Haza?

— Igen.

— Nagyszerű!

„Otthon" távirat várt: „A repülőgépek készek. Sürgősen vegye át. Lavocskin."

És az észak felé robogó vonat újból falja a kilométereket. A vonat ablakából nézem a tavasz leheletétől megelevenedő orosz tájat, s azon gondolkodom, milyen nagy változások történtek a fronton is. A légierőnk is a felismerhetetlenségig

megváltozott. Az eljövendő harcokra, barátaimra gondolok. Mellettem ül Georgij Golubjov. Egyike azon fiataloknak, akikkel oly sok harcot vívtam a háborútól lángoló égen. És ez már a második Golubjov. Az első Kubánban esett el.

A La-5 átvételére jogosító kiutalással ki kellett mennem a gyárba, amely a várostól nem messze volt. Lavocskin értem küldte a futárgépét, Golubjov pedig vonatra szállt. Erdő fölött repültünk, a légáramlás erősen dobálta a gépet. Azután egy folyó tűnt fel alattunk. Megkértem a pilótát, engedje át a botkormányt. Lesüllyedtem a géppel — szinte közvetlenül a víz színe fölé. A magas partfallal egy magasságban repültünk. A fronton kis felderítőgépeink gyakran így repülnek a Messerschmittek elől, álcázva. Vagy fél órát vezettem így, át-átemelve a gépet a távíróvezetékek fölött, magasba emelkedve, amikor a folyó túlságosan élesen kanyarodott. Kétoldalt falként magasodott az erdő, és szinte otthon éreztem magam, a fenséges Szibériában. Régen nem láttam ilyen festői tájat.

Aztán újra visszaadtam a kormányt a pilótának. Ő is úgy vezette az UT-2-t, mint én, közvetlenül a folyó fölött.

Egyszer csak szikrázott előttünk valami. Mi történt? Kiderült, hogy elszakítottuk a villanyvezetéket, azt vonszoljuk magunkkal, attól szikrázik folyton a levegő.

Rohamosan csökkent a sebesség. Gépiesen félrelöktem a kabintetőt, hogy ha vízre szállunk, kiugorhassunk. A légcsavar még forgott, de a pilóta már láthatóan beletörődött, hogy mindennek vége. Ezekben a pillanatokban fellángolt bennem az életösztön és az elhatározás: el kell kerülni a katasztrófát. A botkormányhoz kaptam, és a gépet meredek bedöntéssel a part felé vezettem. A gép szerencsére engedelmeskedett.

Közeledett a part. Kezemmel megtámaszkodtam a műszerfalban, mint hajdanában, amikor lezuhantam az erdőben Moldvában.

A gép éppen csak néhány méterrel repült el a part pereme fölött, és lehuppant a sima földre. Ütődés. Reccsenés. A gép darabokra esett szét. Rögtön kiugrottam az összetört kabinból, s láttam, hogy a pilóta merő vér. Az országútra szaladtam, megállítottam az első gépkocsit. A sérültet a legközelebbi kórházba szállítottuk. Rögtön bekötözték, s megengedték, hogy elvigyem abba a városba, ahol a családja élt.

Egész úton a baleset járt az eszemben. Hogyan történhetett ez meg? Igen, igaza volt Dzuszov hadosztályparancsnoknak,

amikor megmosta a fejem. S nem is a „bűvészkedés" miatt. hanem azért, mert a fiatal pilóták szeme láttára bravúroskodtam. Most is vétkesnek éreztem magam: megmutattam egy kevéssé tapasztalt pilótának, hogyan repülök én. Ő pedig rögtön utánozni kezdett. S csak egy lépés választott el a haláltól. És hol leltük volna halálunkat? Távol a fronttól, egy hitvány kis folyóban! Kínos volt még gondolnom is erre. Hazaszállítottam a pilótát. Hozzátartozói nem engedtek el, unszoltak, hogy töltsem náluk az éjszakát. Kénytelen voltam beleegyezni.

Estefelé átjöttek a szomszédok, hogy meglátogassák a sebesültet. A látogatók között volt egy kedves, középkorú, nagyon intelligens asszony. Kezet nyújtott és bemutatkozott:

— Nyesztyerova.

Alig tudtam megállni, hogy meg ne kérdezzem, nem rokona-e a híres orosz pilótának, P. N. Nyesztyerovnak. Talán a szememből olvasta ki e kérdést, hozzátette:

— Nyesztyerov repülő leánya vagyok Jöjjön át hozzánk, bemutatom Nyesztyerov édesanyjának.

Így, az ostoba véletlen jóvoltából kerültem el abba a házba, amelyben az újító orosz pilóta, a légiharc mesterének, a „bukfenc" szerzőjének, a világ első nekirepüléses hősének családja lakott! Sok érdekes történetet hallottam itt róla, ritkán látható fényképeket mutattak, az egyiket nekem ajándékozták emlékül.

Reggel elmentem a gyárba, a kapuban már várt Golubjov. Átvettük a vadonatúj La-5-öket, s azokon repültünk Moszkvába.

A La-5 kitűnő gép volt. A pilótának van egy külön érzéke, amellyel felfogja a gép hatalmas erejét, engedelmességét, harmonikus tökéletességét. Tekintetem megállapodott az ágyuk elsütőbillentyűjén, a műszereken, és örült a lelkem. És ha a La-7 — amellyel az ígéret szerint egész ezredünket felfegyverzik — még ennél is jobb, akkor mit kívánhatunk még?

A közép-oroszországi erdők és mezők fölött repültünk — szárny szárny mellett.

A légierők parancsnokságán kitörő örömmel és csodálkozva fogadtak.

— Élsz?

Megpróbláltam tréfával kitérni a kérdések elől.

— Nem nevetség ez — mondták —, hiszen téged már el-

temettek. Úgy tájékoztattak, hogy Pokriskin lezuhant és életét vesztette.

— Honnan tájékoztattak? A repülőgépgyárból?

— Nem. A külföldi rádiók adták hírül. Külön kijelölt bizottság foglalkozik a körülmények tisztázásával.

Mint kiderült, a külföldi laptudósítók érdeklődtek a személyem iránt. Ők terjesztették a téves hírt. Egy kézlegyintéssel el lehetett volna intézni az egészet, ha az eset nem hozta volna lázba a parancsnokság munkatársait. Megparancsolták, hogy haladéktalanul hagyjam abba az ezred vadászgépei kiutalásával kapcsolatos bajlódást, s a frissen vételezett La-5 gépen rögtön repüljek a frontra.

Golubjovot is, engem is megijesztett a dolgok ilyentén váratlan fordulata: ha a parancsnokságon ilyen komolyan vizsgálják az UT-2 balesetét, visszatarthatnak bennünket, hogy magyarázattal szolgáljak a baleset okainak pontosítása végett. Még az ebédről is lemondtam, rögtön a repülőtérre siettünk, és felszálltunk a csillogó, tömpe orrú gépekkel.

A legközelebbi üzemanyag-feltöltési hely Kurszk volt. Harkovban megpróbáltak visszatartani bennünket a rossz idő miatt, de úgy döntöttünk, hogy alacsony felhőzet alatt, földközelben tovább repülünk. Szerettünk volna minél előbb otthon lenni. Talán már a mieinkhez is eljutott a halálhírem. Mielőbb meg kell cáfolnunk a valótlan híreket.

Elrepültünk Csernyigovka háztetői fölött, és szerencsésen leszálltunk repülőterünkön. Amint kiszálltam a gépből, Pavlenko hadnagyot, az ezred szolgálatvezetőjét vettem észre. Rohant felém.

— Távirata van, alezredes elvtárs — nyújtott át örvendezve egy kétrét hajtott papírlapot.

Nem siettem az elolvasásával. A hadnagy azonban nem tudta kivárni, kikotyogta:

— Hadosztályparancsnokká nevezték ki!

Elolvastam a táviratot. Igen, pontosan erről volt szó benne. Golubjov és Pavlenko várakozóan tekintett rám: ugyan mit szólok ehhez? De mit mondhattam? Azon tűnődtem, mi lenne a legokosabb. Utasítsam vissza ezúttal is a megbízást? Hiszen ha hadosztályparancsnok leszek, ritkán szállhatok fel harci bevetésre. Nekem pedig csak egy vágyam volt, hogy irtsam, aprítsam azokat, akikkel még számolni valónk van.

Még egy pillantást vetettem a táviratra. Novikov, a légi-

erők főmarsallja írta alá. Nem, ez már nem javaslat, hanem parancs. A parancsot pedig teljesíteni kell.

Dzuszov ezredesnek meg kellett válnia mariupoli gárdahadosztályunktól. Dzuszov nagy, nehéz és dicső utat tett meg ezredünkkel. Most a Belorusz Fronton tevékenykedő egyik repülőhadtest parancsnokává nevezték ki.

Dzuszov a parancsnokságon fogadott, és hosszan beszélt arról, milyen nehéz szívvel válik meg a kollektívától, amellyel annyira összeforrott. Felidézte a beosztásban eltöltött ideje első tapasztalatait, ellátott néhány tanáccsal.

Beszélgetésünk közben a szobába lépett B. A. Abramovics alezredes, a hadosztály törzsfőnöke. Bemutatkozás után kiteregette a térképet, s megmutatta a frontövezeti repülőtereket, ahová a hadosztálynak át kellett települnie.

— Megbirkózol az áttelepüléssel? — kérdezte Dzuszov, s figyelmesen a szemembe nézett.

— Hát majd igyekszem! — feleltem. — Ki lesz a helyettesem?

— A helyettesed? — csodálkozott rám, aztán ravaszkás mosollyal válaszolta: — Régi ismerősöd, Krajev.

Nem örültem a válaszának.

Dzuszov, mintha sejtette volna, mi jár az eszemben, a törzsfőnökhöz fordult és azt mondta:

— A hadosztályt az áttelepülés után, a fronton adom át.

... Még aznap este Verhnyij Tokmak állomáson vonatra ültettem a feleségemet, Mariját, aki akkor már anyai örömök elébe nézett. Amíg a vonat ki nem futott az állomásról, az ablak előtt álltam, néztem a feleségemet, és önkéntelenül arra gondoltam, hogy milyen hirtelen fordulat történik megint az életemben. Gondolatban már ott láttam Mariját a kis házban, a Kamenka partján, ahol gyermekkoromat töltöttem.

A vonat elindult.

Vajon mikor találkozunk újra? ...

V. A. Szugyec tábornok, a légi hadsereg parancsnoka előbb meghallgatta jelentésemet a hadosztály helyzetéről, azután beszélgetni kezdtünk. Lakonikus, konkrét kérdéseket tett fel. Gárdahadosztályunk harcképességéről világos képe volt, s csak az okozott gondot neki, hogyan helyezze el jobban az ezredeket a repülőtereken, hogy biztosított legyen a rugalmas és pontos harcvezetés.

Végül jóváhagyta az áttelepülés tervét. Miután elhagytam a hadseregtörzs épületét, egyszerre különös erővel szakadt rám a nagy felelősség érzése. Három ezred! A Dnyeper mögül gyorsan át kellett telepítenünk a Dnyeszterhez, a jövő ütközetek színhelyének közelébe. Mindez energiát, nagy körültekintést, határozott intézkedéseket követelt tőlem.

Amikor visszatértem a repülőtérre, valamennyi ezredet együtt találtam. A felszállópálya mellett gépek százai álltak, vadászgépek, bombázók és csatagépek, a mieink és más egységek gépei, harcfeladatok végrehajtására készen. Micsoda szépség, micsoda erő! És szomorúan emlékeztem vissza 1941 őszére. Ha akkor ilyen légierőnk lett volna, nem lebegnének most szemünk előtt a lerombolt városok, gyárak és dokkok képei.

Ezredem pilótái közt — valamennyien a gépeknél álltak, türelmetlenül várták az engedélyt a felszállásra — egy újonc volt. Egy kicsit külön állt — mint egy idegen. Egyenesen feléje indultam. Nem győzte kivárni, odarohant hozzám. Hosszan szorongattuk egymás kezét. A többiek körénk gyülekeztek. Látható értetlenséggel nézték a lezajló jelenetet. A fiatal pilóta csak néhány órája vonult be az ezredhez, én pedig veteránként fogadtam. A fiúk nem tudták, hogy Vahnyenko főhadnagy korábban nálunk kezdte a szolgálatot, ebben az ezredben, s repülőgép-technikusként végigszenvedte velünk a háború első napjainak minden keserűségét. Néhány szóval tájékoztattam erről őket. Csak azt hallgattam el, hogyan kérte magát Vahnyenko átképzésre, s a tanfolyam elvégzése után mindenáron vissza akart kerülni ezredéhez, de eddig nem sikerült. Kiküldték ugyan a frontra, de egy másik egységhez. Harcolt, aztán megsebesült. Amikor kikerült

a kórházból, megkeresett Moszkvában, és segítségemmel került vissza az ezredéhez. Hát így találkoztunk most újra.

A fiatal repülőt még aznap gárdistává avattuk. Megköszönte a nagy megtiszteltetést, és sokat mesélt a fiúknak az ezred első hőseiről, Szokolov, Ovszjankin és Gyacsenko feledhetetlen hőstetteiről.

Az áttelepülés elkezdése után rádiótáviratot kaptam: a korábbi áttelepülési parancsban megjelölt helyeket megváltoztatták, Iaşi közelébe kell áttelepülnünk. Nem csodálkoztam a váratlan módosításon: a háborúban előfordul az ilyesmi. De ezzel nehéz helyzetbe kerültem. Hiszen a személyi állomány egy része, amely vonaton indult el, már valahol úton volt. Lényegében újra meg kellett szerveznünk a hadosztály áttelepülését.

Repülőterünkön észrevettem néhány Li-2 típusú szállító repülőgépet. Számaik alapján megállapítottam, hogy Moszkvából érkeztek, és nyilván oda is kell visszatérniük. „Mi lenne, ha igénybe vennénk ezeket a technikusoknak az új települési helyre történő szállítására? Mennyi időt megtakarítanánk!" — gondoltam.

A Li-2 gépek személyzete szívesen vállalta a feladatot, azzal a feltétellel, hogy adunk nekik üzemanyagot. Ezt a problémát gyorsan megoldottuk, s a szállítógépek elvitték technikusainkat és törzseinket a Pruthoz. Felszállás előtt a Li-2-k egyik pilótája találóan így szólt:

— Moszkvába még időben odaérünk, most már igazán nem nehéz Moszkvába repülni.

Valóban, az utóbbi néhány hónap folyamán meglehetősen sok időt töltöttem Moszkvában, és én is azt tapasztaltam, hogy bármelyik arcvonalszakaszhoz nagyon közel van Moszkva. Valóban így van ez, mert már minden földi és légi útvonal szabad, minden szél minket segít, s minden út a mi győzelmünk felé vezet.

Hadosztályunk útvonala már a Berlin felé vezető győzelem útja volt.

VISSZATÉRÉS

1.

A hadosztály, amely valamikor Moldvában állomásozott, súlyos megpróbáltatások után csaknem ugyanazokra a repülőterekre tért vissza, amelyekről három évvel ezelőtt elindult. Gépeink szárnyai alatt ismét ismerős táj, a dimbes-dombos erdős vidék suhant, a portól fehér kacskaringós utakkal, a városok és a falvak sűrűn elhelyezkedő foltjaival. De hányan nem látták viszont az ismerős vidéket, hányan nem érték meg a visszatérés örömét!

Miután Utyin tábornokkal, hadtestünk parancsnokával egyeztettük az áttelepüléssel kapcsolatos kérdéseket és a megoldandó feladatokat, gépemmel leszálltam a sűrű, fűvel benőtt repülőtéren. Inen már jól lehetett látni a Dnyesztert. Begurultam a gépállóhelyre, és rögtön kinyitottam a kabintetőt. Megcsapott a rét illata. Körös-körül minden negyvenegy májusára emlékeztetett. Egészen közel, kissé délre, a dombokon túl van Belci.

Nagy pöfögéssel motorkerékpár gördült a gépem mellé. Az ülés alól elővettem a sapkámat, hogy szabályszerű legyen az öltözékem, s kiléptem a szárnyra.

Ismerős arc. Figicsev? Hát persze, ő az, az elmaradhatatlan oldalszakállal!

Valentyin és Valja mindig elevenen élt az emlékezetemben, de már jó másfél éve semmit sem hallottam róluk.

Nagy örömmel köszöntöttük egymást.

— Ni csak, már kétszeres hős vagy! És alezredes! Az ember fél elébed járulni!

— Ne tréfálj, Valentyin! Mi járatban vagy itt!

— Egy ezreddel állok itt.

— Mint parancsnok?

— Igen.

— Szóval, akkor eléd sem mer mindenki csak úgy odaállni. Nagyfőnök vagy!

Mivel az idő nem volt alkalmas hosszabb eszmecserére, Figicsev estére meghívott magához.

A törzsben lavinaként szakadt a nyakamba a rengeteg tennivaló. Dzuszov nem tudott megvárni, el kellett mennie új állomáshelyére. Talán az is siettette távozását, hogy a 16. ezrednél — alighogy kiért a frontra — kellemetlen eset történt.

Krajev a 16. ezredből tért vissza a politikai osztály vezetőjével együtt, s jelentette az esetet. Olefirenko százados gépe dugóhúzóba esett, a százados későn ugrott ki a gépből, és életét vesztette. Már el is temették. Nagyon megrázott a nagyszerű ember halála.

...Este Figicsev kedves vendégként fogadott a szálláshelyén. Terített asztal várt, de egy időre megfeledkeztünk róla.

— Hol van Valja?

Figicsev kelletlenül válaszolt:

— Gyermeke van, tudod. Otthon van.

Sokat beszélgettünk bajtársainkról, kudarcainkról, a ránk váró feladatokról. Figicsev ezrede már néhány hete ezen a fronton harcolt.

— Az ellenség itt igen aktívan védekezik, nagy bombázó- és vadászkötelékeket vet harcba.

— Mint tavaly a Tamany fölött — jegyeztem meg.

— Úgy van! A tanfolyamon tanulmányoztuk harcaitokat és harcászati újításaitokat. De az ellenség itt még ádázabbul harcol, mint Kubánban.

Abból, amit Figicsev néhány légiharcról elmondott, le lehetett vonni néhány következtetést. A németek itt is tömegesen alkalmazzák a légierőt, nagy vadászkötelékek fedezete alatt küldik bombázóikat. Ha mi elaprózzuk erőinket, a veszteségek elkerülhetetlenek. Harctevékenységünknek kevés haszna lesz. Másnap jelentkeznem kellett A. V. Utyin hadtestparancsnoknál. Elhatároztam, hogy elmondom a véleményemet. Vajon hogy vélekedik erről?

A hadtestparancsnok korán reggel fogadott a szállásán. Jól ismerte az arcvonalszakasz helyzetét.

— Földi csapataink folytatják a harcot állásaik javításáért, a légierő segítségével felderítést folytatnak, keresik az ellenség védelmének gyenge pontjait.

A hadtesttörzs és néhány egysége közvetlenül a Prut partján települt, nem messze az arcvonaltól. Utyin megparancsolta, hogy másnap én is települjek oda át a hadosztálytörzzsel.

A hadosztályomhoz visszatérőben közvetlenül a föld fölött repültem. A reggeli égben magasan, délnyugatnak repültek bombázó- és csatarepülő-kötelékeink — egyik a másik után. Fölöttük fürge vadászaink. Magamban sok sikert kívántam nekik, aztán rögtön a saját törzsemre, a rávezető állomásra, a repülőterekre gondoltam, amelyekről még ma elkezdjük a harci munkát.

Megértettem, hogy parancsnoki feladatköröm miatt bizony ritkán repülhetek. Most is feltétlenül meg kell látogatnom Recskalov ezredét, ellenőriznem kell a rávezető állomás munkáját. Mégsem akartam azonban beletörődni, hogy állandóan a törzsben vagy a parancsnokságon üldögéljek.

2.

Merőben új feladat volt számomra: a földről figyelni és irányítani a légiharcokat. Aki maga repül, nem nézheti közömbösen az eseményeket, rögtön megfeledkezik minden másról. Itt olyan légiharcok játszódnak le, amelyeket érdemes megfigyelni és amelyekből hasznos következtetéseket lehet levonni a hadosztály harctevékenységének jobb megszervezése érdekében.

Tíz gépből álló kötelék húz el fölöttünk, függőlegesen lépcsőzve. Megismerem a 16. ezred gárdistáit, még mielőtt a rádióból hallanám: „Itt Jeremin. Dolgozni megyek." Rögtön kiütközik a „stílusunk". Tekintetemmel kísérem a köteléket, s közlöm a vezérgéppel, hogy a légtér nyugodt. Én is számtalanszor kaptam ilyen információt az arcvonalhoz közeledve, és nagyon jól el tudom képzelni, hogy hangom hallatán Pavel Jeremin most még éberebben fürkészi az eget: ha éppen most nincs is ellenség a légtérben, a következő pillanatban már megjelenhet, és időben észre kell venni.

Alighanem azt képzeltem, hogy magam ülök Jeremin helyén, és már úgy szólok valamennyi pilótához, mintha én lennék a vezérgépben: „Nyissátok ki jól a szemeteket! A bombázók dél felől jelennek meg. Figyeljetek!"

A magasból előbb vették észre a gépeket, mint én. Körülbelül negyven Junkers közeledett kis csoportokban, hat-

nyolc gép volt egy csoportban. Fölöttük nagyon magasan vagy két tucat Messerschmitt és Focke-Wulf körözött.

Figyelem a mieinket és az ellenséget. Gyors közeledés. A mikrofont a kezemben tartom, hogy haladéktalanul továbbíthassam a parancsot a levegőbe. Elkezdődött a harc! E pillanatban tanácsaim csak zavarnák Jeremint — minden figyelme az ellenségre összpontosul, megfeszül minden idegszála. A fiú okosan, pontosan dolgozik: csoportja magasabbra emelkedik. Az a négy gép, amelyet az ellenséges vadászok lekötésére jelölt ki, már megtámadta a fedező vadászokat, és a Messerschmittek a magasba próbálnak szökni előlük. Nos, Jeremin, most itt az ideje, támadd a Junkerseket! A nyelvemen van, hogy szólok neki. Hiszen az első kedvező alkalom mindent eldönthet. Egy igazi vadászrepülő-parancsnok vajon elszalaszt ilyen alkalmat? Semmi pénzért se! Jeremin megtámadja a Junkersek vezérgépét. Az ágyúlövedékek nyomjelzős csíkjait nem látom, csak a gépágyú dörejét hallom. Az ellenség gépe nem tud sem elfordulni, sem zuhanásba menni. Felrobban a levegőben, mint valamikor az a Junkers, amelyet Bolsoj Tokmak fölött lőttem le.

— Bravó, kitűnő, Jeremin! — Nincs erőm elhallgatni helyeslésemet.

A harc több gócra szakadozott szét. Most még figyelmesebbnek kell lennem. Négy ellenséges vadász támadt rá a Jeremin vezette géppárra. Figyelmeztetnem kell a veszélyre. És Jeremin máris körön üldözi az ellenséget. Ez az egyik góc.

Fölötte a Sztarcsikov vezette négy gép harcol, bátran támadva a Messerschmitteket. A támadás utáni leválást követően vadászaink tüzet nyitnak a Junkersekre. Nagy sebességű repülés esetén pontos célzással különösen hatékony lehet a támadás. Lezuhan két Junkers, csak füstcsík marad utánuk. Sztarcsikov és Torbejev nagyszerű műve ez. De máris újabb géppár ékelődik a Junkersek tömegébe. Hallom Sztarcsikov hangját: „Adj nekik, Onyiscsenko! Adj nekik, Nyikityin!" A fiúk rögtön teljesítik a parancsot: újabb két Junkers zuhan.

Magasabban pedig még egy géppárunk folytatja a harcot a Fockerekkel. Most főleg őket figyelem. Jeremintől megtudom, hogy a géppár parancsnoka Ivasko, hozzá intézem szavaim, bátorítom. Energikusan harcolnak a fiúk. A repülőgépek szakadatlan mozgásban vanak.

Egy égő vadászgép zuhanása. Látcsövemen nézem: mienk vagy az ellenségé? Egy pillanatra látom a kereszteket... Újabb ellenséges gép! Derék fiúk! Az ellenség sürgősen meghátrál. Most még jobban lehet támadni.

Az arcvonal felé már repül másik kötelékünk, hogy felváltsa Jeremint.

— „Tigris"! Itt Klubov! Itt Klubov! Közölje a helyzetet.

Hangján érzem: tudja, hogy a „Tigris" én vagyok.

Röviden tájékoztatom, hiszen tudom, hogy nem láthat mindent, amíg a járőrözési légtér felé repül. Azt tanácsolhatom neki, hogy menjen be minél mélyebben a németek mögé, mivel az újabb Junkers-kötelékek hamarosan megjelennek.

Klubov magasabbra emelkedve a Pruton túlra vezeti a kétszer nyolc gépből álló köteléket. Már nem is látom a kék égen. Csak Klubov rövid mondatait hallom. Most Trofimovnak szól, mert géppárja a megadottnál magasabban repül, most meg Petuhovnak: hogy támadásra kész helyzetben legyen a nyolcas kötelék.

Klubov határozott, izgalomtól fűtött hangja már támadásra utasítja a pilótákat. Nyugtalanul nézem a látóhatár alján kirajzolódó nagyszámú gép körvonalait: Szkuljani felé repülnek. Ott állnak ütegeink, amelyek szakadatlanul lövik az ellenséges állásokat.

A Ju-88 bombázók lépcsőzve, kis kötelékekben repülnek. Klubov, magassági előnyét kihasználva, hátulról villámgyorsan támadja a Junkerseket. Az első kötelék alakzata felbomlik. Vadászaink újra támadnak, az egyik Junkers kigyullad. Egy másik megsérült ellenséges gép — Focke-Wulf — kiválik a kötelékből és visszafordul a saját területe felé.

Sikereink, Klubov kötelékének merész támadása egyre elkeseredettebbé teszi a légiharcot. Az ellenséges vadászok egyre dühödtebben támadnak, a repülőgépek kavargó tömege egyre kisebbre zsugorodik, mind gyakrabban hallatszanak a gépágyú- és géppuskasorozatok.

— Karpov, adj neki! — kiáltja Klubov.

Látom, ahogy az egyik vadászgépünk meredek bedöntéssel ráfordul egy ellenséges gépre. Ez hát Karpov. Én is szeretném biztatni, azt tanácsolom, ne hamarkodja el a dolgot, menjen közelebb és közvetlen közelből tüzeljen. Úgy érzem magam, mintha ott harcolnék velük együtt. Örül a lelkem annak láttán, ahogy az egész csoport szorosan felzárkózik a vezérgéphez: még a magasban köröző Trofimov sem

szakad el messzire. Klubov mindenkit lát, mindenkinek időben ad parancsot. Az ő bátorsága, helyzetfelismerése, akarata, magabiztossága egyetlen súlyos ökölként fogja össze az egész csoportot.

Zuhan egy Focker — Karpov lőtte le. Valahonnan a magasból újabb gép zuhan: ez bizonyára Trofimov műve... Derekasan harcolnak a gárdisták! Az ellenséges bombázók teljesen megfeledkeztek Szkuljaniról — találomra szórják le bombáikat. Mind kevesebb repülőgép van a levegőben. A mieink is hazatérnek. Köszönetet mondhatok nekik eredményes harctevékenységükért.

Két óra alatt két ütközet. Körülbelül egy tucat német gép zuhant le Iasi, Vultur és Szkuljani körzetében. Vadászaink a légtér gazdái. Egymást érik az egyre újabb kötelékek — „lavocskinok", „jakok", „kobrák"... A fölöttem levő égbolt egy óriási filmvászonra hasonlít, amelyen heroikus jelenetek, heves párbajok játszódnak le. A finálé csaknem mindig ugyanaz: az ellenség veszteségeket szenved és elsőként hagyja el a „harcmezőt".

Elhagytam a rávezető állomást, s közben azon gondolkoztam, hogy a német hadvezetőség a kudarcokból okulva még erősebb kötelékeket küld majd ellenünk. A harc még nem lángolt fel itt igazán. „Románia kapuját" az ellenség nem adja fel olyan egyszerűen.

Korán reggel a repülőtérre mentem, hogy átmenjek a 16. ezredhez. A törzs fedezékénél azonban Sz. K. Gorjunov tábornokot, a légi hadsereg parancsnokát láttam: éppen akkor érkezett hozzánk, hogy a helyszínen ismerkedjen meg az ezredparancsnokokkal, a pilótákkal és velem. Emiatt elhalasztottam a 16. ezred meglátogatását. A tábornok távozása után azonban nyomban felszálltam.

Visszatérésem után röviddel, bevetésből visszatérő repülőgépek jelentek meg a repülőtér fölött. Sokan voltak, siettek, hogy minél előbb leszálljanak. Nyilván fogytán volt az üzemanyaguk: a harc elhúzódott.

A fiúk élénk gesztikulálással jönnek a gépállóhelyek felől, újra átélnek mindent, ami a levegőben történt.

Recskalov, az ezred parancsnoka utolsóként szállt le. Mondhatni, teljes díszben — ami ritkán fordul elő vele —, szinte díszlépésben jött hozzám, és jelentette, milyen eredménnyel járt a nagy kötelék harci bevetése.

Recskalov köteléke valóban derekas munkát végzett. A

pilóták sűrűn emlegetik Fjodorov, Szuhov és parancsnokuk nevét. A harc azzal kezdődött, hogy Recskalov merészen megtámadta a Junkersek vezérgépét, s addig tartott, amíg gépeink egyáltalán a levegőben maradhattak. Különösen az volt figyelemreméltó, hogy csaknem mind a kilenc ellenséges gépet úgy lőtték le, hogy valamelyik társuk segítségére siettek.

Egyetlen ütközetben hat Messerschmitt zuhant le, román földre — ugyanabban a körzetben, ahol annak idején életét vesztette Atraskevics századparancsnokunk; ahol a németek valamikor legalább úgy aprítottak bennünket, mint mi most őket. Az ezred fiatal pilótái: Lihacsov, Ivankov, Kirillov és Petuhov első győzelmeiknek örültek. Mi, veteránok pedig kétszeresen örültünk: most törlesztettünk az 1941. év nyarán elszenvedett veszteségekért.

3.

Arcvonalszakaszunkon az ellenség csapatai ellentámadásba mentek át. A peremvonal fölött szakadatlanul dübörögtek az ellenséges repülőgépek. Utyin tábornok telefonon megparancsolta, hogy haladéktalanul menjek a rávezető állomásra.

Elindultam, de közben útba ejtettem az ezredek repülőtereit. Tájékoztatnom kellett a repülőket a németek ellentámadásáról, s főleg meg kellett állapodnunk, hogyan fogunk harcolni a következő napokban. Az ezredparancsnokokat már utasítottam, hogy minden alkalommal két-három nyolcas köteléket küldjenek bevetésre. De azt akartam, hogy a pilóták is megértsék ennek szükségességét, és ne morogjanak, ha kétszer olyan sűrűn kell felszállniuk, mint korábban.

A repülők természetesen megértették és egy emberként támogatták döntésemet. Tudták, hogy ha az ellenség nagy kötelékeket küld ellenünk, nekünk is célszerűbb — a veszteségek elkerülése végett — nagy erőkkel fogadnunk: ökölléi kell odacsapnunk.

Egy óra múlva megfigyelhettem, hogyan harcol három, nyolcas kötelékünk a peremvonal fölött. Jól álcázott rávezető állomásomat egy dombon rendezték be. A „katyusa" üteg közelében levő fedezékből jól látom az ütközetet: csapataink visszaverik az ellenséges harckocsik rohamait, és a gyalog-

ságot támogató Pe- és IL-bombázóink az ellenséges állásokra szórják bombáikat.

A harc hevessége a tetőfokára hág. Újra meg újra hívom a hadosztály és a hadtest törzsét, hogy újabb kötelékeket küldjek a levegőbe, s pontosan irányítsam harctevékenységüket.

Pokoli nap volt: ágyúk dörögtek, repülőgépek zúgtak, bombák sivítottak, emberek kiáltoztak körülöttem. Egész nap nem vettem le fülemről a fejhallgatót, egy pillanatra sem mozdultam el a rádió mellől. Láttam a zuhanó, égő ellenséges gépeket, amelyeket vadászaink lőttek le. Heves, hosszan tartó légiharcok bontakoztak ki. Szinte mindegyik kötelékünk üzemanyaghiány miatt kénytelen volt leszállni a legközelebbi repülőtéren. De a tartályok megtöltése után a gépek újra a levegőbe emelkedtek és folytatták a harcot.

A hadosztály még aznap este új feladatot kapott: másnap reggel a német repülőtereket kell blokád alá vennünk. Úgy határoztunk, hogy bombázóink és csatagépeink megérkezése előtt már ott leszünk a repülőterek fölött. Az új feladat mindenkit lelkesedéssel töltött el: csodálatosan jó érzés az a háborúban, amikor az ember saját ereje tudatában visszafizethet az ellenségnek.

Összeállítottuk a csoportokat, megszabtuk a felszállás sorrendjét, kijelöltük a tartalékot az erő növelésére. Macsnyev, a politikai osztály vezetője intézkedett: hajnalban minden politikai tiszt legyen a repülőtereken. Döntő csapásra készültünk a romániai ellenséges repülőterek ellen.

Hajnalban felbőgtek a motorok: megkaptuk a parancsot a felszállásra. A bombázók lomhán a levegőbe emelkednek, s Roman irányába fordulnak. Mi utánuk szállunk fel, hogy az útvonalon megelőzzük őket, és elsőnek csapjunk le a repülőterekre.

Rengeteg gép van a levegőben. Ameddig a szem ellát, mindenütt saját gépeinken akad meg a tekintetünk... Nyugatnak tartanak, hogy pusztítsák az ellenség légierejét.

Nézem a térképet, látom rajta Romant, és büszke vagyok a hadosztályomra, erre a nagyszerű erőre. Volt idő, amikor egyedül repültem ennek a repülőtérnek a lekötésére; azután pedig már nem is gondolhattunk rá: nem volt semmilyen lehetőségünk. Volt idő, amikor az ellenséges vadászok miatt a fedezékek falához kellett lapulnunk, és csak vártuk, mikor ér véget támadásuk. Most mi repülünk egész armadával Ro-

man ellen, Husi ellen, hogy felgyújtsuk, szitává lőjük a Meserschmitteket, a Fockereket, a Junkerseket, amelyek oly otthonosan rendezkedtek be Románia földjén. Nem, most egyetlen ellenséges vadásznak sem engedjük meg, hogy felszálljon.

Roman. A város épphogy ébredezik. A repülőtér is. Lángpallosként húzunk el a német repülőgépek sorai fölött, sorozatainkkal végigpásztázzuk az ellenséges légvédelmi ütegeket is, amelyek megpróbálnak belénk marni. Sokkal kevesebb lövegük van, mint a háború elején. Fölöttünk megjelenik a Pekötelék. Most már félreállhatunk. Hadd zuhogjanak a törlesztés bombái!

Amikor visszatértünk, kiderült, hogy a légvédelmi ágyúk tüzétől azért egy-két gépünk megsérült: két eltalált gépünk egy másik repülőtéren szállt le. A bevetés elemzése után kijelöltem a csoportokat a következő feladatokra, s gépkocsin a hadosztálytörzsbe mentem.

Június elején — a háború harmadik évének végén — a szövetséges csapatok végre partra szálltak Észak-Franciaországban. A fronton harcoló katonák örömmel fogadták a hírt, de különösebben nem ujjongtak. Mi, repülők, sokkal előbb vártuk a szövetségesek aktív támogatását. Most már magunk is sikeresen pusztítottuk a megszállókat, üldöztük őket hazánk területéről és más megszállt országokból. Igaz, azt reméltük, hogy az ellenség haladéktalanul kivonja erőinek egy részét a keleti frontról, megkönnyebbülünk egy kicsit, s kevesebb embert és technikát fogunk veszíteni. De nem így történt. A német légierő ellen továbbra is kemény és elkeseredett harcot kellett vívnunk.

1944 június-júliusában — amikor nyugaton megkezdődtek a harcok, fenyegetve a fasiszta Németországot — a Vörös Hadsereg nagyszabású támadó hadműveleteket folytatott északon, Petrozavodszknál és Viborgnál, s pusztította a „Közép" hadseregcsoportot Belorusszijában is.

A Iaşi—Kisinyov arcvonalon az ellenség makacsul tartotta állásait. Iaşi irányában tevékenykedő hadosztályunk folyamatosan fedezte csapatainkat az ellenséges bombázókkal szemben. A fasiszták ellentámadása idején hadosztályunk ebben a körzetben, Moldva és Románia fölött, száznál több német repülőgépet lőtt le, s öt gépet vesztett. Klubov lelőtt gépeinek száma kilencre nőtt. Öregbítette jó hírnevét Dmitrij és Borisz Glinka, Recskalov, Trofimov, Sztarcsikov, Szuhov,

Vahnyenko, Lihacsov, Turcsenko, Viljamszon, Trud, Zsergyev is. De ebben a körzetben vesztettük el Petruhovot és Jersovot.

Ebben az időszakban komoly beszélgetésre került sor Krajevvel. Már régóta érlelődött bennem az a felismerés, hogy ez elkerülhetetlen. Krajev ugyanis mindent elkövetett, hogy ahol csak tudott, engem hazug, magát pedig előnyös megvilágításba helyezze. Tudomásomra jutott Krajev minősíthetetlen eljárásának számos mozzanata, de ezeket igyekeztem gondosan ellenőrizni, nem akartam elsietni a következtetéseimet.

Őszintén megvallva, bár felháborított viselkedése, gyávasága és tehetetlensége, kritikusan viseltettem a magam ítélete iránt, óvakodtam attól, hogy a józan értelem fölébe kerekedjenek a múltban ért sérelmek. De a tények újra meg újra arra késztettek, hogy gondolkodjak Krajev viselkedésén. Felismertem: nem maradhatunk tovább együtt.

Megtörtént például, hogy Abramovics ezredes, a törzs főnöke — aki új beosztásom átvételekor nagyon sokat segített nekem — egy ízben átadott egy név szerint nekem címzett rejtjeles táviratot. A táviratot már felbontották.

Megkérdeztem, ki olvasta előttem. A törzsfőnök megmondta. Átfutottam a szövegen. A táviratot Moszkvából küldték. Arról értesültek, hogy hadosztályunknál elszaporodtak a fegyelemsértések, s én, parancsnok létemre védelmezem és mentem a fegyelemsértőket. Rögtön világossá vált előttem: Krajev valaki támogatásával diszkreditálni akarja az egész hadosztályt, sikereinket, és személy szerint engem. Azonnal választ küldtem Moszkvába: az információ rágalom, a hadosztályban nincs semmiféle fegyelmezetlenség, a személyi állomány eredményesen harcol. S kértem, hogy a tények ellenőrzésére küldjenek ki vizsgáló bizottságot.

Nem tűrhettem tovább, hogy a hátam mögött rágalmazó beadványok készüljenek, hogy a parancsnokságon belül széthúzás legyen. Krajevnek és nekem merőben más volt a szolgálathoz, az élethez és az emberekhez való viszonyunk.

Néhány nap múlva hívatott a hadtestparancsnok. Szobájában a törzsfőnök nagy térképet terített ki az asztalra. Utyin ujja megállapodott az egyik kis körön.

— Lvov mellé települünk. A maga hadosztályát, egész hadtestünket a 2. légi hadsereg állományába osztották be.

— Az 1. Ukrán Fronthoz? — kérdeztem.

— A berlini irányba, hadosztályparancsnok elvtárs! — kiáltott fel lelkesen a tábornok.

Felindultan néztünk össze. A tábornok szavai valamenynyiünk régóta dédelgetett vágyát fejezték ki. Lvovból Lengyelországon át — akárcsak Belorusszijából — Németországba vezetett az út. Arra készültünk, hogy egészen Berlinig üldözzük a fasiszta hordákat! Hiszen melyikünk nem várta azt a leírhatatlanul boldog napot, amikor a Vörös Hadsereg átlépi a hitlerista birodalom határát? Ki nem áhítozott arra, hogy személyesen vegyen részt a főirányban indított támadásban?

— Mikor települünk át? — kérdeztem izgatottan.

— A napokban elkezdődik ott a tánc, ha ugyan már ma el nem kezdődött. Brodi körzetében kell lennünk.

Miután pontosan megállapodtunk az áttelepülés helyében és távozni készültem, a tábornok még visszatartott.

— A hadseregparancsnok teljesítette kérését. Krajevet másik hadtestbe helyezte át. Egyelőre helyettes nélkül marad.

— Jól van — mondtam leplezetlen örömmel, s éreztem, hogy nagy teher esik le a vállamról.

Krajevet már nem találtam parancsnokságunkon. El sem búcsúzott tőlem. Két évig szolgáltunk együtt — ennyi idő olykor egy életre összekapcsolja az embereket —, Krajevnek azonban nyilván semmi szép emléke nem maradt. Én azonban mégis szerettem volna még egyszer leülni, elbeszélgetni vele . . .

Másnap reggel felszálltak az ezredek, s észak felé vették az irányt. A 16. ezred kötelékében repültem. Gépeink szárnyai alatt az ukrán föld, mezők, falvak, erdők, folyók. Derűs, szép idő volt, nyugodt égbolt.

Ránk pedig a földön és a levegőben egyaránt döntő ütközetek vártak.

I.

Bár Berlin még messze volt, de a pilóták úgy érezték, hogy csak egy kőhajításra van. Nemegyszer latolgattuk, vajon hányszor kell még repülőteret cserélnünk, hány új térképre lesz szükségünk, amíg megjelenhetünk az ellenség fővárosa fölött.

Az új repülőtéren, ahol az ezredek leszálltak és a hadosztály törzse berendezkedett, repülőink a moldvainál reálisabban érzékelték a Berlinhez való közelséget. Nem csupán a távolság rövidülése sugallta ezt. A szovjet hadvezetőség olyan hatalmas légierőket összpontosított e körzetben, hogy az meggyőzően bizonyította: hatalmas, döntő csapásokra készülünk.

Behívattak a légi hadsereg törzsébe. Híres repülő tábornokok népes csoportját volt alkalmam ott együtt látni, hadtest- és hadosztályparancsnokokat. V. G. Rjazanov, Sz. Polbin, N. P. Kamanyin, D. P. Galunov, P. P. Arhangelszkij, V. V. Nagyejsvili, A. N. Vitruk, A. V. Utyin ...

Sz. A. Kraszovszkij tábornok, a légi hadsereg jólelkű, de szigorú parancsnoka először röviden tájékoztatta a parancsnokokat az 1. Ukrán Fronton kialakult helyzetről, majd minden parancsnok számára megszabta a konkrét feladatokat. A mi hadtestünket azzal a feladattal bízta meg, hogy a levegőből fedezze a harckocsi-hadseregek hadműveleteit.

Újabb grandiózus támadás körvonalai bontakoztak ki. A Vörös Hadseregnek fel kellett szabadítani az ukrán föld utolsó métereit, elérni az államhatárt és elkezdeni a megszállók kiűzését Lengyelországból. A tervezett hadműveletek roppant méretei láttán egy kis szorongás fogott el: vajon lesz-e elég erőm ahhoz, hogy hadosztályunk az én vezetésemmel megbirkózzon a feladatokkal? Hiszen a tanácskozáson összegyűlt hadtest- és hadosztályparancsnokokhoz képest sihedernek éreztem magam.

Közvetlenül a támadás kezdete előtt parancsot kaptam, hogy a hadosztály újabb repülőtérre települjön át — mindössze néhány kilométerre a peremvonaltól. A hadtesttörzsből kiegészítő utasítást kaptam: géppáronként repüljünk át, egészen alacsonyan, az esti szürkületben, nehogy az ellenség tüzérségi tüzet zúdítson ránk. Ilyen szigorú feltételeket régebben sohasem írtak elő számunkra.

Este átrepültem kijelölt állomáshelyünkre, szemrevételeztem a repülőtér megközelítési útjait, az álcázóeszközöket. Másnap eligazítást tartottam az ezredparancsnokoknak, Borisz Glinkának, Lukjanovnak és Krjukovnak, elláttam őket a szükséges útmutatásokkal. Alkonyatkor elkezdődött az áttelepülés. Még egy estét igénybe vett.

A támadás előtti éjszaka szinte le sem hunytuk a szemünket, mindenki lázasan készülődött. Hajnalban röpgyűléseket tartottunk a repülőgépeknél.

A csata szinte a szó szoros értelmében a szemünk láttára indult meg. Repülőterünkről jól láttuk, hogy a hatalmas erejű tüzérségi előkészítés és légi bombázás után lavinaként megindulnak a harckocsik. Menetből törték át az ellenség védelmét, s a tüzérség és a gyalogság támogatásával nyomultak előre.

Hamarosan ránk is sor került. Az ellenség harcba vetette légierejét. Felszálltunk a Junkersek és Messerschmittek fogadására.

A 16. ezred tizenkét vadászgépe élén szálltam fel. Az volt a feladatunk, hogy az útvonalon elfogjunk egy több mint negyven Junkersből és Henschelből álló köteléket.

A bombázókat és csatagépeket Focke-Wulfok fedezték.

A felhőzet miatt nem manőverezhettünk a magasban, ezért úgy döntöttem, hogy menetből rögtön támadunk. A bombázók láttunkra védőkört alkottak. De már jól ismertük ennek a harcászati módszernek a gyenge pontjait, sőt az ellenszert is: berobbantunk a kör közepébe és gyilkos tűzzel árasztottuk el a bombázókat. Egyik támadás a másikat követte.

Hamarosan lezuhantak az első eltalált Junkersek. A második bombázó lelövése után bedöntöttem a gépem, hogy újabb támadásra készüljek. Ekkor egy sorozat vörös csíkja villant a gépem szárnya fölött. Hirtelen bedöntéssel kitértem előle. A nyomjelzős lövedékek csíkja hirtelen megszakadt. Fölöttem Szuhov és Zsergyev dübörgött el. Nagyszerű fiúk! Kisegítettek a szorult helyzetből.

Velem egy magasságban egy Henschel tűnt fel. Egyenesen nekem tartott. Tudom, hogy páncélozott, hogy ágyúinak lövedékei hosszúak és hegyesek, mint a tű — páncéltörő lövedékek. Nekem viszont már csak néhány másodpercre van szükségem ahhoz hogy hozzáférjek az egyik Junkershez. A Henschel közben bármely pillanatban tüzet nyithat rám. Ha megelőz, a „kobrám" darabokra esik. Megnyomtam az elsütőbillentyűt, s a sorozatok célba találtak. Reccsenés és alattam elsuhan a Henschel sziluettje. Megelőzött volna? Nem hiszem, a gépem egyelőre normálisan viselkedik. Golubjov közeledik hozzám.

— Nézd meg, nincs-e találat a gépemen — kértem kísérőmet.

Golubjov még közelebb repült, és megbillegette szárnyait: minden rendben.

Nem értem, miféle hangot hallottam? Mi történt? Nyilván az idegfeszültség pillanatában elfelejtettem levenni az ujjamat a billentyűről. Kezdetben ugyanis egész figyelmem a célzókészülékben levő Junkersre összpontosult. Amikor pedig a Henschel feltűnt alattam, fölengedett a feszültség, működni kezdtek hallóidegeim, és akkor saját fegyvereim kattogását hallottam.

A szovjet csapatok Brodit megkerülve gyors ütemben nyomultak nyugat felé. A harckocsik már a határhoz közeledtek. Hadosztályunk Rava-Russzkaja légterében, majd Lubliniec, Cieszanów, Sieniawa lengyel községek fölött harcolt. Lengyel terület fölött az első német gépet Klubov, Viljamszon és Lihovid lőtte le.

Ragyogóan harcoltak itt Krjukov és Bobrov csoportjai. A fronttól távol fogadtak egy nagy Heinkel-111-es köteléket, amely fedezet nélkül repült (az ellenségnek már nyilván nem volt elég vadászgépe), s felülről lecsapva az első támadás során egyszerre több gépet lőttek le. Vadászaink üldözőbe vették a pánikszerűen menekülő bombázókat, s az utolsó töltényig támadták őket. Több mint tíz Heinkel égett a földön. Egyébként ez nem messze attól a helytől történt, ahol valamikor Nyesztyerov orosz pilóta a világon először nekirepüléssel semmisített meg egy osztrák repülőgépet.

A szovjet államhatár fölötti harcokban tűnt ki Szlava Berjozkin is. Egy ízben korán reggel felderítésre repült géppárban. A bombázók előtt repülő Focke-Wulfok vadászainkra kényszerítették a harcot.

Ivasko, a géppár parancsnoka támadott. Amikor tüzet nyitott az egyik Focke-Wulfra, más ellenséges vadászok megtámadtak. Berjozkin már nem tudta útjukat állni. Ivasko gépe találatot kapott, és a pilóta kifordulva, a repülőtere felé vette az irányt. Berjozkin rádión többször hívta, de a parancsnoka nem válaszolt.

A Fockerek Ivasko után eredtek, s Berjozkin barátja és parancsnoka védelmére sietett.

A Fockerek még dühödtebben támadtak. Berjozkinnak most már egyszerre kellett önmagát és parancsnokát védenie. Hogy elvonja a Focke-Wulfokat Ivasko gépétől, bátran szembefordult az egyik német géppárral. A német vadászok azonban kitértek előle, s elzúgtak mellette. Berjozkin ügyesen megfordult, és pontos sorozattal lelőtte a kísérőt. Ekkor valamennyi ellenséges vadászgép ádázul nekirontott. Ivasko közben kijutott a veszélyes övezetből.

Berjozkin zuhanórepülésbe vitte a gépét, lement szinte egészen a földig, s így el tudott szakadni üldözőitől. De azok továbbra is üldözték.

A fiatal pilóta már egészen földközelben — ügyes védekezés közben — eltalált még egy Focke-Wulfot. Az ellenség rájött, hogy kockázatos a további üldözés: a mi vadászunk hazafelé repült, ők pedig egyre távolodtak saját repülőterüktől. A Fockerek visszafordultak.

Berjozkin nem jutott el a repülőtérig. A heves harcban elvesztette tájékozódóképességét és időérzékét is. Miután elfogyott az üzemanyaga, a szántóföldön szállt le.

Amikor némi viszontagságok után megérkezett a repülőtérre, háromszoros örömben volt része. Az első: előléptették, a másik: N. P. Pohov tábornok, hadseregparancsnok köszönetét nyilvánította bátorságáért, a harmadik: még aznap este a felsorakozott ezred előtt tűztem mellére a második rendjelet — a Dicsőség-érdemrendet.

Hamarosan három új pilótával szaporodott állományunk: bevonult hozzánk Dovbnya, Karpovics és Barisev. Dovbnyát még negyvenegyben lőtték le a németek Moldva fölött. Őt is, Barisevet is az egyik hadifogolytáborból szabadították ki csapataink. Karpovics pedig Moszkvából érkezett. Elvégezte a törzsfőnöki tanfolyamot, s közben megtanult még merev kézzel is repülőgépet vezetni. Mindhármukat — bár különböző utakon kerültek vissza ezredünkhöz — közös vágy és törekvés éltette: repülni, harcolni akartak!

A gyakorlórepülések befejezése után a repülők harcos családjának ismét teljes értékű tagjai lettek. Egyes, különösen „éber" és óvatos emberekkel sok vitánk volt emiatt — ők nem merték a „fogságból visszatérteket" még a harci gépek közelébe sem engedni. Pedig az „új" pilóták méltók voltak a kollektíva bizalmára, hőstetteikkel bizonyították be hazaszeretetüket, hűségüket.

2.

M. J. Katukov és P. Sz. Ribalko harckocsi-hadseregei, amelyeket repülőhadtestünk fedezett, elérték a San folyót. Új repülőtérre települtünk át.

Mindjárt az első éjszaka banderisták támadták meg repülőterünket. Tűzük nem sebesített meg senkit, a gépekben sem tett kárt, de az erdőben rejtőzködő banditák lövöldözése miatt egész éjszaka senki sem aludt. Kénytelenek voltunk gödröket ásni a gépek futóművei alá és vízszintesbe állítani a gépeket. Így szükség esetén géppuskatüzet zúdíthattunk a banditákra. A kabinokban technikusok, szerelők tartottak ügyeletet, s időről időre végigpásztázták az erdőt.

Igen, egy nagy háborúban akadnak árulók is, s a kis, elvadult csoportok minden gaztettre képesek. A banderisták: burzsoá nacionalisták. Dühödt, mindenre elszánt bandáik megfélemlítik, terrorizálják a békés lakosságot. Talán éppen a fasiszták megbízásából nem hagynak pihenni minket zaklató rajtaütéseikkel.

Alighogy elaludtam, csengett a telefon. Abramovics, a törzsfőnök jelentkezik.

— Bocsásson meg, hogy felébresztettem. Nézzen ki az ablakon.

Félrehúztam a sűrű szövésű függönyt, kinéztem. Szemközt, a mezőn túl égett a falu. Gyorsan felkeltem. Riadóztattuk a híradó századot és az őrszázadot, s gépkocsikon a faluba küldtük őket. Hamarosan heves lövöldözés hallatszott a falu felől. Csak reggelre ült el a harci zaj.

Reggel bejártam a falut. A fasiszták már messze jártak innen, de pusztításuk szörnyű nyomai, a füstölgő házak, a megpörkölődött hullák még frissek voltak.

Kisfiú szaladt felém. Könnyes, maszatos az arca. Szemében rémület és kétségbeesés. Nemigen értem a lengyel sza-

vakat, mégis éppen tőle, ettől a pöttömnyi szemtanútól szeretném hallani, mit műveltek a banditák az ártatlan emberekkel. És szaggatott elbeszéléséből megértek valamit. Amikor a banditák megrohanták a falut, a kisfiú elrejtőzött a kertben, s amikor visszalopakodott a házhoz, szüleit holtan találta. Sírva mutat kis kezével a cserjés felé, amerre a banditák elmenekültek. A sötét erdő eltakarja a gyilkosok nyomait...

A repülőtéren megfeszített munka folyik. A repülőgépek felszállás után rögtön nyugatnak fordulnak. Útvonalukat az ellenség védelmébe beékelődött harckocsik támadási iránya határozza meg. A törzs térképein a berajzolt ék hegye már eléri a Visztula kék fonalát. Nem győzünk csodálkozni a front helyzetének gyors változásán. Lvov, amelynek felszabadításáért ez az ütközet kezdődött, már messze mögöttünk van.

És már lengyel területen, határainkon túl vagyunk. Figyelmesen tanulmányozzuk a levegőből az ismeretlen terepet. Valahogy óvatosságra int itt minden. A pilóták most már a felszabadított területen is tartanak a kényszerleszállástól. Senki sem tudja, mit rejteget az erdő, hogyan fogadják a falvakban. De ez a bizonytalan helyzet csak rövid ideig tart. Hamarosan meggyőződünk arról, hogy a lengyel lakosság testvéri szeretettel fogad bennünket.

... Augusztus első napjaiban csapataink menetből átkeltek a Visztulán, hidfőt létesítettek és megvetették lábukat a folyó nyugati partján. Repülőhadosztályunk áttelepült a San folyó túlsó partjára, néhány nap múlva pedig két ezredünk a Visztulától néhány kilométerre berendezett repülőtérre települt át.

3.

Csapataink támadása elsöprő erejű áradathoz hasonlítható. Júliusban a front csapatai még Lvov előtt álltak, most pedig, augusztus elején, már a Visztulán létesített átkelőhelyeink fedezése volt a feladatunk. A harckocsik acélvállaikkal egyre szélesítették a keskeny sandomierzi hídfőt.

Ezekben a napokban reggeltől estig a harcállásponton tartózkodtam Rjazanovval, a csatarepülő-hadtest parancsnokával együtt. A levegőben már megfogyatkoztak az ellenség

gépei. A Visztulán túlra repülő vadászaink már többet figyelték a földet, mint a légteret: a gyalogosoknak segítettek a németek ellentámadásának visszaverésében. A megfélemlített ellenség tudja: a Visztula az utolsó nagy vízi akadály a német határig, s a sandomierzi hídfő nem sok jót ígér neki.

Harcálláspontunk közelében szakadatlanul dörögnek az ágyúk. Miután célra vezettem a kötelékeket, a füst- és porfelhőben szökdécselő lövegkezelőket figyelem; igen, a „háború istenének" van dolga bőven. A lövészárkok előtt égő német harckocsik és páncélozott szállító járművek: a tüzérek és az IL-ek gyújtották fel őket. Rjazanov egyre újabb csatarepülő-kötelékeket rendel a térség fölé, én pedig vadászaimat vezetem a harcoló egységek fedezésére. Repülőgépeink ólomesővel árasztják el az ellenséges gyalogság láncait.

Igen, a németekre mostanában rossz napok virradnak...

Este a törzsben órákat töltök a különféle iratok között, D. K. Macsnyevvel, B. A. Abramoviccsal és L. I. Goregljadovval, a helyettesemmel vitatom meg a különböző kérdéseket.

És másnap reggel a gondok ismét rám törnek. Kimegyek a peremvonalba. A repülők kora hajnaltól a gépeik mellett vannak. Arcvonalszakaszunkon most a sandomierzi hídfő a legfontosabb harcterület, s repülőterünk a közelében van. A gyalogsággal és a tüzérséggel együtt védtük ezt a Kis Földet, a front előreívelő, legnyugatibb pontját.

A légierő napját — augusztus 18-át — ünnepélyes parancskihirdetéssel ünnepeltük. Felolvastuk a hadosztályparancsot. Sok katona és tiszt kitüntetésben és más elismerésben részesült. Az ünnepség után a pilóták egy része bevetésre ment, a többiek pedig gyakorló repüléseket végeztek a repülőtér fölött.

Az ünnepi program este folytatódott, amikor valóban mindenki hazatért. Az ünnepi vacsora után a fiatalok táncolni mentek, kiürültek a szállások. A falu visszhangzott az énekszótól, a zenétől, bár a házak ablakai sötétek maradtak.

A levegőben időről időre ellenséges felderítőgépek húztak el. Valahol messze fények villantak: talán bombák robbantak, vagy az ütegek tüzeltek.

Goregljadovval az utcán sétálgattunk, amikor a segédtiszt utánunk szaladt és jelentette, hogy a törzsfőnök kér: sürgősen hívjam fel telefonon. „Csak nem Moszkvából van valami hír?"

Abramovics jelenti, parancsok érkeztek a hadseregtörzsből: a hadosztály több pilótáját kitüntették. Örömmel hallgatom. Gondolatban megjelennek előttem a kedves arcok, a harcok képei. S most valamennyit beragyogja az öröm fénye: a Haza kitüntette hű fiait.

Odakint harmonika szól...

Hamarosan aludni tértünk. De alig aludtam el, kopogtattak az ablakon.

— Ki az?

— A törzsből az összekötő tiszt.

— Mi történt?

— Távirat, ezredes elvtárs.

Félrehúztam az elsötétítő függönyt.

— Moszkvából, ezredes elvtárs!

Sötétben öltözködöm, elfelejtettem lámpát gyújtani. Aztán bejött a segédtiszt.

— Moszkvából jött a távirat — hangsúlyozza ismételten.

— Értem — mondom, bár jólesik újra hallanom, hogy „Moszkvából". Nyilván nagyon fontos dologról van szó.

Az összekötő tiszt kihúzza magát. Örömtől ragyogó arccal mondja:

— Engedje meg, hogy gratuláljak, ezredes elvtárs, a harmadik Arany Csillaghoz!

Abban a pillanatban Goregljadov is kiugrik ágyából, besiet a szobába a sofőr, az őrszem. Cseng a telefon.

— Odamegyünk önhöz, ezredes elvtárs — mondja Abramovics.

Hamarosan emberekkel telik meg a szoba.

Cseng a telefon, valahonnan messziről meleg, meghatódott szavakat hallok.

Észrevétlenül ránk virradt. Az udvart benépesítik a repülők, harcostársaim. Ölelgetnek, a kezemet szorongatják. S felelevenednek a közös emlékek, a moldvai, ukrajnai, kubáni, krími harcok, a tenger fölött vívott ütközetek. Mennyi légi utat bejártunk, mennyi sorozatot lőttünk ki az ellenségre! De a háború egén szövődött barátság nem tűri a nagy szavakat. Elég a sokat kifejező tekintet, a határozott, kemény kézszorítás.

Recskalov, Trud, Klubov, Trofimov, Fjodorov, Szuhov, Bondarenko, Berjozkin, Vahnyenko... Hosszan sorolhatnám őket.

Az ő helytállásuk, hűségük és kötelességtudatuk gyarapí-

totta az én erőmet. Ők, a társaim itt vannak mellettem — és leírhatatlan örömet érzek.

— Ismét — mint annyiszor — arra gondoltam, milyen boldogok lennénk most, ha velünk lehetne Fagyejev, Szokolov, Atraskevics, Nyikityin, Olefirenko!

S a kitüntetés nagyságának tudatában érzem mivel tartozom hazámnak.

És nagyon szerettem volna hirtelen Novoszibirszkben teremni, hogy ráléphessek a hőn szeretett szibériai szülőföldemre!

De a kötelesség a hétköznapi harctéri feladatokhoz szólított.

Goregljadov hamarosan elbúcsúzott tőlünk. Hadosztályparancsnokká nevezték ki. A helyét pedig Pal Palics Krjukov, a háború veteránja foglalta el. Az ő ezredét Bobrov vette át. Az ilyen áthelyezések — amikor derék, köztiszteletben álló emberek lépnek elő — mindig örömet okoznak.

A földi csapatok lassan, de szívósan szélesítették a sandomierzi hídfőt. A „zsák" egyre dagadt, hatalmas erő gyűlt benne, készen arra, hogy újabb hatalmas támadások robbanjanak ki belőle.

Nagyon hamar teljesült a vágyam: viszontláttam Szibériát...

SZIBÉRIA FÖLDJÉN

I.

Közelgett az ősz... Hirtelen rengeteg dolgom akadt: a gratulációkat kellett fogadnom, újságírókkal és filmhíradósokkal beszélgetnem, levelekre és táviratokra válaszolnom, cikket írnom. Mindez természetesen kellemes volt, de sok időmet elrabolta. A nappalt a peremvonalban és az ezredeknél töltöttem, este pedig a látogatókat fogadtam és leveleket írtam. Igyekeztem emellett legalább egy órácskát önképzésre fordítani. Az utóbbi időben erősen aggasztott, hogy keveset olvasok.

... Az arcvonalon átmeneti szélcsend állt be. Miután ellentámadásai nem vezettek sikerre, az ellenség beletörődött abba a helyzetbe, amelyet erőnk rákényszerített.

A gépeknek mind ritkábban kellett felszállniuk. S minél kevesebb lett a harcfeladat, annál inkább gondoskodnunk kellett az oktatás megszervezéséről. Szélcsendben óhatatlanul elhagyják magukat az emberek, rosszabb esetben más elfoglaltság után néznek.

Mindegyik repülőtéren földfedezékben tantermeket rendeztünk be az aerodinamikai foglalkozások céljaira, a hazai rádió adó-vevők és az ellenséges repülőtechnika tanulmányozására. Még lőtereket is kialakítottunk, hogy a pilóták gyakorolhassák a tüzelést földi célokra. Olykor-olykor én is felszálltam, hogy gyakoroljam a célzsákokra való tüzelést.

A hadosztály új támadásra készülődött. Mindenki ugyanarra gondolt: minél előbb elfoglalni Berlint és győzelmesen befejezni a háborút. Feleségemnek és anyámnak megírtam, hogy a győzelem után hamarosan találkozunk Novoszibirszkben.

És akkor váratlan dolog történt. Elvtársaimmal — Recskalovval és Gulajevvel, akik megkapták a második Arany Csil-

lagot, valamint Fjodorovval és Truddal, akiket ezúttal tüntettek ki első ízben a Szovjetunió Hőse címmel — Moszkvába rendeltek a magas kitüntetések átvételére.

Este szálltunk le a fővárosban. Másnap reggel a Kremlbe mentünk. Nagy izgalom fogott el, amikor végigmentünk a Kreml belső udvarán. Úgy éreztük, hogy egész népünk tekintete reánk szegeződik.

A kitüntetéseket Nyikolaj Svernyik nyújtotta át. Tőle vettem át az Arany Csillagot és a Szovjetunió Háromszoros Hőse címmel történő kitüntetésemről szóló oklevelet. Aztán átnyújtották a rendjelet, amellyel a kormány hadosztályunkat tüntette ki a legutóbbi harcokban elért sikereiért.

— A mariupoli, sandomierzi kilencedik vadászrepülő gárdahadosztályt a Bogdan Hmelnyickij-renddel tüntetjük ki . . . — hallgattuk az ünnepélyes szavakat.

„Sandomierzi" . . . Ezt az elnevezést a repülők már az én parancsnokságom alatt érdemelték ki. Hogy ne lettem volna büszke a sikereinkre, a nagyszerű emberekre!

A kitüntetések átadása után meghívtak bennünket a Légierők Parancsnokságára. A. A. Novikov, a légierők főmarsallja, N. Sz. Simanov és I. L. Turkel tábornokok fogadtak bennünket. A fogadás után Novikov közölte velem, hogy Novoszibirszkből felhívta M. V. Kulagin, a területi pártbizottság titkára, és arra kérte, hogy engedjen el néhány napra szülővárosomba. Visszafojtott lélegzettel vártam a főmarsall döntését.

— Az ember tisztelje a földijeit! — mondta a főmarsall kisvártatva. — Adok magának öt napot, hogy ellátogasson Szibériába. De öt napot, egy órával sem többet. Várja a front.

Számomra ez egy újabb kitüntetéssel ért fel. Recskalovnak is engedélyezték, hogy néhány napra az Urálba, szülőföldjére utazzon.

Már kint az utcán elkezdtük a drága idő minél ésszerűbb beosztását. Öt napot a háborútól távol, otthon, szülővárosunkban szeretteink, hozzátartozóink körében. Ilyen szerencse nem mindenkinek jutott osztályrészül, s ezért nekünk különösen drága és becses volt.

Öt nap . . . Hamar repülőre hát!

Az indulás előtti nap a késő éjszakába nyúlt, annyi emberrel kellett találkoznom. Akkoriban a vezető funkcionáriusok utolsónak oltottak villanyt dolgozószobájukban, s N. A. Mihajlovval, a Komszomol Központi Bizottságának titkárával is

hosszú munkanapja végén beszélgettünk. Moszkva már aludt, amikor a harctéri Komszomol-munka formáiról, a fiatal pilóták neveléséről, ifjú éveinkről beszélgettünk.

Nála mutattak be egy fiatal újságírót, aki már alig várta, hogy elkísérjen hosszú novoszibirszki utamra.

— Jurij Zsukov — mutatkozott be gyorsan, letéve kezéből a vaskos jegyzettömböt.

— Hadd kezdje el az ismerkedést a gárdistáinkkal! — mondta Mihajlov. — Aztán majd a frontra megy. Tudósítani kell a fiatalokat a Nagy Honvédő Háború repülőgépvezetőiről.

Az újságírók az ember sok idejét elrabolják, de látogatásaik mindig valami kellemes meglepetést tartogatnak. Kezet szorítottunk és megállapodtunk, hogy másnap korán reggel a repülőtéren találkozunk.

A légierők parancsnokának Li-2-es különgépe bizonyára még sohasem szállított ennyi Arany Csillagos hőst és ennyi újságírót, fotóriportert és filmoperatőrt. Számomra és Recskalov számára ez az út rövid hazalátogatás volt, pihenés a családunk körében, de a kísérőink számára — munka.

A felkelő nappal szembe repültünk. Úgy tűnt, hogy a nap a szokottnál gyorsabban emelkedik a látóhatár fölé, elárasztva fényével a földet, amelyen itt is, ott is kiütközött az ősz sárga rozsdája.

Ifjúságom, gyermekkorom színhelye felé repültem. Ahogy a puha ülésre ültem, szülőhazámra és Novoszibirszkre gondoltam.

S rajzani kezdtek körülöttem az emlékek . . .

Aztán hamarosan feltűntek az erdők, a hegyek. Gépünk szárnyai alatt — az Urál-hegység. Első ízben láttam ilyen magasból az Urál egész panorámáját.

A gép süllyedni kezdett. A mellettem ülő Recskalovra pillantottam. Fejével az ablak felé intett, boldogan mosolygott.

— Nézd csak! Én már itthon vagyok!

Szverdlovszk volt alattunk, hegyeivel, szétszórt, tarka házaival, kanyargós utcáival, füstölgő gyárkéményeivel. Az Urál, az ország hatalmas fegyvergyára mintegy hívogatott bennünket.

Szverdlovszkban mindössze néhány órát időzhettünk. Az Uralmaszavodban — amelynek óriási csarnokaiból félelmetes harckocsik kerültek ki — gyűlést rendeztek. A szónokok egy harckocsiról beszéltek, versenyre kelve a zúgó gépekkel. Az emberek szemében lobogó fények tükröződtek: az ellenség iránti gyűlölet izzott. Átadtuk a fronton harcolók üdvözletét és megígértük, hogy saját területükön zúzzuk szét a betolakodókat. A „szószék" körül és a gépeknél álló munkások zúgó tapssal fejezték ki egyetértésüket. Arcukon fáradtság látszott, de munkájuk ritmusában érződött a nép törhetetlen akaratának, teremtő energiájának lüktetése.

Vacsora után visszamentünk a repülőtérre. Másnap reggel tovább repültünk kelet felé.

A nehéz megpróbáltatások után, a távoli, harcok közepette megtett utak után az ember még drágábbnak érzi a szülőföldjét. Nézem a tájat, új szépségeket fedezek föl benne, s izgatottan várom a pillanatot, mikor kerül a szemem elé az ismerős vidék.

A sík vidéken vasút kanyarog. A látóhatár alján sziporkázik, tarkállik valami. Mégpedig mérhetetlenül nagy „valami", amely egyre nő, közeleg. Csak nem Novoszibirszk? Emlékezetemben sokkal kisebb város élt. Utoljára 1937-ben láttam, hét éve már. Akkor Leningrádból jöttem — apám temetésére.

Igen, ez Novoszibirszk. A gépünket kísérő vadászgépek szorosan zárkóznak: szülővárosom üdvözletét hozták a magasba.

Útitársaim, a tudósítók már leszálláshoz készülődtek. Én azonban nem tudok elszakadni a látványtól. Még sohasem láttam magasból Novoszibirszket. Most pedig alig ismerek rá. A repülőtér mintha a város közepére került volna, pedig valamikor igencsak távol volt a várostól. Miféle új gyárak ezek, miféle új hatalmas lakónegyedek?

A gép a tiszteletkör után leszáll. A földön tömeg, zászlók, rézkürtök csillogása. Csak nem miattam van mindez? Hiszen így — emlékszem — csak a hosszú távú repülés hőseit fogadták. Én nem hódítottam meg az Északi-sarkot, nem repültem át óceánokat. Én a hazámért harcoltam éppen úgy, mint

bajtársaim. Az izgalom szinte megbénít, moccanni sem tudok. Mit mondok most a sok ezer embernek?

Elhallgattak a motorok. Már csak néhány lépést kell tennem a lépcsőn, hogy viszontlássam anyámat, feleségemet, szülőföldemet — de milyen nehéz megtenni ezt a néhány lépést, a taps és ünnepélyes induló harsogása közben, amikor az ember nem tudja legyűrni magában a zavar és a büszkeség vegyes érzését.

Már úgy érzem, mindenen túl vagyok, minden közelebb állóval kezet szorítottam, amikor a felnőttek háta mögül előrefurakodó srácokat pillantok meg. Nem mehetek el mellettük szó nélkül, feléjük indulok. Csillog a szemük.

Hajdanában én is így meresztgettem a szememet minden repülőre, attól a naptól kezdve, hogy megláttam az elsőt. Talán éppen ebben a pillanatban születik meg az ő szívükben is a vágy, hogy pilóták legyenek?

Csak a gyűlés végeztével ölelhettem meg végre édesanyámat és feleségemet. Annyi mindent akartam mondani nekik, de a végén nem jött szó az ajkamra. Nagy az örömöm, hogy láthatom őket, hogy együtt tölthetünk néhány napot. Kezünk tele virággal, derűsen ragyog az égen az őszi nap. Igen, az emberek bizonyára az én mostani lelkiállapotomat nevezik boldogságnak. Marija azt mondta, hogy alig tudta kivárni ezt a napot. Már nehezen tud lépést tartani velünk, és felöltik bennem, hogy az asszonynak ilyen állapotban különösen nagy szüksége van a férj gyengéd gondoskodására.

Miközben a gépkocsiban anyám a fivéreimről beszél, eszembe jut Pjotr, de nincs szívem még megmondani a vele történteket. Inkább arról kérdezgetem, hogyan javította ki egymaga a háztetőnket.

Még mielőtt a város központjába értünk volna, a gépkocsi a vártnál előbb egy kis utcába fordult.

— Hová megyünk?

Csak most tűnik fel útitársaim rejtélyes mosolya. Valamit titkolnak előlem, nyilván valami kellemes meglepetést tartogatnak.

— Mindjárt megtudod, légy türelemmel — mondja Mihail Kulagin, a területi pártbizottság titkára.

Az utcát elárasztotta a tömeg. Megálltunk. Hajnovszkij, a városi tanács végrehajtó bizottságának elnöke hozzám lép, és közli velem, hogy családomat új házba költöztették.

Megköszöntem az elvtársaknak a gondoskodást, de a házat

egyelőre nem láttam: olyan szoros embergyűrű fogott közre, hogy egy lépést sem tudtam tenni. Itt is örömtől ragyogó arcok néztek rám, meleg szavakkal üdvözöltek, virágokkal halmoztak el az idősebb noviszibirszkiek és a rengeteg gyerek! Mindenkit köszönet illet a figyelmességért, a kedvességért. Milyen nagyszerű, derék emberek élnek a szülővárosomban!

A lakás tágas, derűs, kényelmes. A falakon fényképek, amelyekre még gyermekkoromból emlékszem. Anyám megáll előttük, s könnyes szemmel tekint rám. Bizonyára az jutott eszébe, milyenek voltunk gyerekkorunkban; apámra, s életének nehéz éveire emlékezett.

— Ugyan mikor jöttök itt össze nálam valamennyien, kedveseim?

— Valamennyien már soha, édesanyám. Pjotr már nem él.

— Nem?

— Találkoztam egy bajtársával a fronton. Petykánkkal együtt szolgált...

— Érezte a szívem, hogy elesett Petyka! Kemény gyerek volt, sohasem kerülte a munka nehezét. És érted is... menynyit aggódtam... — fulladt el a hangja, s arcán csorgott a könny.

Megöleltem, sokáig simogattam a fejét.

— Látod, édesanyám, én megvagyok, szerencsés csillagzat alatt születtem. Most még visszamegyek... de most már nem tart sokáig... Aztán visszajövök, okvetlenül visszajövök.

Marija megmutatta a szobáját. A harctéren készült fényképek más napokra emlékeztettek bennünket. Le kellene ülnünk az ablakhoz, annyi mindent szeretnék elmondani közös barátainkról, az utóbbi hónapok eseményeiről, az érzelmeimről, de fogadnunk kell a vendégeket.

Az asztal már terítve, s a vendégek meg egyre jönnek.

Kulagin már ebéd közben nekem szegezte a kérdést:

— Nos, mi legyen a munkatervben?

— Munkaterv? Talán pihenés?

— Nem, Alekszandr Ivanovics, pihenésről szó sem lehet! Várnak a gyárakban, a hivatalokban. S nem félórákra! Ha minden meghívásnak eleget akarnál tenni, egy hónap sem lenne elég.

— Mindössze öt napot kaptam.

— Tudom. Ebből négy az embereké, egy a tied. Egyetértesz?

— Ha másként nem megy, természetesen.

Szól a harmonika, a gitár...

3.

Jártam a várost, sétáltam a főutcákon. Megnéztem a megnyitás előtt álló operaház épületét és tágas, szép nézőterét. Milyen egyszerűek ezek a szavak, és mégis milyen mély értelmet hordoznak. Mint megtudtam, még a sztálingrádi csata előtt — amikor Hitler azzal dicsekedett, hogy eltörli a föld színéről országunkat, kultúránkat — hoztak határozatot arról, hogy befejezik a nagyszerű színházépület építését. Ilyesmire csak a szovjet nép képes!

Ez elragadta képzeletemet, büszkeséggel töltött el. De a szívem mégis a kombájngyárba — ahol kamaszkoromat töltöttem — húzott.

Az igazgató elmondta, hogy a gyár csarnokaiban — a győzelem érdekében — több fegyver készül, mint 1912-ben Oroszország összes gyáraiban. A háború első napjaiban rögtön átálltak a hadianyag-termelésre.

— Mit nézzünk meg először? — kérdezte rövid tájékoztatója után.

— Az ipari tanulók műhelyét — feleltem, mire a mellettem álló Bovtrocsuk, egykori társam, most művezető, elégedetten elmosolyodott.

Végigmegyünk a keskeny folyosókon, bemegyünk a tantermekbe. Mindig ilyen alacsonyak lettek volna? Jóleső érzés odaállni az asztal mellé, ahol valamikor feleltem, odaállni a géphez, amelyen az első csiszolt munkadarabot készítettem. Alig tudok megválni a tanulóktól...

Munkagödrök, félig kész falak mellett haladunk el: a gyár egyre terjeszkedik. Óriási csarnokokhoz érünk — gyermekkoromban még nyomuk sem volt. A munkások megmutatják gépeiket, a tökéletes automatákat. Kezet szorítok velük, elnézem fáradt, sápadt arcukat. Egy fiatalasszony könnyes szemmel néz rám, s rögtön félrefordítja fejét, a gépe fölé hajol. Néhány lépést teszek még, aztán visszanézek rá. Az asszony tenyerébe temeti arcát, sír.

— Tegnap kapta meg az értesítést: a férje elesett — jegyzi meg Bovtrocsuk halkan.

A hátországi város is érzi a háborút, a munkában leküzdendő nehézségekkel, erőfeszítésekkel — és áldozatokkal. Sebtében festett plakáton öles betűk hirdetik: „Dolgozzunk úgy a győzelemért, ahogy Pokriskin harcol!" Piros kendős, mosolygó lányok — éppen olyanok, amilyenekre az első ötéves terv idejéből emlékezem — szibériai őszi virágokat nyújtanak át. Szeretnék elidőzni a gépeik mellett, hogy szóljak néhány szót a repülőkről, legszívesebben feliratnám velük a 16. ezrednél szolgáló barátaim nevét, akiknek olykor jólesne egy-egy gyengéd hangú levél, de másutt is ugyanilyen arcok várnak, lányok, munkások. Ők is látni akarják a három Arany Csillagot földijük mellén...

Az üzemi gyűlések, az iskolákban, hivatalokban szervezett találkozók — ezzel telt el csaknem az egész idő. Aztán máris indulnunk kell vissza a frontra. A területi pártbizottság „kikönyörgött" Novikov marsalltól még „egy napocskát a Komszomol számára", városi szervezetei valóban kiérdemelték a fronton harcolók köszönetét. Az alatt a néhány nap alatt, amit Novoszibirszkben töltöttem, gyűjtést rendeztek a gárdista pilótáknak küldendő ajándékra. Tizenkét millió rubelt adtak össze földijeim, hogy azon repülőgépeket vegyünk hadosztályunk pilótái számára.

Ilyen hát Novoszibirszk ifjúsága! A gyűlésre összesereglenek az emberek, hogy forró üdvözletet küldjenek frontunk katonáinak. Szenvedélyes szavak, lelkes arcok, kemény kézszorítások. Tapsorkán tombol. Nézem, hallgatom őket, s gondolatban elvtársaimnál járok, a Visztula melletti repülőtéren. Ezeknek a százezreknek a titáni munkája, izzó gyűlölete lelkesít, buzdít harcra bennünket.

Erről beszélek a fiúknak és a lányoknak, s biztosítom őket, hogy készek vagyunk életünket áldozni hazánk győzelméért, azért, hogy virágozzon városom, a többi város és falu, hogy ifjúságunk sohase tudja meg, mi a háború.

A gyűlésen megválasztják azt az ifjúsági küldöttséget, amely velem együtt indul Moszkvába, hogy átadja az ajándék repülőgépeket.

Kora hajnalban, a hideg ködben, Li-2-nk körül újra ott vannak az ismerősök. Harci sikereket kívánnak, anyám és feleségem pedig mielőbbi visszatérést.

A filmoperatőrök kamerái kettőnknél — Mariján meg

rajtam — állapodnak meg, s mi kínlódunk, mert nagyon nehéz búcsút vennünk egymástól. A hat nap úgy elrohant, mint egy pillanat. Nem is tudtuk igazán kibeszélgetni magunkat.

Viszontlátásra, szülőföldem! Viszontlátásra, kedveseim! Irány a front!

Szverdlovszkban felvettük Recskalovot. Moszkvában átvettük a La-7 gépeket, és hamarosan a frontra repültünk.

VIHAR ELŐTTI CSEND

I.

A frontok acélgyűrűje mind jobban szorult a fasiszta Németország körül. Északon csapataink elérték Poroszországot, délen Magyarországon, Csehszlovákián keresztül nyomultak előre. Hadseregünkkel vállvetve harcoltak Lengyelország, Románia, Bulgária, Jugoszlávia népi fegyveres erői. Velünk harcolt Svoboda tábornok csehszlovák hadserege.

Negyvennégy ősze már előkészítette a háború kirobbantói — akik anyi szerencsétlenséget zúdítottak a világra — feletti ítéletet.

Frontunkon tartós szélcsend alakult ki. A vadászok csak ritkán szálltak fel peremvonalunk fedezésére. De minél messzebb nyomultak nyugat felé a szomszédos frontok csapatai, annál elkerülhetetlenebbé vált a sandomierzi hídfőből indítandó támadás.

Egész októberben meleg, napos volt az idő, s a repülőtereken szakadatlanul folytak a gyakorló repülések. Az „aerokobrák" mind többet pihentek, a „lavocskinok" viszont reggeltől estig nem hűltek le. Elsőrendű harci feladatunk volt, hogy a pilótákat átképezzük az új technikára. Még nem érkezett meg az összes La-7, de nap mint nap vártuk érkezésüket. A döntő ütközet várt ránk. Alaposan fel kellett készülnünk rá.

És a felkészülésnek éppen ezekben a viszonylag békés napjaiban fosztott meg bennünket a vaksors egyik legkedvesebb barátunktól, Klubovtól, aki október végéig harminckilenc ellenséges gépet lőtt le. A parancsnokság a Szovjetunió Kétszeres Hőse címre terjesztette fel. Gyakorlórepülés közben gépén műszaki hiba történt, s leszállás közben bekövetkezett a halálos katasztrófa.

A helyszínre rohantunk. Klubov a gép alatt feküdt. Kiemeltük a gép alól, még lélegzett. De az orvos már nem tudta megmenteni.

A roppant égbolt meghajolt akarata előtt. De a tőzeges mocsár, amelybe beleszaladt a gép, s kerekeivel elakadt, a halálát okozta.

Az egész hadosztály siratta Klubovot. Ott feküdt a koporsóban a Li-2 előtt, amelyen Lvovba szállítottuk. A koporsó körül technikusok, pilóták végső búcsút vesznek bajtársuktól — utolsó repülése előtt. Dübörögve húztak el fölöttünk a vadászgépek, hosszú sorozatokat lőttek a levegőbe. Mintha golyóikkal és lövedékeikkel akarnák széttépni magát a halált.

Mi, Klubov barátai, beszédeket mondtunk, nem szégyellve a férfikönnyeket. Beszéltünk a bátor és becsületes harcosok halhatatlanságáról. Tromifov, Trud, Ivankov — Klubov kísérője, aki több tucat támadás közepette megvédte parancsnokát — felszállt a gépbe, hogy másokkal együtt elkísérje a hős holttestét haza, szovjet földre.

Néhány nappal Klubov halála után, közvetlenül a november 7-i ünnep előtt, a rádió közölte a Legfelső Tanács Elnökségének rendeletét: Klubovot másodszor tüntették ki az Arany Csillaggal.

2.

Rögtön a november 7-i ünnep után Kraszovszkij nagy tanácskozásra hívta össze a repülő-magasabbegységek parancsnokait. Az értekezleten sok, már ismert katonai vezetővel találkoztam.

A foglalkozás egy feltételezett hadművelet „lejátszásával" kezdődött. Az óriási terepasztalt körülállták a hadtest- és hadosztályparancsnokok. Különféle feladatokat kaptunk, meg kellett oldanunk a harckocsikkal, a tüzérséggel és a gyalogsággal való együttműködést. I. Sz. Polbin tábornok oldotta meg legjobban a feladatot. Ugyanolyan magabiztos volt itt is mint a harcmező fölött, a repülőgépen; gyorsan megragadta a földi támadás kulcsfontosságú szituációit, megtalálta a légicsapásra érdemes objektumokat.

A parancsnokok nagy repülőerőket mozgattak. Mindnyájan tisztában voltunk azzal, hogy nekünk is, akárcsak a földi csapatoknak, elegendő erőnk van a németek visztulai védelmének áttöréséhez. A parancsnokság arra törekedett, hogy a hadművelet gondos előkészítésével csökkentsük vesztesé-

geinket. Népünk túlságosan sok életet áldozott már, hogy eljussunk a háborúnak ebbe a szakaszába.

A szünetben táviratot nyomtak a kezembe. Nem tudtam azonnal elolvasni, sietni kellett a terembe, Utyin tábornok előadására. De előadás közben elővettem és elolvastam. A távirat szövege: „Gratulálunk. Lány. Feleséged jól érzi magát." Lány? Akkor hát lányom van! Vagyis apa vagyok!

Előadás után a lőtérre mentünk. Itt rendezték meg az értekezlet befejező szakaszát: a gépeknek célzott bombavetést, csatarepülést, céllövészetet kellett bemutatniuk.

Erdő. Tisztások. Vörös zászlócskák jelölik a veszélyes övezet határát. Megfigyelőtorony. Telefonok... A gyakorlóteret kitűnően berendezték.

Elsőként Polbin — magasabbegysége parancsnoka és legjobb bombázója — emelkedett a levegőbe. Ha a repülésről, célzásról és a bombavetés kiszámításáról van szó, rögtön tűzbe jön, megfiatalodik. Polbin — nagy kötelékek élén repülve — arra a következtetésre jutott, hogy a Pe-k merőben új módszereket alkalmazhatnak: ahelyett, hogy egyszerre szórnák le minden bombájukat, körbe állhatnak — mint az IL-ek — s minden egyes bombát célzottan dobhatnak le az ellenség objektumaira. Később ezt a módszert „ringlispilnek" neveztük el. Az ellenség is jól emlékezetébe véste ezt a „ringlispilt".

Polbin közeledett a célhoz. Zuhanórepülés. Robbanás. A gép a magasba emelkedik, elzúg fölöttünk, szárnyait billegeti. A megfigyelők jelentik, hogy a találat kitűnő. Polbin hamarosan visszajön, lelkes gratulációkkal fogadjuk.

A csatagépek nehéz feladatot kaptak. Három, sorba állított célra előbb bombát kell vetniük, majd rakétalövedékeket kell kilőniük, s végül ágyú- és géppuskatűzzel kell megsemmisíteniük őket. Rjazanov és Kamanyin büszkén mutatják kollégáik mesteri tudását. De ők maguk már nem repülnek.

Ránk került a sor. Sajátos célt készítettek számunkra: a bokrok közé benzinnel átitatott kóccal megtömött hordókat állítottak fel. A jól célzó lövésznek nem is kell várnia a jelzést a lőtérről: találatát rögtön jelzi a győzelmes láng. De próbáljon csak meg valaki eltalálni egy hordót meredeken zuhanó vadászgépből!

Kilőtte hevedereit az egyik, a másik, a harmadik, de a hordók ott álltak — teljes épségben. Eljött az én felszállásom ideje. Feladatomat váratlanul megnehezítette az,

hogy a vadászok mind elhibázták a célt. Meg kellett menteni a vadászok becsületét. Ettől izgatott lettem. Az izgalom pedig ilyenkor mindig zavaró. Azok közé sorolom viszont magam, akik tudnak uralkodni magukon, indulataikon. Hogy hogyan — azt nem tudnám elmondani. Bonyolult lelkiállapot ez. Ilyenkor igyekszem valami másra koncentrálni, valami kellemesre gondolni.

Most is, ahogy beültem a gépbe, nem gondoltam többé arra, hogy mások nem találtak, hogy nekem okvetlenül fel kell gyújtanom az átkozott hordókat. A hazulról jött távirat jutott eszembe, a kislányom. Igen, Szvetlana lesz a neve, ahogy Utyin tábornok, „a keresztapa" mondta. Szép orosz név.

Rohan felém a tölgyes vörös foltja. Hamarosan megpillantottam a hordókat.

... Ugyan mikor ér véget a háború? Mekkora lesz akkor a lányom? Mikor fogjuk kézen Marijával, hogy megtegye első lépéseit a zöld, puha gyepen? Milyen sűrű, magas fű nő az erdei tisztásokon! Hány tüzes virág lobban rajtuk tavasszal!... No, most mindjárt meglátom a hordókat.

Váratlanul a lőtér fölött voltam. Kerestem a célt. Előbb úgy kell süllyednem, hogy körülnézzek, célozhassak. Zuhanásba vittem a gépet és a légcsavar áttetsző körén át megláttam a célpontot. Gyorsan közeledett, rohamosan nőtt, most már tüzelhetek. A megfigyelőponton tábornokok várják sorozataimat, a pontos találatot. Ezekben a pillanatokban éreztem, hogy feltétlenül felgyújtom a hordókat. Igazi céloknak tekintettem őket, amelyeket mindenképpen el kell találnom. Nem a hatás kedvéért, nem a vadászrepülők becsületéért. Nem ezért küldöm a lövedékeket a földre! Magamon éreztem azok tekintetét, akik bemutatót vártak tőlem.

Hiszen ezek lőporos hordók, robbanóanyag, minden, ami elképzelhető, csak nem „játékszer". Rájuk néztem, gyűlölettel, most már biztosan végük...

A magam módján zuhanok, változtatott profillal. A hordó a célzókészülékben.

Egy sorozat: a földön láng csap fel. Újabb ráfordulás, újabb támadás, újabb sorozat — felcsap a második máglya.

Most már elszáguldhatok a nézők fölött egész alacsonyan, hadd érezze mindenki, milyen is a vadászrepülő.

Jó érzés fog el, amikor a repülésből úgy térek vissza, hogy valami hasznosat tettem magamért is, elvtársaimért is.

Elkezdődött a nyirkos, kellemetlen európai tél. S ugyanabban a faluban köszöntött ránk, amelybe még a forró nyárban települtünk át. Talán sehol sem álltunk ennyit egy helyben. A szélcsend, a front mozdulatlansága nyomasztó volt: égtünk a vágytól, hogy előremenjünk, harcoljunk.

Mivel tudtuk, hogy a főirányban elhelyezkedő frontunk támadása az egész hadszíntér eseményeitől függ, nagy figyelemmel kísértünk minden hírt. December elején a Szovjetunió szövetségi és kölcsönös segítségnyújtási szerződést kötött Franciaországgal. A szerződésben az állt, hogy „a hitleri Németország végső legyőzését" hivatott szolgálni. „Nagyon jó. Ez azt jelenti, hogy mi is hamarosan megindulunk" — vonták le a következtetést a katonák. De a csend mégis folytatódott. Délen a 2. és a 3. Ukrán Front — Belgrád felszabadítása után — bekerítette Budapestet, majd Ausztria felé nyomult. December második felében az újságokból értesültünk, hogy a németek nagy támadást indítottak az Ardennekben. Első ellentámadásaik visszavetették a szövetségeseket, akik néhány hónappal előbb nyitották meg a második frontot.

Budapesten a hitleristák orvul meggyilkolták a szovjet parlamentereket, nem voltak hajlandók tárgyalni a bekerített helyőrség kapitulációjáról. Hallatlan galádság!

Mohón hallgattuk a híreket... Aztán egyszerre minden mozgásba lendült. Churchill és Sztálin ismeretes üzenetváltása eredményeképpen a szövetségeseknek január 7-én megígértük a segítséget, s 8-án a Visztulánál álló repülőezredek már megkapták a parancsot, hogy települjenek át a sandomierzi hídfőhöz — közvetlenül a frontra.

Két nap alatt minden megváltozott. A csapatok a sötétség leple alatt átkeltek a Visztulán, pontosították a terveket, tanulmányozták a támadás körzetét. Törzsemmel együtt éjszaka én is átkeltem a Visztula-hídon.

Hadosztályunk azt a feladatot kapta, hogy fedezze P. Sz. Ribalko harckocsi-hadseregét. Ezt a túlságosan általános feladatot konkrétan ki kellett dolgoznunk a harckocsi-hadsereg törzsének hadműveleti osztályával együtt.

Gépkocsin mentem a megbeszélésre. Közvetlenül a tüzér-

ütegek tüzelőállásai mellett vitt el az útunk. Láttukra mindenről megfeledkeztem: löveg löveg mellett, kint a nyílt terepen. Vékony hóréteg borítja őket — ez az egész álcázás. A nehéz aknavetők csövei sötéten meredeznek. A „katyusák" is ott állnak sorban, nyugatnak fordulva.

Sürgetem a sofőrt. Hirtelen olyan érzés fog el, hogy rögtön elhangzik a vezényszó, elkezdődik a harc, és nekem már semmi hasznomat nem veszik, kimaradok belőle. Sietnünk kell: a repülőtereken várják eligazításomat az ezredtörzsek, a pilóták.

Behajtunk az erdőbe, és se előre, se hátra. Harckocsik, harckocsik mindenütt... A fiúk tüzet raknak, melegszenek. Ugyanaz a kép, amelyet 1942 őszén, Rosztovnál láttam a levegőből. Ameddig a szem ellát: vas és acél. A földet sem látni tőlük. És egyszerre aggodalom fog el: miért verődtek ösz-sze ilyen könnyelműen a harckocsizók, miért állnak nyílt terepen az ütegek? Igen, nyilván azért, mert most már mindenki teljesen megbízik a levegőben: védőpajzsukká vált.

Ribalko hadseregtörzsének fedezéke meleg és népes. A bemutatkozás rövid: volt már alkalmunk együtt „dolgozni" a harcmezőn, és találkoztunk a földön is.

Az óriási, kiterített térképen hatalmas, hosszú nyilak mutatják a csapások irányát. Megdöbbentem a hamarosan elkezdődő nagyszabású csata képe láttán, amely már létezik a fejekben, a tervekben, az erők elosztásában, a bombák, a lövedékek, az aknák még szunnyadó erejében. Egyetlen jel — s minden mozgásba lendül.

Elmondták, hol vetik be a harckocsikat a tüzérségi előkészítés után, melyek a közvetlen és az utána következő feladatok. A feladatokat rögzítették a térképen, tereppontokhoz kötötték.

— Mi a véleménye? — kérdezte a törzsfőnök.

A véleményem? Minden pompás, nagyszerű, de a hadosztály nyilván csak a főcsapás irányában tudja fedezni a harckocsikat. Hiszen a térképen több elágazást látok, mint ahány ágat egynémelyik fán. Részletesen elmagyarázzák a harckocsi-csoportosítás főcsapásának irányát, megjelölik az egyes napok pontos óráit, amikor el kell érnie a megadott pontokat.

Még sohasem egyeztettük ilyen részletesen akcióinkat a harckocsizókkal. Most már csak arról kell gondoskodnom,

hogy minden századparancsnok, minden egyes repülőgépvezető nagy vonásaiban megismerje ezt a tervet. Előre el kell képzelniük: hol húzódnak a földön a térképen kirajzolt hatalmas, hajlított nyilak. Olyan világosan, hogy azután repülés közben mindig lássák őket a levegőből.

Reggel elbúcsúztam a harckocsizóktól, hogy hamarosan újra találkozzam velük, de már más körülmények között.

A repülőtéren szokatlan csend fogadott. Én már tudom milyen megtévesztő csend ez. Vihar előtti csend. Azon vihar előtti, amelyet olyan türelmetlenül várunk.

NÉMETORSZÁG FELETT

1.

Tudtuk, hogy ezzel az áttöréssel Németország területére, az ellenség barlangjába lépünk.

Január 11. késő estéjén a hadtesttörzs összekötő tisztje érkezett hozzánk a paranccsal: támadás másnap reggel. Néhány órányi csend volt már csak hátra. Ezredeink készen álltak a felszállásra. A peremvonalban, a harckocsi-hadsereg törzse mellett már második napja ott volt hadosztályunk képviselője, Visnyeveckij, a Szovjetunió hőse, rádió adó-vevővel felszerelve.

... A hajnalban elkezdődött ágyúdörej szakadatlan lavinaként erősödött. Hozzánk, a repülőtérre csak az ágyúdörej hangja jutott el.

Kilenc óra tájban az ágyúdörej csöndesedni, majd távolodni kezdett. Felszállhattak a repülőgépek a harckocsik fedezésére — amelyek betörtek az ellenség védelmébe — és felderítésére.

Az első négy gép Zsergyev parancsnoksága alatt szállt fel. Kitűnően tudott tájékozódni alacsony felhőzet alatt, ragyogóan manőverezett a légvédelmi ágyúk tüzében.

Egy óra múlva a repülőtérre hárman térnek vissza. Szuhov kiszállt a gépből, és dermedten megállt. A feszültségtől vörös volt a szeme. A pilóták odasiettek hozzá. Kezéből kicsúszott és a földre esett a térképtáska. Fojtott hangon jelentette:

— Zsergyevet lelőtték! Lövedékként fúródott a földbe. Az ellenség területén. Az egész olyan váratlanul történt... A légvédelmi ágyúkat kell lőnünk!

Ezt hozta nekünk az első bevetés ebben a támadásban! Búcsúzunk tőled, drága barátunk!

— Teljesen összefüggő füstfüggöny van elöl — folytatta

Szuhov. — A saját harckocsijainkat alig vettük észre: amint elrepültünk fölöttük, a légvédelmi ágyúk zárótüzébe kerültünk. Fentről meg a felhők nyomtak. Manővereztünk, szétbontakoztunk.

. . . Egész nap kis csoportokban repültünk.

A támadás hatalmas területen bontakozott ki. A gyalogságnak tág teret nyújtott a harckocsik feltartóztathatatlan lavinája, a légierőnek pedig a jó időjárás. A harmadik napon a törzsek, az ezredek, a hadtáp, a tartalékok megindultak előre. Visnyeveckij, előretelepülés közben életét vesztette. Az irányítópontot átmenetileg én foglaltam el.

A harckocsizók következő támadásainak körzeteit a Pe- és IL-kötelékek dolgozzák meg. A vadászok, amint levegőbe emelkednek, rögtön kapcsolatba lépnek velem. Közölnöm kell velük a helyzetet. Rávezetem őket a célra. Amikor Recskalov, Jeremin, Lukjanov, Trud, Vahnyenko, Bobrov hangját hallom, Klubovra emlékezem. Klubov hiányzik. Mindig a pokol kellős közepén volt... Örökre elhallgatott Zsergyev is... Ugyan ki hallgat még el ezekben az utolsó, nehéz harcokban?

A 2. légi hadsereg vadászai teljesen meghódították a légteret. A Messerschmittek és a Focke-Wulfok igen ritkán jelennek meg itt. S amint meglátnak bennünket, pillanatok alatt eltűnnek. A fiúknak sokáig kell vadászgatniuk, hogy legalább egyet elcsípjenek közülük. Vajon nem akkor akarják-e aktivizálni légierejüket a német tábornokok, amikor eltávolodnak repülőtereinktől? Erre a trükkre felkészülünk, s ezért elsőrendű feladatunknak tekintjük, hogy a felszabadított területen új repülőtereket keressünk és rendezzünk be.

Állandó kapcsolatot tartok a harckocsi-hadsereg élegységével. Kielce elfoglalása után a harckocsizók közölték velem, hogy a város közelében van egy repülőtér. Haladéktalanul jelentem ezt a hadtesttörzsnek, és várom a parancsot, hogy áttelepítsem az ezredeket. De úgy látszik, hasztalan várok. A hadseregtörzs a csatagépeket és a bombázókat részesíti előnyben. Tehát mgunknak kell keresnünk megfelelő területet, akár a szántóföldek kellős közepén is.

A harckocsizók és a gyalogság újabb városokat tisztítanak meg a németektől... Az ezredek áttelepülés után rögtön harcfeladatot kaptak: fedezzék azokat a harckocsikat, ame-

lyek már Németország határához közelednek! A pilóták rohannak a feladat teljesítésére. Mindenki látni akarja az ellenség földjét, bombázni, lőni akarja a hazafelé menekülő fasiszta csapatok oszlopait. A betolakodók, akik annyi ártatlan ember vérét ontották, most saját földjükön kapják meg — amit megérdemeltek.

Megyünk tovább.

... Itt van, ez az államhatár. Az oszlopon tábla, rajta nagy betűk: „Deutschland". Senki nem nyúlt hozzá. Hadd lássa minden nyugat felé tartó, hadd emlékezzen a háborúnak ezen a pontján mindenki a maga nehéz útjára, sebeire. Hadd adjon neki erőt a közeli győzelem öröme.

A harckocsizók közölték, hogy repülőteret találtak a város mellett. Odasiettem. Igen, nem rossz repülőtér, a rajta levő német gépek és a hangárok is épek, csak az aknákat kell felszedni. Megálltam a felszállópálya szélén. Nézem az elhagyott, mozdulatlan Focke-Wulfokat, amelyek szép sorban állnak, és hirtelen úgy rémlik, hogy messzire kerültem enyéimtől, teljesen egyedül vagyok, rögtön megjelennek a német katonák, s közrefognak. És akkor belém hasít a kérdés: „Csakugyan igaz, hogy német földön vagyok? Hiszen körös-körül elhagyott falvak, városok, földek, repülőterek fogadnak ... Elhagyta őket az a hadsereg, amely az egész világot leigázással fenyegette?"

Németország ... Milyen sivárság árad elhagyott házaidból. Mennyi gyászra emlékeztetsz! Bár még védekezel: hadsereged maradványaival, a hó alá rejtett aknákkal még harcképes vagy — de napjaid már meg vannak számlálva.

Ezt a repülőteret is a csatagépek kapták, a hadseregtörzs előnyben részesítette az IL-eket. Újabb repülőteret kellett keresnem. S ez nem is volt olyan könnyű, különösen azért, mert közben irányítanom is kellett a gépeket a harcmező fölött. Ribalko hadseregtörzsét a városon túl értem utol. Kiderült, hogy útközben összetört a rádiónk. Most aztán honnan, kitől kérjek segítséget? Persze, a harckocsizóktól. Feletttük repülnek gépeink, s hasztalan hívják a „Tigrist", hogy megadja nekik a célt.

Ribalko tábornok saját rádióját adta nekem. Nagy teljesítményű rádió működött a harckocsiban. Bekapcsoltam, hallottam az ismerős hangokat a levegőből. Felmentünk egy domb-

ra, beálltunk egy fa alá. De a harckocsi nyílásán át csak a földet láttam.

— Repülőgépek! — kiáltott a harckocsi vezetője.

— Hol?

Kimásztam a harckocsiból, hogy lássam a gépeket. A mikrofont nem vehettem magamhoz, túlságosan rövid volt a zsinórja. A Focke-Wulfok egyenesen minket támadtak. Közölnöm kellene ezt vadászainkkal, de ehhez újra be kell másznom a harckocsiba.

— Mondd utánam, amit mondok! — kiáltom a vezetőnek. — Itt „Tigris", itt „Tigris", fölöttem Fockerek!

— Itt „Tigris", fölöttem Junkerek!

— Nem Junkerek, hanem Fockerek!

— Nem Junkerek, hanem Fockerek! — ismétli a vezető.

Nem, ez a harckocsirádió nem nekem való. Haladéktalanul ki kell javítani a saját rádiónkat. A Focke-Wulfok sorozata mintegy igazolja következtetéseimet. El kell rejtőznöm a harckocsiban.

E kis kaland után Ribalko törzsében újsággal fogadtak: a harckocsi-hadsereg megváltoztatja előnyomulása irányát, délnek fordul, Szilézia felé. Az a feladata, hogy váratlan csapással kerítse be a megszállókat Szilézia ipari központjában, Katowicében, ne engedje, hogy lerombolják az üzemeket. Elbúcsúztunk Ribalkótól. Beült a gépkocsiba, és mégegyszer búcsút intett. A mi hadosztályunk azt a parancsot kapta, hogy A. Sz. Zsadov tábornok hadseregének nyugat felé, az Oderához törő csapatait fedezze.

2.

Kreizburg közelében végre találtam új repülőteret hadosztályunk számára, s reggel odatelepültünk át. Déltájban kimentem a peremvonalba. Amikor már a pilótáknak van jó repülőterük, a „Tigrisnek" nem szabad hallgatnia.

A. Sz. Zsadov tábornok az Odera partján egy kis házban berendezett törzsében fogadott. A tábornok közölte, hogy Rogyimcev és Baklanov hadtestjeinek állásai a legfontosabbak. A két parancsnok neve hallatán a volgai csatában szerzett hírnevük, dicsőségük jutott eszembe. Csapataik itt is kitűntek az Oderán való átkelésben és a hídfőért vívott harcokban. Repülőinknek méltóképpen kellett támogatni a hírnévvel övezett gyalogosokat.

A folyó gátján volt a harcálláspontom. A gépkocsit egy fa alá állítottuk; egy olyan helyet kerestem, ahonnan jó volt a kilátás. Messzire elláttam. Lent, a parton, a katonák átkelőcsónakokat raktak meg. A felhők alatt és fölött szakadatlanul dübörögnek a repülőgépek. Fejhallgatómban szüntelen kiabálás, szólongatás, parancs, káromkodás hallatszik. Az ellenséges légierő azzal próbálkozik, hogy az Oderát egy döntő csata terepszakaszává változtassa: hídfőnket Focke-Wulfok támadják — bombákkal a szárnyuk alatt. A németeknek szemmel láthatólag nincs már elég bombázójuk. Vadász- és csatagépekkel helyettesítik őket.

Repülőterünkről Cvetkov köteléke szállt fel. Közeledésekor felvettem vele a rádiókapcsolatot. Néhány perc múlva repülőgépeink elzúgtak fölöttem, s egy pillanatra láttam őket a felhők hasadékain át. A földről előbb vettem észre a Focke-Wulfokat, és rögtön rájuk vezettem Cvetkovot. A mieink villámgyorsan kijöttek a felhők közül. Mind a nyolc gép támadott.

Bombák robbannak, géppuskasorozatok szabdalják a levegőt. Két Focke-Wulf égő fáklyaként zuhan. Az ellenségnek nincs sem magasságelőnye, sem számbeli fölénye: hat gépükkel szemben a mi nyolc gépünk. A németek menekülnek a harcmezőről, a földhöz lapulnak. De saját földjük sem segít nekik.

Az egyik gép azonban nem nyugat felé, hanem felénk próbál egérutat nyerni. Nyilván arra számít, hogy ezzel a manőverrel gyorsabban kereket oldhat. Cvetkov valóban nem vette észre. Közlöm vele, s ő rögtön a Focke-Wulf nyomába ered.

A két gép — az ellenséges és a mienk — felém közeledik. Látom, hogy Cvetkov támadási helyzetbe hozza a gépet. Sorozat. A lövedékek a földön robbannak, közvetlenül mellettem. A Focker egyenesen felém rohan. Cvetkov lövi, kénytelen vagyok lehasalni a töltés szélére.

— Gyere közelebb! — kiáltom Cvetkovnak. — Ha kell?...

A mondatot nincs alkalmam befejezni: a Focke-Wulfból füst csap ki, s rögtön zuhan. Mögöttem, a töltés túlsó oldalán hatalmas „hurrá" harsan. Odanézek, és a vér is elhűl ereimben: gyalogosok állnak ott hatalmas csoportban, és élénken figyelik tevékenységem. Egy háromszoros hős a peremvonalban, ez elvégre olyan látványosság, hogy még az átkelésről is megfeledkeztek. És még légiharcot is láthattak. Volt mit nézniük. Éppen szólni akartam a fiúknak, hogy

oszoljanak, hiszen a folyót még figyeli az ellenség, de tapsolni kezdtek.

Váratlanul lövedék sivítása hallatszott. Robbanás, majd még egy, és még egy... Most már aztán mindenki szaladt, amerre látott. Már csak ez a taps hiányzott... Én a helyemen maradtam: egy repülő nem menekül a lövedék elől...

Egy óra múlva megkeresett Baklanov hadosztályparancsnok összekötője. A fiatal, jóképű, a háborúban már hírnevet szerzett tábornokot — aki a múltban ismert sportoló volt — már ismertem, de nem is gyanítottam, hogy itt van a közvetlen közelben. Hogy jutottam az eszébe?

Egy félig romba dőlt házban találtam meg. Baklanov nagyon szívélyesen fogadott.

— Úgy gondoltam, hogy meghívom ebédre — mondta —, de sajnos az ebéd ma elmarad. Éppen maga miatt: egy lövedék telibe találta a harcálláspontomat. Amint látja, nem kímélte sem a házat, sem a konyhát, sem a szakácsot.

Miközben a harchelyzetről beszélgettünk, önkéntelenül felfelé pislogtunk, mert a mennyezetről még hullott a „megsérült" vakolat. Baklanov tájékoztatott, hogy csapataink sikeresen nyomulnak előre Breslau (Wroclaw) irányában, s hogy éppen abba az irányba dobják át Ribalko harckocsihadseregének egy részét. „Ezek szerint — gondoltam —, hamarosan minket is oda vezényelnek."

Néhány nap múlva visszamentem a kreizburgi repülőtérre.

Hadosztályunk új feladatot kapott: fedeznünk kellett Korotyejev tábornok hadseregének hadműveleteit Breslautól északra. Már a térképen kirajzolódó arcvonalszakasz sejtette, hogy felelősségteljes arcvonalszakaszra küldenek: a Drezda felé irányuló hegyes ék mélyen az ellenség állásaiba ékelődött. A fasiszták itt nyilván rendkívül hevesen fognak harcolni.

Amikor jelentkeztem Korotyejev tábornoknál, megerősítette feltételezéseimet. A német csapatok megpróbálnak áttörni Lignitz városhoz, összpontosítják erőiket, hogy ellentámadással bekerítsék messze előrenyomult csoportosításunkat. A már megvert tábornokok, úgy látszik, még emlékeztek arra, hogy valamikor, a háború elején, egész ügyesen csinálták a bekerítést, a „harapófogót".

— Milyen a repülőterük? — kérdezte Korotyjev éppen azt, ami engem is a legjobban foglalkoztatott.

— Reggel még megjárja, napközben azonban olvad.

— Betonozott felszállómezőt kell keresniük, különben nem tudnak megfelelő segítséget nyújtani.

— Valóban így van. De honnan szerezzek?

A peremvonalnak most kiváltképp szüksége volt vadászaink fedezetére. Az ellenség már beletörődött légi fölényünkbe, nem is próbálkozott azzal, hogy visszaszerezze. Nagy ütközetekhez már nem volt ereje, de harc nélkül nem akarta feladni a területén levő terepszakaszokat. Géppárban, négyesével, hatosával támadták állásainkat a Fockerek, bombázták a tüzérségi ütegállásokat, a futóárkokat, fedélzeti fegyvereikkel tüzeltek kis magasságról. Az ellenség megpróbált kifárasztani, talán még mindig a „csodafegyverben" reménykedett, amelyet Hitler egyre ígérgetett katonáinak.

Amikor a peremvonalon kiépített harcállásponton tartózkodtam, magam is átéltem a Fockerek gyakori támadásait. A hadosztályból egyik csoportot a másik után rendeltem abba a körzetbe. Repülőgép-vezetőink készek voltak szakadatlanul a levegőben lenni: senki sem kímélte magát, nem számolta a felszállásait. De ezekben a napokban a februári olvadás volt legádázabb ellenségünk. A futómű kerekei belesüppedtek a sárba, eltörtek a futószárak, a légcsavarok. Ez időnként tétlenségre kárhoztatta az ezredeket.

Megpróbáltuk felhasználni a kreizburgi repülőtér melletti keskeny országutat. Nem lehetett rajta sem felszállni, sem leszállni, de ha kiszélesítenénk... A járdákról leszedtük a betonlapokat, téglát hordtunk össze a romházakról, „társadalmi munkában" dolgoztak a technikusok, a pilóták, mindenki... De a nagy munkának szinte semmi látszatja nem volt: gyakorlatilag nem sok hasznát vettük a kiszélesített útnak. Amint letértek róla a gépek, belesüppedtek a sárba.

A front pedig várta a vadászgépeket. Légterünkben szabadon repültek a Focke-Wulfok és a Messerschmittek. Amikor a peremvonalban bombák robbantak, a gyalogosoktól csak szemrehányást hallottam.

A széles autósztrádán mentünk vissza a hadosztályhoz, s akkor jutott váratlanul eszembe, hogy a sztráda éppen megfelelő felszállómező lenne. Egyre sűrűbben láttam olyan kanyar nélküli útszakaszt, amelyen nem volt sem híd, sem más akadály, s egyre inkább meggyőződtem, hogy e szokatlan megoldásnak van realitása. Kraszovszkij tábornok támogatta ötletemet.

Éjszaka kiküldtem a műszaki osztagot, hogy keressen alkalmas helyet az autósztrádán. Amint az osztag jelezte, hogy talált ilyen helyet, kísérőmmel együtt felszálltam, hogy kipróbáljam az új „repülőteret".

Az autósztrádán csak hébe-korba halad el gépkocsi. Azért ritkán, mert valahol Görlitznél keresztezik a peremvonal lövészárkai. Golubjovval repülünk az út fölött, keressük a sztráda lezárt szakaszát, de nyomát sem látjuk. Végre megtaláljuk közvetlenül az aszfalton a leszállójelet: mellette gépkocsik robognak.

Nem tehettünk mást, ki kellett várni a megfelelő pillanatot, hogy letegyük az aszfaltra a gépet. Elsőnek kezdtem meg a leszállást, Golubjov követett. Már közel voltam a sztrádához, amikor ismét gépkocsi jött szembe. Emelkedésbe vittem a gépet. Újabb süllyedés, újabb gépkocsi. De most jó, most talán semmi sem zavar. Csak tudjam tartani az irányt. Az út szélessége kilenc méter, a szárnyszélesség tizenkét méter. Ki és hol merészelt letenni gépet ilyen keskeny úton? Bár a fronton sok minden megesett, de most arról volt szó, hogy mindennapos harci munkára használjuk fel az utat. Mi lesz ebből az ötletből?

Erre a kérdésre magamnak kell válaszolni, mégpedig egészen konkrétan: tettel. Ha én leszállok, leszáll Golubjov is — akkor a többiek is megteszik.

Minden rendben. A szárnyak elsuhannak a föld, a törpe bokrok fölött, s a kerekek már gördülnek a kemény, száraz aszfalton. Utánam Golubjov is szerencsésen leszállt.

Most már tovább lehet engedni a gépkocsikat — a bennük ülőknek leesett az álluk a csodálkozástól —, szemrevételezhetem a gépállóhelyeket. A műszaki osztag nagyon szerencsésen választotta ki az útszakaszt: közvetlenül az út mellett füves repülőtér volt. Voltak szolgálati létesítmények is, a kis erdőben jó hely várta a gépeket. Több mint egy tucat nagy vitorlázógépet is találtunk, amelyeket a németek visszavonuláskor otthagytak. Estére betömték az útsávok közti árkot, az akadályozó fákat kivágták.

Hazarepültünk, összehívtam a parancsnokokat és a repülőgép-vezetőket.

— Repülőtér van, aki úgy érzi, hogy le tud szállni az autósztrádán, velem tart.

Csaknem mindenki vállalkozott rá. De néhányan bizonytalankodtak.

— Aki nem vállalkozik, az leszállhat a mellette levő füves repülőtéren. Repüljenek utánunk.

Több mint száz gép törés nélkül szállt le a betonúton. Az a három gép viszont, amelyek vezetői nem merték vállalni a kockázatot, belesüppedt a talajba — szinte azon a helyen, ahol a kereküket a földet érte.

Traktorokkal kivontattak néhány német vitorlázógépet az útra, hogy elzárják az autósztrádát.

Véget ér az eseményteli zaklatott nap. A repülőgépeket gondosan álcázták az erdőben, meleg szállást is kerítettünk, mindenkit vacsora vár. Holnap megkezdjük a harci munkát.

Reggel, amikor gépeink még az erdőben álltak, egy Messerschmitt jelent meg a „repülőtér" fölött. Nyilván valami baja lehetett, mert egyedül mutatkozott. Nem körözött, nem is figyelt semmit, elég volt neki a félretolt néhány vitorlázógép, hogy felismerje a repülőteret. Vigyáztunk, hogy el ne ijesszük. Leszállt. A pilótát — amint kiugrott a földre — lefegyverezték. Nem volt időnk a vele való beszélgetésre. Bekísértem a hadseregtörzsbe.

— Mi történjen a „messerrel"? — kérdezte a mérnök.

— Vizsgálják meg és töltsék fel üzemanyaggal. Estére kipróbálom a levegőben. Teljesen új típus.

Szívesen felszálltam volna vele azonnal, de aznap nagyon sok munka várt a „Tigrisre".

Amikor „kisajátítottam" magunknak az autósztrádát, úgy vélekedtem, hogy még ha néhány gépünk meg is sérül leszállás közben, ez búsásan megtérül azzal, hogy közel vagyunk a fronthoz. A valóság felülmúlta várakozásaimat. Csak szórványosan fordult elő géptörés, viszont hadosztályunk aktívan részt vett a földi csapatok harctevékenységében Görlitz, Pignica, Sagan térségében, és segített a német ellentámadás visszaverésében. A körzetben található összes repülőtér — a mienkét és Brigét kivéve — hamarosan használhatatlan lett. Az Oderán túli betonozott repülőterekről felszálló németek legtöbbször a mi vadászainkkal találkoztak a levegőben.

Amikor a megfelelő repülőtérrel kapcsolatos kellemes hírrel jelentkeztem Korotyejevnél, így szólt:

— Fedezzenek bennünket a levegőből, hogy ne bombázhassanak, s akkor a földön nem törnek át.

Ismét a kezemben a mikrofon. Az éter megtelt a harci élet zajaival.

... A tüzérségi helyesbítőgép a legnagyobb lelki nyuga-

galommal repült Görlitz fölött, helyesbítve tüzérsége tüzét. Észrevettem, amint megjelent, s éppen ekkor hallottam meg Szuhov hangját.

— Munkába indulok. Közölje a helyzetet.

Volt mit közölnöm.

Szuhov géppárban repült jóval a felderítőgép fölött. Ha nem vezetem rá, Szuhov sokáig körözhet és nem is veszi észre. De így géppárunk már meredek süllyedéssel csökkenti a magasságot. Szuhov nem újonc az ellenséges helyesbítőgépekkel vívott harcban. Hadosztályunkban szakembernek számít e téren. Bizonyosan ezúttal is megőrzi jó hírnevét... Így is van, nem kell sokáig várni: támadás alulról — és az ellenséges gép égve zuhan a föld felé!

Négy német vadászgép jelent meg a levegőben. Egy másik helyesbítőgépet kísértek. Ezt a közlésemet Szuhov éppen abban a pillanatban hallotta, amikor nagy állásszöggel emelkedett.

— Értem önt. Látom a Fockereket — felelte Szuhov.

Vajon mit határoz? Szuhov és kísérője, Kutyiscsev, bátor harcosok, fölösleges megparancsolni nekik, hogy támadják meg az ellenséget, ha ők maguk is látják. Nyilván nem engedik meg, hogy bombák hulljanak gyalogosaink fejére, csak éppen előnyös helyzetbe igyekeznek kerülni.

Forduló. Villámgyors süllyedés. Támadás a helyesbítőgép ellen — ismét alulról. Pontos tűz. A gép ég! A Fockerek csak most kapnak észbe. Szuhov, miközben kiveszi a gépet a támadásból, eltalálja a vezérgépet, Kutyiscsev pedig a kísérőjét. A megmaradt két gép hanyatt-homlok menekül. Géppárunk egyetlen harcban négy gépet „szedett le"!

A légvédelmi ágyúk sok bosszúságot okoztak. Az alacsony felhőzet, amely lekényszerít bennünket, kapóra jött az ellenségnek. Andrej Trud elvesztett egy gépet: eltalálták a légvédelmi tüzérek.

Egy ízben Szuhov tért vissza a repülőtérre átlyuggatott, megpörkölődött gépen.

Láttam, hogy gyulladt ki gépe a harcmező fölött, amikor Szuhov csökkentette a sebességet, majd rögtön kialudt, amint támadásra indult a Focker ellen. Erősítést hívtam Szuhov segítségére. Néhány perc múlva már hallottam is Grafin mindig vidám, magabiztos hangját:

— „Tigris"! Itt „Gróf". Indulok a feladat végrehajtására.

Amikor ez a bátor repülő megjelent csoportjával a levegő-

ben, mindig jó hangulatot teremtett a harcban levők körében, s rögtön tapasztaltuk a bármily bonyolult helyzet javunkra történő alakulását. Grafin sajátos, egyéni megsemmisítő „stílust" alakított ki. Mindenki szerette, szívesen mentek vele bevetésbe.

Ezúttal is gyorsan szétkergette a Szuhovot szorongató Fockereket. De amikor csoportunk már elhagyta a fedezendő körzetet, Grafin gépét eltalálta egy légvédelmi lövedék. A vadász az arcvonal közelében zuhant le. Így vesztettük el még egy barátunkat a rettenetes háború végének küszöbén...

Beköszöntött a tavasz. Felszikkadt a föld. Április elején csodálatos meleg napokra virradtunk. Szinte sürgettek bennünket.

Már minden idegszálunkat a nagy győzelem diadalának előérzete feszítette. De ezért az örömért még meg kellett harcolnunk, még szükség volt egy utolsó erőfeszítésre.

Moszkvában a vezérkar a Berlin elleni támadás tervén dolgozott. Ezért Moszkvába rendelték a főirányban tevékenykedő frontok és hadseregek parancsnokait.

Sztyepan Kraszovszkij, egyszer késő éjjel felhívott telefonon. Megkérdezte, nem vagyok-e túlságosan foglalt, milyen munkát tervezek a következő két-három napra. Jelentettem neki.

— Mondd csak, nincs kedved Moszkvába repülni? — kérdezte váratlanul.

— Ki tudna lemondani ilyen örömről, tábornok elvtárs?

— Eljösz velem vadászrepülő-szakértőnek. Holnap reggel várlak.

A parancsnokok értekezletét néhány napra tervezték, az én részvételemre egyetlen megbeszélésen volt szükség. Este a szállodai szobánkban Kraszovszkijjal éjfélig elüldögéltünk, magunkról, családunkról beszélgettünk. Kraszovszkij ugyanabban a kacsinszki repülőiskolában végzett, ahol én, így hát sok közös ismerősünk volt. Bajtársainkat emlegettük, ábrándoztunk a háború utáni életről. Amikor megemlítettem a lányomat, akit még nem is láttam, valahogy szóba került, hogy esetleg elrepülhetnék Novoszibirszkbe.

— Egy nap alatt el tudsz jutni oda?

— Postagépen, akár zsákok között is, de eljutok! — mondtam.

— Egy nap otthon és egy nap a visszaútra. Három nap. Elég lesz?

— Igen.

— Repülj. De vigyázz, ne tovább, ne hagyj cserben!

— Értettem, tábornok elvtárs!

A napkelte már a repülőgépen ért. Otthon, természetesen, nem vártak. Marija, a postára ment, hogy feladjon nekem egy levelet, anyám éppen a kislányt dajkálta a karján.

— Hát ez ki? — kérdeztem.

— De hiszen ez a lányod!

Átvettem anyám kezéből a meleg, rózsaszínű kis testet, a mellemhez szorítottam. Elakadt a lélegzetem. Kislányom szíve ott dobogott az enyém mellett.

Egyáltalán nem bántam, hogy ezekért a percekért egész nap dobált a repülőgép. Kész lettem volna gyalog is megtenni az utat.

Marija állt meg a küszöbön. Nem hitt a szemének.

— Csak egy napra jöttem. Hogy megnézzem a lányomat — léptem hozzá a kis Szvetlanával a karomon.

Alig tudtam elhinni, hogy odakünn szülővárosom, Novoszibirszk munkásélete lüktet a serkenő áprilisi tavaszban.

AZ UTOLSÓ CSATA

1.

Sok olyan várost láttam, amelyet végigperzselt a háború. Krasznodar, Rosztov, Mariupol, Kijev, Kurszk, Tyernopol romjai, fekete, üszkös falai borzalmat árasztottak. A romba dőlt lakónegyedek a magasból temetőre emlékeztettek.

Közvetlenül a berlini támadás előtt repültem Novoszibirszkből a frontra. Postagépen indultam el a moszkvai repülőtérről, s ismét végignézhettem a nagy háború csatatereit. Szmolenszk, Minszk, Varsó . . .

A Berlinhez visszavonult hitleri banda, az űzött vad kétségbeesésével fog harcolni. A fasiszták már rettegnek a népek haragjától. Annyi rettenetes bűnt követtek el, annyi romot hagytak hátra útjukon és annyi ártatlanul kiontott vért, hogy most már eszüket vesztik az elkerülhetetlen bosszútól való félelmükben.

Nagy ütközet lesz, de kimenetele már nem kétséges. És a megtorlást senki nem kerüli el azok közül, akik kirobbantották ezt a háborút, akik a „felperzselt föld" taktikáját alkalmazták, százezreket égettek el borzalmas kemencéikben.

Lignitzben csatagépekkel zsúfolt az egész repülőtér. Itt minden készen áll. Haladéktalanul el kell jutnom a hadosztályomhoz. Bonyolult feladatok várnak ránk, vadászrepülőkre. A németek a legújabb típusú sugárhajtású bombázók bevetésére készülnek. Azon kellett gondolkodnunk, hogyan birkózzunk meg velük.

A törzsbe mentem, hogy telefonon kapcsolatba lépjek a hadosztállyal.

A hadosztály közelebb települt a fronthoz, Sagan homokos, lehengerelt repülőterére. Innen indul gyors támadásra Berlin délnyugati külvárosai ellen Ribalko 3. harckocsi-hadserege, és mi fogjuk fedezni a levegőből. Velünk együtt szálltak le Polbin zuhanóbombázói is.

Mindenki tisztában van azzal, hogy Berlinért súlyos, véres

harcokat kell vívnunk. A hitleristák pusztulásuk előtt mindent egy kártyára tesznek fel. De ez már senkit nem aggaszt. Mindenki látja, milyen hatalmas erőket, haditechnikát összpontosítottunk a Berlinhez vezető utakon. Ez a roppant erő mindent elsöpör útjából. A fasisztákat nem menti meg semmilyen fondorlat és aljasság sem.

És hatalmas erőnk felbolydult, buzogni kezdett, mint a kitörni kész vulkán. Ezen egyedülálló, páratlan nap minden részletére emlékezni kell.

A hajnali tüzérségi előkészítés után szovjet repülőgépek repültek át a Neisse folyó fölött, és ködfüggönyt húztak. A műszakiak rögtön hozzáláttak a hídveréshez. A part felé elindultak a harckocsik. A vadászgépek a levegőbe emelkedtek.

Megindultak a csapataink! Három védelmi terepszakaszt menetből küzdöttek le. A Berlinben rekedt légvédelmi lövegek, a hajdan hatalmas német légierő maradványai és a légvédelem friss vadászezredei megpróbálták felvenni a harcot repülőgépeinkkel.

Reggeltől kezdve kitűnő idő volt. Repülőgép-vezetőink azt a feladatot kapták, hogy őrjáratozzanak az átkelőhelyek fölött Cottbustól délre. Elsőnek Szuhov köteléke szállt föl: Golubjov, Kutyiscsev, Kugyinov, Bondarenko, Dusanyin, Berjozkin és Rugyenko. A kötelék rögtön felvette a kubáni és az ukrajnai harcokban kipróbált gárdista alakzatunkat: négy gép támad, négy gép fedez. A vezérgép kapcsolatba lépett a „Tigrissel". De a rávezető állomásról ezen a reggelen nemigen lehetett megfigyelést végezni: a tűz füstje vastagon belepte a földet. A pilóták azonban maguk is hamar felfedezték az ellenséget: négy Focke-Wulf közeledett bombázóival az átkelőhelyek felé. Megint vadászgépek helyettesítik a bombázókat. Igen, kritikus helyzetben vannak a fasiszták.

A támadó négy gép Bondarenkóék fedezete alatt támadásra indul. Szuhov és Golubjov egy-egy gépet lelő. A fasiszták másik géppárja szökni próbál a magasba, de ott sincs menekvés: Bondarenko egyből lelövi a vezérgépet, amely már zuhan is.

Ez volt a nagy csata kezdete. A rávezető állomás fölött ekkor megjelent hat Focke-Wulf és két Messerschmitt. Idejében figyelmeztettem Szuhovot, újult erővel lángolt fel a harc.

A németek észrevették a magasban Bondarenko kötelékét, a Messerschmittek feléjük repültek. Igen, valamikor értet-

tek a fasiszták ahhoz, hogyan kell elvonni és harccal lekötni fedezetünket. Erő és tapasztalat dolgában akkor fölényben voltak. De ez, úgy tűnik, már nagyon régen volt.

Vadászaink most már szorosan felzárkózva támadják a „messereket". Azok már menekülnek is le, a füstbe, amely zavaros, mint a víz. A Focke-Wulfok vették fel a harcot. Támadás, forduló, szemberepülés. Életet érő másodpercek, kíméletlen hajszák.

Figyelem a harcot, rádión hallgatom szimfóniáját. Amikor kigyullad egy újabb gép, aggódom. Csak nem a miénk? Nem, a mieink állandóan valamilyen láthatatlan, áttörhetetlen láncot alkotnak.

Hét fekete füstoszlop jelezte a mieink jó munkáját. Az ellenség két másik, égő vadászgépének csak annyi ereje volt, hogy átrepüljön a saját területe fölé.

Szívből örültem Szuhov, Berjozkin és Bondarenko sikereinek. A háború utolsó szakaszában annyira gyarapították légi győzelmeik számát, hogy elnyerték a Szovjetunió Hőse címet. Lám, felnőttek a fiatalok, kicsiszolódott tudásuk, megizmosodott akaraterejük!

A harc figyelése közben ellenállhatatlan vágy támadt bennem, repülni, harcba szállni az ellenséggel. A támadás lendülete engem is magával sodort.

A rávezető állomás mikrofonját helyettesemnek adtam át, akit nemrég vezényeltek a hadosztályhoz. Sürgősen fel kell szállnom. Már csak új repülőterek keresése miatt is. Hiszen harckocsizó ékeink mélyen belemartak az ellenség védelmébe.

2.

Áttelepültünk Cottbus alá. Itt megélénkültek a légiharcok. Nyikityin üldözött egy Messerschmittet és abban a pillanatban lőtte le, amikor az emelkedő végén már szinte elvesztette a sebességét. Az ellenség gépe majdnem rázuhant Nyikityinre. Az utolsó pillanatban végrehajtott éles kifordulás mentette meg Nyikityint a biztos pusztulástól. Alig tudott kiugrani az összeroncsolódott gépből. Trofimov pedig szitává lőtt gépen tért haza. A légvédelmi lövegek nem hagytak nyugton. De fiainknak, úgy látszott, még tetszett is, amikor ellenséges gépek jelentek meg a levegőben: volt kivel harcolni!

Köteléket vezettem földi csapatok fedezésére. Tavaszi mezők, füstbe burkolózó városok és falvak fölött repültünk.

Feltűnt egy ellenséges hatos kötelék. Észrevétlenül kell odalopakodnunk hozzájuk, hogy el ne ijesszük őket. Elfogásra indultunk. De a Fockerek észrevettek bennünket, s rögtön kereket oldottak.

Így hát anélkül tértem vissza a repülőtérre, hogy egy gépet is lelőttem volna. Alighogy a gépállóhelyre gurultunk, éktelen sivítás hallatszott. A magasból, egyenesen ránk, lecsapott egy kétmotoros gép. Miféle csodaszerkezet? Hihetetlen sebesség, ismeretlen típus. De nem nézhettük sokáig: már tüzelt. A gépemhez ugrottam. Az idegen közvetlenül a gépállóhelyek fölött vette ki a gépet a zuhanásból, a szomszédos gépre hüvelyek hullottak.

„Ez valami új német gép" — gondoltam. Aztán eszembe jutott: kétmotoros sugárhajtású! Már ismertük az albumokból.

Rádiólokátorunk megállapította, hogy a Me-162 Prága felől érkezett. Ha ez igaz, úgy állandóan ellenőriznünk kell ezt az irányt.

Legközelebb már előre jelezték a sugárhajtású „messer" érkezését. Tabacsenko géppárja felszállt, hogy elfogja. De erről szó sem lehetett. A német gép sebessége óránként nyolcszáz kilométer körül volt. Teljesen lehetetlen volt üldözni. Bizony, ha sok ilyen gépe van az ellenségnek, meggyűlik velük a bajunk.

. . . Harckocsicsapataink már Berlin alatt jártak. Ribalko hadseregtörzse közölte, hogy megszálltak egy repülőteret Jüteborgnál. Utasítottam Vaszilijt, a sofőrömet, hogy készüljön fel a hosszú útra. A különleges osztály vezetője is velem tart. Megbeszéltük, hogy fél óra múlva indulunk. Még beszélnem kellett a hadseregtörzzsel, meg akartam kérni őket, hogy Jüteborgot adják a mi hadosztályunknak. Ezekben a napokban mindkét front repülő-magasabbegységei közvetlenül Berlinnél igyekeztek repülőtereket szerezni.

Egy pillanatra beugrottam a törzsünkbe. Egy ideig a repülőtéren időztem, megbeszéltem a teendőket az ezredparancsnokokkal. Amikor a gépkocsihoz értem, a helyettesem fogadott, aki éppen akkor tért vissza a rávezető állomásról. Éppen jókor! Sorolni kezdtem neki, hogy mire ügyeljen távollétemben.

— Engedélyezze, hogy én menjek ön helyett! — mondta váratlanul. — Tudja, ezredes elvtárs, még jóformán alig ismerem az ezredeket. Jobb lesz, ha a repülőtérre megyek.

Megértettem, hogy csakugyan nem lenne könnyű dolga az ezredekkel, nemigen ismeri az embereket. Beleegyeztem.

Két napig vártuk az értesítést Jüteborgból. A szomszédos egységek már szedelőzködtek, mi viszont semmi hírt nem kaptunk előőrseinktől.

A harmadik napon magam repültem Golubjovval a repülőtérre. Ahogy elkezdtük a leszállást, a távolból óriási füstfelhőket láttunk. Az égő Berlin füstjét.

Jüteborgban korábban egy német légvédelmi bázis állomásozott. Több száz ép Focke-Wulf állt a repülőtéren. A műszaki osztag már rendbe hozta a felszállómezőt, már az ezredeket várta.

Az ismerős német gépek közt észrevettem néhány sugárhajtásút is, köztük kétmotorosakat. Talán éppen ezek egyike tüzelt ránk Cottbusnál?

Egy katona lépett hozzám, megmutatta a gépállóhelyeket. Tovább mentem a géppel, mivel utánam Golubjov szállt le. Leállítottam a motort és megkérdeztem:

— Nem látta itt az őrnagyunkat egy képkocsival?

— Láttam, gárdaezredes elvtárs! — felelte a katona szemlesütve. — Aknára szaladtak és felrobbantak.

— Hogyan, hol? — kiáltottam fel.

— Itt, a repülőtéren. Alighogy megjöttek, letértek az útról, és ott történt. Tegnap temettük el őket.

Mintha ugyanannak az aknának a szilánkjai az arcomba csaptak volna. Szinte megkövültem. A szerencsés véletlen jóvoltából megint elzúgott mellettem a halál. Nem, így nem igaz, helyesebb megfogalmazásban: az őrnagy a testével fedezett engem. Hiszen gondolatban akkor már úton voltam.

Levettem a bőrsapkát. Golubjov is. A látóhatár felé néztünk, ahol mind magasabbra tört a füst fekete fala.

Elviselhetetlen nyomás nehezedett a szívemre. De Berlinnek a látóhatár alján sötétlő sziluettje harcba hívott. Elértünk hát, itt vagyunk, te szörnyeteg! Már érzed utcáidon döngő lépteinket. Ettől inog alattad a föld, pereg rólad a sötét aranyfüst, hullanak a kövek, s zúzódnak pozdorjává a karmaikkal horogkeresztbe kapaszkodó sasok.

Egy kötelék élén felszálltam — Berlin fölé repültem. Boszszút állunk elesett elvtársainkért.

Néhány óra múlva Jüteborgban leszállt az első ezredünk.

A város fölött a könnyű tavaszi felhők füsttel keveredtek, és elnehezülve megtorpantak. Az arcvonalat csak a torkolattüzek alapján lehetett sejteni ebben a félhomályban. Nyugtalanító, de egyidejűleg szívderítő látvány! Én, aki szeretem az életet és a föld szépségét, a természetet és az emberi kéz alkotásait, a fasiszták gépét akarom látni a levegőben, hogy sorozatommal elpusztítsam, hogy égő teste a berlini földbe fúródjon! Erre vár, ezt áhítja a lelkem. Mindenért meg kell fizetnem a fasisztáknak: öcsém haláláért, barátaim elestéért, a kinyílt hasú gyerekekért, akit Malaja Tokmacskában láttam... Szégyellni kell ezt az érzést? Nem!

Német gépeket egyelőre nem látni. De lehetnek még, feltétlenül megjelennek. Emelkedjünk csak magasabbra és várjunk. Hiszen Berlintől nyugatra még vannak jelentős, működő repülőterek, naponta szállnak fel róluk vadászgépek.

Látom az alattunk repülő Pe- és TU-gépek kötelékeit. Kört írnak le, majd kiválasztják a célt, és ledobják rá terhüket. A robbanások mintegy megemelik a házakat, szétroppantják. A falak a földre omlanak. Aztán mindent por és füst borít.

Berlin! Utasítására városok és országok dőltek romba. Most maga vonaglik kínjaiban, de még nem adja meg magát. A hitleristák, akik annyi borzalmas dolgot műveltek, halogatják a kapitulációt, rettegnek a megtorlástól.

A levegőben nem látni most sem ellenséges vadászt, sem saját repülőgépet. Szünet állt be. Magasabbra emelkedtünk, de néhány perc múlva újra lejjebb süllyedtünk. Csak a bevetésből visszatérő Pe-ket láttuk. Most talán megjelennek a Fockerek is. A hazafelé vezető úton szeretnek bombázóink nyomába szegődni.

Vártunk egy kicsit, aztán lejjebb süllyedtünk. Alighogy felzárkóztunk bombázóink mellé, hátulról és a felhők mögül hat Focker tört elő. Ez igen, ez a harci szerencse! Azonnal emelkedésbe viszem a gépet, ráfordulok és megközelítem őket. De a német „ászok" nem vették fel a harcot, a felhők közé menekültek. Hiábavaló lett volna üldözni őket.

A német főváros légterét felosztották a két front légiereje között: mi uraltuk a város déli fele fölötti légteret, a Belorusz Front légiereje pedig az északi felet kapta.

Több dolgunk akadt most a földön. A bekerített német csapatok nagy fegyveres csoportokba verődve igyekeztek

nyugat felé törni, hogy az amerikaiaknak adják meg magukat. Útjuk éppen a repülőterünk mellett vezetett. Éjjel-nappal ügyeletes védelmi szolgálatot kellett tartanunk.

A cottbusi erdőben bekerített ellenséges csoport felszámolásakor valamennyi ezredünket harcba kellett vetni. A 16. ezredet magam vezettem. Az erdei csapások zsúfolva voltak német gyalogsággal, lövegekkel, fogatokkal. Előbb kis magasságon elrepültünk felettük, hátha megadják magukat. De a fasiszták légelhárító ágyúk tüzével fogadtak. Nyugat felé vonultak. Kénytelenek voltunk támadni. Nem engedhettük meg, hogy ilyen tömeg jusson ki az utakra, a hátországi utánpótlási vonalainkra. Fedélzeti fegyvereinkből tűzzel árasztottuk el az erdei csapásokat.

Amikor a bevetés után a repülőtéren leszálltam, a technikus a gép ellenőrzése után csodálkozva kérdezte:

— Honnan került tűlevél a légcsavarkúpba és a szegecsfejek alá?

Akkor jutott eszembe, hogy túlságosan kis magasságra süllyedtem a támadás során — és hirtelen rosszul lettem. Ha csak egy kicsit is lejjebb süllyedek, bizony nem emelkedtem volna fel többet...

A meleg, napsütéses május elseje az Elbánál köszöntött ránk. A szovjet hadsereg katonái kitűzték a Reichstagra a vörös zászlót, aztán folytatták a berlini helyőrség maradványainak felszámolását. Ezen a napon kevés gép szállt fel bevetésre repülőtereinkről. Csak az 1. gárda-vadászezredből szállt fel egy nagy kötelék Berlin fölé.

Ezúttal a repülők szokatlan feladatot hajtottak végre. Az egyik gépen óriási vörös lepel volt, nagy betűkkel ráfestve a szó: *„Győzelem"*. A vadászok a legyőzött Berlin fölött kört írtak le, ledobták ezt a jelképes vörös zászlót, amely szétterülve lassan ereszkedni kezdett. A gyalogosok, a harckocsizók, a tüzérek ezrei látták. Lelkesen tapsoltak a repülőknek, akik így jelentették hazánknak, hogy megszületett a fasiszta Németország légierői feletti végleges győzelem.

Május 2-án a berlini helyőrség kapitulált.

Hadosztályunk a 2. légi hadsereg magasabbegységeivel együtt parancsot kapott, hogy Drezda körzetébe települjön. Ott folytatódott a támadás. Ott még folyt a háború.

Az 1. Ukrán Front csapatai — amelyek nagy és nehéz utat tettek meg Berlinig — nem sokáig időztek a városban. A harckocsikkal végigdübörögtek a városon, aztán hamarosan elvonultak Berlinből.

A széles, kétpályás Berlin—Drezda autósztráda szűk lett az embereknek és a gépeknek. Hiszen nemcsak a csapatok vonultak rajtuk, hanem a szovjet hadsereg által felszabadított egykori foglyok végeláthatatlan oszlopai is.

A levegőben hatalmas repülőkötelékek vonultak. A 2. légi hadsereg a Szudéta-vidék közelébe települt át. A mi hadosztályunk a grossenhaini repülőtéren szállt le. A törzs, a repülőgép-vezetők, az összes tisztek a takaros városka szép villáiban kaptak szállást.

Azt a feladatot kaptuk, hogy a levegőből fedezzük Ribalko tábornok harckocsi-hadseregét és a többi csapatot, amelyek megkezdték Prága felszabadítását. A német „Közép" és „Ausztria" hadseregcsoport számottevő maradványai ugyanis még kezükben tartották Csehszlovákia területének nagy részét.

Ezredrádiósaink a Grossenhainban való leszállásunk után rögtön vették a prágai hazafiak segítséget kérő hívásait. A május 5-re virradó éjszaka felkeltek a német fasiszta megszállók ellen. A szovjet harckocsik az ő segítségükre siettek.

Néhány napig tartott még a harci munkánk, de gyakrabban kellett a németek repülőterein elhagyott gépeiket számba vennünk, mint a levegőben harcba szállni velük. A szovjet csapatok gyors ütemben nyomultak dél felé. Menetből foglalták el Drezdát és továbbmentek.

Városkánk hamarosan mély hátországi területté vált, s békés csöndbe burkolózott. A lakosok még nem nagyon mutatkoztak. Az üzletek zárva voltak.

Május 8-án este csaknem valamennyi barátom összegyűlt a szállásomon. Ittunk egy-két pohárral, elesett barátainkat emlegettük. Andrej Trud gitárkísérettel énekelte az ezred kedvenc dalát. Változatlan hévvel harsogtuk együtt valamennyien a refrént: „És holnap újra harcba megyünk", noha tudtuk, hogy másnap már nem lesz semmiféle harc.

Éjféltájban mentek el a vendégeim. Lefeküdtem és igen gyorsan elaludtam. Arra riadtam fel, hogy lövöldöznek.

Próbáltam megérteni, mi történhetett. A lövöldözés egyre erősödött. Közelből is, messzebbről is. Sötétben öltöztem fel. Csak nem valami kósza német osztag tört ki a gyűrűből és botlott bele a mi helyőrségünkbe? Lehetetlen. Egyszer csak megdörrentek a repülőgépek géppuskái is. Aztán az ágyúk kezdtek dörögni! Valahonnan a városból tábori ágyú felelt nekik!

Igazi harc... Nyilván nagy erők törtek ki a gyűrűből. Vagy talán ejtőernyős deszantokat dobtak le? Nesze neked kapituláció! A telefonhoz mentem, de amint melléje értem, csengett.

— Hadosztályparancsnok elvtárs, vége a háborúnak! — kiáltotta egy fiatal hang. — Béke, gárdaezredes elvtárs! Béke! Béke!!! Hallja a muzsikát?

— Hallom — feleltem, s éreztem, hogy egész testem valamilyen láthatatlan, nehéz tehertől szabadul meg, amely a hosszú háborús évek alatt folyton ránehezedett.

Letettem a kagylót, felsóhajtottam és lerogytam a székre. Tudatában voltam annak, hogy az következett be, amit minden pillanatban vártunk, amiben nem kételkedtünk. És a szavaknak — „vége a háborúnak, béke" — mégis óriási, megrendítő hatásuk volt!

De miért ülök itt egyedül, a sötétben? A kapcsolóhoz ugrottam, villanyt gyújtottam, és kihajoltam az ablakon. Az egész égboltot telerajzolták a nyomjelzős lövedékek. Lőttek ott akkor minden fegyverből. Elővettem a pisztolyomat, s az ablakból kihajolva néhányszor én is a levegőbe lőttem.

Újra csengett a telefon. A 16. ezredből gratuláltak a barátaim. Kézből kézbe adták a kagylót. Hallottam Fjodorov, Trofimov, Szuhov, Berjozkin, Trud, Vahnyenko hangját — én is köszöntöttem őket. Aztán telefonált Abramovics, Macsnyev, Bobrov, Viljamszon... Én is felhívtam Utyint, Kraszovszkijt, gratuláltam nekik.

A hangorkán nem csendesedett. Kimentem az utcára. Vidáman szorongattam az ismerős és ismeretlen emberek kezét.

Nemsokára mindenki a szállásomon volt: a repülőgépvezetők, a politikai osztály és a törzs munkatársai. Az öröm kicsordult a szívünkből, meg kellett osztani a barátokkal. De eszünkbe jutottak azok is, akik nem érték meg ezt a napot, nem lehettek együtt velünk.

Az üdvlövésektől tarkított éjszaka észrevétlenül ment át nappalba. Ránk virradt a győzelem nagy napja.

Hadosztályunk május 9-én és még néhány napig utána is — a parancsnokság utasításai szerint — Prága légterében őrjáratozott. Egy alkalommal Golubjov észrevett egy német gépet, amely nyugatról kelet felé repült. Golubjov üldözőbe vette, kilőtt néhány figyelmeztető sorozatot, de az tovább repült, nem akart leszállni. Golubjov beleeresztett hát egy sorozatot, s a gép lezuhant valahol a hegyekben. Ez volt az utolsó ellenséges gép, amelyet hadosztályunk megsemmisített.

És ezen utolsó felszállás után leltárba vettük mindegyik gép lőszerkészletét az utolsó töltényig. Nem szolgálták tovább a háború céljait.

Május közepén hadosztályunk Grossenhainból az Elba parti Riesába települt át. A feledhetetlen ünnepnek, a népek győzelmi ünnepének légkörében éltünk itt. A repülőtereken csak néhányan tartottak ügyeletet, a többiek pihentek, Berlinbe, Drezdába, Prágába kirándultak.

Csehszlovákia fővárosa édes fiaként fogadott bennünket. Az utcákon állandóan tömeg vett körül, a leányok virágcsokrokat ajándékoztak, a vendéglősök jól tartottak bennünket étellel, itallal, és egyszerűen nem voltak hajlandók pénzt elfogadni.

Berlinben átutaztunk az utcákon, elidőztünk a Reichstagban, néztük a szovjet tábori konyháknál álló éhes németek hosszú sorait. Megtekintettük a műemlékeket, a parkokat, de még arra sem találtunk alkalmas helyet, ahol leülhettünk volna elfogyasztani a magunkkal hozott élelmet. Így inkább kimentünk a városból a zöldbe.

Valahol Potsdamon túl állítottuk meg a gépkocsikat. Letelepedtünk a fűbe. Ott akartunk enni. Alighogy kinyitottuk a konzervdobozokat, felszeltük a kenyeret, amikor a bokrok közül néhány szőke hajú gyerek merészkedett elő. Arcocskájuk, mohó tekintetük arról árulkodott, hogy nem kíváncsiságból néznek bennünket.

Valaki a mieink közül „kis fritzeknek" nevezve őket, rájuk akart ijeszteni, de leintettük.

— A gyerekekre nem terjeszthetjük ki a fasiszták elleni gyűlöletünket.

— Igazad van.

— Ezek nem támadnak fegyverrel. Másoknál jobban megértették, mi a háború!

Magunkon érezve az éhes gyermekek pillantásait, egyikünk sem tudott egy falatot sem lenyelni. Odahívtuk őket. Bizalommal közelebb jöttek. Kenyeret, konzerveket raktunk kinyújtott kezükbe. Azután is sokáig beszélgettünk az elárvult német gyerekekről, s azokról, akik szerencsétlenné tették őket. De óhatatlanul is arra gondoltunk, hogy mérhetetlenül több szerencsétlenséget zúdítottak a hitleristák más országokra, s különösen a mi hazánkra.

Arról is szó esett közöttünk, hogy ezt nem lehet megbocsátani! Soha! A bűnösök közül persze sokan elrejtőztek, menekülni próbálnak, mint a patkányok. De a megtorlást nem kerülhetik el. Előbb vagy utóbb el kell nyerniük méltó büntetésüket!

Németország útjain ezekben a májusi napokban hosszú oszlopokban vonultak az egykori hadifoglyok, civilek, mindenféle emberek, akik a nyugati övezetekből tartottak hazafelé. Láttukra Babakra emlékeztem. Arra gondoltam, vajon milyen sorsra juthatott, ugyan hol lehet. Ha él, hogyan jussunk a nyomára? Ha életben maradt a fogolytáborban, a kiszabadulás után bizonyára őt is fegyveres őrök szigorú őrizete mellett kísérik társaival együtt, s pihenőtáborokban alszik a földön. Akárhány oszlop került az utamba, mindig megkérdeztem, nincsenek-e köztük repülőgép-vezetők. Egyszer Riesában jelentették, hogy a hadifoglyok hosszú oszlopából valaki kikiabált a szembejövő repülőgép-vezetőknek: „Mondjátok meg Pokriskinnek, hogy Babak Csehszlovákiában van!"

Harmadkézből jutott hozzám a pilóta e kétségbeesett kiáltása, de semmit sem vesztett tragikus tartalmából. Egy vasárnapon gépkocsin magammal vittem Trofimovot, Szuhovot Babak keresésére.

Csehszlovákiában bejártunk jó néhány tábort, érdeklődtünk Babak hollétéről. Volt, ahol egyáltalán nem válaszoltak érdeklődésünkre, más őrparancsnokok rangjelzésemre és az Arany Csillagokra tekintve őszintén beismerték, hogy az őrizetükben levők között nincs százados. Estefelé eljutottunk még egy gyűjtőtáborba. A kapuban álló őr nem engedett be. Kihívattuk a parancsnokot.

— Vannak pilóták — mondta röviden. — Az egyik már az idegeimre megy örökös zaklatásával. Hősnek adja ki magát! Ismerjük az ilyeneket!...

— Hívassa ide — kértem.

A táborparancsnok az irodájába vezetett bennünket, majd elment valahová.

Nemsokára a küszöbön megjelent Babak: rongyosan, arcán égési sebekkel, soványan, halálosan kimerülten. Amint meglátott, rohant felénk, de az őrparancsnok elébe állt.

— Vissza, polgártárs! — ordította.

Babak megtorpant. Szemében könny csillogott.

Odamentünk hozzá, közrefogtuk.

A táborparancsnok elcsöndesedett.

— Magammal viszem Ivan Babak századost a magasabbegységembe — mondtam a táborparancsnoknak. — Nem tudom, hol volt maga a háború alatt, de nem úgy fest, mint aki puskával a kezében vagy harckocsiban harcolt volna, ő azonban a levegőben több mint harminc gépet lőtt le. Kiérdemelte az egész nép szeretetét!

Magunkkal vittük Babakot. Útközben elmondta, mi történt vele akkor a levegőben. Égő gépével megpróbált átjutni az arcvonalon. A láng elvakította, összeégett az arca és a karja. Már tudta, hogy nem tud leszállni. Abban a hiszemben ugrott ki, hogy a mi területünk fölött van. A földön azonban rögtön elfogták a német katonák. Betegen, összeégett arccal táborba hurcolták. A hadifoglyok gyógyították, amivel tudták.

Megdöbbenve hallgattuk Ivant, de örültünk is, hogy most már velünk van, hogy együtt robogunk a kényelmes gépkocsin, hogy körülöttünk zöldellnek a vetések, virágzanak a fák, a tavasz, az élet lehelete árad. Visszaemlékeztünk, hogy Babakot a Szovjetunió Kétszeres Hőse címre terjesztették, és úgy véltük, hogy sorsa most már szerencsésen alakul: megkapja a megérdemelt magas kitüntetést, ami pedig a bajokat és megpróbáltatásokat illeti — lassanként el kell felejteni... Hiszen még olyan fiatalok vagyunk!

Moszkvában elkezdődött a fogadások, az ünneplések időszaka, a győzelmi díszszemlére való készülődés. Minden frontról küldötteket rendeltek a fővárosba. Az Elba parti városban hagytam barátaimat, abban a tudatban, hogy egyhamar nem találkozunk. Nem sürgetett vissza már a háború, a támadás. Az élet, amely olyan drága, oly megfoghatatlanul szép — amelyet kiragadtunk a betolakodók véres kezei közül — tettekre, örömre, lobogásra ösztönzött.

A BÉKE NEVÉBEN

1.

Megadatott nekem, hogy csodaszép májusi időben gyönyörködjek ismét hazám fenséges tájaiban. Régóta vágyódtam már a hazai táj, enyéim után. A repülőgép Moszkvába tartott.

A májusi Moszkva a Győzelem Napja után megmaradt zászlókkal, feliratokkal, zajos, lüktető élettel, dolgozóinak örömével fogadott bennünket. Szenvedett a háború szörnyű viharától, hallotta az ellenséges gépek vijjogását, a bombák robbanását, a frontra küldte fiait és leányait, minden erejét a harcra összpontosította, most pedig fogadta valamennyi szovjet nép, a világ minden népének üdvözletét, minden állam őszinte tiszteletét. Mi, frontharcosok, úgy tértünk vissza Moszkvába, ahogy a katonafiú tér haza a harcmezőről gyengéd és hős édesanyjához. A párt és a kormány, hazánk fővárosa a győzteseket ünnepelte.

A moszkvai találkozókon és fogadásokon minden a lezajlott események nagyságáról, hadseregünk és országunk hatalmáról tanúskodott, minden szó azt bizonyította, hogy a fasiszta Németország feletti győzelmet valamennyi — a barátság és a testvériség lenini eszméi által összeforrott — szovjet nép közösen vívta ki. S amikor itt, Moszkvában, a haza, a párt köszönetét fogadtuk, gondolatban megosztottuk örömünket mindazokkal, akik azokban az órákban még fegyverrel a kézben őrt álltak a győzelem harcterein, és akik életüket áldozták a győzelemért.

A légierők parancsnokságán közölték velem, hogy a 2. légi hadsereg néhány repülőgép-vezetőjével engem is beosztottak az 1. Ukrán Front összevont ezredébe, amely részt vesz majd a győzelmi díszszemlén. A szemle időpontját még nem tették közzé, a részvevők még csak akkor kezdtek gyülekezni a fővárosban. Így újra alkalmam nyílt arra, hogy meglátogassam a családomat.

Engedélyeztek öt napot, amellyel szabadon rendelkezhettem. Engedélyezték Moszkvából való eltávozásomat is. Annyi ajándékot vásároltam, amennyit csak bírtam, s Novoszibirszkbe repültem.

Meleg, derűs nap volt. A városban zöldelltek a fák, a terek, a parkok. Már messziről láttam, hogy házunk ablakai tárvanyitva vannak. A tavasz, a napfény elárasztotta a szobákat.

Mint minden frontkatona, én sem küldtem előre értesítést érkezésemről. Igen, minket mindennap vártak szüleink, az asszonyaink, a gyerekeink. Engem a kislányom... Szvetlana már héthónapos volt. Amikor a karomba vettem, nyafogni kezdett, az anyjához menekült. De hamarosan hozzám szokott. Gyorsan elrepült a néhány, sok örömet, felüdülést jelentő nap.

Visszarepültem Moszkvába. Visszarepültem, hogy újból hosszú időre elbúcsúzzak szülővárosomtól és járjam az életnek azt az útját, amelyet a kötelesség, a haza kijelöl számomra.

2.

Június 24... Borús reggel. De a lengő vörös zászlók, az egyenruhákra kitűzött rendjelek, a kardok és rézkürtök csillogása, a Kreml toronyórájának muzsikája mintegy szétfeszítette a fellegeket. Amikor a frontok oszlopaiban, a győztesek soraiban meneteltünk, éreztük szomszédaink könyökét és vállát, arra gondoltunk, hogy ezekben a percekben velünk vannak azok a társaink is, akik a Moszkvától távoli szakaszon teljesítik kötelességüket.

Győzelmi díszszemle. Az ország hadserege győzelmi jelentését fogadta és ünnepelte katonáit. A frontok összevont ezredeiben tábornokok és katonák, gyalogosok, tüzérek, repülők meneteltek, mellükön Arany Csillagokkal, a Győzelem, a Lenin, a Vörös Zászló, a Szuvorov, a Kutuzov, a Bogdan Hmelnyickij, a Nahimov, a Dicsőség rendjelekkel... Ők vitték a zászlókat, amelyeket megannyi győzelem dicsősége, a nagyszerű győzelem sugárözöne aranyozott be.

Engem ért az a megtiszteltetés, hogy az 1. Ukrán Front zászlaját vigyem. S miközben a zászlórudat markoltam keményen, nem feledkeztem meg hadosztályunk zászlójáról sem, amelyen a haza négy rendjele ragyogott.

Amikor az oszlopok elvonultak a Lenin-mauzóleum előtt, minden tekintet és gondolat a párt nagy megalkotója felé szárnyalt. Lenin pártjának vezetésével győztünk. Csak a léptek szabályos dobaját, az ütemes indulókat, a fejek fölött lobogó zászlók susogását lehetett hallani. Amikor elvonultunk a mauzóleum előtt, kivették kezemből a zászlót, s meghívtak a vendégek tribünjére, hogy magam is láthassam a díszszemlét.

Kétszáz katona közvetlenül a mauzóleum elé lépett, és talapzata elé dobta a német hadseregek, hadosztályok, ezredek kétszáz zászlaját. Az agresszió, a gyilkolás, az erőszak gyalázatos zászlait. Láttam az előttünk eldübörgő hatalmas rohamlövegeket, harckocsikat, vontatókat — az erőnket, amelyet népünk teremtett. Láttam a baráti hadseregek képviselőit.

Néztem az ünnepi díszbe öltözött Vörös teret, a moszkvaiak tömör falát, és arra gondoltam: nem felejti-e el a világ, az emberiség, milyen árat kellett fizetni a fasizmus feletti győzelemért? Levonja-e az emberiség ebből a rettenetes háborúból a következtetést?

Nem felejtik-e el az emberek, mennyi vér ömlött ezen évek alatt, hány sírhalom népesíti be a földet a Volgától a Spree-ig Európa sok országának harcmezőin?

Nem felejtik el! . . . Nem szabad elfelejteniük!

FELELŐS KIADÓ A ZRÍNYI KATONAI KIADÓ PARANCSNOKA
FELELŐS SZERKESZTŐ: RÓZSA GIZELLA
MŰSZAKI SZERKESZTŐ: MOHR GYULA
KÉPSZERKESZTŐ: VERSECI MIKLÓS
MŰSZAKI VEZETŐ: DARVAS ISTVÁN
KÉSZULT 8000 PÉLDÁNYBAN, 23 (A/5) ÍV TERJEDELEMBEN
AZ MSZ 5602-67 SZABVÁNY SZERINT
50 (376) ZI 340—i—7274
72.0445/1-2511 – ZRÍNYI NYOMDA, BUDAPEST
FELELŐS VEZETŐ: BOLGÁR IMRE VEZÉRIGAZGATÓ